MUZEUL
JUDEȚEAN
ARGEŞ

ARGESIS
XXXI

STUDII ŞI COMUNICĂRI

SERIA
ISTORIE

PITEŞTI - 2022

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ

ARGESIS

Studii și comunicări
Seria Istorie
XXXI

EDITURA ORDESSOS
PITEŞTI
2022

ARGESIS
Seria Istorie
Analele Muzeului Județean Argeș
Pitești

ARGESIS
History Series
Annals of the Argeş County Museum
Piteşti

EDITORI:
CONSILIUL JUDEŢEAN ARGEŞ
MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
Adresa redacției: Str. Armand Călinescu, nr. 44, 110047 Pitești
tel./fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro

---

EDITORS:
THE ARGEŞ COUNTY COUNCIL
THE ARGEŞ COUNTY MUSEUM
Editorial Office Address: Armand Călinescu Street, 44, 110047, Pitești
Phone/Fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro
PITEŞTI - ROMÂNIA

Tehnoredactare: **Ionel DOBRE**
Traduceri în limbi străine: **Autorii**

I. S. S. N. 1453 - 2182

S U M A R

ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE

ISTORIE MEDIEVALĂ

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

ISTORIA CULTURII, PERSONALITĂȚI

CONSERVARE-RESTAURARE

C O N T E N T S • S O M M A I R E

ARCHAEOLOGY

MEDIEVAL HISTORY

MODERN AND CONTEMPORARY HISTORY

HISTORY OF CULTURE AND PERSONALITIES

CONSERVATION-RESTORATION

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 7-12

ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE

EPIGRAFIE ȘI ETIMOLOGIE (III). CUVINTELE ROMÂNEȘTI *COPIL* ȘI *PRUNC*

CONSTANTIN C. PETOLESCU*

1. Un fragment de placă de marmură (9,5 × 16,4 cm), descoperit în necropola de la Viminacium (provincia Moesia Superior), mai păstrează doar câteva cuvinte dintr-o inscripție funerară[1]:

[- - - - - - - - - -]
- - - - - N[- - - - -]
dulcisim[--- (!)*]*
copulis [- - - - -]
5 *b(ene) m(erenti) [p(osuit)* ?*]*

Această inscripție a fost preluată în *Année épigraphique* 2008, cu întregirea (în r. 3-5): *dulcisim[is? - - -]* | *copulis [- - -]* | / *b(ene) m(erentibus* ?*)* *[- - -]*[2], însoțită de o notiță cu privire la r. 3: „L. 3: terme de parenté? En latin tardif, «epoux», en albanais et roumain actuels «enfants»”.

Notița se referă la cuvântul *copulis*, care este un dativ plural; forma de nominativ singular trebuie să fie *copulus*. Evident, autorul notiței s-a gândit la asemănarea cu cuvântul românesc „copil”[3].

După opinia lingviștilor, acest cuvânt românesc ar face parte din seria cuvintelor dacice „sigure”, cu un corespondent și în limba albaneză[4].

---

* Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; adresa e-mail: ccpetolescu@yahoo.fr.

[1] S. Golubović, *Grobovi u bunara sa nekropola Viminacijuma* (Well graves in the Roman cemeteries at Viminacium), Belgrad, 2008 (*Viminacium*, 2), p. 41, nr. 15 (cu desen).

[2] AE, 2008, 1176.

[3] Din AE, 2008, p. 741 („Rédacteurs des notices”), aflăm că autorul notiței este Mihai Popescu (CNRS, Paris).

[4] După prezentarea opiniilor despre originea acestui cuvânt, I. I. Russu (*Etnogeneza Românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, 1981, p. 295-297, nr. 43) conchide: „Astăzi nu mai poate apărea ca ceva temerar atribuirea cuvântului *copil* fondului

Dar prezența unui cuvânt „dacic” într-o inscripție latină este improbabilă[5].

Dimpotrivă, *copulus* din r. 3 ne trimite la un cuvânt latinesc: verbul *copulare*; din familia acestui cuvânt se mai pot cita *copulum* (sau chiar *copula*, de declinarea I: „legătură”). S-a remarcat deja că acest cuvânt, cu accent pe prima silabă, *cópil*, are sens de „copil din flori”: bastard); de reținut și verbul românesc „a copili”: a înlătura lăstarii secundari, neroditori[6]. Aceeași conotație (ușor peiorativă) o întâlnim în dialectele sud-dunărene ale limbii române (aromân, meglenoromân)[7]. Este probabil că acesta a fost sensul primar, ușor peiorativ, al cuvântului[8]; ulterior, percepția cuvântului s-a ameliorat.

Oricum, prezența cuvântului *copulus* într-o zonă apropiată de Dacia, care face parte din zona etnogenezei române, ne îndeamnă a considera acest cuvânt ca făcând parte din fondul latin al limbii române: **copulus* > „copil”. Superlativul *dulcissim[is]* (în textul epigrafic, dativ plural), care, fără îndoială, se referă la *copulis,* este în acord cu această derivare (etimologie).

2. Unii lingviști consideră cuvântul *prunc* ca fiind de origine dacă, moștenit în limba română[9].

Se cuvine totuși a aminti că Sextil Pușcariu deriva acest cuvânt dintr-un termen latin neatestat, dar reconstituit: **puerunculus*[10].

Nouă ne-au atras atenția câteva inscripții din Hispania Citerior, de la Vilalís, care consemnează aniversarea zilei când se petrecuse „sfințirea steagurilor” unei trupe auxiliare de infanterie din această provincie[11]:

a) CIL, II, 2556 (= AE, 1910, 6; ILS, 9129):

[I(ovi) O(ptimo) M(aximo), pro salute M(arci) Aureli] Anton[ini et L(ucii)

---

autohton traco-dacic ori illyric, trecut în romanitatea balcanică și transmis limbilor greacă și slave”. Vezi de asemenea vocile ample *copil* și *copilă* din DLR, II, București, 2010, p. 769-774, unde se insistă asupra caracterului „obscur” al etimologiei acestui cuvânt; vezi și *Dicționarul universal ilustrat al limbii române*, III, București, 2010, p. 112.

[5] Vezi istoricul interpretării ștampilei DECEBALVS PER SCORILO de la Sarmizegetusa Regia (IDR, III/3, 272) − în care PER nu este „fiu” („fiul lui Scorilo”, prin echivalarea unui pretins „dacic” *per* cu latinul *puer*; cum s-a susținut o vreme de unii savanți români), ci prepoziția latină *per* (construită cu ablativul, caz frecvent în epigrafia dunăreană).

[6] DLR, II, p. 774 ; *Dicționarul universal ilustrat al limbii române*, III, p. 113.

[7] Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1963, p. 305 (copil, cópil); DLR, II, p. 773.

[8] Copiii peregrinilor, dar și ai militarilor (în timpul serviciului) erau considerați nelegitimi.

[9] Vezi I. I. Russu, *Etnogeneza Românilor*, p. 373, nr. 117.

[10] S. Pușcariu, Dacoromania, II, 1921-1922, p. 602; etimologie preluată de W. Meyer Lubke, *Romanisches etymologisches Worterbuch*[3], Heidelberg, 1935, p. 564, nr. 6808 a.

[11] Vezi Patrick Le Roux, *L'armée romaine et l'organisation des provinces ibériques d'Auguste à l'invasion de 409*, Paris, 1982, p. 148: „La cohorte, à en juger par les célébrations de Villalis, avait le 22 avril comme jour anniversaire de sa création et était symbolisée par des marcassins (*aprunculi*) sur ses enseignes”; inscripțiile de la p. 242-245, nr. 243-246 și 249.

Aureli] Veri Aug[ustor(um), o]b n[atale(m)] aprun[culor(um)], mil[ites] coh(ortis) I Gall(icae), sub cura [Zoi]li Augustor(um) lib(erti), pr[oc(uratoris) et] Val(eri) Flavi, (centurionis) coh(ortis) ei[usde]m, et Val(eri) Valentis, [b(ene)f(iciarii) pro]c(uratoris August[or(um), et] Iu[li Iul]iani, signif(eri) leg(ionis) VII Geminae [F(elicis) (ante diem X] K(alendas) Maias, Pud[ente et Pollione co(n)s(ulibus)].

Pe baza indicației din ultimul rând, inscripția datează din 22 aprilie 166.

b) CIL, II, 2555 (= ILS, 9128):

I(ovi) O(ptimo) M(aximo), pro salute M(arci) Aureli Antonini et L(uci) Aureli Veri Augustorum, ob natale(m) [aprunculorum?], milites coh(ortis) I Gall[i]c(ae), sub cura [H]e[r]met(is) Aug[ustorum lib(erti) p]r[oc(uratoris)] et Lucret[i] Patern[i dec(urionis)] coh(ortis) [I Celtib(erorum)?] et Ful[- - -].

Datare: 22 aprilie 163(?).

c) AE, 1910, 1 (= ILS, 9130 = AE, 1963, 20):

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum). Pro salute Imp(eratoris) Caes(aris) M(arci) Aur(eli) Ant[o]nini Aug(usti), ob nat[ale(m)] aprunculorum, milites coh(ortis) I Ga[l(licae)], sub cura M(arci) Senti Bucconis, (centurionis) coh(ortis) eius[d(em)] et Val(eri) Sempronian[i], b(ene)f(iciari) proc(uratoris) Au[g(usti)], (ante diem) X K(alendas) Mai(as), Pisone et Iuliano co(n)s(ulibus).

Data: 22 aprilie 175.

d) AE, 1966, 188 (= AE, 1910, 2; ILS, 9131; AE, 1963, 21):

[I(ovi) O(ptimo) M(aximo) pro salute M. Aur(eli) Commodi Anto]nini Pii Fel(icis) Au[g(usti) Ge]r(manici) Max(imi), trib(unicia) pot(estate) [XVI?], imp(eratoris) XV, co(n)s(ulis) VI, ob n[a]tale(m) aprunculoru[m], mil(ites) coh(ortis) I Gal(licae) sub cu[ra] Aureli Firmi, Aug(usti) lib(erti) [proc(uratoris)] met(allorm), et Valeri Marcelli[ni?], dec(urionis) al(ae) II Fl(aviae), [ante diem X] k(alendas) M[ai(as)], Opilio Pedone et [B]radua Maurico [co(n)s(ulibus)].

Inscripția datează din 22 aprilie 191.

În toate aceste inscripții, ziua de 22 aprilie reprezintă ziua când *cohors I Gallica* și-a primit „steagurile” (*signa*)[12]: prin urmare, *natalis aprunculorum* („ziua de naștere a puilor de mistreți”), ziua aniversară a cohortei. Substantivul *aprunculus* este diminutiv de la *aper* − „mistreț”, cu terminația – *ulus*[13].

[12] Vezi CIL, II, 2553 (= AE, 1910, 4; ILS, 9127): *I(ovi) O(ptimo) M(aximo), pro salute M(arci) Aureli Antonini et L(ucii) Aureli Veri Augustor(um) ob natale(m) signor(um)* etc.

[13] Vezi H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l’Europe,* București-Paris, 1978, p. 240-241.

Mistrețul, simbol al forței, era utilizat ca simbol militar (stindard) pentru trupele auxiliare; diminutivul se datorează dimensiunilor reduse ale acestor reprezentări („pui (purcei) de mistreți”). Un astfel de *signum* se cunoaște de la Romula[14].

Această reprezentare a intrat puternic în conștiința daco-romanilor și moeso-romanilor, datorită marelui număr de trupe auxiliare din Dacia și Moesia, dar și a prezenței cotidiene a mistreților în fauna acestor provincii. Transmiterea în limba română s-a făcut cu două ajustări: pierderea lui *a* (vezi *agnelus* > *nelu* în aromână, miel în dacoromână; *Aprilis* > prier; *amita* + ușă > mătușă; *auricula* > ureche; *avunculus* > unchi; *apprehendere* > a prinde etc.) și pierderea diminutivului (vezi *avunculus* > unchi). Aspectul mai dolofan al „puilor de om” a permis dublarea cuvântului (latin) *puer* („pui”; copil) cu *aprunculus* > prunc.

Cuvântul a creat și un antroponim: *Aprunculus*, episcop de Langres și Clermont (Gallia) (a. 488)[15].

Insistând totuși pentru o etimologie militară, se pot cita și alte cuvinte referitoare la organizarea militară care s-au transmis în limba română, cu un sens interesant: *legio* > „lighioană”[16], *turma* (escadron de cavalerie) > „turmă” (de animale)[17], *manuculus*[18] (= manipulus) > „mănunchi”[19], *tufae* (panașul căștii) > „tufă”[20]; iar cuvântul grec στόλος (= lat. *classis* : „flotă”) a dat în românește „stol” (de păsări)[21]!

Prin urmare, cuvintele *copil* și *prunc* trebuie restituite tezaurului lingvistic provenit din latină.

---

[14] D. Benea, *O insignă militară de la Romula*, Oltenia I, 1974, p. 69-74.

[15] ThLL, II, col. 211, s.v. *aper*

[16] H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, 1993, p. 388 (§ 292). Cuvântul se păstrează și la slavii (sudici?), ca atâtea alte cuvinte latine care au intrat în vocabularul bulgăresc. Dacă ar fi intrat în română prin „intermediul” (?) slavei, cuvântul ar fi căpătat în românește sens pejorativ. Dimpotrivă, fiind cuvânt latin, are în română sens optim, precum „animal”< *animal* sau „vită” < *vita*. Tot astfel, un cuvânt precum *hostis* („dușman”) a devenit în limba română „oaste”: H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București-Paris, 1978, p. 301 (§ 306) idem, *Romanité*, p. 291 (§ 210).

[17] H. Mihăescu, *Romanité*, p. 43 (§ 26), p. 266 (§ 200), p. 461 (§ 371). Cuvântul a intrat și în unele limbi slave.

[18] Vezi Mihai Bărbulescu, *Inscripțiile din castrul legionar de la Potaissa – The Inscriptions of the Legionary Fortress at Potaisa*, București, 2012, nr. 21 și 27. Vezi și IDR, III/5, 406.

[19] IDR, III/5, 406. Vezi H. Mihăescu, *Romanité*, p. 303 (§ 308).

[20] Idem, *Langue latine*, p. 305 (§ 309).

[21] DLR, s.v. *stol*; vezi și *Dicționarul universal ilustrat al limbii române*, X, p. 287-288: dar consideră că din greaca modernă. În realitate, acest cuvânt grecesc trebuie să fi intrat în vocabularul din Moesia (Inferior) încă din antichitate, prin intermediul coloniilor grecești din vestul și nordul Mării Negre. Pentru influența greacă asupra limbii latine, vezi I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985, p. 142-144.

Abrevieri bibliografice

AE	*L'Année épigraphique*, Paris
CIL	*Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin
DLR	Academia Română, *Dicționarul Limbii Române*, I-X
IDR	*Inscripțiile Daciei romane*, I, II, III/1-4. București
ILS	H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae*, Berlin, I-III, 1892-1916
ThLL	*Thesaurus Linguae Latinae*, Leipzig, 1900.

ÉPIGRAPHIE ET ÉTYMOLOGIE (III).
LES MOTS ROUMAINS *COPIL* ET *PRUNC*

Résumé

1. Un fragment d'une plaque funéraire de marbre de Viminacium (Moesia Superior) conserve un reste d'inscription latine: *[- - -]N[- - -]* | *dulcisim[is* ? - - - *]* | *copulis [- - -]* | */ b(ene) m(erentibus) [- - -]* (datif pluriel); dans l'édition AE, 2008, 1176, on remarque la similitude du mot *copulis* avec le mot roumain *copil* (enfant). L'observation est renforcée par l'épithète *dulcisim[is]*, qui accompagne souvent, dans les inscriptions, les noms d'enfants décédés.

Selon les linguistes, le mot *copil* serait d'origine dace, d'où il a été hérité en roumain. Mais la présence d'un mot dace dans une inscription latine est improbable; cela nous détermine, au contraire, à l'attribuer au fond latin majoritaire de la langue roumaine.

2. Le mot roumain *prunc* est considéré comme dace par certains linguistes (I.I. Russu; voir note 9); mais Sextil Pușcariu le dérivait du latin **puerunculus*, étant accepté par W. Meyer Lubke (voir note 10).

Dans cette note, notre attention est attirée sur plusieurs inscriptions d'Espagne *(a–d)*, dans lesquelles apparaît le terme *aprunculus* (marcassin), qui désigne l'enseigne (*signum*) d'une troupe auxiliaire romaine; par une évolution qui connaît des analogies dans la linguistique roumaine, il est devenu *prunc* (petit enfant).

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 13-28

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DE LA BISERICA „SFINȚII ÎNGERI” A FOSTULUI SCHIT PITEȘTEAN BULIGA

MARIUS PĂDURARU
ION DUMITRESCU
IOAN-ANDI PIȚIGOI*

Așa cum anticipam în numărul precedent al acestei publicații[1], lucrările de restaurare și consolidare a clădirii fostei Prefecturi a județului Argeș (construcție utilizată pentru expozițiile de bază *Istorie* și *Științele Naturii* ale Muzeului Județean Argeș), executate de constructorul S. C. RBS AG CONSTRUCT S.R.L., au determinat efectuarea cercetării arheologice preventive în perimetrul fostului schit Buliga.

Potrivit fișei de sit, altarul și absidele bisericii fostului schit Buliga se aflau în suprafața dintre aripile clădirii fostei Prefecturi[2]. În această suprafață, constructorul intenționa să edifice un bloc de lumini, o rețea de canalizare și racordurile la rețeaua electrică și de apă. În jurul bisericii edificate în secolul al XVIII-lea, descoperirile făcute în perioada 1970-2012 documentează și prezența unei necropole din perioadele medievală și modernă.

Dată fiind situația expusă, în vederea asigurării asistenței arheologice, societatea mai sus amintită a contractat ca antreprenor de specialitate Muzeul Județean Argeș. Costurile cercetării arheologice preventive au fost suportate în proporție de 80% de către Consiliul Județean Argeș, UAT Argeș fiind beneficiară a proiectului de restaurare cu tema: *Restaurarea Muzeului Județean Argeș – consolidarea, protejarea și valorificarea patrimoniului cultural,* proiect finanțat prin Fondul de dezvoltare regională (REGIO), Axa Prioritară 5 –

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

[1] M. Păduraru, *O dare de seamă inedită, de la 20 ianuarie 1794, cu privire la schitul piteștean Buliga,* în „Argesis”, seria Istorie, tom. XXX, 2021, p. 118.

[2] Disponibil pe: http://ran.cimec.ro/sel.asp?lang=EN&descript=pitesti-municipiul-pitesti-arges-biserica--sfintii-ingeri--a-fostului-schit-buliga-din-pitesti-cod-sit-ran-13178.27, consultat la 15 septembrie 2022. Pentru locație, vezi serverul cartografic: https://map.cimec.ro/Mapserver/?layer=ran&cod=13178.27

Îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural / Prioritatea de Investiții 5.1 – Conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural.

Conform pisaniei, astăzi pierdută, biserica fostului schit era înălțată la 1 septembrie 1745[3], dar din documentele epocii reiese că s-a definitivat abia în intervalul 7 februarie – 26 mai 1751, fiind ctitoria negustorului piteștean Martin Buliga (Fig. 1). Deoarece nu avea moștenitori direcți, care să se îngrijească de acest lăcaș, dar și din cauza stării precare de sănătate, ctitorul l-a închinat Mitropoliei din București[4].

Fig. 1. Biserica Schitului Buliga (după Albumul general al României. Județul Argeșu, de Alexandru Antoniu, fotograf, ‹București›, Tipografia Curții Regale, 1893).

[3] *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Argeș (sec. XIV–1848)*, cu o introducere, indicații bibliografice, repertoriu cronologic, note explicative, anexe și indici de Constantin Bălan, București, Editura Academiei Române, 1994, II 502, p. 366.

[4] M. Păduraru, Aurel Radu, *Martin Buliga, exponent al elitei negustorești din Țara Românească, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea* în „Negustorimea în Țările Române, între Societas Mercatorum și individualitatea mercantilă, în secolele XVI–XVIII”, vol. editat de Cristian Luca, Galați, University Press, 2009, p. 184-185.

Din fericire, anterior demolării, schitul a fost descris de Dimitrie Butculescu[5] și de Grigore Tocilescu[6], iar la Arhivele Naționale ale României, în fondul Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice se păstrează corespondența privind demolarea sa. Între aceste documente se remarcă un releveu și o schiță de plan cu amplasamentul schitului în raport cu clădirea Palatului Administrativ al Prefecturii (Fig. 2). Astfel, din aceste surse aflăm că biserica era de plan triconc, se compunea din pridvor, pronaos, naos și altar, având lungimea de circa 21 m și lățimea de circa 10 m.

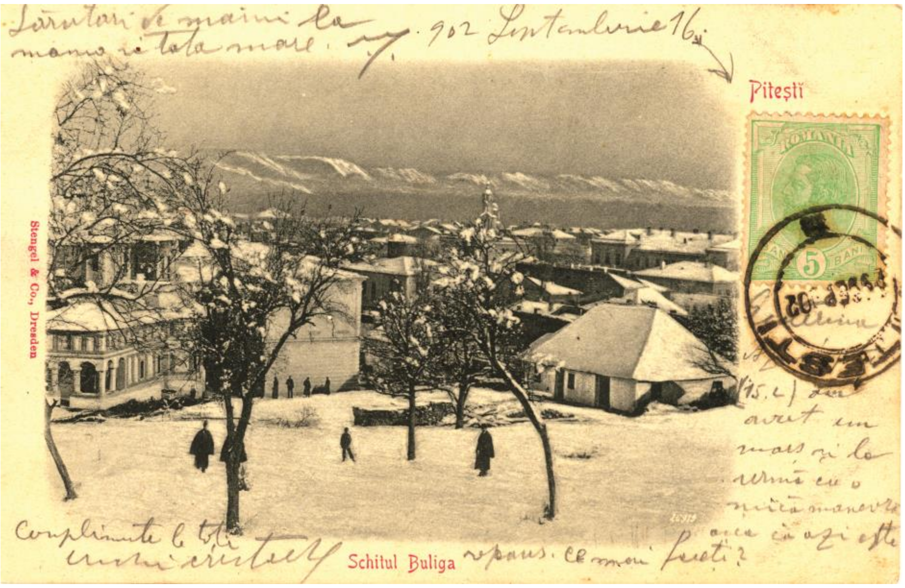

Fig. 2. Schitul Buliga, vedere circulată în anul 1902 (col. Gh. Frunză). În stânga imaginii, biserica fostului schit și aripa dreaptă a clădirii Prefecturii Județului Argeș.

În baza Înaltului Decret Regal nr. 1114 din 9/22 martie 1900, în care se preciza că demolarea bisericii Buliga din Pitești fusese încredințată către doi meșteri italieni, Amedeo Florianini și Paulo Belini[7], precum și a unei fotografii (Fig. 3) care a imortalizat obeliscul – inclusiv textul acestuia –, ce marca locul

[5] Spiridon Cristocea, Carmen Măndescu, *Prima monografie a Piteștiului*, în „Argesis”, seria Istorie, tom. XIII, 2004, p. 337-338.
[6] Gr. C. Tocilescu, *Raporturi asupra câtoru-va mănăstiri, schituri și biserici din țeră presentate Ministeriului Culteloru și alu Învețământului Publicu*, Bucuresci, Tipografia Academiei Române, 1887, p. 5-6 (153-154).
[7] „Monitorul Oficial”, nr. 278 din 11/24 martie 1900, p. 9826, punctul nr. 6. Vezi și https://www.facebook.com/MuzeulJudeteanArges/posts/10158025799221585/.

altarului, rezultă că biserica schitului a fost dezafectată în anul 1900, înainte de 1 octombrie[8].

Fig. 3. Obeliscul (montat la 1 octombrie 1900) ce marca locul altarului bisericii schitului Buliga, dezafectat în anii de început ai regimului comunist (Colecția MJA).

Localizarea și înscrierea sitului în Repertoriul Arheologic Național a fost făcută în anul 2020, grație identificării în Arhivele Naționale ale României a planurilor și releveelor alcătuite cu ocazia demolării bisericii fostului schit[9] (Fig. 4, 5). Suprapunerea planurilor alcătuite în anul 1900 peste ortofotoplanurile actuale a permis localizarea cu acuratețe a amplasamentului fostei biserici a schitului Buliga. Tot ca urmare a acestor suprapuneri de plan, s-a constatat că

[8] Chiar dacă nu respectă realitatea istorică, textul prezintă o importanță deosebită prin menționarea datei montării obeliscului, demolarea bisericii fiind, evident, definitivată anterior: „Aici a fost altarul sfintei biserici Buliga zidită în anul 1600 de Martin și refăcută în anul 1700 de Petru Martin Buliga. – Din cauza ruinei s-a dărâmat în anul 1900 cu ocasia construirei Palatului Administrativ. – Spre vecinica amintire s-a ridicat această piatră – 1900 octombrie 1" (Fotografie din Colecția Istorie Modernă și Contemporană a Muzeului Județean Argeș).

[9] ANIC, fond Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, dosar 280/1898.

pronaosul bisericii este în totalitate acoperit de clădirea care adăpostește în prezent sediul ARGIF. În colțul de SV al clădirii fostului Palat Administrativ, și respectiv la 10 m sud de biserică, în anul 2012, cu ocazia efectuării unui sondaj geodezic, a fost descoperit un mormânt, lipsit de inventar. Desigur, mormântul aparținea necropolei dezvoltate în jurul schitului.

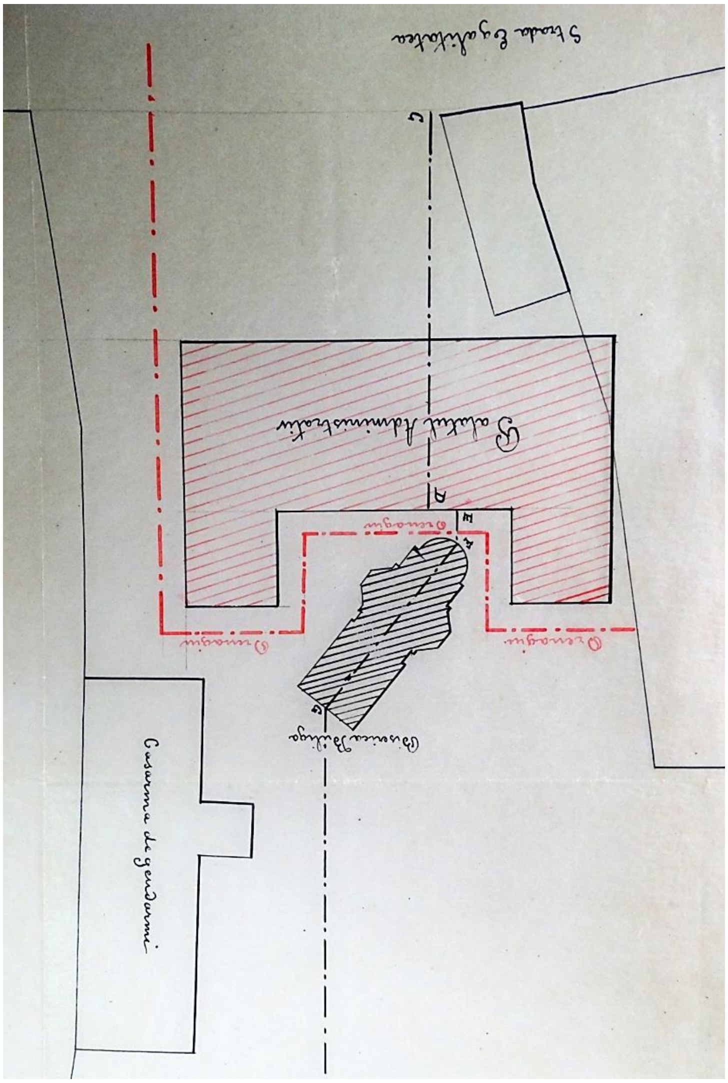

Fig. 4. Plan de amplasare al Prefecturii și al Bisericii Schitului Buliga realizat în anul 1900, la solicitarea Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice (ANIC, MCIP, dosar 280/1898).

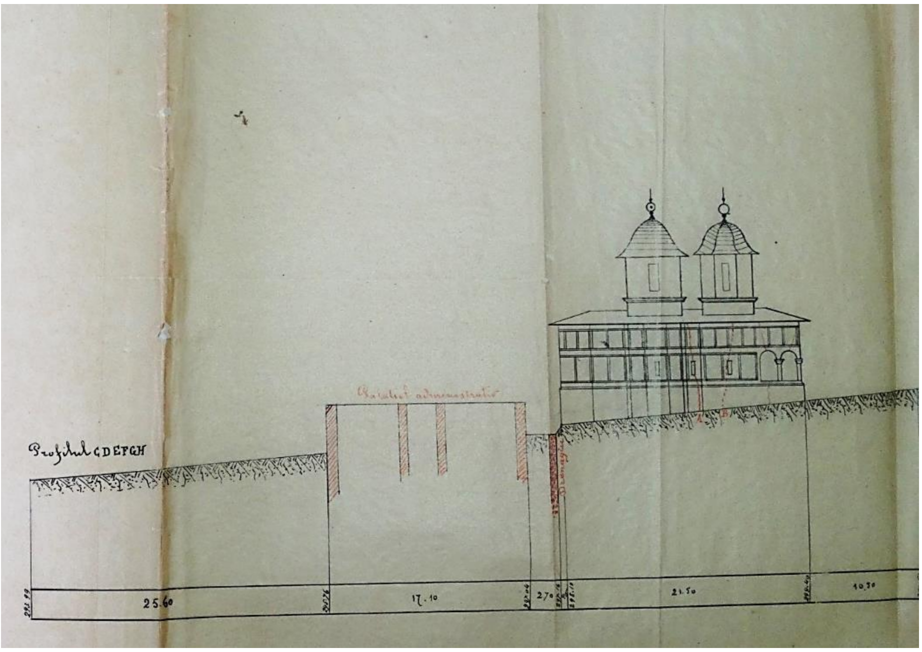

Fig. 5. Biserica Schitului Buliga. Releveu alcătuit în anul 1900 la solicitarea Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice (ANIC, MCIP, dosar 280/1898).

În urma eliberării autorizației de cercetare arheologică preventivă, nr. 706/21.12.2021, șantierul a fost deschis la data de 19 ianuarie 2022. Având în vedere că în lunile ianuarie-martie, vremea a fost nefavorabilă, au fost situații când lucrările au fost stopate temporar. În total, cercetarea arheologică preventivă s-a derulat pe durata a 45 de zile, încheindu-se la 6 iulie 2022. Din suprafața totală a sitului, proiectul de investiție a afectat circa 285 m. p. (Fig. 6).

Obiectivul principal al cercetării preventive din acest sit l-a constituit înregistrarea dispersiei contextelor arheologice și cercetarea acestora pe suprafața care urma să fie afectată de lucrările de restaurare a clădirii fostei Prefecturi a Județului Argeș, actualmente sediul Muzeului Județean Argeș. Descoperirea, înregistrarea și studierea prin metode specifice a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din perimetrul proiectului, distribuția lor spațială, caracterul și starea lor de conservare au reprezentat, de asemenea, obiective prioritare ale cercetării. O atenție deosebită a fost acordată indiciilor care pot ajuta la determinarea caracterului sitului și a cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa.

Fig. 6. Suprafețele cercetate, ruinele și necropola schitului Buliga. Vedere de ansamblu (fotografie realizată cu drona, autor Dan Răcășanu).

Nu în ultimul rând, ne-am propus să precizăm succesiunea fazelor evolutive și relația cu alte descoperiri similare din zonă, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii evoluției comunităților umane din perioadele istorice cercetate aici.

În cercetările arheologice preventive efectuate în situl arheologic „Biserica ‹‹Sfinții Îngeri›› a fostului Schit Buliga din Pitești” (Fig. 7) au fost identificate 48 de morminte, trei gropi, trei complexe reprezentând stâlpi dispuși în rețea (piloți de fundație) și zidurile absidei altarului bisericii construite la mijlocul secolului al XVIII-lea de Martin Buliga.

Mormintele fac parte dintr-o necropolă medievală (Fig. 8, 9, 10). Prezența ei în jurul fostului schit Buliga era indicată, anterior efectuării cercetărilor arheologice preventive, de descoperirea a două morminte, unul dintre ele putând fi și datat pe bază de inventar. Temporal, acesta se plasează spre sfârșitul secolului al XIX-lea[10].

[10] În septembrie 1878, Protoieria Argeșului înainta Episcopiei o jalbă a enoriașilor bisericii Buliga, în care se reclama interzicerea de către prefect a înmormântărilor în cimitirul din preajma lăcașului, cu toate că dispunea de spațiul necesar și nu se afla în centrul localității, mai ales că la acea dată încă nu exista cimitir orășenesc (Zicu Ionescu, *Schitul Buliga din Pitești – pagini de istorie uitate*, în „Argesis”, seria Istorie, tom. XIV, 2005, p. 700).

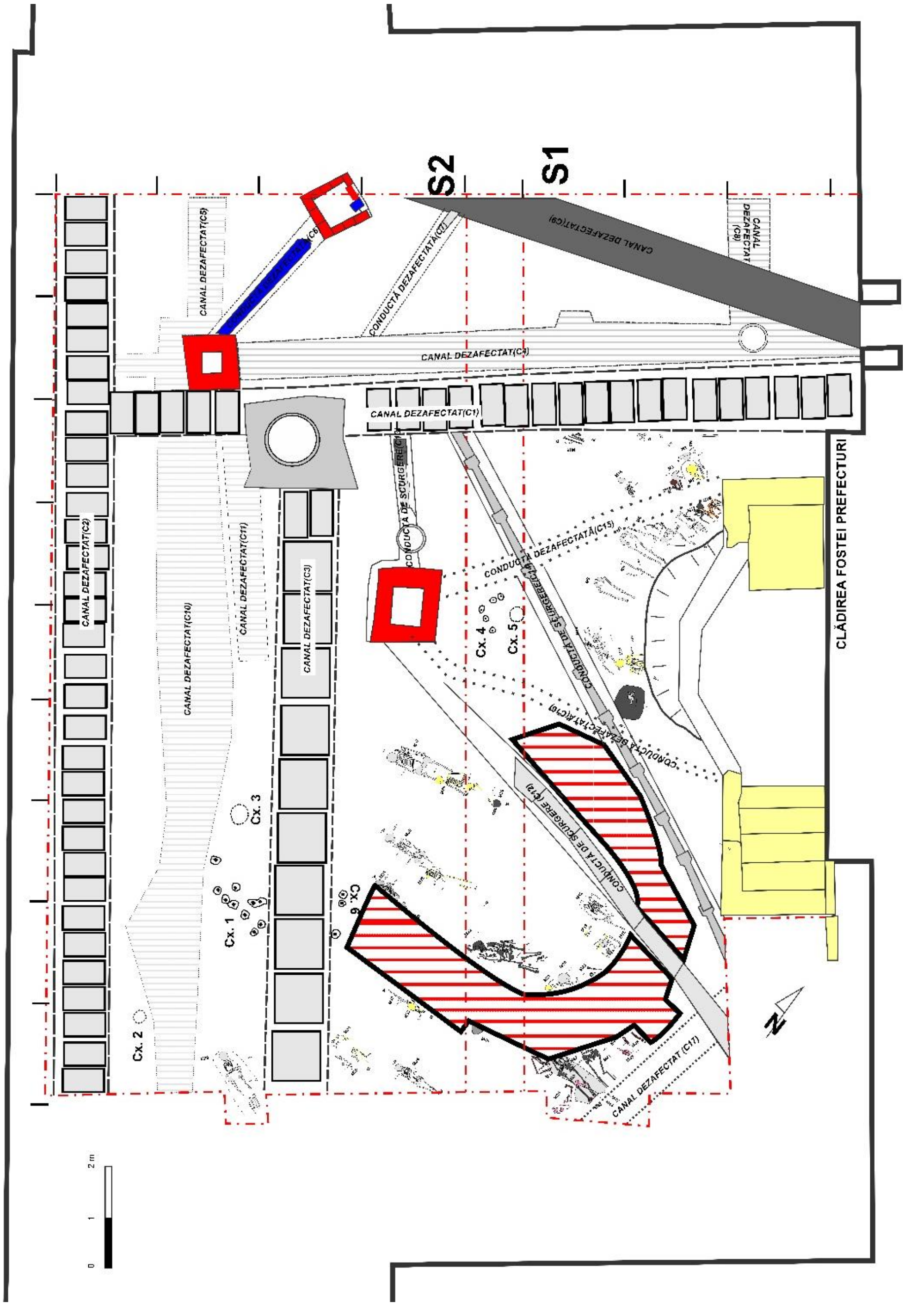

Fig. 7. Planul general al cercetărilor arheologice efectuate la biserica fostului schit Buliga (complexele, structurile arheologice și intervențiile recente identificate).

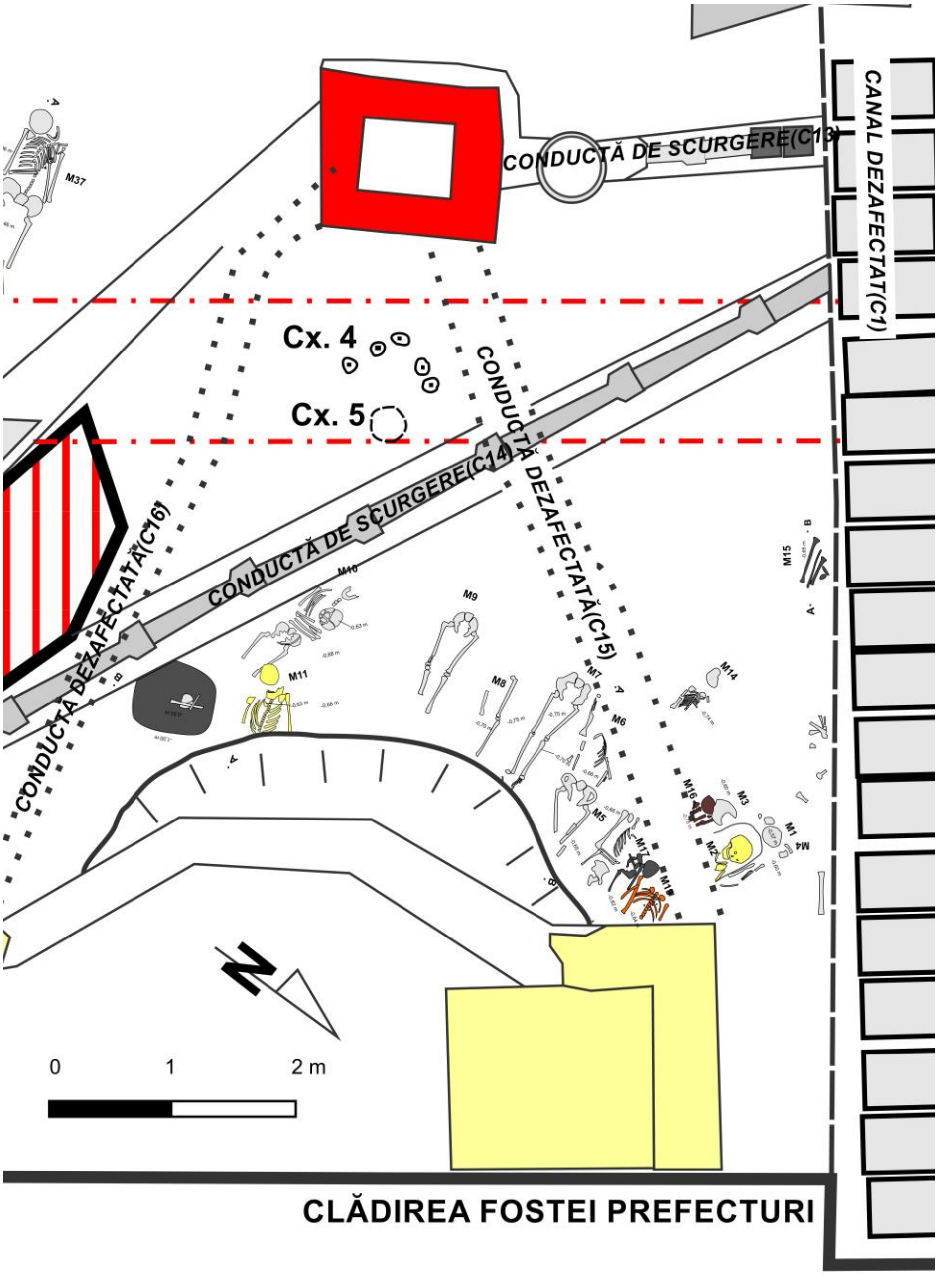

Fig. 8. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliul 1.

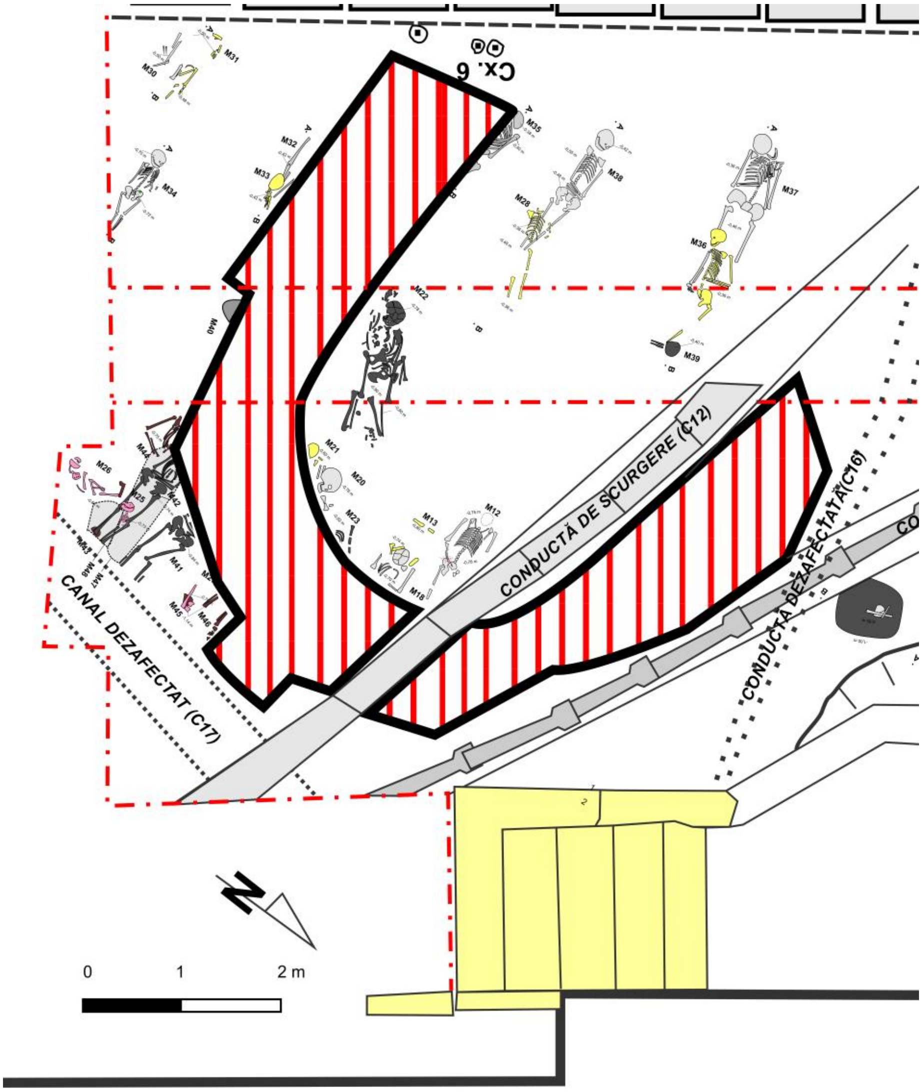

Fig. 9. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliul 2.

Cercetările arheologice preventive au arătat că necropola a fost folosită vreme îndelungată, cel mai vechi mormânt, M14, datându-se la mijlocul secolului al XVI-lea, iar cel mai recent, M17, în al treilea deceniu al secolului al XIX-lea. Din punct de vedere cronologic, toate cele 48 de morminte se încadrează în perioadele medieval târzie (secolele XVI-XVIII) și modernă (secolele XVIII-XIX).

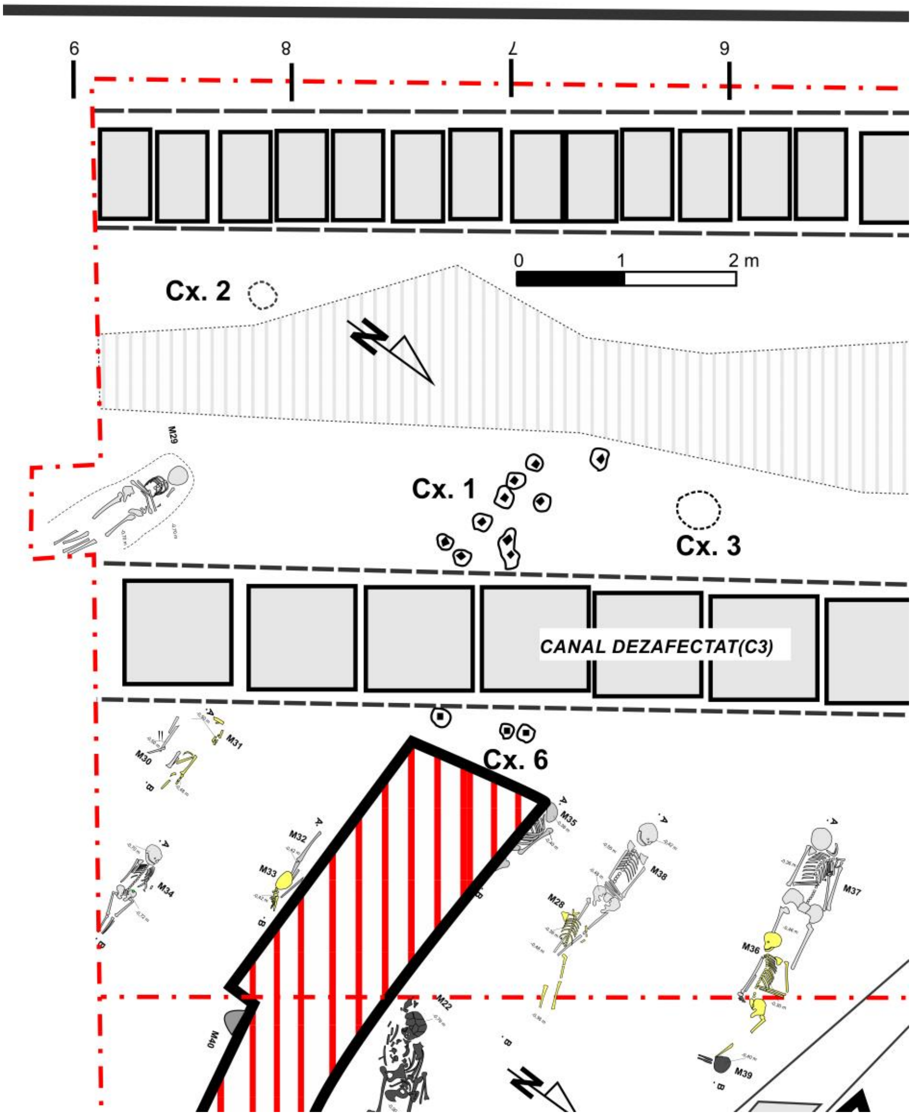

Fig. 10. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliul 3.

Folosirea îndelungată a necropolei este întărită și de nivelurile de înmormântări surprinse în cercetarea arheologică. Ele au fost mai bine observate în spațiul dintre zidul absidei altarului și traseul canalului C17. În acest spațiu, mai puțin deranjat de intervențiile din secolul al XX-lea, au fost constatate patru niveluri de înmormântări.

Astfel, un prim nivel de morminte s-a conturat la adâncimi cuprinse între –0,86 m și –1,14 m, și este reprezentat de M47, M48, M45 și M46. Aceste morminte sunt anterioare bisericii din secolul a XVIII-lea. Mormântul M47 este cel mai bine conservat, în cazul său constatându-se că nu era orientat perfect V-E, ci VSV-ENE. Deasupra mormintelor M46 și M47, la –0,75 m, a fost identificat cel de-al doilea nivel de înmormântări. Acesta este reprezentat de mormintele M44 și M43. M44 are aceeași orientare cu a mormântului M47, VSV-ENE. M44 este suprapus de M42, acesta făcând parte din cel de-al treilea nivel de înhumări. M42 este orientat V-E. Toate cele trei niveluri sunt anterioare bisericii de la mijlocul secolului al XVIII-lea, fundațiile ei suprapunând sau tăind mormintele enumerate. Peste M44 și M42 se suprapun M25 și M26. Acestea fac parte din cel de-al patrulea nivel de înmormântări. Acest nivel de înmormântări este conturat la adâncimi cuprinse între –0,63 m și –0,73 m.

Cel puțin două niveluri de înmormântări sunt constatate pe suprafața ocupată de absidă și în zona din jurul ei. Aici, M33 suprapune M32, M18 suprapune M13, M28 suprapune M38, M36 suprapune M36, iar M10 suprapune M11. Totodată, în cazul acestor morminte, se constată că au și o orientare diferită. Defuncții din mormintele suprapuse sunt orientați V-E, iar cei din mormintele care le suprapun, VSV-ENE.

Concentrarea înhumărilor către jumătatea estică a perimetrului cercetat reprezintă o imagine deformată a distribuției mormintelor, deoarece spre colțul de vest al perimetrului sunt constatate mai multe intervenții din secolul XX, care, desigur, au dus la distrugerea complexelor funerare.

În privința distribuției în plan a mormintelor, se constată o ordonare a acestora pe șiruri care respectă axa Nord-Sud. Această situație a fost bine observată în cazul mormintelor M35, M38, M37, M28, M36 și posibil M32 și M33. M35, M38, M37 și posibil M32, având orientarea V-E, formau un şir de morminte. Ele erau suprapuse de mormintele M33, M28 și M36, care erau orientate VSV-ENE și rândul lor formau un șir pe direcția N-S. Având în vedere orientarea și dispunerea M22, este posibil ca acesta să fi fost contemporan cu grupul de morminte M33, M28 și M36. Dintre mormintele care fac parte din cele două grupuri, doar M37 și M28 au avut inventar. M37 conținea un inel cu veriga torsadată, tip datat în general în secolul al XVI-lea[11], iar inventarul mormântului M28 era reprezentat de o monedă otomană, un aspru din secolul al XVII-lea. Desigur, dat fiind faptul că șirurile de morminte se suprapun, este de presupus că între înmormântări a existat un interval de timp mai mare.

Din totalul de 48 de morminte, 43 au reprezentat morminte de inhumație și cinci au fost identificate ca reînhumări: M15, M17, M24, M26 și M39.

[11] Pentru analogii, a se vedea: Dorin Popescu, Dinu V. Rosetti, *Săpăturile arheologice de la Retevoiești (r. Curtea De Argeș, reg. Pitești),* în „Materiale și Cercetări Arheologice”, VI, 1959, p. 703-717.

În privința poziționării mormintelor de inhumație:

- 22 sunt orientate V-E (M1, M2, M3, M5, M8, M12, M13, M14, M16, M18, M20, M27, M29, M30, M31, M34, M35, M37, M38, M41, M42, M46);
- 11 sunt orientate VSV-ENE (M6, M7, M9, M11, M19, M22, M23, M25, M36, M44, M47);
- 4 sunt orientate VNV-ESE (M10, M28, M32, M33);
- 6 schelete erau păstrate în stare fragmentară, de aceea nu s-a putut preciza orientarea corpului (M4, M21, M40, M43, M45, M48);
- 5 schelete au fost reînhumate (M15, M17, M24, M26 și M39).

Defuncții au fost depuși în mormânt în poziție decubit dorsal, cu picioarele întinse. Excepție a făcut M38, așezat ușor pe partea stângă.

Poziția mâinilor pe corp a putut fi observată numai în cazul a 13 defuncți, această situație fiind cauzată de starea precară de conservare a scheletelor. În cazul celor 13 defuncți, au fost constatate următoarele situații:

– M18, M29 și M5 prezentau mâinile împreunate pe piept;

– M12, M28, M44 și M47 prezentau membrele superioare îndoite din cot și așezate în zona pelviană;

– M10, M38 și M42 prezentau membrele superioare flexate din cot și așezate petrecut peste abdomen, cu antebrațele paralele; M38 avea corpul ușor aplecat spre stânga;

– M36 avea brațul stâng, sigurul păstrat, așezat pe piept;

– M37 avea brațul drept flexat și așezat pe piept, iar brațul stâng era flexat și așezat pe umăr;

– M42 avea brațul drept îndoit din cot și așezat pe abdomen, iar brațul stâng așezat pe pelvis.

Din totalul celor 48 de morminte, numai 10 au avut inventar. Acesta era reprezentat de piese de port și podoabă, respectiv: cercei – M25; inel – M17, M28, M37; nasturi – M19; copci – M28; mătănii – M12; monede: M14 – (AR, Solyman Magnificul, 1520); M17 – (4 monede de 10 bani, Carol I, 1867); M28 – (AR, aspru, sec. XVII); M34 – (AR, dinar unguresc, Ferdinand I, 1526-1564); M47 – (AR, sec. XVI); ținte, provenind, probabil, de la coșciug – M30.

La vest de M12 (**Fig. 11**), au apărut, în poziție secundară, o cărămidă cu textul „† Симеонꙋ монах‹о›с | † С‹кї›м‹о›на‹х› Симионꙋ”[12] și o oală-borcan spartă. Având în vedere că la M12 craniul a fost dislocat din vechime, cărămida ar putea proveni de la acest mormânt. Prezența mătăniilor la mâna dreaptă permite identificarea lui cu un mormânt care a aparținut unui călugăr.

---

[12] „† Simeonu monah | † Schimonah (lectură probabilă) Simionu”.

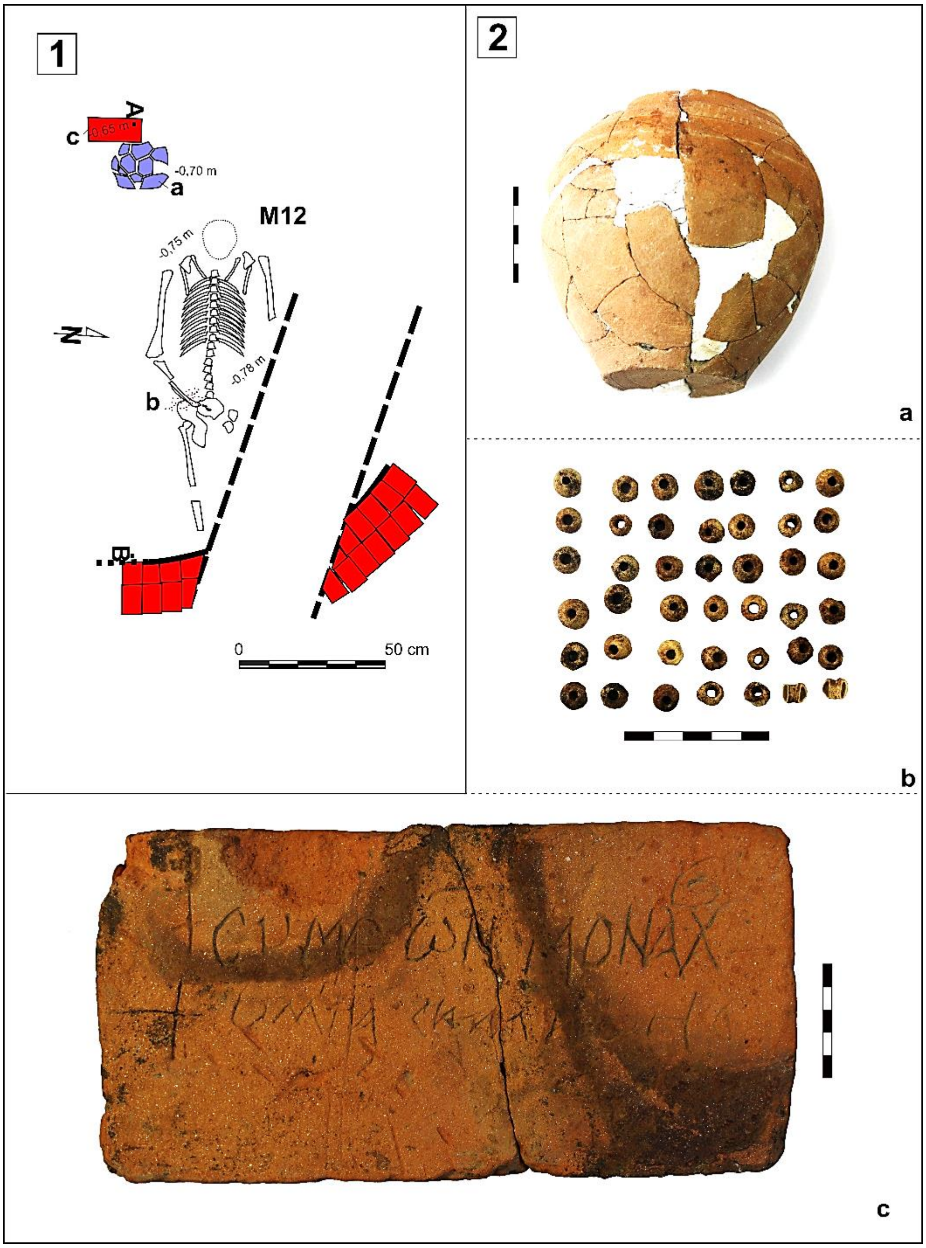

Fig. 11. Mormântul M12: 1. Dispunerea în plan a mormântului M12; 2. Inventarul mormântului: a) oală–borcan, b) mătănii de os, c) cărămidă cu graffito, având textul „† Симеонȣ монах‹о›с | † С‹кï›м‹о›на‹х› Симионȣ”.

Podoabele din mormintele M25, M28 și M37 se datează, pe bază de analogii, în secolele XVI–XVII. Cerceii din M25, în formă de floare, își găsesc analogii la București, la Biserica Grecilor. În M28, aparținând necropolei bisericii bucureștene amintite, a apărut un cercel de formă similară cu acela găsit de noi în M25, care a fost datat în prima jumătate a secolului al XVII-lea[13]. Inelul cu veriga torsadată și chaton-ul simplu, de formă romboidală, din M37, își găsește analogii la Retevoiești[14]. Datarea inelului din M37 este asigurată de moneda otomană, aspru, din secolul al XVII-lea.

Descoperirile monetare se jalonează din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea, ele constituind un indicator cronologic bun pentru datarea cimitirului. Primele înhumări au fost făcute către mijlocul secolului al XVI-lea.

Având în vedere prezența podoabelor, dar și a monedelor, cimitirul a fost utilizat cu certitudine și de laici. Singurul mormânt care poate fi atribuit unui călugăr este M12. El face parte din nivelurile de înmormântare anterioare ridicării bisericii lui Martin.

Zidurile identificate aparțin bisericii de la mijlocul secolului al XVIII-lea, ctitoria lui Martin Buliga. Poziția ei în teren se suprapune peste planul alcătuit în jurul anului 1900. Totodată, cercetările arheologice au confirmat faptul că biserica a fost construită pe un plan înclinat, așa cum se observă și în releveul alcătuit anterior demolării lăcașului.

Rețelele de gropi de stâlpi denumite de noi complexele cx. 1, cx. 4 și cx. 6 reprezintă piloți utilizați pentru susținerea fundaților. Un sistem similar a fost identificat și la biserica mănăstirii Tutana, astăzi în satul omonim, comuna Băiculești, județul Argeș. În acest caz, stâlpii au fost utilizați la biserica din faza a doua, de la 1582, cu scopul de a consolida solul puternic afectat de umiditatea excesivă și, prin urmare, instabil. Stâlpii aveau lungimi care variau între 0,56 și 0,70 m, lățimile fiind cuprinse între 0,07 și 0,09 cm și erau dispuși la distanțe de 0,18–0,20 m[15], întocmai ca în cazul bisericii Buliga.

Concluzii. Datarea unora dintre morminte în secolul al XVI-lea, precum și prezența unui mormânt de călugăr, care a fost înhumat anterior mijlocului secolului al XVIII-lea, constituie elemente importante pentru a susține că biserica „Sfinții Îngeri” a schitului Buliga, ctitorie a cupețului piteștean Martin a fost edificată pe locul alteia, mai vechi, construită, cel mai probabil, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

---

[13] Gh. Mănucu-Adameșteanu, A. Măgureanu, A. Boroneanț, E. Gavrilă, R. Popescu, M. Toderaș, *Cercetările arheologice din centrul istoric al Bucureștilor. Cimitirul „Bisericii lui Ghiorma Banul – Biserica Grecilor,* în „Cercetări arheologice în București”, VIII, 2009, p. 280-285.

[14] D. Popescu, D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 712.

[15] Sp. Cristocea, Carmen Oprescu, *Cercetările arheologice de la Mănăstirea Tutana (jud. Argeș) și problema încadrării tipologice a unui nou triconc de la cumpăna veacurilor XIV–XV,* în „Revista Muzeelor și Monumentelor”, XIX, 1988, p. 47-49, fig. 5.

Urmele acestui edificiu nu au fost surprinse în cercetarea arheologică. Mormântul de călugăr, deși singular, indică faptul că și fundația anterioară secolului al XVIII-lea a fost un schit sau o mănăstire.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES PRÉVENTIVES DE L'ÉGLISE "SAINTS ANGES" DE L'ANCIEN ERMITAGE BULIGA DE PITESTI

Résumé

Les recherches archéologiques préventives faites à l'église "Saints Anges" de l'ancien ermitage Buliga de Pitesti, réalisées dans l'intervalle 19.01. – 06.07.2022, a conduit à l'identification de 48 tombes à inhumation datables entre le milieu du siècle XVIe – seconde moitié du siècle le XIXe. Des fondations de l'église de l'ancien ermitage, construite au milieu du XVIIIe siècle, seule l'abside de l'autel a été conservée, un élément important étant les poutres en bois servant à soutenir les murs. L'aspect le plus important de la recherche archéologique est la constatation, faite à partir des tombes et de leurs inventaires, qu'avant l'église fondée par Martin Buliga, il y en avait une autre, construite vers le milieu du XVIe siècle.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 29-44

ISTORIE MEDIEVALĂ

LIMBA LATINĂ ÎN BIZANȚ (SECOLELE IV-XV)

ION BICA*

În secolul al III-lea d. Hr., Imperiul Roman traversează o perioadă de criză profundă, în urma căreia era să se prăbușească. Câțiva împărați energici ai acestei epoci - Gallienus, Claudius Ghoticus (268-270), Aurelian (270-275), Probus (276-282) - au început opera restaurării Imperiului Roman însă, din cauza instabilității relațiilor marcate de uzurpări, tulburări la frontiere și crize economice, nu s-au putut obține decât progrese limitate. Opera lor este consolidată de către Dioclețian (283-305), printr-un ansamblu de reforme, ținând să conserve prin mijloace adesea revoluționare, esențialul tradiției romane. El a profitat de răgazul oferit de barbari pentru a înzestra Imperiul Roman cu noi structuri. Demersul lui, indisolubil legat de crearea Tetrarhiei, a reușit să înlăture o serie de neajunsuri și să garanteze Imperiului Roman, pe lângă integritatea teritorială, și o oarecare stabilitate[1].

Din punct de vedere cultural, împărații militari iliri care au realizat prima Tetrarhie au fost provinciali patrioți care doreau să consolideze unitatea Imperiului Roman punând accent pe tradiția lingvistică, juridică și religioasă a Romei adică limba latină, dreptul roman și divinitățile olimpiene. Latina era limba oficială a Imperiului Roman, iar Dioclețian a considerat-o forța unificatoare a culturii imperiale. În acest sens, a cerut ca limba latină să fie folosită la toate evenimentele imperiale, în întregul sistem de comunicare oficială, pentru monedele imperiale și inscripțiile monumentale. Comenzile militare ale generalilor și deciziile juridice ale guvernatorilor trebuiau transmise într-o latină clară și precisă. Pentru asigura o mai bună și cuprinzătoare cunoaștere a limbii, Dioclețian și colegii lui au numit profesori de retorică latină în orașele mai importante. Numirea retorilor latini ca profesori plătiți de guvern

* Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte din Pitești.

[1] W. Seston, *Dioclétien et la Tétrarchie,* Paris, 1946; A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire, 284-602*. A Social, Economic and Administrative Survey, vol. I, Oxford, 1964, p. 3-111; Ion Barnea, Tetrarhia, în „*Enciclopedia civilizației romane*”, coordonator științific: prof. univ. dr. doc. Dumitru Tudor, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 759-760.

și reconstruirea școlilor în orașele importante ale provinciilor au contribuit la dezvoltarea studiului limbii latine și la creșterea numărului de opere literare latine în întreaga lume romană. Cu toate că limba greacă era preferată printre oamenii cultivați și negustorii din Răsărit, cunoașterea limbii latine era necesară pentru o carieră de succes în armată, administrație sau la curtea imperială[2].

Către sfârșitul epocii Principatului, centrul de greutate al Imperiului Roman s-a deplasat în partea de Răsărit, care se bucura de o viață economică înfloritoare și avea o populație mai numeroasă decât partea occidentală. Tot aici amenințările dușmanilor din afara imperiului creșteau din ce în ce mai mult, iar împotriva lor se impuneau măsuri cât mai energice și mai neîntârziate în apărarea militară. În epoca marilor invazii de la jumătatea secolului al III-lea împărații au fost obligați să-și petreacă cea mai mare parte a domniei în campanii, astfel încât vizitele la Roma erau scurte și rare. La sfârșitul secolului al III-lea acest proces involuntar a condus la abandonarea deliberată a fostei capitale. În cadrul reorganizării administrative efectuată de către Dioclețian adevăratul centru al guvernării imperiale s-a mutat în alte capitale plasate strategic, astfel încât împărații să facă față problemelor de la frontierele imperiului: Nicomidia (în Asia Mică), Sirmium (în Serbia), Mediolanum, (Milano, Italia), Augustra Treverorum (Trier, în Germania)[3].

După înfrângerea lui Liciniu, în ziua de 8 noiembrie, Constantin cel Mare (306-337) pune piatra de temelie a unui nou oraș, situat pe malul european al strâmtorii Bosfor, care a fost denumit după numele împăratului, Constantinopol. Domnia lui Constantin cel Mare reprezintă cea mai categorică ruptură de trecut din toată istoria romană și ar putea fi considerată pe bună dreptate punctul final al întregii istorii antice[4].

În contextul evenimentelor politice de la începutul secolului al IV-lea, Noua Romă se dorea a fi „*un fel de avanpost al latinității în zona greacă*”[5], care să contribuie la consolidarea procesului de romanizare a Orientului. Cu toată stăruința împăratului Constantin I (306-337), originar dintr-o regiune puternic

---

[2] Ch. Matson-Odahl, *Constantin şi Imperiul creştin*, traducere de Mihaela Pop, Editura Bic All, București, p. 64, 71-72; Marcel Bordet, *Istoria Romei antice*, traducere de Maria Ivănescu, Editura Lider, București, 1998, p. 342-343. În politica de romanizare, Diocleţian (284-305) este primul împărat roman care a încercat să facă din limba latină singura limba oficială (Ion Barn ea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 9).

[3] M. Cary, H. H. Scullard, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, ediția a III- a, traducere de Simona Ceaușu, Editura ALL, București, 2008, p. 596. Diarmaid MacCulloch, *Istoria creştinismului. Primii 3000 de ani*, traducere de Cornelia Dumitru și Mihai-Silviu Chirilă, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 274.

[4] M. Cary, H. H. Scullard, *op. cit.*, p. 596; Pierre Grimal, *Civilizația romană*, traducere, prefață și note de Eugen Cizec, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, p. 85.

[5] Betrand Lançon, *Constantin cel Mare*, traducere, prefață și note de Gheorghe Lazăr, Editura Corint, București, 2003, p. 118.

latinizată (sudul Dunării), de a da orașului un caracter latin, majoritatea populației vorbea limba greacă, latina pierzând treptat din importanță[6].

Data de 11 mai 330 este fundamentală pentru istoria lumii antice. Inaugurarea noii capitale, cetatea lui Constantin, consacra deplasarea în Orient a centrului de greutate a Imperiului. În concepția împăratului, noua unitate trebuia să se organizeze în jurul acestui centru sub cea de a doua dinastie a Flaviilor, ceea ce echivala cu o înfrângere a Occidentului și, practic, cu declasarea Europei. Constantinopolul, la fel ca și capitalele Tetrarhiei, era o capitală artificială, în sensul că a fost aleasă din considerente pur funcționale, de ordin mai ales strategic și economic. Situat la punctul de întâlnire dintre Europa și Asia, pe axa Mediteranei, el prezenta avantajul de a fi postul de comandă cel mai apropiat posibil de fronturile de primă importanță: cel al Balcanilor și cel ai Asiei anterioare. Pe de altă parte, regiunile orientale erau cele mai bogate: acolo criza economică începută în secolul al III-lea s-a făcut cel mai puțin simțită[7].

Dând elenismului o capitală și o fortăreață, a pregătit îndelunga sa supraviețuire în Imperiul Bizantin, polarizând în același timp întreaga sa opoziție față de Occidentul latin, opoziție care va dura secole de-a rândul și va fi transpusă pe plan religios[8].

În timpul împăratului Constantius al II-lea (337-361), unul dintre cei trei fii ai lui Constantin cel Mare și succesor la conducerea Imperiului Roman, Constantinopolul începe să devină un important centru cultural. În timpul său, a fost declanșată o amplă acțiune de căutare și colecționare a tuturor manuscriselor vechi a căror situație era deplorabilă, astfel, fiind salvate de la o dispariție iminentă. Această activitate este continuată și de împăratul Valens (363-378), care nu știa grecește. Printr-un edict din anul 372, el numea patru scribi de limbă greacă și trei de latină, care să-și desfășoare activitatea în cadrul Bibliotecii din Constantinopol[9].

---

[6] Gilbert Dagron, *L'empire romain d'Orient au VIe siècle et les traditions politiques de l'hellénisme. Le témoignage de Thémistios*, în *Travaux et Mémoires*, Paris, 3 (1968), p. 3; Ion Barnea – Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 54. La Sinodul I ecumenic, întrunit la Niceea în anul 325, Constantin cel Mare s-a adresat participanților în limba latină, iar un asistent a tradus discursul său în grecește. Eusebiu de Cezareea, Viața lui Constantin cel Mare, în *Scrieri. Partea a II-a* (Părinți și scriitori bisericești, 14), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 131. Istoricul Eusebiu de Cezareea mărturisește în *Istoria bisericească* faptul că decretele pentru libertatea Bisericii au fost emise în latină, acestea fiind traduse de Eusebiu în greacă. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, în *Scrieri. Partea întâi*, traducere, studiu, note și comentarii de pr. prof. T. Bodogae (Părinți și scriitori bisericești, 13), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, p. 379.

[7] Guido A. Mansuelli, *Civilizațiile Europei vechi*, vol. II, traducere de Alexandra Slavu, prefață și control științific de Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1978, p 79.

[8] Marcel Bordet, *op. cit.*, p. 351-352.

[9] Louis Bréhier, *Notes sur l'histoire de l'einseignement supérior à Constantinople,* în Byzantion, 3 (1926), 2, p. 89.

Fotin de Sirmium – ucenicul lui Marcel al Ancirei – era originar din Ancira (Galatia, Asia Mică) şi ajunge episcop de Sirmium, după toate probabilităţile în anul 344, metropola provinciei Panonia Inferior. Istoricii Socrate şi Sozomen ne spun despre el că a scris cărţi în greceşte şi latineşte[10].

Cunoaşterea limbii latine era foarte răspândită în Siria. Istoricul Ammianus Marcelllinus, ultimul mare istoric roman, era sirian de origine, născut în Antiohia. În jurul anul 380, el se stabileşte la Roma, unde scrie în latină *Res gestae*, istoria împăraţilor de la Nerva (96) la Valens(378)[11].

Evagrie al Antiohiei traduce în latină *Viaţa Sfântului Antonie*, scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare, care a jucat un rol considerabil pentru dezvoltarea monahismului în general[12].

La moartea lui Teodosie I (379-395), Mediolanum 17 ianuarie 395, Imperiul Roman este divizat între cei doi fii ai săi, Flavius Arcadiu, care devine împărat al provinciilor din Răsărit, cu capitala la Constantinopol, iar Flavius Honorius al celor din Apus, cu capitala la Ravenna. Aceasta este considerat actul prin care unitatea teritorială a Imperiului începe să se destrame. Teoretic ideea de unitate rămâne necontestată şi după această dată, însă, în realitate apar tot mai pregnant separarea şi diferenţierea celor două părţi care devin practic, două state diferite, a căror politică internă şi externă sunt dictate de necesităţile proprii şi nu de deziderатul salvării unităţii. Prin linia de demarcaţie din anul 395 d. Hr., de-a lungul Drinei Imperiul Roman a lăsat în urma lui o zonă de ruptură. Graniţa dintre Dacia şi Panonii, aflată pe râul Drimus (actualul Drina), împărţea în mod

---

[10] I. Rămureanu, *Sinoadele de la Sirmium dintre anii 348 şi 358. Condamnarea lui Fotin de Sirmium*, în *Studii teologice*, XV (1963), 5-6, p. 277; Mircea Cricovean, *Sinteză a învăţăturilor eretice, după Vincenţiu din Lerini*, în *Altarul Reîntregirii*, Alba-Iulia, serie nouă, XII (2007), 3, p. 214.

[11] Jean-Nöel Robert, *Roma*, traducere de Simona Ceauşu, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2002, p. 190; Horia C. Matei, *O istorie a lumii antice*, Editura Albatros, Bucureşti, 1984, p. 314; Ioan G. Coman, *Contribuţia scriitorilor patristici din Scythia Minor – Dobrogea – la patrimoniul ecumenismului creştin în secolele al IV-lea – al VI-lea*, în *Ortodoxia*, XX (1968), 1, p. 7.

[12] Fericitul Augustin mărturiseşte în *Confesiones* că această carte a avut un rol decisiv în convertirea sa, iar Fericitul Ieronim menţionează cele două versiuni, greacă şi latină, şi precizează că Sfântul Antanasie este autorul, iar Evagrie, prietenul său, este traducătorul în latineşte. B. Altaner, Altlateinische Übersetzungen von Schriften des Athanasios von Alexandreia, în *Byzantinische Zeitschrift*, 41 (1973), p. 782-792 (= *Kleine patristische Schriften, Texte und Untersuchungen*, 83, Berlin, 1967); Idem, Augustinus und Athanasius. Eine quellenkritische Studie, în *Revue benedictine*, 59 (1949), 82-90; G, Bardy, *Sur les anciennes traductions latines de saint Athanasie*, în Revue des Scinces Religieuses, 34 (1947), 239-242 ; C. Mohrmann, *Notes sur la version latine la plus ancienne de la vie de Saint Antoine par Saint Athanase*, în *Studia Anselmiana*, 38 (1956), 35-44; G. J. M. Bartelink, *Die älteste lateinische Übersetzung der Vita Antonii des Athanasius im Lichte der lesarten einiger griechischer Handschriften*, în *Revue d'histoire des textes*, Paris, 11 (1981), 379-413; Idem, *Observations de critique textuelle sur la plus ancienne version latine de la vie de saint Antoine par saint Athanase*, în *Revue Benedictine*, 81 (1971), 92-95.

convenabil frontiera de la Dunăre într-o parte care proteja Grecia și una care proteja Italia. Această frontieră strategică a devenit ulterior frontiera dintre părțile răsăritene și cele apusene ale Imperiului Roman[13].

Tendința ca lumea grecească să graviteze în jurul Bizanțului, începută cu inaugurarea Constantinopolului în anul 330, s-a accentuat treptat începând din anul 395. Totuși, în Imperiul Roman de Răsărit limba latină a continuat să fie folosită în administrație armată și tribunale. În anul 397, s-a hotărât ca sentințele judecătorești să fie scrise în latinește sau în grecește, iar aceasta însemna că statul recunoștea de fapt două limbi oficiale[14].

Printr-un edict emis la data de 26 februarie 425, Teodosie al II-lea (408-450), face o reorganizare a învățământului superior din Constantinopol. El creează un *auditorium* care cuprindea 31 de catedre, 16 în limba greacă și 15 în latină: gramatică (10 în greacă, 10 în latină); retorică (5 în greacă, 3 în latină), filozofie (o singură catedră în limba greacă), drept (2 catedre în latină)[15]. Crearea catedrelor de limbă greacă și numărul mai mare al retorilor greci scot în evidență răspândirea pe care o avea această limbă în capitală și în provinciile din Orient[16].

În aceste împrejurări, a fost posibilă apariția operei legislative cunoscută sub denumirea de *Codex Theodosianus* care a avut o importanță deosebită pentru evoluția dreptului bizantin. Lucrarea a fost realizată de către o comisie formată din nouă membri, în perioada cuprinsă între anii 429-438. Codex Theodosianus cuprindea legi în limba latină, promulgate în timpul de la Constantin cel Mare până la împăratul Theodosius al II-lea, fiind declarată valabilă pentru ambele părți ale imperiului[17].

---

[13] Guido A. Mansuelli, *op. cit.*, vol. II, p. 83. Imanuel Geiss, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000*, traducere de Aurelian Cojocea, Editura All Educational, București, 2002, p. 272; Warren Treadgold, *O istorie a statului și societății bizantine*, vol. I (284-1025), traducere de Mihai-Eugen Avădanei, ediție îngrijită de Victor Spinei și Bogdan-Petru Maleon, prefață de Victor Spinei, Institutul European, Iași, 2004, p. 52, 113, 136.

[14] H. Mihăiescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman*, București, 1960, p. 38.

[15] Louis Bréhier, *Civilizația bizantină*, traducere din limba franceză de Nicolae Spincescu, control și note de subsol de Alexandru Madgearu, Editura Științifică, București, 2000, p. 351.

[16] Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*. Vol. I. *Imperiul creștin și asaltul invaziilor (313-610)*, ediție îngrijită de Tudor Teoteoi, Editura Anastasia, București, 2000, p. 291. Așadar, în timpul împăratului Teodosie al II-lea, Constantinopolul, capitala Imperiului Romano-Bizantin, devine centrul cultural al unei civilizații profund impregnată de influențe antice. Charles Diehl, Georges Marçais, *Le monde oriental de 395 à 1081* (Histoire du Moyen Âge, tome III), Paris, 1936, p. 9: „Mais déja aussi, dans le Constantinople de Théodose II, plus grecque que latin, plus chrétienne que païenne un monde nouveau naissait"; Georges Ostrogorsky, *Histoire de l'État byzantin*, traduction française de J. Gouillard, préface de Paul Lemerle, Paris, 1965, p. 83-84: „... en Orient le latin recule le plus en plus devant le grec, tout en demeurant la langue officielle et en étant protégé artificiellement à ce titre. La grécisation de l'Orient se poursouit sans interruption et elle fait sous Théodose II et impératrice Athénais-Evdocia des progrès particulièrement sensible".

[17] Ion Bica, *Istoria Bizanțului (324-1453)*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2002, p. 39.

În prima jumătate a secolului al IV-lea, cu toate că teritoriile dunărene ale imperiului au fost pustiite și jefuite de barbari, totuși viața populației romane n-a încetat. Astfel, Priscus din Panites, istoricul care l-a însoțit pe Maximus la curtea lui Atila, din Panonia (în Câmpia Tisei), relatează că în drumul său spre regele hun a întâlnit o populație care vorbea limba strămoșească, a ausonilor, în limbajul bizantin limba latină populară vorbită și de locuitorii Italiei[18]. De asemenea, mai târziu, la inaugurarea domniei împăratului Leon al II-lea (474) – nepotul lui Leon I (457-474) – populația din Constantinopol a ovaționat în grecește, iar armata în latinește[19].

De la jumătatea secolului al V-lea, Mediterana încetează definitiv (după aproape opt secole) de a mai fi o mare romană, legăturile dintre bazinul occidental și cel oriental se întrerup, axa comercială meridională dispare. Deja existentă, diferențierea de ordin lingvistic și cultural dintre cele două părți ale Imperiului capătă acum o pregnanță deosebită. Opțiunea Occidentului pentru limba și civilizația latină este la fel de categorică ca și aceea a Orientului pentru cea greacă[20].

În ciuda eforturilor făcute de Iustinian I în sprijinul romanității, limba greacă câștigă foarte mult teren în defavoarea latinei, care era încă limba oficială în Imperiul Romano-Bizantin. Majoritatea operelor ce alcătuiesc *Corpus juris civilis* – Codul lui Iustinian (529), Digestele (Pandectele, 533), Institutele (533) – sunt scrise în limba latină[21], însă cele mai multe dintre *Novellae* (decrete promulgate după anul 534 până în 565) sunt redactate în greacă, deoarece locuitorii imperiului nu mai înțelegeau limba latină, considerată încă limba oficială în Imperiul Romano-Bizantin[22].

---

[18] Priscus Panites, *Despre soliile romanilor la cei de alt neam*, în *Izvoarele istoriei României*. II. De la anul 300 până la anul 1000, publicate de Haralambie Mihăiescu, Gheorghe Ștefan, Radu Hâncu, Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu, București, 1970, p. 247-317; H. Mihăescu, *op. cit*., p. 38; M. Macrea, *Legăturile dintre Imperiul Romano-bizantin și teritoriul din stânga Dunării* în sec. IV-VI, în *Istoria României*, vol. I, București, 1960, p. 660; S. B. Dașkov, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica Onofrei și Dorin Onofrei, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 40-41; Adrian Gabor, *Populația autohtonă pe teritoriul nord-dunărean al României, în secolele IV-VII, în lumina izvoarelor literare romano-bizantine*, în *Biserica Ortodoxă Română*, CVII (1989), 5-6, p. 161.

[19] H. Mihăescu, *op. cit*., p. 38; Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 281.

[20] Horia C. Matei, *op. cit.*, p. 317.

[21] Cristinel Murzea, *Drept roman*, Editura All Beck, București, 2003, p. 56; Karl Krumbacher, Literatura greacă medievală, în *Literatura Bizanțului. Studii, antologare*, traduceri și prezentare de Nicolae-Șerban Tanașoca, București, Editura Univers, 1971, p. 65 consideră că opera de codificare a dreptului roman de către Iustinian I constituie „ultima manifestare mai importantă a tradiției latine în imperiu".

[22] Stelian Brezeanu, *O istorie a Bizanțului*, Editura Meronia, București, 2004, p. 62. Într-una dintre *Novellae*, Iustinian I spune: „Iar noi nu am redactat această lege în limba părinților noștri (non paterna voce legem conscripsimus), ci în cea vulgară și greacă (sed hac communi et graeca), pentru ca ea să fie înțeleasă mai ușor de către toți". Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*. Imperiul și

La sfârșitul secolului al VI-lea Grigorie cel Mare (590-604), apocrisiarh la Constantinopol (579-585), la curtea împăratului Tiberiu al II-lea, se plângea că n-a putut să găsească în capitala bizantină un interpret de limbă latină[23].

La cumpăna dintre secolele VI-VII, patriarhul Atanasie al II-lea (599-602) al Antiohiei traduce din latină în greacă cea mai importantă scriere a papei Grigorie cel Mare (590-602), intitulată *Liber regulae pastoralis* (Cartea regulei pastorale) – un adevărat tratat de pedagogie – împărțită în patru cărți și scrisă cu prilejul alegerii și învestirii sale ca papă ale Romei (3 septembrie 590), având ca model tratatul despre preoție al Sfântului Ioan Gură de Aur[24].

La începutul secolului al VII-lea, domnia împăratului Herakleios (610-641) încheie perioada romană târzie (protobizantină) și inaugurează începutul istoriei bizantine în adevăratul înțeles al cuvântului. Imperiul Bizantin medieval rămâne atașat procesului, început cu mult timp în urmă, de a înlocui limba latină, folosită în întreaga administrație și în armată, pe care însă marea majoritate a populației orientale nu o înțelegea. Începând cu secolul al VII-lea, limba greacă devine limba oficială a Imperiului Bizantin, folosită atât în administrație cât și în Biserică. Din secolul al VII-lea, limba latină, înlocuită cu limba greacă, a

---

civilizația după izvoare, traducere de Maria Holban, București, p. 48-49, nota 95, cu traducerea. Diarmaid MacCulloch, *Istoria creştinismului. Primii 3000 de ani*, traducere de Cornelia Dumitru și Mihai-Silviu Chirilă, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 395: „Latina nu ave nici un viitor în imperiul urmașilor lui Iustinian, pentru că în zona de răsărit a Mediteranei fusese mereu doar o limbă intrusă, impusă de administratorii coloniali din Apus”.

[23] Bernard Flusin, *La culture écrit*, în *Le monde byzantin. I. L'Empire romain d'Orient (330-641)*, sous la direction de Cécile Morrison, Paris: Presses Universitaire de France, 2004, p. 260; Ioan G. Coman, *Patrologie*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1956, p. 319. În timpul celor șase ani de ședere la Constantinopol, ca apocrisiarh, n-a vrut sau n-a putut să învețe grecește (*Ibidem*, p. 321). Înainte și după cel de al treilea conciliul de la Toledo (598), care marchează introducerea crezului niceo-constantinopolitan în liturghia euharistică latină, precum și introducerea pentru prima dată, chiar dacă nu oficial al lui filioque în Crez, neînțelegerile dintre Răsărit și Apus s-au accentuat și din pricina faptului că, în general, latinii își pierduseră cunoștințele de limbă greacă, iar grecii abandonaseră limba latină. Deoarece nu existau decât foarte puține traduceri, latinii și greci tindeau să-i citească și să-i citeze doar pe Părinții din propria tradiție. Robert M. Haddad, Pe urmele lui Filioque, traducere din limba engleză de Teodor Tăbuș și Violeta Mitu, în *Studii teologice*, IV (2008), 3, p. 173.

[24] A. Ehrhard, Prosaische Litteratur. 1. Theologie, în Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527-1453)*, zweite Auflage, München, 1897, p. 144; Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, *Primele scrieri patristice în literatura noastră sec. IV-XVI*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, l984, p. 125; Constantin I. Băjău, *Patrologie*, Craiova, 2000, p. 301. Bruno Judic, Grigorie cel Mare. *Un păstor la dimensiunile Occidentului*, în Alain Corbin, *Istoria creștinismului*, traducere de Eduard Florin Tudor, Vasile Adrian Carabă, Valeria Georgiana Carabă, Ileana Bîja, Editura Rosetti educational, București, 2010, p. 159-163; Probabil că papa Grigorie cel Mare a purtat cu acesta o corespondență (Betrand Russel, *Istoria filosofiei occidentale*, vol. I, traducere din engleză de D. Stoianovici, Editura Humanitas, București, 2005, p. 398).

devenit din ce în ce mai puțin cunoscută în Imperiul Bizantin[25]. Până în secolul al XIV-lea[26], când unii dintre învățații bizantini cunoscători ai limbii latine au tradus în greacă opere ale scriitorilor occidentali, nu dispunem de informații directe referitoare la folosirea limbii latine în administrație sau în Biserica bizantină.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, cel mai adânc cugetător bisericesc al veacului al VII-lea, considerat pe bună dreptate de către specialiști în materie ca fiind „adevăratul părinte al teologiei bizantine"[27], activează o perioadă în Occident, în nordul Africii, mai precis în Cartagina[28]. El se retrage aici, în jurul anului 640, din cauza primejdiei pe care o reprezentau în vremea aceea perșii[29].

---

[25] Georges Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 134-135; Alain Ducellier, *Bizantinii*. Istorie și cultură, traducere din limba franceză de Simona Nicolae, Editura Teora, București, p. 8: Ion Bica, *De la „Imperium Romanorum" la „Basileia bizantină". Etape importante în evoluția procesului de grecizare a Imperiului Roman de Răsărit (secolele IV-VI d. Hr.),* în *Argesis*. Studii și comunicări, seria Istorie, Pitești, XVI (2007), p. 467.

[26] H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 40, nota 1, consideră că „limba latină a mai folosită încă multă vreme alături de greacă, până târziu în evul mediu bizantin".

[27] Sf. Maxim Mărturisitorul a fost un teolog universal, abordând în scrierile sale aproape toate domeniile teologiei: exegeză, dogmatică, ascetică, liturgică, poezie. În ceea ce privește doctrina, Sf. Maxim adâncește probleme dogmatice, îndeosebi cele hristologice și soteriologice. El a ridicat teologia la rangul unei științe universale. Folosind întreaga filosofie elenică profană și creștină, a creat o grandioasă concepție despre existență, om și lume. Sf. Maxim a rămas celebru prin distincția clasică între voința naturală și voința personală gnomică, prin teoria rațiunii lucrurilor, a energiilor divine, a cunoașterii mistice, a îndumnezeirii. El a folosit întreaga filosofie elenică profană și creștină pentru a crea o grandioasă concepție despre existență, om și lume. Sfântul Maxim a formulat soluții importante pentru Ortodoxie, în materie de hristologie, analizând și definind cele două voințe și cele două lucrări ale Mântuitorului, formulări în care este deosebit de actual în cadrul teologiei contemporane. Din multitudinea scrierilor sale amintim: *Răspunsuri către Talasie*, lucrare în care analizează diferite chestiuni și nedumeriri din Sfânta Scriptură: *Ambigua*, în care folosește în interpretare metoda anagogică (alegorică); *Despre dragoste,* în 400 de capitole; *Despre cele două voințe ale unui singur Hristos*; *Mistagogia,* lucrare care scoate în evidență semnificația simbolico-mistică a Bisericii și a serviciului divin. Pentru viața și activitatea Sf. Maxim Mărturisitorul, vezi următoarea bibiografie: Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*, Editura Lidia, București, 2003, p. 557-560; Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *Patrologie și literatură postpatristică*, vol. III, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, p. 35-53.

[28] În urma cuceririi Siriei și Egiptului de către arabi, mulți călugări, preoți și probabil chiar episcopi, se retrag în Africa de Nord, astfel că aceasta devine nu numai locul unor tulburări religioase, căci între refugiați se aflau și mulți necalcedonieni, ci și centru de rezistență ortodoxă împotriva monotelismului de la Constantinopol. Diacon asist. Viorel Ioniță, Sinodul VI ecumenic și însemnătatea lui pentru ecumenismul actual (teză de doctorat), în *Studii teologice,* XXX (1978), 5-6, p. 390.

[29] *Ibidem*, p. 390. La alți autori întâlnim date diferite: anul 626 (Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*, Editura Lidia, București, 2003, p. 557); Aceeași dată și la Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *Patrologie și literatură postpatristică*, vol. III, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, p. 36, unde se arată că aici a rămas o perioadă mai îndelungată, dovadă

În Cartagina, Sf. Maxim a avut o dispută hristologică cu Pir, expatriarhul Constantinopolului, în anul 645, în prezența guvernatorului imperial Grigorie și a altor episcopi. În urma acestei dispute referitoare la problemele ridicate de erezia monotelită, Sf. Maxim a avut câștig de cauză, chiar în condițiile în care această învățătură eronată era susținută de curtea imperială bizantină. În anul 646, Sf. Maxim pleacă la Roma, unde, timp de mai mulți ani, a combătut erezia monotelită reușind să-l determine pe papa Martin I (649-655) să condamne monotelismul. Acest lucru a fost adus la îndeplinire la sinodul ținut în biserica Mântuitorului din palatul Lateran, în Roma, în octombrie 649, ale cărui hotărâri au fost redactate atât în latină cât și în greacă[30]. Din această cauză, împăratul Constans al II-lea a dispus arestarea Sf. Maxim și aducerea la Constantinopol (653). În urma procesului care a avut loc în anul 655, Sf. Maxim a fost condamnat și exilat în Tracia. Toate aceste informații, referitoare la viața și activitatea Sfântului Maxim, ne îndreptățesc să afirmăm că acest reprezentativ teolog bizantin, care avea educație cu totul deosebită (înainte să intre în monahism îndeplinise funcția de secretar al împăratului Herakleios) cunoștea foarte bine și limba latină.

În perioada iconoclastă (726-843), sub pretextul apărării credinței împotriva împăratului bizantin eretic, se accentuează tot mai mult tendințele separatiste ale orașelor occidentale și ale papalității[31]. Căderea Ravenei, capitala

---

în acest sens fiind finalul Epistolei a VIII-a (PG 91, 371), unde se arată cu Rusaliile din anul 632 îl găsesc tot la Cartagina.

[30] Discuțiile purtate la acest sinod, prezidat personal de papa Martin au fost sintetizate în 20 de canoane-anatematisme, dintre care al zecelea și la unsprezecelea sunt importante pentru disputa monotelită. Sinodul a condamnat atât *Ekthesis*-ul cât și *Typos*-ul, precum și erezia monotelită, declarându-se pentru: două naturi unite, care nu se confundă, două voințe naturale, divină și umană și două lucrări naturale, divină și umană în perfectă armonie. Împăratul bizantin Constans al II-lea (641-668) a dat ordin exarhului de Ravena să-l aresteze pe papa Martin, fapt adus la îndeplinire, mai târziu, în anul 653, când papa este adus la Constantinopol, unde este judecat pentru înaltă trădare și condamnat. Numele Sfântului Maxim Mărturisitorul nu se află însă în lista participanților. Pentru aceste probleme vezi pe larg: Pr. prof. M. P. Șesan, Monotelismul. Sinodul al VI-lea ecumenic de la Constantinopol din 680-681. Sinodul II Trulan (quinisext) din 691-692, în *Istoria bisericească universală*, vol. I (1-1054), ediția a III-a revăzută și completată, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 388-394; Diacon aist. Viorel Ioniță, *op.cit*., p. 393-397; Ion Bica, *Erezii, controverse și schisme în Bizanț (324-1453)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2015, p. 112-120, cu bibliografia.

[31] După promulgarea edictului din anul 730, când iconoclasmul devine doctrina oficială a Imperiului Bizantin, s-a produs o ruptură inevitabilă în planul raporturilor dintre Constantinopol și Roma. Opoziția din partea populației continuă și în timpul papei Grigorie al III-lea (731-741), care, în anul 731, ține un sinod la Roma și excomunică în chip oficial pe adversarii cultului icoanelor. Drept contramăsură împăratul Leon al III-lea confiscă proprietățile Bisericii romane aflate pe teritoriul bizantin din Italia și detașează de sub autoritatea papei diocezele Calabria, Sicilia, Creta și Illiricul oriental, supunându-le patriarhiei de Constantinopol. Asistăm astfel, la o deteriorare considerabilă a raporturilor dintre Răsărit și Apus. Ion Bica, *op. cit.,* p. 124-126.

exarhatului bizantin în Italia, în anul 751, în mâinile regelui lombard Aistulf, marchează prăbușirea dominației imperiale în nordul și centrul Italiei. În acest timp, în Occident își face apariția regatul franc, care promitea să sprijine lupta papalității împotriva pericolului lombard. Ca urmare a noii orientări politice către regii franci, după prima campanie a lui Pepin în Italia, teritoriile recucerite de la lombarzi sunt dăruite papei, eveniment care a contribuit la crearea statului papal. Mai târziu, căderea Paviei, în anul 774, sub ocupația regelui franc Carol cel Mare și desființarea regatului lombard spulberă orice speranță bizantină de a reintra în posesia teritoriului care aparținuse exarhatului de Ravena. De acum înainte, posesiunile bizantine în Occident se limitează doar la regiunile grecizate din sudul Italiei[32].

La Sinodul al VII-lea ecumenic de la Niceea (787), Nichifor Mărturisitorul, în calitate de secretar imperial (a lucrat sub supravegherea patriarhului Tarasie, la rândul său, fost secretar al împărătesei Irina), viitorul patriarh de Constantinopol, a dat citire scrisorii papei Adrian – reprezentat prin preotul Petru și egumenul Petru – către împăratul Constantin al VI-lea (780-797) și împărăteasa Irina[33].

Cultura din epoca macedonenilor, fiind mai puțin dominată de preocupări teologice și religioase, s-a caracterizat prin gustul pentru erudiție și pentru admirație față de autorii Greciei antice. Din acest motiv, timp de peste un secol, de la împăratul Teofil (829-843) până la Ioan Tzimiskes (969-976), s-a manifestat o grijă permanentă pentru a aduna în bibliotecile publice și particulare manuscrisele autorilor antici. Universitatea fundată de Teodosie al II-lea s-a menținut, fără întrerupere, până la iconoclaști. Perioada iconoclastă, inclusiv domnia lui Constantin al VI-lea și a Irinei, cu tulburările, cu revoluțiile militare, cu persecuțiile sale, nu putea fi favorabilă dezvoltării învățământului. Mihail al II-lea (Gângavul, 820-829) abia știa să-și citească numele, însă prin Ioan Gramaticul i-a oferit fiului său, Teofil, o instrucție aleasă. Între anii 830-838, Teofil, devenit împărat, l-a descoperit la Constantinopol pe Leon Matematicianul, care preda lecții unor discipoli și l-a instalat mai întâi în Biserica celor 40 de sfinți, apoi la palatul Magnaura, făcându-l șef peste învățământul public. După moartea lui Teofil, logothetul Teoctist a continuat să vegheze asupra fundației sale universitare. Abia în anul 860, caesarul Bardas face o nouă reformă care constă, se pare, în concentrarea învățământului public la Magnaura, dându-i conducerea, alături de catedra de filosofie, lui Leon Matematicianul, și crearea pentru discipolii săi a catedrelor de geometrie, astronomie și gramatică.

---

[32] Ion Bica, *Istoria Bizanțului (324-1453)*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2002, p. 96.

[33] Mihai Spătărelu, *Sfîntul Nichifor Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului; viața, opera și învățătura*, în *Glasul Bisericii*, XLV (1986), 2, p. 64.

Limba de predare în învățământul din cadrul universității, reorganizată la Constantinopol, în secolul al IX, era limba greacă[34].

Ideea superiorității grecilor, bazată pe cultura lor, pe ideea Imperiului Roman legitim, pe cea a misiunii lor politice și religioase, a făcut ca bizantinii să-i privească pe latini cu mândrie. Într-o corespondență purtată între împăratul Mihail al III-lea (842-867) și papa Nicolae I (858-867), corespondență prilejuită de alegerea lui Fotie ca patriarh al Constantinopolului, pontiful roman reproșează împăratului că se intitulează „*imperator Romanorum*”, deși ignoră limba latină, pe care o consideră „*barbară și scitică*”[35].

În secolul al IX-lea, Fotie, personalitate culturală reprezentativă pentru această perioadă, nu cunoștea, cel mai probabil, limba latină[36]. Ridicându-se împotriva Romei, patriarhul Fotie se face apărătorul atât al autonomiei Bisericii bizantine, cât și ale intereselor vitale ale imperiului, cu timpul, transformându-se într-un adevărat judecător al Bisericii romană. El îi acuză astfel pe latini de grave erori liturgice și dogmatice (doctrina despre purcederea Sfântului Duh și de la Fiul- filioque). Un sinod ținut la Constantinopol, în anul 867, excomunică pe papa Nicolae I și declară eretică doctrina latină a purcederii Sfântului Duh și de la Fiul. Într-o enciclică trimisă celorlalți patriarhi orientali - din Alexandria, Antiohia și Ierusalim - Fotie explică eroarea de care se făcea vinovată Biserica

---

[34] Louis Bréhier, *Civilizația bizantină*, traducere din limba franceză de Nicolae Spincescu, control traducere și note de subsol Alexandru Madgearu, Editura științifică, București, 1994, p. 356-359; N. Iorga, *Istoria vieții bizantine*. Imperiul și civilizația după izvoare, traducere de Maria Holban, Editura enciclopedică română, București, 1974, p. 267: „Tot învățământul se sprijină pe limba greacă, cea mai bună greacă din antichitate”.

[35] Teodor M. Popescu, *Geneza și evoluția schismei*, în *Ortodoxia*, VI (1954), 2-3, p. 170; Ion Bica, *Istoria Bizanțului (324-1453*), Editura Universității din Pitești, Pitești, 2002, p. 119. Sciții erau o populație nomadă de neam iranian, stabilită în secolul al VIII-lea a. Hr. în stepele nord-pontice. Istoria sciților este mai bine cunoscută în perioada secolelor VI-IV a. Hr. Aproape toate știrile pe care le avem despre ei au fost furnizate de Herodot, izvoarele târzii aducând puține date noi. Alexandru Vulpe, Gheorghe Poenaru-Bordea, Sciții, în *Dicționar de istorie veche a României*, elaborat de un colectiv de autori sub conducerea prof. univ. dr. doc. D. M. Pippidi, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 530-533; Guido A. Mansuelli, *op. cit.*, p. 228-257; Valentin Vasiliev, *Sciții și agatârșii pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980. Sinesius de Cirene (secolul V) îi numește pe toți năvălitorii *sciți*, considerați simbol al barbariei (Jacques le Goff, *Civilizația Occidentului medieval*, traducere și note de Maria Holban, cu o prezentare de M. Berza, Editura Științifică, București, 1970, p. 58). În secolul al XI-lea, Ana Comnena, fiica împăratului Alexios I Comnenul (1081-1118), îi considera pe cruciații latini barbari (Ana Comnena, *Alexiada*, traducere de Marina Marinescu, note de Nicolae-Șerban Tanașoca, vol. II, Editura Minerva, București, 1977, p. 84, 86). De asemenea, chiar și în secolul al XV-lea occidentali erau numiți tot barbari. Ghenadie al II-lea Scholarios, viitorul patriarh bizantin în timpul ocupației otomane, era acuzat că are legături cu mai mulți „barbari din Occident”. Preot prof. I. Rămureanu, Ghenadie al II-lea Scholarios, primul patriarh ecumenic sub turci, în *Ortodoxia*, VIII (1956), 1, p. 75.

[36] Teodor, M. Popescu, *op. cit.*, p. 170.

romană[37]. De asemenea, el alcătuiește o operă cu totul originală, îndreptată împotriva latinilor, intitulată *Despre mistagogia Sfântului Duh*. Fotie a adunat în această lucrare toate argumentele din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți în sprijinul dogmei ortodoxe. Punctul slab al tratării acestei probleme de către Fotie constă în faptul că el nu avea acces la izvoarele teologiei latine[38].

În secolul al XI-lea, în Constantinopol, se găsea cu greutate un traducător din latină în greacă. Actul de anatematizare din 16 iulie 1054, fiind compus în latinește, a trecut un oarecare timp până să se facă traducerea lui în grecește[39]. La Antiohia, de altfel, nici nu se mai punea problema: patriarhul Petru al III-lea a fost nevoit să trimită la Constantinopol o scrisoare papală pentru a fi tradusă în grecește[40].

Epoca cruciadelor a avut ca efect stimularea contactelor literare cu Constantinopolul[41]. Mai mult decât atât, împăratul Manuel I Comnenul (1143-1180), în politica externă, a fost călăuzit de ideea imperială romană, anume realizarea în lumea creștină a unui imperiu unic (imperium unicum), cu ajutorul papei și cu prețul unirii Bisericilor. A fost căsătorit de două ori cu principese occidentale, venind astfel în contact cu mentalitățile și cultura apuseană. În timpul său, în Constantinopol, se instalează un mare număr de occidentali, care au contribuit la răspândirea culturii apusene în Bizanț[42].

Cruciada a patra, care s-a terminat cu devastarea și ocuparea Constantinopolului, a avut drept rezultat împărțirea Imperiului Bizantin și

---

[37] Ion Bica, *Erezii, controverse și schisme în Bizanț (324-1453)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2015, p. 187-193.

[38] Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *op. cit*., p. 202-203; John Meyendorff, *Teologia bizantină*. Tendințe istorice și teme doctrinare, traducere din limba engleză de preot conf. dr. Alexandru I. Stan, București, 1996, p. 83: „Totuși, el știa că Părinții latini au favorizat *Filioque* și se referă anume la Ambrozie, la Augustin și Ieronim (cu toate că primul și ultimul cu greu ar putea fi considerați susținători ai lui Filioque); dar el (Fotie), evident, nu le citise lucrările. Respingerea de către el a punctului de vedere latin se bazează, prin urmare, doar pe informația orală".

[39] T. Bodogae, I. Rămureanu, *Schisma cea mare din 1054. Patriarhul Mihail Cerularie și papa Leon IX*, în *Istoria bisericească universală*, ediția a III-a revăzută și completată, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 579.

[40] Teodor M. Popescu, *op. cit*., p. 170.

[41] Datorită acestui aspect, în secolele XII-XIII s-au făcut numeroase traduceri din greacă în latină. Betrand Russel, *op. cit.*, p. 450.

[42] În a doua jumătate a secolului al XII-lea, împăratul Manuel I Comnenul, după moartea regelui Roger al II-lea, dușmanul cel mai de temut al bizantinilor în Occident, socotește că a sosit momentul pentru a organiza o ofensivă în Occident. Pentru început trupele bizantine ocupă cea mai mare parte a Apuliei, inclusiv capitala provinciei, Bari (1155). Mai apoi, însă, toate puterile europene care aveau interese în Italia s-au coalizat împotriva Bizanțului, suferind astfel o grea înfrângere. În primăvara anului 1158, cu sprijinul papei, Manuel I încheie un tratat de pace cu regele Siciliei. Acest act reprezintă de fapt momentul retragerii trupelor bizantine din Italia și, în același timp, marchează sfârșitul aspirațiilor de dominație bizantină în Occident. Ion Bica, *op. cit.*, p.181, 184-185.

fundarea pe teritoriul său a unui număr mare de state, dintre care unele latine. În mai 1204, a fost încoronat în biserica Sfânta Sofia Balduin I de Flandra, primul împărat latin al Constantinopolului, iar ca patriarh a fost ales venețianul Tomasso Morosini. Această dominație latina în Constantinopol a durat până în anul 1261[43].

Înainte de anul 1204, contactele Constantinopolului cu Occidentul au avut foarte puține urmări culturale pentru bizantini. După rănile deschise de cea de a IV-a cruciadă (1204), respingerea Apusului a fost și mai fermă, fiind necesare cel puțin două secole pentru ca bizantinii să se inițieze cu adevărat în cultura latină[44].

Redevenind stăpâni pe soarta lor, după victoria repurtată asupra Imperiului latin, bizantinii desfășoară în diferite domenii ale științei și artelor o rodnică activitate creatoare, pe care o pregătise opera intelectuală săvârșită în Imperiul de la Niceea. Această sete de cunoaștere a devenit mai intensă ca niciodată. Asistăm nu numai la o renaștere a literaturii și a studiilor de drept, dar și a medicinei, astronomiei și matematicilor. Împărații au sprijinit din plin această mișcare și, uneori, chiar ei înșiși au participat la ea. Umanismul bizantin a luat avânt sub Andronic al II-lea Paleologul (1282-1328), după anii de restaurare politică ce au urmat întoarcerii lui Mihail al VIII-lea la Constantinopol și înaintea crizelor politice din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Universitatea din Constantinopol a fost reorganizată și a căpătat numele de *Museion*. După criza declanșată de conflictele dinastice din veacul al XIV-lea și înaintarea turcilor, mai avem de-a face cu un reviriment al vieții intelectuale abia în timpul împăratului Manuel al II-lea (1391-1425), el însuși unul dintre scriitorii cei mai prestigioși ai epocii. Călătoriile sale în Occident, încheiate cu rezultate modeste, au avut, în schimb, o mare importanță pentru domeniul cultural. Perioada de răgaz de care a beneficiat Bizanțul după bătălia de la Ankara (1402), i-a permis lui Manuel al II-lea să reorganizeze învățământul public[45].

Unii dintre reprezentanții umanismului bizantin din epoca Paleologilor erau cunoscători și ai limbii latine. Mihail Holobolos (c. 1245-c. 1310) a sosit la Constantinopol înainte ca el să împlinească douăzeci de ani, unde a îndeplinit funcția de membru al cancelariei împăratului Mihail al VIII-lea Paleologul. Nu se știe unde și cum a învățat Holobolos latina, probabil a găsit un mediu bilingual

[43] *Ibidem*, p. 214-231.
[44] Alain Ducellier, *op. cit.*, p. 206-207.
[45] Charles Diehl, Rodolphe Guilland, Lysimaque Oeconomos, René Grousset, *L'Europe orientale de 1081 à 1453* (Histoire genérale. Histoire de Moyen Age, tome IX), Paris, 1945, p. 393-419; Louis Bréhier, *La rénovation artistique sous Paléologues et le mouvement des idées*, în „*Mélanges Charles Diehl*", tome II, Paris, 1930, p. 1-10; Ihor Sevcenko, *La vie intelectuelle et politique sous les premières Paléologues*, Bruxelles, 1962; Steven Runciman, *The Last Byzantine Renaissance*, Cambridge, 1970; Charles Delvoye, *Arta bizantină*, traducere de Florica Eugenia Condurachi, prefață de Vasile Drăguț, București, 1976, p. 178-279.

în mănăstirea Prodromul. Înainte de anul 1266, el a făcut traduceri din opera lui Boețiu[46] și Aristotel[47].

Filologul și monahul Maxim Planudios (1260-1320) – ambasador al împăratului Andronic al II-lea (1284-1328) la Veneția – a tradus un număr destul de mare de lucrări aparținând autorilor latini clasici (Cato cel Bătrân, Cezar, Cicero, Ovidiu, Iuvenal), precum și scrieri aparținând unor teologi latini importanți (Augustin, Boețiu)[48]. Numeroasele sale traduceri din latină în greacă au contribuit mult la apropierea culturală dintre Răsărit și Apus în epoca Renașterii[49].

Demetrios Kydones[50] învață limba latină cu un dominican din Pera[51], iar mai apoi se familiarizează cu ea la Milano[52]. El traduce în greacă din scrierile teologice ale celor mai importanți teologi latini (Augustin, Anselm de Cantenbury), printre care și celebra lucrare a lui Toma d'Aquino (1225-1274), *Summa Theologiae*[53].

---

[46] Din Boețiu traduce *De differentiis topicis* și *De hypotheticis syllogismis*. Elizabeth A. Fischer, Manuel Holobolos and the Role of Bilinguals in Relations betweeen the West and Byzantium, în Andreas Speer, Philipp Steinkrüger, *Knotenpunkt Byzanz. Wissensformen und Kulturelle Wechselbeziehungen* (Miscellanea Medievalia), Berlin-Boston, 2012, p. 211-212.

[47] Traduce lucrarea *De plantis* (*Ibidem*, p. 216-218).

[48] Din Augustin traduce tratatul *De Trinitate*. S. Valoriani, Massimo Planude traduttore di S. Agostino, în *Atti dello VIII Congresso internazionale di studi bizantini* (Palermo, 3-10 aprilie), t. I, 1951, SBN 7 (1953), p. 234 ; Cristian Gagu, *Teologie și umanism în epoca Paleologilor* (teză de doctorat), Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2007, p. 138; Michel Kaplan, *Bizanț*, traducere din limba franceză de Ion Doru Brana, Editura Nemira, București, 2010, p. 267.

[49] A. A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin*, traducere și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazâru, studiu introductiv de Ionuț-Alexandru Tudorie, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 668-669.

[50] Kydones s-a născut la Tesalonic chiar la începutul secolului al XIV-lea și a murit la începutul secolului al XV-lea. A trăit succesiv în Tesalonic, Constantinopol și Creta, i s-a acordat cetățenie venețiană. A. Vasiliev, *op. cit*., p. 660-661.

[51] J. M. Hussey, T. A. Hart, Byzantine theological speculation and spirituality, în *The Cambridge Medieval History*. Volume IV. The Byzantine Empire. Part II. Governement, Church and Civilisation, edited by J. M. Hussey, with the editorial assistance of P. M. Nicol and G. Cowan, Cambridge, 1967, p. 196: „A Dominican from Pera was found to teach him and later gave him a work of Aquinas to translate"; Cristian Gagu, *op. cit*., p. 137.

[52] A. A. Vasiliev, *op. cit*., p. 660.

[53] A. Vasiliev, *op. cit*., p. 660-661; Vasile V. Muntean, *Bizantinologie*, II, Timișoara, 2000, p. 94, 96; Ion Bica, *Istoria Bizanțului (324-1453)*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2002, p. 270-271, 273; Denis M. Searby, *Demetrios Kydones: defending Thomas or defending himself?*, în Andreas Speer, Philipp Steinkrüger, *Knotenpunkt Byzanz. Wissensformen und Kulturelle Wechselbeziehungen* (Miscellanea Medievalia), Berlin-Boston, 2012, p. 439-451. Ph. A. Demetracopoulos, „Demetrios Kydones" Translation of the Summa Theologica, în *Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik*, 32 (1982), 4, p. 311-320. Toma d'Aquino, cel mai mare filosof occidental din secolul al XIII-lea, este întemeietorul sistemului filosofic cunoscut sub denumirea de *tomism* – devenit doctrina oficială a Bisericii catolice – care se bazează pe reconcilierea creștinismului cu aristotelismul. Conform acestei doctrine, ființa infinită a lui Dumnezeu este

Fratele său, Prohor Kydones, traduce din latină în greacă lucrările Fericitului Augustin *De vera religione*, *De beata vita*, *De libero arbitro*, *De decem plagis et decem praeceptis* și prima parte a comentariului la *Metafizica* lui Aristotel, 82 de articole din partea a treia din *Summa theologiae* și *De mundi aeternitate* a lui Toma d'Aquino[54].

Manuel Calecas, asemenea lui Dimitrie Kydones, a tradus în greacă, probabil din dorința de a propune bizantinilor o posibilă punte de întâlnire liturgică cu catolicii, *Expunerea Liturghiei care se cântă la sărbătoarea Nașterii lui Hristos după tradiția Sfântului Ambrozie*. De asemenea, traduce și *Contra errores Graecorum*[55], scrisă de Toma d'Aquino, lucrare în care, pentru a justifica în fața conaționalilor săi pretenția primatului papal, a adoptat și a tradus *Donatio Constantini*, cunoscută și sub numele de *Constitutum Constantini*, document fals din secolele VIII-IX de care se folosea papalitatea pentru a susține primatul[56].

Ghenadie al II-lea Scholarios cunoștea bine limba latină, fapt care i-a asigurat superioritate asupra tuturor contemporanilor săi. Scholarios a învățat bine limba latină încă din tinerețe, dar în ce împrejurări nu ne spune în mod lămurit. El a folosit mai cu seamă unele scrieri ale Fericitului Augustin, ceva mai

---

separată net de celelalte ființe finite, stabilind totuși între ele o analogie; el distinge categoric rațiunea de credință, ca filosofie (care este o știință a ființelor finite) de teologie (care se confundă cu ființa supremă și este întemeiată pe revelație), dar, în același timp, neagă orice opoziție sau contrast între ele. Din lucrările sale mai importante amintim: *Summa contra gentiles* (Expunere în rezumat împotriva păgânilor) - operă reprezentativă în care face o expunere apologetică a teologiei creștine -, *De ente et essentia* (Despre ființă și existență), *Summa Theologiae* - un tratat unitar de dogmatică și morală, rămas neterminat -, *De generatione et corruptione* (Despre naștere și distrugere). Étienne Gilson, *Le Thomisme*. Introduction à la philosophie de Saint Thomas d'Aquin, Paris, 1924; M. D. Chenu, *Introduction à l'étude de saint Thomas d'Aquin* (Publications de l'Institut d'Études médiévales de Montréal, 11), Montréal-Paris, 1950; Jean Pépin, Saint Thomas et la philosophie du XIIIe siècle, în *Histoire de la philosophie*. 2. La philosophie médiéval du Ier siècle au XVe siècle, sous la direction de François Chatelet, Paris, 1972, p. 169-182; André Clement, *La sagesse de Thomas d'Aquin* (Collection Docteur Angélique, I), Paris, 1983; Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. III, Editura științifică, București, 1990, p. 307-311; Jacques Le Goff, *Nașterea purgatoriului*, vol. II, traducere, prefață și note de Maria Carpov, cuvânt înainte de Jacques Le Goff, Editura Meridiane, 1995, p. 148-165; John Shand, *Introducere în filosofia occidentală*. Filosofie și filosofi, traducere de Laurențiu Hanganu, postfață de prof. univ. Dr. Vasile Tonoiu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 74-81.

[54] Cristian Gagu, *op. cit.*, p. 138-139; Christos TriantafyllopoulosR, The thomist basis of Prochoros Kydones' anti-Palamite Treatise „De essentia et operatione Dei" ant the reaction of the Byzantine Church, în Andreas Speer, Philipp Steinkrüger, *Knotenpunkt Byzanz. Wissensformen und Kulturelle Wechselbeziehungen* (Miscellanea Medievalia), Berlin-Boston, 2012, p. 411-430.

[55] Lucrarea *Contra errores graecorum* conține multe falsificări istorice, cu toate că Toma d'Aquino a fost între puținii scolastici care știau grecește și ar fi putut să informeze corect. Pr. prof. T. Bodogae, Cultura teologică în Apus în sec. XI-XV. Scolastica și spiritualitatea medievală, în *Istoria bisericească universală*, vol. II (1054-1982), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 177.

[56] Cristian Gagu, *op. cit.*, p. 151.

puțin din Anselm de Canterbury și Gilbert de la Porree, dar foarte mult din Toma de Aquino, din opera căruia a făcut cele mai multe traduceri, comentarii și rezumate[57].

Traducerile realizate de Demetrios Kydones, alături de *De Trinitate* a lui Augustin, tradusă în greacă de Maxim Planudes, au contribuit în mare măsură la o mai bună cunoaștere de către ortodocși a teologiei latine și, în mod special, a argumentelor pe care teologii latini se întemeiau pentru a justifica învățăturile doctrinare contestate de Biserica Ortodoxă. Pe de altă parte, aceste traduceri au avut un rol hotărâtor în cristalizarea în Bizanț a unui puternic curent filolatin, în special din rândul umaniștilor, din mijlocul cărora aveau să se recruteze partizanii unirii necondiționate cu Roma[58].

THE LATIN LANGUAGE IN BYZANTIUM (IV-XV CENTURIES)

The bilingualism, was represented by the language of the administration and also spoken by the people, being the specific feature of the whole Roman-Byzantine epoch (IVth-VIth century). By the beginning of the VIIth century, the Greek language becomes the official language of the Byzantine Empire, also used in administration an in Church. A different interest in the knowledge of the Latin language was shown by the Byzantine humanists of the XIVth-XVth Centuries (Maximus Planudes, Demetrius Cydones, Prochorus Cydones, Manuel Calecas, Georges Scholarius). They translated in Greek language representative works of the Latin theologians (Augustine, Thomas of Aquinas).

[57] Deși patriarhul Ghenadie Scholarios a fost un mare teolog al secolului al XV-lea, înrâurirea operei sale asupra teologiei ortodoxe a fost mică, în parte datorită faptului că multe din lucrările sale au rămas inedite până după primul război mondial (1914-1918). Începând din anul 1928 și până în 1936, scrierile sale au fost editate cu îngrijire în opt mari volume de Louis Petit, X. A. Siderides și Martin Jugie. În această nouă ediție, opera patriarhului Ghenadie Scholarios cuprinde 476 de lucrări originale, în care se află tratate teologice, cuvântări și scrisori, 24 de traduceri și comentarii, în cea mai mare parte la opera lui Aristotel și Porfir. I. Rămureanu, Mărturisirea de credință a patriarhului ecumenic Ghenadie Scholarios, în *Ortodoxia*, XXXVI (1984), 4, p. 75, 469.
[58] Cristian Gagu, *op. cit*., p. 138.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 45-50

UN DOCUMENT INEDIT DE LA DOMNITORUL SCARLAT GHICA, FIUL LUI GRIGORE AL-II-LEA GHICA, DIN 31 IULIE 1759

TEODOR MAVRODIN*

Documentul este o hotărâre judecătorească, redactată de un complet de judecată (trei veliți boieri), ca urmare a procesului intentat de Ștefăni Cazacliul împotriva cărăușului Nicolae, ambii din Câmpulung, județul Mușcel (Fig. 2, 3).

Primul l-a acuzat pe Nicolae, care fusese angajat chirigiu pentru a transporta marfă la Lipsca, de faptul că ar fi sustras 500 de galbeni ughi, care se aflau ascunși în desagi, printre mărfuri. Nicolae cărăuș declară, în fața veliților boieri, că el nu a fost informat de existența galbenilor în carul său, decât atunci când au sosit la Soroca.

Mai arată că el avea cunoștință numai de pâinea necesară călătorilor pentru hrană, aceștia venind „pururea" la carul lui. Temându-se să nu dispară din marfa aflată în carul său, i-a cerut lui Ștefăni Cazacliul să nu mai permită călătorilor să ia pâine, când dorește fiecare. Acesta i-a răspuns să nu se teamă, deoarece avea om de încredere pe nepotul său, Micea. Întrebat de completul de judecată, dacă cele spuse de cărăuș sunt adevărate, Ștefăni Cazacliul a confirmat.

Ascultând cele două părți, veliții boieri au concluzionat că Nicolae cărăuș este nevinovat și să aibă pace din partea lui Ștefăni Cazacliul. În plus, acesta să-i plătească și chiria ce ar fi putut câștiga în cele trei luni, cât a fost „năpăstuit" la închisoare în Lipsca, precum și cheltuiala pe 20 de zile, cât a durat procesul în Capitală, pentru a-și găsi dreptatea.

Hotărârea veliților boieri a fost redactată la 1 iunie 1759 și a fost înaintată la Domnie pentru a fi confirmată. Domnitorul Scarlat Ghica a întărit hotărârea veliților boieri și a poruncit vătafului de aprozi s-o pună în practică. Rezoluția este însoțită și de sigiliul domnesc.

Documentul este important deoarece este original, datează de la mijlocul secolului al XVIII-lea, poartă semnătura și sigiliul Domnului și este inedit.

Apoi ne arată că negustorul din Câmpulung (și nu era singurul) vindea și cumpăra marfă din localități foarte îndepărtate: Soroca din Moldova și Lipsca.

* Pitești.

Mai important, sau la fel de important, este faptul că ne transmite corectitudinea actului de judecată: starea materială a lui Ștefăni Cazacliul n-a influențat actul de justiție, câștig de cauză având cărăușul Nicolae.

Documentul conține și unele informații care cer lămuriri.

Ce fel de marfă negustorea Ștefăni Cazacliul, documentul nu precizează. Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu-Dobridor, în „Dicționarul de arhaisme și regionalisme”, arată că substantivul „cazacliu, -ii” înseamnă „negustor cazac care făcea negoț de vinuri, rachiuri și blănuri între Ucraina și Moldova”. Este posibil ca acesta să fi fost domiciliat temporar în Câmpulung, doar atâta timp cât cumpăra, mai ales, rachiuri și vinuri din zona Mușcelului, pe care le ducea în Moldova. Nicolae cărăuș a fost tocmit chirigiu de Ștefăni Cazacliul să ducă marfa la Lipsca. Înainte de a sosi aici, au trecut prin Soroca, localitate din N-E Moldovei, reședința județului cu același nume, unde Ștefăni a constatat lipsa galbenilor. Cărăușul Nicolae a fost acuzat de sustragerea banilor, fiind „năpăstuit de Ștefăni la închisoare în Lipsca” timp de trei luni. Acest lucru să se fi întâmplat în Leipzigul german sau în localitatea cu același nume din Moldova, județul Cetatea Albă[1]? Având în vedere că Ștefăni Cazacliul rămăsese fără bani, dacă o fi fost adevărat, iar drumul spre Leipzigul german era lung și trecea prin țări străine, optăm pentru a doua variantă (Fig. 1).

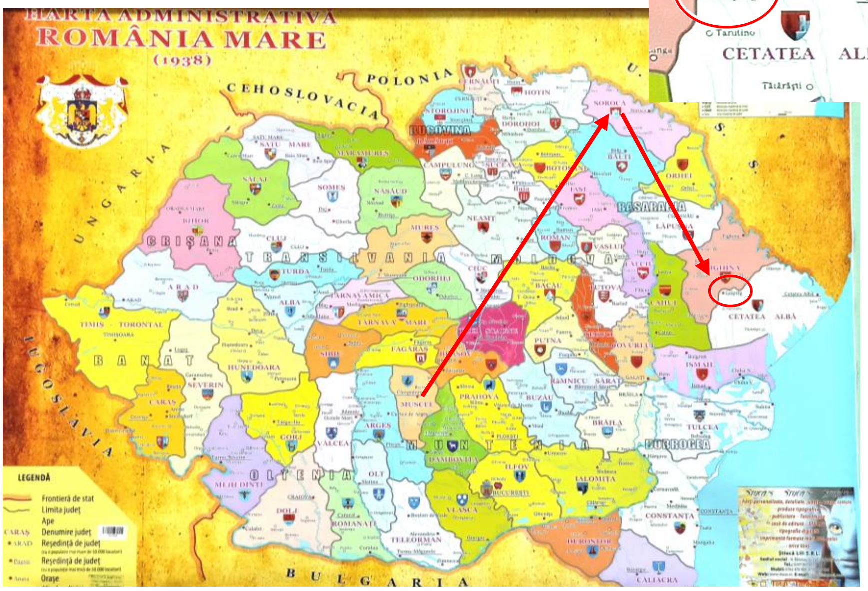

Fig. 1. Orașul Leipzig (marcat cu cerc alb), din județul Cetatea Albă, pe harta administrativă a României Mari.

[1] Harta administrativă România Mare (1938).

Cât privește faptul că Nicolae cărăuș a stat la închisoare în Lipsca, credem că nu este vorba de pușcărie, ci de faptul că a fost nevoit să șadă în localitate trei luni, după voința lui Cazacliul, fără să poată face alte transporturi.

*
* *

În continuare, redăm transcrierea documentului din alfabetul chirilic în cel latin. Literele lipsă din unele cuvinte au fost completate în mod tacit.

„Io Scarlat Grigorie Ghica V‹oie›v‹o›d b‹o›j‹iu› mil‹os›t‹eiu› g‹os›p‹o›d‹i›nă zem‹le› Vla‹hiscoe›[1].

Bună fiind hotărârea dum‹nealor› veliților bo‹i›eri, întărim și domniia mea și îți poruncim văt‹afe› za[2] ap‹rozi› așa să urmezi. Iulie 31, 1759“.

Urmează sigiliul domnesc.

Prea Înnălțate Doamne,

Înnaintea noastră au eșit de s-au judecat Ștefăni Cazacliul cu Nicolae cărăuș ot[3] Cămpul Lungu zicând Ștefăni cum că au avut pe Nicolae tocmit chirigiu să meargă la Lipsca[4] și în carul lui au fost făcut botcă[5] și încărcăndu-i carul cu marfă au fost pus și niște dăsagi cu o legătură cu 500 de galbeni ughi[6] ce-i avea amănet de la un negutător. Și mergănd de aici până la Soroca și acolo căutănd banii nu i-au găsit în dăsagi și-i ceare de la Nicolae cărăuș. Nicolae au răspunsu cum că când s-au tocmit chirigiu, câte teancuri de marfă i-au dat în seamă și i le-au încărcat în car ducăndu-le la loc ș-au dat seama, iar pentru acei dăsagi de-i va fi și pus Ștefăni în carul lui, la știrea lui n-au fost, fără decât păinea călătorilor. Știie că au ținut Ștefăni în carul lui ce mergea înpreună cu dănșii și de-a pururea veneau călătorii de-și luau păinea den carul lui până când au zis Nicolae cărăuș lui Ștefăni ca să nu mai priimească a mai veni la carul lui, temăndu-se de ceale ce-i va fi date în seamă să nu-i piiară. Iar Ștefăni i-au răspunsu să nu aibă el nicio grijă pentru că el avea pe Micea, nepotu-său, de șădea în car, după cum nici Ștefăni, la zisele lui Nicolae, n-a tăgăduit.

Deci, într-acestaș chip fiind pricina și Ștefăni dovadă neavând asupra lui Nicolae, dreptatea nu-i dă a supăra pe cărăuș de lucrul ce în seama lui n-au fost, nici că au știut că să află în carul lui bani, fără numai Ștefăni zice că i-au pus și iar el tribuiaște să știie ce s-au făcut.

Pentru aceaia dar, găsim cu cale ca Nicolae cărăuș să aibă pace de către Ștefăni, și încă să-i plătească și chiriia ce ar fi putut căștiga în trei luni, cât au fost năpăstuit de Ștefăni la închisoare, în Lipsca, și să-i plătească și cheltuiala de 20 de zile de când șade adus de dânsul aici până au vrut a-și afla dreptatea. Iar hotărârea rămâne la Înălțimea Ta.

1759 iunie, dni 1

Costandin Dudescul vel vornic
.................................[7] vel ban
Ștefan vel spătar.

---

1. „Eu Scarlat Grigorie Ghica voievod cu mila lui Dumnezeu, stăpân al pământului Vlahiei”.
2. „Pentru”.
3. „Din”.
4. Vechea denumire italiană (care a circulat și la noi) a orașului german Leipzig („Mic dicționar enciclopedic“, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 1978).
5. Botcă = gaură, scorbură (Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu-Dobridor, „Dicționar de arhaisme și regionalisme“, Editura Saeculum vizual, București, 2016).
6. Ughi (pol.) = una dintre denumirile date galbenului („Micul dicționar enciclopedic“, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 1978).
7. Semnătură indescifrabilă.

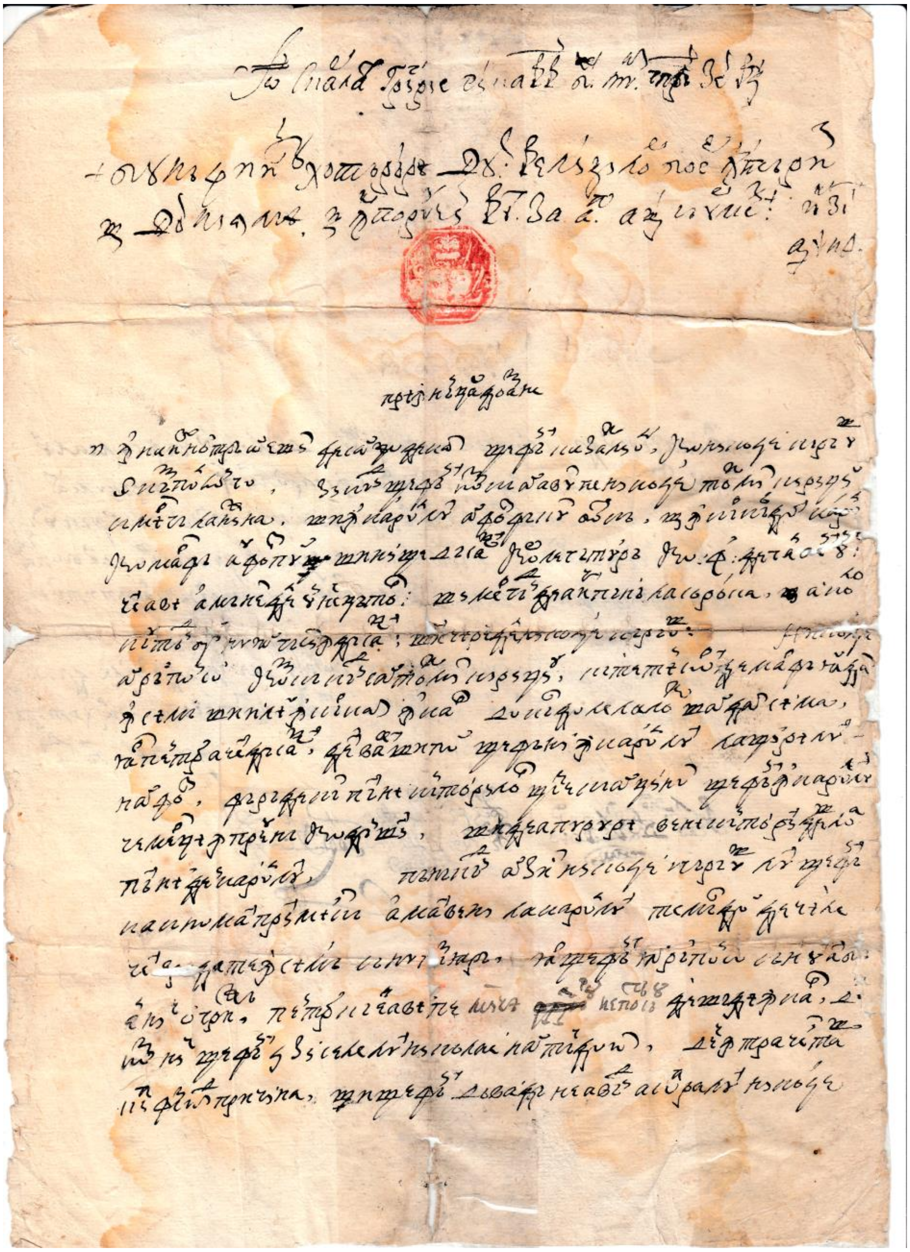

Fig. 2. Documentul de la 31 iulie 1759 (recto).

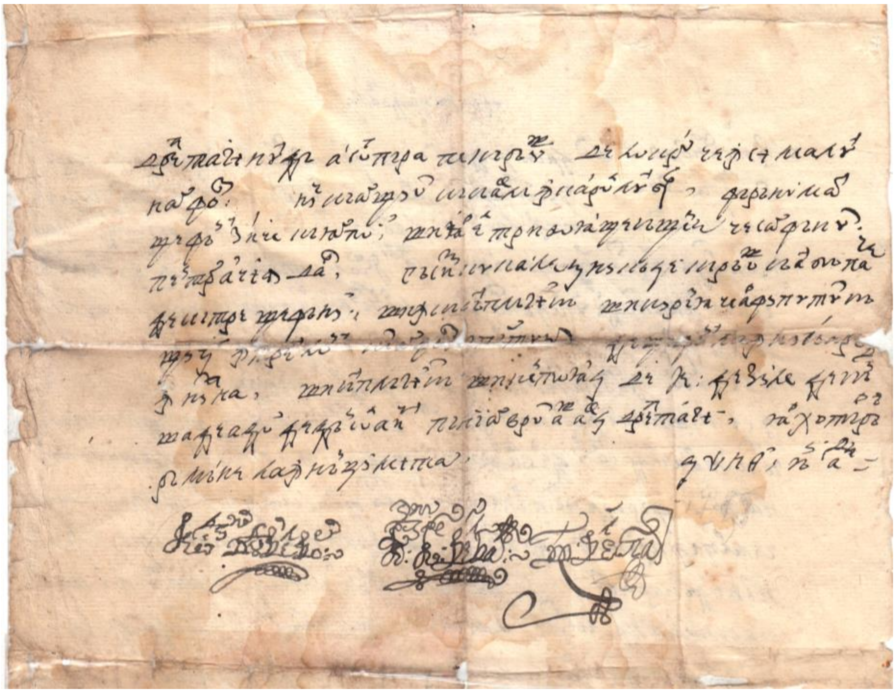

Fig. 3. Documentul de la 31 iulie 1759 (verso).

A NEW DOCUMENT FROM PRINCE SCARLAT GHICA, SON OF GRIGORE II-LEA GHICA, FROM JULY 31, 1759

Abstract

The document, original and indedited, is a court decision of noble nobles, countersigned by the ruler, as a result of the complaint, Ștefãni Cazacliul against Nicolae cărăuș, both from Câmpulungul Muscelului, the defendant being accused by the plaintiff of embezzling 500 guldens from him.

In addition to the correctness of the court act, the document also provides us with some information regarding trade, but indirectly puts into circulation the existence of the town of Leipzig, in Cetatea Albă county.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 51-72

CATALOGUL ACTELOR DOMNIEI LUI ALEXANDRU MORUZI DIN COLECȚIA DE DOCUMENTE A MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI (1799-1801)

GRINA-MIHAELA RAFAILĂ
GABRIEL-STELIAN CONSTANTIN*

Moartea tragică, prin decapitare, a antecesorului său, Constantin Vodă Hangerli, la 18 februarie 1799, l-a readus pe Alexandru Moruzi, pentru a doua oară și ultima la conducerea Țării Românești, după circa trei ani (1793-1796), respectiv din 28 februarie/11 martie 1799 și până în 8/20 octombrie 1801. Era perioada în care Pazvantoglu „*dicta legea*" prin incursiunile de jaf pe care le efectua în zona nord-dunăreană. Cu toate că domnul a format un corp de oaste cu 9.000 de oameni și a promis să-i plătească lunar câte 70 de pungi cu bani lui Pazvantoglu, atacurile bandelor conduse de acesta din urmă, având efecte distrugătoare. A menținut bune relații cu consulii din țară și cu alți plenipotențiari, îndeosebi cu reprezentantul Imperiului Habsburgic din Capitala bucureșteană, Merkelius.

În ajunul Sfintelor Paști, pe 8 aprilie 1801, a avut loc o mică agitație populară împotriva evreilor în urma unui zvon referitor la un omor ritual săvârșit de către aceștia, astfel că domnul Alexandru Moruzi și-a cerut singur mazilirea, dobândită chiar cu cheltuială destul de consistentă, plecând în Capitala padișahilor cu „*multă avuție adunată din țară*", mai ales în urma declarației sale conform căreia Țara Românească era „*propria lui magazie*" (*Istoria Românilor*, VI, p. 489).

Din răstimpul celei de-a doua domnii muntene a lui Alexandru Moruzi, în Colecția de Documente a Muzeului Municipiului București se găsesc 46 de documente. Avem 28 de acte originale, redactate pe hârtie folio sau difolio cu sau fără filigran, dintre care doar 3 acte sunt însoțite și de cópii moderne datate și nedatate, aflate la același număr de inventar. Se adaugă 15 cópii, redactate în limba română cu caractere chirilice, aflate în două manuscrise cu nr de inv. *81.666* (*Condică de zapise privitoare la moșiile Sinești sau Măineasca, jud. Ilfov,*

* Muzeul Municipiului București.

Cloșca, Rușii Balii, Creața, Mostiște, hotarul Rușilor la Colgeag, Obilești-Ilfov, Ulmi și Hodaia - Dâmbăvița, Turbeasca, vii la Aninoasa – Dâmbovița, în Dealul Cernăteștilor și Orlea, jud. Saac, munții Băbeanu și Dudelemici Dâmbovița, case locuri și prăvălii în București și Târgoviște, mori și țigani intrate în stăpânirea casei doctorului Constantin Darvari. Dintre anii 1699-1841) și 13.039 (*î› Mixai Kostandin S¨c¨* voevoda. *Condică cuprinzătoare dă toate seneturile vechi și noaă ale moșii Agești, din sud Ilhfov și ale moșii Dărmăneștii, din sud Prahova i hrisovul și alte cărți domnești pentru câteva mili și ajutorul ce s-au făcut de la domnie școalii și bisericii de la Agești precum înainte toate să vor arăta anume*), dar și cópii, redactate cu caractere latine în *ms. 27.429* (*Condica moșii Andreșăști și Tătărăi a mării sale prințului Serbii Miloș Obrenovici*) și *ms. 27.652* (*Documentele moșiei Scăienii din districtulu Buzeu*), precum și 3 acte care sunt doar cópii contemporane perioadei supuse analizei noastre. Nu avem niciun document redactat pe pergament. Pe ani, actele provenite din răstimpul acestei domnii sunt repartizate astfel: 1799 cu 22 de doc., 1800 cu 13 înscrisuri și 1801 cu 11 acte.

Avem 8 acte emise de primul om în stat, care se referă la porunci, întăriri de proprietăți, reînnoire de mile sau repunere în stăpânire. Pentru început, la 11 mai 1799 Alexandru Constantin Moruzi a poruncit medelnicerului Manolache Hrisoscoleu să cerceteze împreună cu ispravnicii județului Saac (Săcuieni) hotarul moșiei Măgura a stolnicului Alexandru Nenciulescu (*doc. 3*). Aceluiași mare boier i-a fost reînnoit, la 25 mai, dreptul de a ține 15 liude „*oameni străini*" scutiți de plata dărilor, precum și un „*scaun de carne, apărat de toate orânduelile ce vor da alte scaune*", așa după cum a beneficiat și anterior, fiind răsplătit pentru „*credincioasă slujbă cu care s-au aflat și să află slujind nelipsit .. la calemul semilor*" (*nr. 25.529*). În cursul aceluiași an, domnul i-a reconfirmat fostului mare stolnic și logofăt al calemului semilor „*dregătoria*" deținută în vistieria domniei, după cum „*s-a aflat slujind la acest calem încă dă la leat 1791 și pănă acum ... căutănd slujba acestui calem cu credință și cu bună orănduială nu s-au învinovățit la meseriia ce este orănduit*". Totodată, avea obligația de a „*asculta*" de marele vistier, de a întocmi un catastih cu veniturile și cheltuielile vistieriei și de a încheia „*socotelile semilor*". Pentru îndeplinirea acestor obligații lui Alexandru Nenciulescu i se mai acordau două liude pe lângă cele opt liude scutelnici, „*apărați de rândul dăjdiilor vistieriei pentru ajutorul casei sale*", pe care îi avea din prima domnie a domnitorului emitent, la care se adăuga și o pivniță din București, scutită „*dă toate orânduelile ce dau alte pivnițe*" (*nr. 25.520*). Și boierilor Cantacuzino li s-a întărit stăpânirea moșiei Valea Lungă, pentru care aveau dreptul de „*a-și lua claca și dijma de la toți*", în timp ce „*curăturile ce le va fi având Lungenii făcute și destupate de dânșii, acelea după obiceiul locului să și le stăpânească Lungenii*" (*doc. 9*). De asemenea, domnul a mai decis ca epitropii Bisericii Sf. Gheorghe Vechi să reintre în stăpânirea unei

clădiri închiriată de Ioniță ișlicar, dar care nu se preocupase de întreținerea acesteia, ajungând în stare de „*dărăpănare*” (*doc. 26*). La 7 octombrie 1801 domnul fanariot a întărit dreptul de stăpânire al fostului mare ban Scarlat Ghica pentru o parte din moșia Andreșești (jud. Ialomița) a postelnicelului Dinu Alexeanu, care a fost achiziționată, prin licitație, contra sumei de 2.500 de taleri (*nr. 27.300*).

Nici reprezentanții altor familii domnitoare nu au fost neglijați. Astfel că, la 30 octombrie 1799, domnul i-a reînnoit beizadelei Grigorie Suțu, fiul răposatului Mihai vodă Suțu, dreptul de a stăpâni 120 de liude „*scutelnici în catastihul vistieriei*”, 30 liude „*osebiți pogonași*” pentru lucrul viilor de la Sărata (jud. Buzău), 150 de liude „*aduși din străinătate*”, care plăteau „*numai căte taleri zece la vistierie pă anu cei cu putere în două soroace și cei mai scăpătați numai câte taleri opt*”. La care s-au mai adăugat „*ridicătură în catastihul vistieriei*” pentru 3.000 de oi; vama de la două bâlciuri în trei ani și de la un târg săptămânal organizat pe moșia sa de la Agești (jud. Ilfov) care trebuia să fie atribuită școlii și bisericii existente pe această moșie, care avea dreptul de a lua vinăriciul unor „*popoare*” din jud. Slam Rămnic, Saac, Dâmbovița și Olt; isprăvnicelul era scutit de vinărici; doi preoți, un diacon, doi grămătici și un dascăl erau scutiți; dreptul de a lua 150 de bolovani de sare de la ocne pentru biserică și școală; scutire de dări pentru patru scaune de carne și cinci cârciume pe care le avea în București; venitul provenit din slujba goștinăritului, la care se adaugă 1.500 de taleri anual din goștinărit (*doc. 15*). Totodată, este singurul act în care sunt menționați fiii domnului – Costandin, Dumitrașcu, Nicolae și Gheorghie împreună cu membrii Sfatului domnesc, în calitate de martori.

Și alte instituții ale statului sunt prezente în documentele emise în răstimpul acestei domnii. Astfel, Departamentul de Șapte a confirmat actul, din 8 iulie 1801, prin care frații Iorga ișlicar și Ioniță au vândut cumnatului lor, Alecsie ișlicar, căsătorit cu sora lor, Safta, o „*prăvălioară*” moștenită de la părinții lor, cu 370 de taleri, la care se adăuga o altă sumă de bani pentru „*soroacele maică-mii*” (*doc. 39*). La rândul său, Departamentul de Opt a confirmat zapisul, încheiat la 10 august 1799, prin care postelnicul Porfirie a înstrăinat doctorului Constantin (Darvar) trei stabilimente comerciale, existente „*pe pământul dumneaei cocoanii Mariuții Bălăcianchii*” în Mahalaua Sf. Dimitrie din București, pentru 900 de taleri (*doc. 11*).

De la județul Slam Rămnic (Râmnicu Sărat) au fost confirmate o serie de zapise, prin care fostul mare logofăt Dimitrașco Racoviță a cumpărat câte o „*viișoară lucrătoare*”, cu diferite suprafețe, împreună cu livezi, case sau cramă, aflate pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 57, 60, 115, 170 și 247 de taleri, de la diverși locuitori din Vârteșcoi – Trif, Ioniță, Ion, Vasile sau de la uncheașul Dobre chelar (*doc. 16-20*).

De la județul Buzău a fost confirmat zapisul, întocmit la 5 august 1800, prin care Domnița Ecaterina Caragea avea drept de stăpânire asupra unei mori de pe moșia Scăieni, pentru că Dragotă unchiaș din Scăiani nu s-a prezentat la termenul stabilit de 15 zile, asumat de către Călin isprăvnicelul măriei sale Domniței Caragea de la moșia Scăieni (*nr. 27.717*).

Ispravnicul județului Dâmbovița, Ioan Știrbei, a emis două acte în 7 și respectiv 8 februarie 1800 (*doc. 23* și *24*). Primul înscris este o copie de act dată postelnicesei Maria Fusoaica pentru a stăpâni o roată de moară din Glodeni împreună cu „*vadul i cu locul ei, în lat din muchia malului din drum până în apa Ialomiții cea mare, în matcă*”, de către cumnata ei, Ilinca Fusoaica, soția răposatului Negoiță Fusea, cu care se afla în neînțelegere privind bunurile moștenite, în lipsa unor descendenți, și a plângerii depuse la domnie. Prin cel de-al doilea act a fost confirmat zapisul de împărțire, prin care Ilinca Fusoaica, soția răposatului Negoiță Fusea, i l-a dat cumnatei ei, Maria Fusoaica postelniceasa, pentru stăpânirea unei prăvălii mari cu pivniță din târg (Târgoviște) împreună cu cinci zapise vechi ale unor „*acareturi*”, care au fost depuse, spre păstrare, la Sfânta Mitropolie, în timpul păstoririi răposatul mitropolit al Țării Românești, Cozma (1787-1792).

La 25 august 1801, de la județul Dâmbovița a fost confirmată cercetarea întreprinsă la fața locului de către postelnicelul Toma, care a dat un pitac, în 20 august, prin care a fost judecată pricina de „*prigonire*” pentru o suprafață de 140 de stj., disputată între vecinii răzeși de la Puțul Milcului, de pe moșia Ulmi a postelnicesei Mara Fusoaiaca (*doc. 44*). Și nu în ultimul rând, avem cartea ispravnicilor județului Muscel, din 24 august 1801, emisă în urma raportului Departamentului în legătură cu pricinile dintre orășenii Câmpulungeni și Bănică Uriianu armaș pentru niște locuri și arături de dijmă și de clacă din Câmpul Mișeilor. Acești șapte locuitori au primit carte de blestem pentru a mărturisi corect aceste locuri în baza actelor doveditoare – două cărți de alegere din 14 aprilie 1797 și 10 mai 1800, și o cercetare din 1 martie 1801 (*nr. 13.877*).

Biserica este reprezentată de 3 documente emise de Dosithei Filitti, mitropolitul Țării Românești (1793-1810), prin care vlădica a vândut, la 2 iulie 1799, lui Nicola Saigiu fost mare serdar o vie, de pe pământul Mitropoliei Țării Românești, din Dealul Bucureștilor, apoi confirmă, la 13 iulie 1799, un zapis încheiat între Tudor legător de cărți și același Nicola Saigiu, care a mai achiziționat alte 5 pogoane de vie „*lucrătoare cu obrația ei*”, aflate tot în Dealul Bucureștilor, pe „*pământul moșiei Sfintei Mitropolii*”, iar în ultimul act mitropolitul țării a acordat un „*pecetluit*” Mariei Fusoaica postelniceasa, pentru câteva bunuri necesare „*pentru scăpătăciunea ei*”, rămase de la cumnata ei, răposata Ilinca Fusea, soția fratelui ei, Negoiță Fusea, de asemenea trecut la cele veșnice, care au fost dăruite cu „*danie de învoire*” (*doc. 6, 10* și *37*). O altă vie,

în suprafață de 8 răzoare, aflată în Dealul Bucureștilor, pe moșia Mănăstirii Radu Vodă, a fost vândută la 25 aprilie 1799 (*doc. 1*).

Primul oraș al țării este reprezentat în câteva acte din timpul lui Alexandru Vodă Moruzi. Mai întâi, la 1 septembrie 1799, Toncea cupeț, epitrop la Biserica Sf. Gheorghe Vechi, i-a confirmat marelui vornic Costache Știrbei zapisul de schimb al unei „*cășcioare pă pivniță*”, aflată în Mahalaua Bălăceanului, din București, cu patru prăvălii, aflate la „*poarta domnească din jos*”, care i-au fost dăruite de Burcă carătaș și de soția lui, Daniia. Astfel, Costache Știrbei acceptă să plătească suma de 300 de taleri pentru reparația unei prăvălii, pentru ca să „*fie și dumnealui pomenit în veci la sfânta biserică*” (*doc. 12*). La 17 aprilie 1801, Maria, soția lui Manu cavaf, împreună cu fiul au vândut lui Soare șalvaragiu o casă „*rămasă de la părinții miei*”, aflată în Mahalaua Stejarului „*pe locul sfintei beserici ce este din dosul sfântului altaru al bisericii*”, cu 105 taleri (*nr. 13.237*). Câteva luni mai târziu, la 23 iunie, Ianache cojocar cu soția și copiii lor au dat zapis lui hagi Theodosiie Gabroval pentru schimbul unei prăvălii, aflate la „*poarta de sus a Curții Domnești cei Vechi, între cafeneaoa Haivertolui*” și cea a cumpărătorului, construită pe locul Bisericii domnești, cu o prăvălie a sa (hagi Theodosiie), aflată pe Podul Șerban Vodă în „*dreptul caselor dă beilicu pe locul Mănăstirii Răzvadul*”, pentru care se plătea o chirie anuală în valoare de 12 taleri, la Sf. Gheorghe și la Sf. Dimitrie, împreună cu alți 350 de taleri (*nr. 35.832*).

Doctorul Constantin Darvar este și el beneficiarul a patru acte. La 1 iunie 1799, acesta a primit de la Dimitrie Racoviță fost mare logofăt pe Tudora, fata țiganului Ionicel Șuiul (*doc. 4*). La 10 iulie același an, fostul mare logofăt Matei Fălcoianu i-a dat doctorului Costandin un zapis de adeverință pentru Nicolae Fece țiganul, fiul lui Neacșu jimblar, care „*s-a încărdășit*” cu Nastasiia țiganca, fata lui Dumitru țiganul. Astfel, s-a hotărât ca Anastasia (Nastasia) țiganca să fie „*bună ohabnică a noastră cu orice parte de prăsilă să va naște dintr-ănsa*”, iar după moartea lor aceasta urma să fie dăruită împreună cu „*Nicolae țiganul i cu copiii lor*” lui Mihalache, fiul doctorului Costantin (*doc. 8*). Doctorul Darvar a cumpărat, mai întâi, la 10 august 1799, trei prăvălii în Mahalaua Sf. Dimitrie din București, cu 900 de taleri, iar apoi, la 1 mai 1800, a achiziționat de la Ioan (Ioniță) ișlicar un „*coșar făcut din pari oblici i cu trestie învălit*”, aflat pe locul cumpărat de numitul doctor de la răposata Maria Bălăceanca, pentru care a plătit 25 de taleri (*doc. 11* și *28*).

Autentificarea actelor emise de domnie s-a făcut doar prin sigiliul inelar domnesc, doar de formă octogonală, imprimat în chinovar (*nr. 25.520*, *25.529*, *25.533*, *25.539*, *27.084* și *27.300*), doar două dintre acestea fiind însoțite și de monograma domnească scrisă cu cerneală roșie (nr. *25.520* și *25.529*). Alte documente au fost validate cu sigiliu inelar imprimat în cerneală neagră (*nr. 30.540* și *74.406*), dar și prin amprente digitale, aparținând unor vânzători sau

ale martorilor participanți la încheierea tranzacțiilor respective (11 înscrisuri). Se adaugă și un sigiliu eclezial imprimat în cerneală neagră (nr. *30.540*). Semnătura autografă a domnului emitent nu este prezentă pe niciun act.

Actele au fost consemnate pentru posteritate de diverși oameni, care au și fost martori la ceea au scris, ca de pildă: Alexandru (Alicsandru; Notara) logofăt, Chiriță logofăt de Divan, Costandin Vieș (?) șetrar, Drăghicean logofăt, Florea Dragne, Gheorghe logofăt de Divan, Gheorghe logofăt din orașul Câmpulung, Mihalcea căpitan din Homești, Oprea șalvaragiu, Theodor logofețel și Theodorache fost logofăt de Divan, la care s-au adăugat și cei care au consemnat în condici domnești – un fost mare paharnic (*doc. nr. 3*) și Stan logofăt (*doc. nr. 11*), sau în condici ale județelor Dâmbovița – Chivu postelnic (*doc. nr. 23, 24* și *41*) și Slam Rămnic (actualul jud. Râmnicu Sărat) – Ion Șonț postelnic (*doc. nr. 16-20*), precum și în Condica Departamentului de Șapte – Mihai logofăt (*doc. nr. 39*).

Doar un singur act are menționat numai anul în care a fost încheiat (*nr. 25.520*), toate celelalte având datarea completă – an, lună și zi, în milesim. Din perioada supusă analizei noastre niciun act nu are menționat în mod distinct locul de emitere.

În ceea ce privește valorificarea științifică, sub formă de ediție, regest sau facsimil, a fost constatată, la momentul redactării acestui articol, doar în cazul a 7 acte (*nr. 13.237*, *27.084*, *27.088*, *27.300*, *27.355*, *27.716*, *30.540*, *30.541* și *35.832*). Și de asemenea, foarte puține acte au fost și expuse în cadrul unor expozții temporare.

*

* *

1. __1799 aprilie 25__ Nicolae, epitropul răposatei Stăncuța, vinde lui Theodorache Arcuda 8 răzoare de vie împreună cu „*obrațiile ei*”, aflate pe moșia Mănăstirii Radu Vodă din Dealul Bucureștilor, cu 450 de taleri.

Scrie Florea Dragne, fiind și martor.

***M.M.B.**, nr. 74.406*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x21 cm.), un sigiliul inelar în cerneală.

2. ***__1799 mai 2__*** Călin isprăvnicel dă zapis Doamnei Ecaterina Caragea prin care îi promite să nu mai încalce hotarele moșiei (Scăieni) din județul Buzău, în caz contrar Doamna avea dreptul de a-i lua prăvălia pe care o stăpânea.

***M.M.B.**, nr. 27.716*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (19,5x14 cm.), o amprentă digitală în cerneală. Are copie mod. în ms. 27.652, p. 43, nr. 29.

Bibliografie: *reg.*: Filitti, 1919, p. 164 (*nr. 504*).

3. ***1799 mai 11*** Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, poruncește lui Manolache Hrisoscoleu medelnicer să meargă împreună cu ispravnicii județului, la fața locului, pentru alegerea celor 50 de stj. din hotarul moșiei Măgura din județul Saac, în urma plângerii făcută de nepotul lui, Alexandru Nenciulescu stolnic, deși exista o hotărâre a domnului din prima sa domnie, din 31 ianuarie 1796.

Semnează marele logofăt.

Consemnează în condică fostul mare paharnic.

***M.M.B.**, nr. 25.539*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (32x21,5 cm.), sigiliul inelar domnesc în chinovar.

4. ***1799 iunie 1*** Dimitrie Racoviță fost mare logofăt dă zapis doctorului Costantin Darvari prin care îi dăruiește o fată de țigan, pe nume Tudora, fata lui Ionicel Șuiul.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*), *fila 99, nr. 129.*

5. ***1799 iunie 25*** Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, reîntărește lui Alexandru Nenciulescu fost mare stolnic dreptul de a stăpâni 15 liude „*oameni străini*” scutiți de plata dărilor, ca și un scaun de carne „*apărat de toate orănduelile ce vor da alte scaune*”, așa după cum a beneficiat în timpul primei domnii a domnitorului emitent, precum și prin cărțile domnilor Alexandru Ipsilanti și Constantin Hangerli, pentru „*credincioasă slujbă cu care s-au aflat și să află slujind nelipsit ... la calemul semilor*”.

Citește marele vistier.

***M.M.B.**, nr. 25.529*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (36x25 cm.), monograma domnească și sigiliul inelar domnesc în chinovar.

6. ***1799 iulie 2*** Dositei, mitropolitul Țării Românești, vinde lui Nicola Saigiu fost mare sedar o vie, aflată pe dealul Bucureștilor, cu 300 de taleri.

***M.M.B.**, nr. 30.540*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x21 cm.), sigiliul în cerneală.

Bibliografie**: ed.*: ***Așezămintele, 1938, p. 270-271 (*nr. 335*); *facs.*: **Documente**, 2006, p. 125.

7. ***1799 iulie 3*** Grigore Băleanu fost mare stolnic dă zapis leli Mărioarei pentru schimbul moșiilor Căndești și Cărlomănești împreună cu „*case de piatră*”, aflate în județul Buzău, și 800 de stj. pentru moșia Moisic, din același județ, cu 20 de pog. de vie de la Sărata și două suflete de țigan.

***M.M.B.**, nr. 13.658*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (24x17,5 cm.).

8. ***1799 iulie 10*** Matei Fălcoianu fost mare logofăt dă zapis de adeverință doctorului Costandin pentru Nicolae Fece țiganul, fiul lui Neacșu

jimblar, care „*s-a încărdășit*” cu o fată de țigan, pe nume Nastasiia țiganca, fata lui Dumitru țiganul. Astfel, se hotărăște ca Anastasia (Nastasia) țiganca să fie „*bună ohabnică a noastră cu orice parte de prăsilă să va naște dintr-ănsa*”, iar după moartea lor aceasta urma să fie dăruită împreună cu „*Nicolae țiganul i cu copiii lor*” lui Mihalache, fiul doctorului Costantin.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 99, nr. 130.

9. ***<u>1799 iulie 12</u>*** Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, întărește boierilor Cantacuzino stăpânirea moșiei Valea Lungă cu dreptul de „*a-și lua claca și dijma de la toți*”, în timp ce „*curăturile ce le va fi având Lungenii făcute și destupate de dănșii, acelea după obiceiul locului să și le stăpânească Lungenii*”.

Semnează marele logofăt și fostul mare paharnic.

Actul este consemnat în condica Divanului.

***M.M.B.**, nr. 27.084 (nr. 3)*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35x26 cm.), sigiliul inelar domnesc în chinovar.

***Bibliografie**: reg.*: Filitti, 1919, p. 192 (*nr. 613*).

10. ***<u>1799 iulie 13</u>*** Dositei, mitropolitul Țării Românești, confirmă zapisul lui Tudor legător de cărți, care împreună cu soția lui, Maria, și copiii lor au vândut lui Nicola Saigiu fost mare serdar 5 pogoane de vie „*lucrătoare cu obrația ei*”, aflate în Dealul Bucureștilor, pe „*pământul moșiei Sfintei Mitropolii*”, cu 400 de taleri.

Mărturie: Anastase economul Mitropoliei și Nicodim ieromonah.

Scrie Theodor logofețel, fiind și martor.

***M.M.B.**, nr. 30.541*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x21,5 cm.). Are copie mod. din 1892.

Bibliografie**: ed.*: ***Așezămintele, 1938, p. 271 (*nr. 336*); *facs.*: ***Documente***, 2006, p. 125.

11. ***<u>1799 august 10</u>*** Departamentul de Opt confirmă zapisul prin care Porfirie postelnic a vândut doctorului Costandin 3 prăvălii, aflate în Mahalaua Sf. Dimitrie din București, împreună cu „*hodăile lor, pă pămăntul dumneaei cocoanii Mariuții Bălăcianchi*”, pe care le avea primite de la răposatul unchiul lui, cu 900 de taleri.

Scrie Gheorghie logofăt din orașul Câmpulung, fiind și martor.

Semnează de la Departamentul de Opt Nicolae stolnic și Andonie Fotino.

Consemnează în condică Stan logofăt.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 6^{v}*-7, nr. 11.*

12. ***1799 septembrie 1*** Toncea cupeț, epitrop la Biserica Sf. Gheorghe Vechi, confirmă lui Costache Știrbei mare vornic zapisul de schimb al unei „*cășcioare pă pivniță*”, aflată în Mahalaua Bălăceanului, din București, cu patru prăvălii, aflate la „*poarta domnească din jos*”, care i-au fost dăruite de Burcă carătaș și de soția lui, Daniia. Astfel, Costache Știrbei acceptă să plătească suma de 300 de taleri pentru reparația unei prăvălii, pentru ca să „*fie și dumnealui pomenit în veci la sfânta biserică*”.

Martor: Alexandru stolnic.

Scrie Gheorghe logofăt de Divan, fiind și martor.

***M.M.B.**, ms. 81.666*
Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 7v-8, nr. 14.

13. ***1799 octombrie 29*** Scrisoare trimisă de Dumitrașco Racoviță fost mare logofăt pentru „*împresurarea*” moșiilor sale de la Homești, Sinești, Herăști și Putreda „*despre Cărstianești*”, deși exista o hotărâre în acest sens veche de 30 de ani.

***M.M.B.**, nr. 13.594*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (21,5x15,5 cm.).

14. ***1799 octombrie 29*** Scrisoarea lui Dumitrașco Racoviță fost mare logofăt pentru „*împresurarea*” moșiei sale de la Homești de către „*niște manzăli i alți lăcuitori țărani*”, care aveau vii înfundate cu pogoane anume prin „*foaie după hotărniciia ce s-au făcut din vechime la mână de au stăpânit*”.

***M.M.B.**, nr. 13.607*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31x10,5 cm.).

15. ***1799 octombrie 30*** Alexandru Moruzi, domnul Țării Românești, reînnoiește lui Grigorie Suțu beizadea mai multe mile – dreptul de a stăpâni 120 de liude „*scutelnici în catastihul vistieriei*”, 30 liude „*osebiți pogonași*” pentru lucrul viilor de la Sărata din județul Buzău, 150 de liude „*aduși din străinătate*”, cu dreptul de a plăti „*numai căte taleri zece la vistierie pă anu cei cu putere în două soroace și cei mai scăpătați numai câte taleri opt*”; „*ridicătură în catastihul vistieriei*” pentru 3.000 de oi; vama de la două bâlciuri în trei ani și de la un târg săptămânal organizat pe moșia sa de la Agești din județul Ilfov care să fie atribuite școlii și bisericii existente pe această moșie, care avea dreptul de a lua vinăriciul unor „*popoare*” din județele Slam Rămnic, Saac, Dâmbovița și Olt; isprăvnicelul să fie scutit de vinărici; doi preoți, un diacon, doi grămătici și un dascăl să fie scutiți; dreptul de a lua 150 de bolovani de sare de la ocne pentru biserică și școală; scutire de dări pentru patru scaune de carne și cinci cârciume pe care le avea în București; venitul provenit din slujba goștinăritului, la care se adaugă 1.500 de taleri anual din goștinărit.

Martori: fiii domnului – Costandin voievod, Dumitrașcu voievod, Nicolaie voievod, Gheorghie voievod și membrii Sfatului domnesc – Dumitrache Ghica mare ban, Neculaie Basarab mare logofăt al Țării Sus, Costandin Ghica mare vistier, Costandin Filipescu mare vornic de Țara de Sus, Dimitrie Manu mare postelnic, Ioanis Roset mare spătar, Lucache mare hatman, Scarlat Ralet mare vornic de Țara de Jos, Costandin Știrbei mare vornic, Scarlat Căpleanu mare logofăt de Țara de Jos, Costandin Crețulescu mare vornic, Ioani Florescu mare vornic al Obștirilor, Grigorie Brâncoveanu mare logofăt de Obiceiuri, Grigorie Ghica mare vornicu al Politii, Theodorache Iuliiano mare clucer, Manu mare comis, Necolaie Golescu mare paharnic, Nestor mare stolnic, Chiriiac mare sluger și Haralampie mare pitar. Ispravnic, Nicolaie Basarab mare logofăt al Țării de Sus.

Scrie Chiriță logofăt de Divan.

Citește Nicolae Basarab mare logofăt.

***M.M.B.**, ms. 13.039*
Hârtie folio cu filigran (34,5x24 cm.), f. 113^v-114^v, nr. 6.

16. ***1799 noiembrie 4*** De la județul Slam Râmnic se confirmă zapisul prin care Trif din Vârteșcoi împreună cu soția lui, Ioana, și copiii lor, Iordache, Stanca și Nastasia, au vândut lui Dimitrașco Racoviță fost mare logofăt o „*viișoară lucrătoare, pogoane două și jumătate cu o crămușoară i o casă și cu o livizoară din dosul casii*”, aflate pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 247 taleri.

Martori: Andrei Budiștean răzaș și Iordache preotul din Vârteșcoi.

Scrie Alexandru logofăt, fiind și martor.

Consemnează în condica județului Ion Șonț postelnic condicar.

***M.M.B.**, nr. 13.678*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x21,5 cm.), 6 amprente digitale în cerneală.

17. ***1799 noiembrie 7*** De la județul Slam Râmnic se confirmă zapisul prin care Ioniță, fiul lui Stoica din Vârteșcoi, a vândut lui Dimitrașco Racoviță fost mare logofăt o „*viișoară lucrătoare pogoane unul și o livezoară din josul vii*”, aflate pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 57 de taleri și jumătate.

Martori: Andrei Budișteanu răzeș, Ilie oltean, Ion răzaș, Iordache preot din Vârteșcoi, Ioan Fane și Iordachi pârcălab.

Consemnează în condica județului Ion Șonț postelnic condicar.

***M.M.B.**, nr. 13.688*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x22 cm.), 4 amprente digitale în cerneală.

18. ***1799 noiembrie 7*** De la județul Slam Râmnic se confirmă zapisul, întocmit la 4 noiembrie 1799, prin care frații Ion și Vasile, fiii lui Nedelco din Vârteșcoi, au vândut lui Dimitrașco Racoviță fost mare logofăt o „*viișoară*

lucrătoare pogoane dooă și cu o livizoară din josul vii”, aflate cu otaștină pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 115 taleri.

Martori: Andrei Budişteanu răzaș, Ion pârcălab, Iordache preot din Vârteșcoi, Ioan Fane și Iordache pârcălab.

Consemnează în condica județului Ion Șonț postelnic condicar.

***M.M.B.**, nr. 13.690*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (31,5x21,5 cm.), 4 amprente digitale în cerneală.

19. ***1799 noiembrie 7*** De la județul Slam Râmnic se confirmă zapisul, întocmit la 4 noiembrie 1799, prin care Andreiu Budiștean împreună cu soția lui, Stana, și copiii lor, Costandin și Daftona, au vândut lui Dimitrașco Racoviță fost mare logofăt o „*viișoară, pogoane unul și cezvârtă i cu o livezoară ce este în fruntea vii ... lucrătoare cu otaștină*”, aflate pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 60 taleri.

Martori: Dobre chelar răzaș, Iordache preot din Vârteșcoi, Ioan Fane; și Iordache (?).

Scrie Alicsandru logofăt, fiind și martor.

Consemnează în condica județului Ion Șonț postelnic condicar.

***M.M.B.**, nr. 13.710*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (34,5x24,5 cm.), 5 amprente digitale în cerneală.

20. ***1799 noiembrie 7*** De la județul Slam Râmnic se confirmă zapisul, întocmit la 4 noiembrie 1799, prin care uncheașul Dobre chelar împreună cu soția lui, Stanca, și fiul lor, Ioniță din Vârteșcoi, au vândut lui Dimitrașco Racoviță fost mare logofăt o „*viișoară pogoane unul și trei cezvârți și dooă prăjini cu o crămușoară i o casă nooă și cu o livezoară din dosul crămii*”, aflate cu otaștină pe locul Mănăstirii Râmnic, cu 170 de taleri.

Martori: Iordache preot din Vârteșcoi, Mihalcea căpitan, Andrei Budiștean, Petcu căpitan, Ioan Fane și Iordache (?).

Scrie Alicsandru Notara logofăt, fiind și martor.

Consemnează în condica județului Ion Șonț postelnic condicar.

***M.M.B.**, nr. 13.711*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (34,5x24,5 cm.), o amprentă digitală în cerneală.

21. ***1799 noiembrie 20*** Radu cărăuș din Vârteșcoi vinde lui Dumitrașco Racoviță fost mare logofăt un pogon și trei cezvârți de vie „*lucrătoare cu pomii ce sănt pănprejur ... într-o ogradă cu viia ce o are cumpărată dumnealui dă la alți vecini*”, aflate pe moșia Mănăstirii Râmnic din dealul Vârteșcoiului, cu 101 taleri și jumătate.

Martori: Stoian, fiul lui Micu; Năstase Gătejan, Ioniță, fiul lui Ștefănică; Ion morar și Costandin chelar.

***M.M.B.**, nr. 13.676*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (28,5x19,5 cm.), 6 amprente digitale în cerneală.

22. ***1799 f.l.z.*** Alexandru Moruzi, domnul Țării Românești, reconfirmă lui Alexandru Nenciulescu fost mare stolnic și logofăt al calemului semilor „*dregătoria*” deținută în vistieria domniei, după cum „*s-a aflat slujind la acest calem încă dă la leat 1791 și până acum ... căutând slujba acestui calem cu credință și cu bună orânduială nu s-au învinovățit la meseriia ce este orânduit*”. Totodată, avea obligația de a „*asculta*” de marele vistier, de a întocmi un catastih cu veniturile și cheltuielile vistieriei și de a încheia „*socotelile semilor*”. Pentru îndeplinirea acestor obligații marelui boier i se mai acordau două liude pe lângă cele opt liude scutelnici, „*apărați de rândul dăjdiilor vistieriei pentru ajutorul casei sale*”, pe care îi avea din prima domnie a domnitorului emitent, la care se adăuga și o pivniță din București, scutită „*dă toate orânduelile ce dau alte pivnițe*”.

Semnează și citește marele vistier.

***M.M.B.**, nr. 25.520*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35,5x25 cm.), monograma domnească și sigiliul inelar domnesc în chinovar.

23. ***1800 februarie 7*** Ioniță Știrbei ispravnicul județului Dâmbovița emite o copie de act Mariei Fusoaica postelniceasa pentru stăpânirea unei roți de moară din Glodeni împreună cu „*vadul i cu locul ei, în lat din muchia malului din drum până în apa Ialomiții cea mare, în matcă*”, de către cumnata ei, Ilinca Fusoaica, soția răposatului Negoiță Fusea, cu care se afla în neînțelegere privind bunurile moștenite, în lipsa unor descendenți, și a plângerii depuse la domnie.

Consemnează în condica județului Chivu postelnic condicar.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 63-63^v, nr. 97.

24. ***1800 februarie 8*** Ioan Știrbei ispravnicul județului Dâmbovița confirmă zapisul de împărțire prin care Ilinca Fusoaica, soția răposatului Negoiță Fusea, îl dă cumnatei ei, Maria Fusoaica postelniceasa, pentru stăpânirea unei prăvălii mari cu pivniță din târg (Târgoviște) împreună cu cinci zapise vechi ale unor „*acareturi*”, care au fost depuse, spre păstrare, la Sfânta Mitropolie, în timpul păstoririi răposatul mitropolit al Țării Românești, Cozma.

Consemnează în condica județului Dâmbovița Chivu postelnic condicar.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 69-69^v, nr. 104.

25. ***1800 martie 6*** Ianache Neculescu vinde lui Dumitrache Racoviță fost mare logofăt moșia Putreda din Deal în suprafață de 600 de stj., din județul Slam Râmnic, aflată în hotar cu moșiile Sinești și Homești ale marelui boier, cu 900 de taleri, împreună cu actele aferente – două zapise de cumpărare de la moșnenii din Putreda și o hotărnicie a patru boieri din leat 7257 ‹1749›.

Scrie Mihalcea căpitan din Homești, fiind și martor.
***M.M.B.**, nr. 91.612*
Orig. rom., hârtie folio cu filigran (35,5x24 cm.).

26. ***1800 martie 16*** Alexandru Moruzi, domnul Țării Românești, hotărăște ca epitropii bisericii Sf. Gheorghe Vechi, Toncea băcan și Gheorghe fost al treilea logofăt, să reintre în stăpânirea unei binale, ajunsă în stare dărăpănată, care a fost închiriată de Ioniță ișlicar, în urma unui raport, întocmit la 4 februarie 1800, de mai mulți mari boieri.
***M.M.B.**, ms. 81.666*
Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 9v-11, nr. 17.

27. ***1800 mai 1*** Alexandru Moruzi, domnul Țării Românești, hotărăște ca Manolache Hrisoscoleu medelnicer să stăpânească o moară „*înfundată, fără dă cârciumă*”, în urma plângerii depuse, la 3 decembrie 1799, de Alexandru Nenciulescu stolnic pentru niște stânjeni cumpărați de la Dumitrana Miricioaia, care erau stăpâniți de-a valma de către cei doi și nu existau acte doveditoare ale achiziției.

Semnează marii vornici, marele logofăt și fostul mare clucer de arie.
***M.M.B.**, nr. 25.533*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (34,5x24 cm.), sigiliul inelar domnesc în chinovar.

28. ***1800 mai 1*** Ioan (Ioniță) ișlicar vinde doctorului Costandin un „*coșar făcut din pari oblici i cu trestie învălit*”, aflat pe locul cumpărat de numitul doctor de la răposata Maria Bălăceanca, cu 25 de taleri.

Scrie Costandin Vieș (?) șetrar, fiind și martor.
***M.M.B.**, ms. 81.666*
Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 5-5v, nr. 8.

29. ***1800 mai 10*** Hotarnicii – popa Manta, protopop Costandin Săulescu, Gheorghe Buzoianu, Ștefanache postelnic și Nicolae județ – dau înscris privind cercetarea, la fața locului, în urma pricinei dintre orășenii Câmpulungeni și Bănică Uriianu armaș pentru niște „*semănături*”.
***M.M.B.**, nr. 12.686 (a)*
Copie rom., hârtie difolio cu filigran (37x24 cm.).

30. ***1800 mai 16*** Popa David dă zapis lui Grigorie Hrisoscoleu fost mare paharnic pentru „*trebuința unui herestrău*” pe moșia Predeal a marelui boier pentru care se învoia să dea „*zeciuială din zece scânduri o scândură, adecă din mari, mari din mici, mici*”, iar când nu „*va avea trebuință dumnealui de scânduri să am a-i plăti acea zeciuială cu bani*”. Totodată, ia în arendă și două livezi de fân pentru care se angaja să plătească „*pe totu anu căte doi snopi de izbun ales havaetu*”.
***M.M.B.**, nr. 27.017*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (21x15,5 cm.). Are copie mod. nedatată.

31. ***1800 iunie 6*** Andrei, epistatul polcovnic al breslelor, Chivol meşter, Marin meşter, Marin ceauş de dulgheri, Antonie vătaf de zidari şi Ivan zidar dau înscris privind „*prețuirea*” unui „*meremet*” făcut de către Ioniță işlicar unei case pe care a avut-o închinată la Biserica Sf. Gheorghe Nou din Bucureşti.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*)*, fila* 8^v-9^v*, nr. 16.*

32. ***1800 iunie 29*** Ştefan Gălcescu (?) solicită lui Toma proin postelnic să meargă la fața locului pentru a delimita locul de moară de la Glodeni, aflat în disputa dintre Maria Fusoaica postelniceasa şi cumnata ei, Ilinca Fusoaica.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*)*, fila 64, nr. 99.*

33. ***1800 august 24*** Ianache clucer, Ioan Gărdan serdar şi alții înaintează domnului un raport în legătură cu dreptul de proprietate al Zoiței Crețulescu pităreasa, soția lui Alecsandru Pală, pentru dreptul de a vinde la mezat două prăvălii, aflate în Mahalaua Bălăceanului din Bucureşti, pe care susținea că le are de zestre, conform actelor doveditoare – o foaie de zestre din 19 martie 1785 şi un zapis din 1 martie 1784. Dorea să vândă aceste bunuri pentru „*a-şi întâmpina cele trebuincioase de care era isterisită*” ca şi pentru „*a-şi hrăni şi a-şi îmbrăca copii şi a plăti dar calilor* (?) *pentru învățătura şi pricopseala lor*”.

***M.M.B.**, nr. 74.398*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35x24 cm.).

34. ***1800 septembrie 3*** De la județul Buzău se confirmă zapisul, întocmit la 5 august 1800, prin care Domnița Ecaterina Caragea avea drept de stăpânire asupra unei mori de pe moşia Scăieni, deoarece Dragotă unchiaş din Scăiani nu s-a prezentat la termenul stabilit de 15 zile, asumat de către Călin isprăvnicelul măriei sale Domniței Caragea de la moşia Scăieni.

***M.M.B.**, nr. 27.717*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (22,5x16 cm.), o amprentă digitală în cerneală. Are copie mod. în ms. 27.652, pp. 43-44, nr. 30.

35. ***1800 octombrie 17*** Ioniță, fiul lui Giurgea, împreună cu soția lui, Petca, şi copiii lor, Vasile şi Mariuța, vând lui Dumitrache Racoviță fost mare logofăt 7 cezvârți de vie „*lucrătoare*” de pe moşia Râmniceanului „*în otaştină*”, cu 90 de taleri.

Scrie Alicsandru logofăt, fiind şi martor.

***M.M.B.**, nr. 13.407*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (32x22,5 cm.), 4 amprente digitale în cerneală.

36. ***1801 aprilie 17*** Maria, soția lui Manu cavaf, împreună cu fiul ei, Ion, vând lui Soare şalvaragiu o casă „*rămasă de la părinții miei*”, aflată în

Mahalaua Stejarului „*pe locul sfintei beserici ce este din dosul sfântului altaru al bisericii*”, cu 105 taleri.

Martori: Mirea bărbier, Ilie cojocar și Oprea de la Biserica Stejarului.

Scrie Teodorache fost logofăt de Divan, fiind și martor.

***M.M.B.**, nr. 13.237*

Orig. rom., hârtie folio (34,5x23,5 cm.), 2 amprente digitale în cerneală.

Bibliografie**: ed.*: ***Documente, 1960, pp. 182-183 (*nr. 111*).

37. ***<u>1801 mai 15</u>*** Dositei, mitropolitul Țării Românești, dă act „*pecetluit*” Mariei Fusoaica postelniceasa cu câteva bunuri „*pentru scăpătăciunea ei*”, rămase de la cumnata ei, răposata Ilinca Fusea, soția fratelui ei, răposatul Negoiă Fusea, care au fost dăruite cu „*danie de învoire*”.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*), *fila 87v, nr. 119.*

38. ***<u>1801 iunie 23</u>*** Ianache cojocar împreună cu soția lui, Ana, și copiii lor, Manoil, Velisar, Avgusti, Gavriil, Iordache și Maria, dau zapis lui hagi Theodosiie Gabroval pentru schimbul unei prăvălii, aflate la „*poarta de sus a Curții Domnești cei Vechi, între cafeneaoa Haivertolui*” și cea a cumpărătorului, construită pe locul Bisericii domnești, cu o prăvălie a sa (hagi Theodosiie), aflată pe Podul Șerban Vodă în „*dreptul caselor dă beilicu pe locul Mănăstirii Răzvadul*”, pentru care se plătea o chirie anuală de 12 taleri, la Sf. Gheorghe și la Sf. Dimitrie, împreună cu 350 de taleri.

Martori: Grigorie Ioan, hagi Simeon Vresa (?), Vasile Costandin, hagi Ioan Mustacov, popa Antonie eclesiarhul (bisericii) Curții domnești și Hristo Racheu.

Scrie Drăghicean logofăt, fiind și martor.

***M.M.B.**, nr. 35.832*

Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35x24,5 cm.), o amprentă digitală în cerneală.

Bibliografie**: ed.*: ***Documente, 1960, pp. 183-185 (*nr. 112*); Rafailă, 2009, pp. 106-107 (*nr. 60*).

39. ***<u>1801 iulie 9</u>*** Departamentul de Șapte confirmă zapisul, încheiat la 8 iulie 1801, prin care Iorga ișlicar împreună cu fratele lui, Ioniță, au vândut cumnatului lor, Alecsie ișlicar, soțul surorii lor, Safta, o „*prăvălioară mică*”, moștenită de la părinții lor, cu 370 de taleri, la care se adăugau alți 50 de taleri pentru „*soroacele maică-mii*”.

Martor: Dragomir șalvar.

Scrie Oprea șalvaragiu.

Semnează Ioan Ganea serdar de la Departamentul de Șapte.

Consemnează în condica Departamentului de Șapte Mihai logofăt condicar.

***M.M.B.**, ms. 81.666*

Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*), *fila 20-20v, nr. 44.*

40. ***1801 iulie 10*** Cei trei mari boieri ai Divanului dau poruncă ispravnicilor județului Muscel de a cerceta pricina de judecată pentru un „*codru de moșie din josu orașului Câmpulung, ce se numește Câmpul Mișăilor*”, aflat în disputa dintre Bănică Uriianu armaș și câțiva orășeni câmpulungeni, în baza actelor doveditoare – două alegeri din 14 aprilie 1797 și 10 mai 1800, și o cercetare din 1 martie 1801.

***M.M.B.**, nr. 13.876*
Copie rom., hârtie difolio cu filigran (35,5x22cm.).

41. ***1801 august 6*** Raportul întocmit de către marii boieri judecători înaintat judecății din Divanul domnesc în legătură cu pricina dintre Bucur, Radu, Necula, Bucur și cetașii lor din Valea Lungă împotriva moșnenilor Dovăncești pentru stăpânirea unui „*codru de loc numit Fețile Drogurilor*” din județul Dâmbovița, care a fost dăruit Mănăstirii Gorgota.

Semnează: Grigorie Hrisoscoleu clucer, Georgios căminar și Ianache Slăvitescu.

Consemnează în condica județului Dâmbovița Chivu postelnicel condicar.

***M.M.B.**, nr. 27.088*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35,5x24 cm.). Are copie mod. nedatată.
***Bibliografie**: reg.*: Filitti, 1919, p. 192-193 (*nr. 615*).

42. ***1801 august 24*** Cartea ispravnicilor județului Muscel dată în urma raportului Departamentului în legătură cu pricinile dintre orășenii Câmpulungeni și Bănică Uriianu armaș pentru niște locuri și arături de dijmă și de clacă din Câmpul Mișeilor. Acești șapte locuitori primesc carte de blestem pentru mărturia corectă a acestor locuri în baza actelor doveditoare – două cărți de alegere din 14 aprilie 1797 și 10 mai 1800, și o cercetare din 1 martie 1801.

***M.M.B.**, nr. 13.877*
Copie rom., hârtie difolio cu filigran (35,5x22,5 cm.).

43. ***1801 august 17*** Toma postelnic este desemnat să cerceteze, la fața locului, conform actelor doveditoare și a „*oamenilor cu știință din vechime*”, încălcarea de către vecinii răzeși ai locului numit Puțul Milcului, aflat pe moșia Ulmi, în urma plângerii făcute de Maria Fusoaiaca postelniceasa.

***M.M.B.**, ms. 81.666*
Hârtie folio cu filigran (*36x23,5 cm.*), *fila 57, nr. 86.*

44. ***1801 august 25*** De la județul Dâmbovița se confirmă cercetarea făcută la fața locului de Toma postelnicel și pitacul, întocmit la 20 august 1801, de acesta în legătură cu „*prigonirea*” cu vecinii răzeși de la Puțul Milcului, de pe moșia Ulmi a Mariei Fusoaiaca postelniceasa. Este vorba de o suprafață de 140 de stj.

***M.M.B.**, ms. 81.666*
Hârtie folio cu filigran (36x23,5 cm.), fila 57-57[v], nr. 87.

45. ***<u>1801 septembrie 20</u>*** Raportul întocmit de către marii boieri în legătură cu pricina de judecată dintre Anastasia Strâmbeanca, soția răposatului Mihai Periețeanu căpitan, și Gheorghie, fiul răposatului Dimitrache Mehtupciu slujer, pentru 120 de stj. din moșia Tătărăii de Jos din județul Ialomița. În urmă cu 19 ani, la 20 octombrie 1782, Anastasia împreună cu fiul ei, Răducanu, au amanetat acești 120 de stj. de moșie pentru 100 de taleri. Peste 17 ani, Gheorghe, fiul lui Dimitrache Mehtupciu, declara că nu știa de acești 120 de stj. că au fost cumpărați de către tatăl lui și nu obținuți în urma amanetării.

***M.M.B.**, nr. 27.355*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (35x24 cm.). Are copie rom. în ms. 27.429, pp. 122-123, nr. 66.
***Bibliografie**: reg.*: Filitti, 1919, pp. 14-15 (*nr. 84*).

46. ***<u>1801 octombrie 7</u>*** Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, întărește raportul, întocmit la 5 octombrie 1801, prin care Scarlat Ghica fost mare ban avea drept de stăpânire pentru o parte din moșia Andreșăști din județul Ialomița, a lui Dinu Alecseanu postelnicel, care a fost cumpărată prin mezat, cu 2.500 de taleri. De asemenea, ispravnicii județului primesc poruncă de la domn pentru desemnarea unor boieri hotarnici, care să meargă, la fața locului, „*cu pracsis*" pentru a măsura stânjenii existenți în acea parte de moșie.

***M.M.B.**, nr. 27.300*
Orig. rom., hârtie difolio cu filigran (34,5x23 cm.), sigiliu inelar domnesc în chinovar. Are copie rom. în ms. 27.429, pp. 17-19, nr. 11.
***Bibliografie**: reg.*: Filitti, 1919, p. 4 (*nr. 11*, cu data de 1801 oct. 5).

Bibliografie:

Așezămintele, 1938, ***Așezămintele Brâncovenești. O sută de ani dela înființarea Așezămintelor Brâncovenești 1838-1938***, volum documentar comemorativ întocmit de E. Vîrtosu și I. Vîrtosu, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională.

Documente, 1960, ***Documente privind istoria orașului București***, red. resp. Florian Georgescu, București, S.P.C. Muzeul de Istorie a orașului București.

Documente, 2006, ***Documente feudale privind istoria orașului București și a satelor învecinate, aflate în colecția Muzeului Municipiului București***, coord. Ionel Ioniță, București, Editura Muzeului Municipiului București.

Filitti, 1919, Ioan C. Filitti, ***Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino***, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl.

Rafailă, 2009, Grina-Mihaela Rafailă, ***Câteva documente privind Centrul Istoric al Bucureștilor aflate în colecția Muzeului Municipiului București***, în C.A.B., vol. VIII, București, Editura Agir.

ILUSTRAȚII

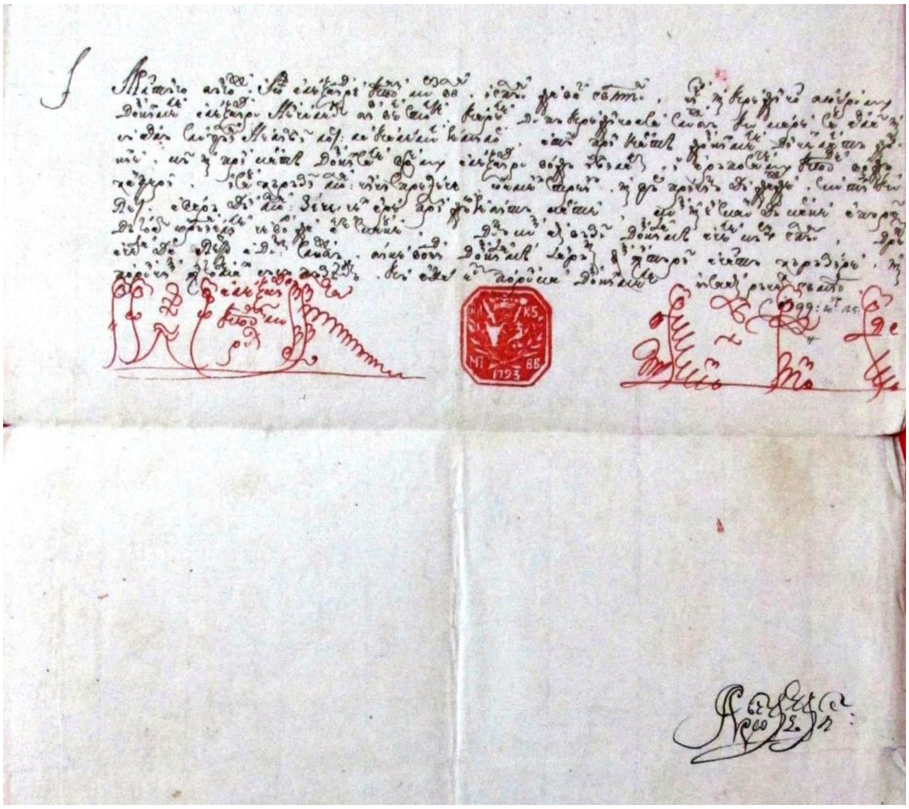

Figura 1. <u>*1799 iunie 25*</u> *Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, reîntărește lui Alexandru Nenciulescu fost mare stolnic dreptul de a stăpâni 15 liude „oameni străini", care să fie scutiți de plata dărilor, precum și dreptul de a avea un scaun de carne „apărat de toate orănduelile ce vor da alte scaune", pentru „credincioasă slujbă cu care s-au aflat și să află slujind nelipsit ... la calemul semilor". (Colecția Documente a M.M.B., nr. 25.549).*

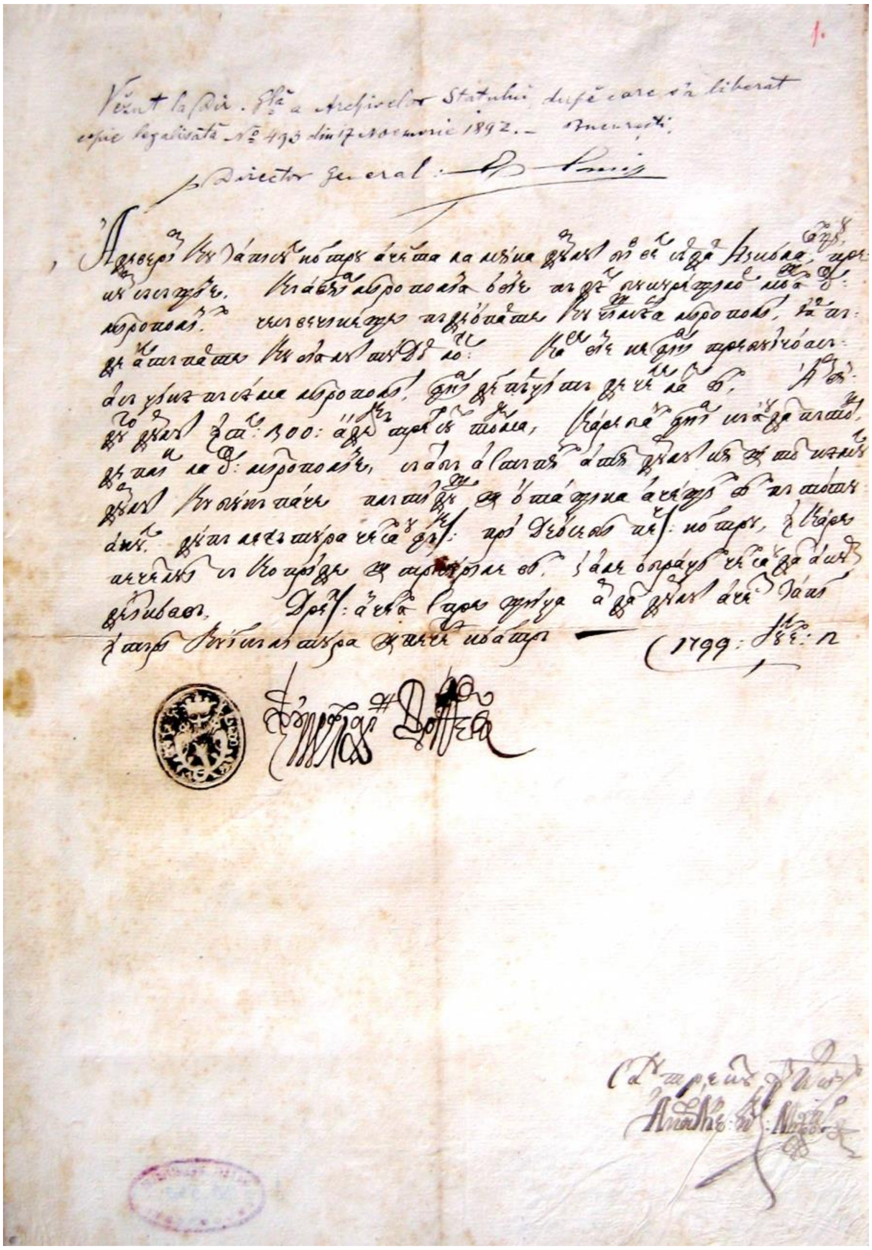

Figura 2. *<u>1799 iulie 2</u> Dositei, mitropolitul Țării Românești, vinde lui Nicola Saigiu fost mare sedar o vie, aflată pe dealul Bucureștilor, cu 300 de taleri. (Colecția Documente a M.M.B., nr. 30.540).*

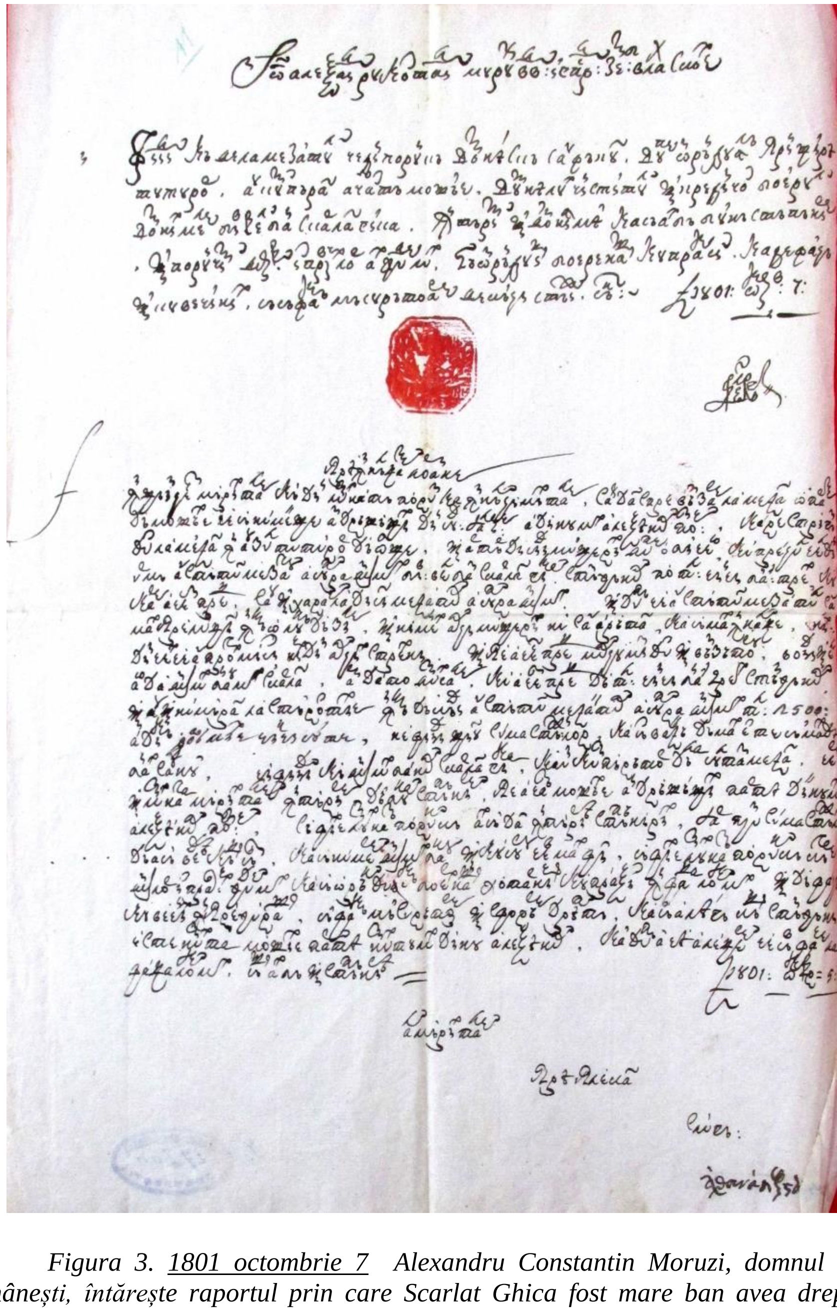

Figura 3. <u>1801 octombrie 7</u> Alexandru Constantin Moruzi, domnul Țării Românești, întărește raportul prin care Scarlat Ghica fost mare ban avea drept de stăpânire asupra unei părți din moșia Andreșăști cumpărată prin licitație, cu 2.500 de taleri. (Colecția Documente a M.M.B., nr. 27.300)

CATALOG OF DOCUMENTS OF THE REIGN OF ALEXANDRU MORUZI FROM THE COLLECTION OF DOCUMENTS OF THE BUCHAREST MUNICIPALITY MUSEUM (1799-1801)

Abstract

Our approach aims to return to the scientific circuit a part of the valuable Document Collection of the Bucharest City Museum. It is about a number of 48 documents, drawn up on folio or difolio paper, with or without a watermark and containing, in part, modern dated and undated copies, issued during the last reign of Alexandru Moruzi from Wallachia.

The documents that we present in our material contain information about orders, reinforcements of properties, renewals of miles and repossession, all of which were ordered by Alexandru Moruzi and carried out by his principals. A document in which the lord's sons are mentioned as witnesses: Constandin voivode, Dumitrașcu voivode, Nicolaie voivode and Gheorghie voivode is particularly noteworthy. It is also worth noting the existence of three documents signed by Dosithei Filitti, the Metropolitan of Wallachia.

The authenticity of the documents issued by the ruler was achieved by means of the royal ring seal, alongside the royal monogram.

Abrevieri:
C.A.B. ~ Cercetări Arheologice în București.
ed. ~ ediție
facs. ~ facsimil
nr. ~ număr
p. ~ pagină
reg. ~ regest

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 73-82

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

DESPRE ȘCOLILE PUBLICE SĂTEȘTI DIN FOSTUL JUDEȚ ARGEȘ ÎN ANUL 1843

SPIRIDON CRISTOCEA*

Ca urmare a circularei Departamentului Trebilor din Lăuntru trimisă ocârmuirilor județelor la 14 ianuarie 1838, la sfârșitul acestui an și la începutul lui 1839 s-au deschis și în fostul județ Argeș școli publice sătești. Eveniment important în viața satelor românești, deschiderea acestor școli a reținut mai puțin atenția cercetătorilor, unul din motive fiind acela că informațiile sunt scrise în limba română cu alfabet chirilic mai puțin accesibilă unor autori, astfel că în unele monografii ale localităților acest moment este mai puțin relevat[1].

Prezenta contribuție la cunoașterea acestei teme este elaborată pe baza unei „liste" (catagrafii) întocmită de Nicolae Simonide, profesorul Școlii Normale din Pitești, la 25 noiembrie 1843, și trimisă Eforiei Școalelor în urma poruncii acesteia nr. 1179[2].

Întrucât vom transcrie integral catagrafia, nu vom face prea multe comentarii pe baza informațiilor pe care le deține, lăsând eventualilor cercetători posibilitatea de a folosi datele ce-i interesează. Pe lângă graficul de mai jos, menționăm vârsta candidaților, de la 16 ani până la 45 de ani, și faptul că trei dintre ei, Nicolae Gârtonea de la Grăblești (Plaiul Loviștii), Samuil Oștaș de la Curtea de Argeș și Ioan Pop de la Valea Danului (Plasa Topologului) erau originari din Transilvania.

---

* Pitești.

[1] Despre învățământul la începutul secolului al XIX-lea în fostul județ Argeș vezi: G. D. Iscru, *Contribuții privind învățământul la sate în Țara Românească până la jumătatea secolului al XIX-lea,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975; Gheorghe Pârnuță, Violeta Bărboi, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Mușcel, vol. I (sec. XIII-1864),* Editura Hardiscom, 1996, p. 95-106; Spiridon Cristocea, *Despre școlile particulare din Pitești și din fostul județ Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea,* în „Argesis", Studii și comunicări, Seria istorie, Muzeul județean Argeș, XI/2002, p. 491-497; Spiridon Cristocea, *Despre școlile publice sătești din fostul județ Argeș între anii 1838 și 1848,* în „Argesis", Studii și comunicări, Seria istorie, Muzeul județean Argeș, XII/2003, p. 405-427.

[2] Arhivele Naționale București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 56/1843.

Facem, de asemenea, mențiunea desemnării candidaților cu nume și prenume, numele provenind de cele mai multe ori de la localitatea din care erau originari, sau unde se afla școala la care funcționau.

Legat de onomastică, menționăm că din 146 candidați, 35 purtau prenumele Ion-Ioan, urmând apoi Gheorghe-Ghiță (16), Constantin-Costache (11), Nicolae (5).

Plase, plaiuri	**Nr. școli**	**Starea civilă**			**Starea socială**								
		Însurat	**Flăcău**	**Văduv**	**Preot**	**Birnic**	**Plugar**	**Diacon**	**Militar**	**Postelnic**	**Logofăt**	**Mazil**	**Călugăr**
Plaiul Loviștii	18	10	**7**	1	6		9	2					
Plasa Topologului	47	19	**28**		16	19	5	4	1				
Plasa Oltului	25	17	**8**		10	12		1			1		1
Plasa Piteștilor	31	18	**13**		10	20				1			
Plasa Găleșeștilor	25	15	**10**		4	21							
Total	**146**	**79**	**66**	**1**	**46**	**72**	**14**	**7**	**1**	**1**	**1**		**1**

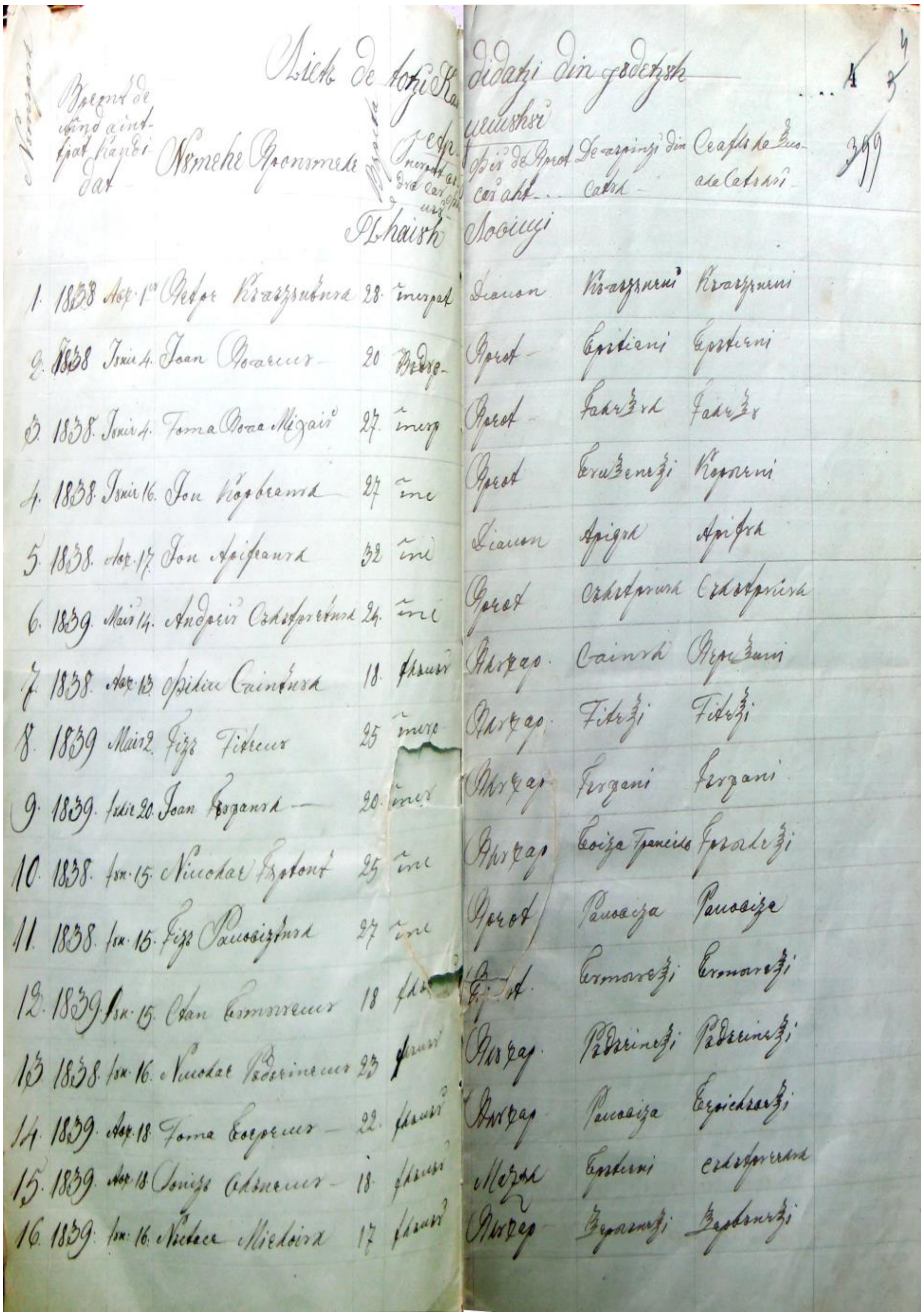
„LISTĂ DE TOȚI CANDIDAȚII DIN JUDEȚUL ARGEȘULUI

Numărul	**Vremea de când a intrat candidat**	**Numele Pronumele**	**Vârsta**	**Însurat, văduv sau flăcău**	**Fiu de preot sau alt**	**De părinți din satul**	**Se află la școala satului**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
			Plaiu Loviștii				
1.	1838 avg. 1	Petre Căpățâneanul	28	însurat	diacon	Căpățâneni	Căpățâneni
2.	1838 iunie 4	Ioan Popescu	20	văduv	preot	Brătieni	Brătieni
3.	1838 iunie 4	Toma popa Mihaiu	27	însurat	preot	Galeșul	Galeșu
4.	1838 iunie 16	Ion Corbeanul	27	însurat	preot	Bucșenești	Corbeni
5.	1838 avg. 17	Ion Arifeanul	32	însurat	diacon	Ariful	Ariful
6.	1839 maiu 14	Andrei Sălătruceanul	24	însurat	preot	Sălătrucul	Sălătrucul
7.	1838 avg. 13	Filip Spineanul	18	flăcău	plugar	Spinul	Perișani
8.	1839 maiu 2	Ghiță Titescu	25	însurat	plugar	Titești	Titești

1	2	3	4	5	6	7	8
9.	1839 iulie 20	Ioan Găujanul	20	însurat	plugar	Găujani	Găujani
10.	1838 iun. 15	Nicolae Gârtonea	25	însurat	plugar	Boița Transilv	Grăblești
11.	1838 iun. 15	Ghiță Racovițeanul	27	însurat	preot	Racovița	Racovița
12	1839 iun.15	Stan Bumbuescu	18	flăcău	preot	Bumbuești	Bumbuești
13.	1838 iun. 16	Nicolae Rădăcinescu	23	flăcău	plugar	Rădăcinești	Rădăcinești
14.	1839 avg. 18	Toma Boerescu	22	flăcău	plugar	Racovița	Berislăvești
15.	1839 avg. 18	Ioniță Olănescu	18	flăcău	mazil	Brătieni	Sălătrucelul
16.	1839 iun. 16	Năstase Mieloiul	17	flăcău	plugar	Șerbănești	Șerbănești
17.	1839 avg.30	Dincă Muștescu	22	însurat	plugar	Jiblea	Jiblea
18.	1842 apr. 20	Nicolae Uescul	20	flăcău	plugar	Ueștile	Ueștile
			Plasa Topologului				
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
19.	1838 iun. 15	Andrei Seimeanul	25	însurat	plugar	Șuicii Ungr.	Șuicii Ungureni
20.	1838 iun. 15	Gheorghe Teleșpan	28	însurat	mazil	Surpați	Morăști Cărpeniș
21.	1838 iun. 15	Gheorghe Ionașcu	29	flăcău	preot	Rudeni	Rudeni
22.	1838 iun. 15	Toma Bărsescu	27	însurat	diacon	Bărseștii Vlădești	Bărseștii Vlădești
23.	1838 iun. 15	Toma Bălilescu	26	însurat	preot	Tigveni	Tigveni
24.	1838 iul. 24	Ion Ciofrângeanul	24	flăcău	preot	Ciofrângeni	Ciofrângeni
25.	1838 iul. 26	Nicolae Alimănescu	28	flăcău	plugar	Alimănești	Alimănești
26	1840 maiu 8	Matei Ionăcescu	19	flăcău	plugar	Ionăcești	Ionăcești
27.	1841 maiu 7	Matei Ciutescu	20	flăcău	plugar	Ciutești	Ciutești
28.	1841 maiu 7	Gheorghe Poenăreanul	17	flăcău	plugar	Poenari	Poenari
29.	1838 maiu 30	Grigore Popescu	16	flăcău	birnic	Alimănești de Jos	Alimănești de Jos
30.	1838 iun. 15	Pătru Rotaru	29	însurat	birnic	Luminile	Luminile

1	2	3	4	5	6	7	8
31.	1838 apr. 10	Ion Manoloiul	26	însurat	birnic	Căzănești Moșteni	Căzănești Moșteni
32.	1839 iulie15	Costache Manoloiul	20	flăcău	birnic	Căz. Moșteni	Căz. Bărsoiu
33.	1838 apr. 15	Toma Măngureanul	27	însurat	preot	Măngureni	Măngureni
34.	1842 maiu 1-iu	Costache Rudeanul	20	flăcău	birnic	Ruda	Ruda
35.	1842 avgt. 15	Constantin Dudău	19	flăcău	birnic	Budești	Budești
36.	1842 maiu 1-iu	Nicolae Gorăneanul	20	flăcău	birnic	Budești	Voinicești
37.	1839 avgt. 15	Constantin Bleiceanul	17	flăcău	preot	Bleici	Bleici
38.	1838 avg. 15	Stan Fețeanul	18	flăcău	preot	Fețeni	Fețeni
39.	1842 maiu 1-iu	Constantin Giurgiuveanu	18	flăcău	birnic	Budești	Giurgiuveni
40.	1838 avg. 15	Andrei Goleșteanul	28	însurat	diacon	Golești	Golești
41.	1839 maiu 1-iu	Ion Runceanul	16	flăcău	birnic	Runcul	Runcul
42.	1838 iun. 15	Ion Vâlculescu	21	flăcău	diacon	Valea Babi	Valea Babi
43.	1841 apr. 30	Ion Fedeleșoianul	20	flăcău	birnic	Fedeleșoiu	Fedeleșoiu
44.	1838 avg. 15	Ion Ștefănescul	27	însurat	birnic	Dedulești	Dedulești
45.	1839 iunie 10	Ion Băbuescu	17	flăcău	birnic	Băbuești	Băbuești
46.	1842 maiu 20	Grigore Izbășeșcul	20	flăcău	preot	Izbășești	Izbășești
47.	1842 maiu 16	Dumitru Milcoiul	19	flăcău	preot	Milcoiul	Milcoiu
48.	1838 iunie 15	Ion Urluescul	28	însurat	birnic	Urluești	Urluești
49.	1843 iun. 15	Costache Ciovică	20	flăcău	diacon	Bărsești de Vale	Bărsești de Vale
50.	1838 iunie 15	Petre Blidarul	25	însurat	preot	Blidari	Blidari
51.	1843 iunie 9	Constantin Cepăreanul	19	flăcău	birnic	Cepari	Cepari
51.	1838 iulie 27	Hristache Cacalețeanu	27	însurat	preot	Cacaleți	Zărnești

1	2	3	4	5	6	7	8
52.	1841 apr. 23	Giță Popescu	20	flăcău	preot	Curtea de Argeș	Flămânzești
53.	1839 apr. 23	Ion Cicănescu	17	flăcău	preot	Cicănești	Cicănești
54.	1839 apr. 23	Gheorghe Dumitrescu	22	flăcău	birnic	Albești	Albești
55.	1842 apr. 23	Ion Cerbureanul	17	flăcău	birnic	Cerbureni	Cerboreni
56.		*Lipsește*					Valea Iașilor
57.	1839 apr. 1	Dincă Mușetescu	20	flăcău	birnic	Mușetești	Mușetești
58.	1838 apr. 25	Pătru Vălsănescu	25	însurat	preot	Vălsănești	Vălsănești
59.	1838 iulie 29	Ion Osianul	25	însurat	birnic	Costești	Costești
60.	1838 iulie 27	Ion Bădicianul	26	însurat	preot	Bădiceni	Bădiceni
61.	1838 iulie 27	Daniil Bohăreanul	27	însurat	preot	Bohari	Bohari
62.	1842 maiu 10	Gheorghe Bunescu	18	flăcău	mazil	Bunești	Bunești
63.	1838 iulie 27	*Lipsește făcându-se preot*					Mălureni
64.	1838 iulie 29	Pătru Stroescu	25	însurat	birnic	Stroești	Stroești
65	1841 iunie 19	Samuil Ostaș	35	însurat	militar	Transilvaniea	Curtea de Argeș
66.	1843 iunie 21	Ioan Pop	25	însurat	preot	Transilvaniea	Valea Danului
Plasa Oltului							
67.	1838 avg. 2	Niță Drăgușescu	32	însurat	birnic	Urși	Urși
68.	1838 avg. 2	Mihaiu Stoelescu	29	însurat	preot	Stoelești	Stoelești
69.	1838 avg. 2	Gheorghe Olănoiul	24	însurat	preot	Olanul	Olanul
70.	1838 avg. 2	Tudorache Teiuleanul	21	flăcău	birnic	Teiul	Galicea
71.	1838 noem. 1-iu	Gheorghe Stănescu	36	însurat	călugăr	Stănești	Bârsoiu
72.	1839 maiu 8	Gheorghe Pleșoiul	28	însurat	birnic	Ruda	Pleșoiu

Filă din catagrafie.

1	2	3	4	5	6	7	8
73.	1838 avg. 2	Ion Cremănăreanul	27	însurat	preot	Cremănari	Cremănari
74.	1841 maiu 20	Ion Stoeceanul[3]	20	însurat	birnic	Stoiceni	Stoiceni
75.	1838 avg. 2	Dumitru Bălceșteanul	25	însurat	preot	Bălcești	Bălcești
76.	1838 noem. 8	Ion Corbeanul	23	însurat	preot	Corbi	Corbi
77.	1840 maiu 20	Ion Drăguțescu	19	flăcău	birnic	Drăguțești	Drăguțești
78.	1838 noem. 10	Ion Vlădoiul	18	flăcău	birnic	Uda de Sus	Uda de Sus
79.	1839 maiu 20	Gheorghe Udeanul	36	însurat	birnic	Uda de Jos	Uda de Jos
80.	1838 iunie 14	Dumitru Preduț	33	însurat	birnic	Valea Mare	Valea Mare
81.	1838 sept. 10	Dragomir Topăneanu	18	flăcău	preot	Topana	Topana
82.	1838 iunie 14	Florea Lerescu	30	însurat	birnic	Uda de Jos	Lerești
83.	1838 iunie 14	Ion Bădulescu	23	flăcău	birnic	Râjlețu Govori	Râjlețu Govori
84.	1841 maiu 10	Florea Anghelescu	16	flăcău	logofăt	Râjlețu Vieroșului	Râjlețu Vieroșului
85.	1839 maiu 10	Gheorghe Popescu	20	flăcău	preot	Popești	Popești
86.	1838 iulie 6	Stan Mondiru	40	însurat	birnic	Dealu Bradului	Dealu Bradului
87.	1841 avg. 16	Ion Păduroiul	17	flăcău	birnic	Păduroiu	Păduroiu
88.	1838 iunie 14	Dumitru Mogăndăne anu	22	însurat	preot	Mog ăndăneni	Mog ăndăneni
89.	1838 iunie 18	Ion Bărbătescu	20	însurat	preot	Bărbulești	Bărbulești
90.	1838 iunie 28	Gheorghe Săpunaru	30	însurat	preot	Săpunari	Săpunari
91.	1838 avg. 2	Costache Flămânzescu	27	însurat	diacon	Flămânda	Flămânda

[3] Deși prima literă a numelui este B, credem că scriitorul a greșit, pentru că aceasta trebuia să fie S, Ion Stoeceanul născându-se și funcționând la Stoiceni.

Plasa Piteştilor							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
92.	1832 iunie 15	Matei Pielescu	25	însurat	birnic	Bascovu Cotmeni	Linteşti
93.	1842 mai 1-iu	Alecu Pătraşcu	20	flăcău	birnic	Bascovu Tutani	Grajurile
94.	1839 mai 21	Pârvu Peică	24	flăcău	birnic	Băscovelu	Băscovelu
95.	1842 maiu 1-iu	Ion Drăgăneanul	17	flăcău	birnic	Drăganul	Drăganul
96.	1840 apr. 30	Ion Băbăneanul	24	flăcău	postelnic	Răchiţelele de Jos	Băbana
97.	1838 iunie 20	Ilie Groşanul	27	însurat	preot	Groşi	Groşi
98.	1838 iunie 25	Radu Slătioreanul	20	însurat	preot	Slătioarele	Slătioarele
99.	1843 iunie 6	Ştefan Richiţeleanul	17	flăcău	birnic	Richiţele de Jos	Richiţele de Jos
100.	1838 iunie 28	Ion Richiţeleanul	24	flăcău	preot	Richiţele de Sus	Richiţele de Sus
101.	1840 maiu 4	Dumitru Cocu	16	flăcău	birnic	Cocu	Cocu
102.	1838 sept.15	Preda Moşoianu	20	însurat	birnic	Moşoaia	Moşoaia
103.	1838 iunie 15	Stan Lăceanul	19	însurat	birnic	Poiana Lacului	Poiana Lacului
104.	1838 iunie 4	Constantin Săpăteanul	30	însurat	preot	Săpata de Sus	Săpata de Sus
105.	1838 iunie 5	Radu Ionescu	38	însurat	birnic	Săpata de Jos	Săpata de Jos
106.	1839 apr. 28	Constantin Cerbeanul	18	flăcău	preot	Cerbul	Cerbul
107.	1839 avg. 15	Dumitru Alboteanul	24	însurat	birnic	Albota	Albota
108.	1839 avg. 15	Mateiu Inţescu	25	însurat	birnic	Smieura	Inţeşti
109.	1838 iulie 10	Păun Prundeanul	22	însurat	preot	Prundu	Prundu
110.	1838 iunie 18	Dumitru Gheorghescu	21	flăcău	birnic	Găvana	Găvana
111.	1838 iunie 15	Radu Păişescu	28	însurat	birnic	Gura Bascovului	Gura Bascovului
112.	1838 iunie 15	Gheorghe Budeseanu	29	însurat	birnic	Alimăneşti de Sus	Budeasa
113.	1842 apr. 23	Florea Popescu	17	flăcău	preot	Vărzari	Vărzari
114.	1838 iunie 15	Luca Borlescu	27	însurat	birnic	Borleşti	Borleşti

1	2	3	4	5	6	7	8
115.	1839 iunie 16	Ion Tutăneanul	20	flăcău	preot	Tutana	Tutana
116.	1838 iunie 15	Stoica Vălceleanul	32	însurat	birnic	Vălcelile	Însurat
117.	1838 iunie 15	Tudor Merișeanul	22	însurat	birnic	Merișani	Merișani
118.	1838 iunie 15	Ion Dumbravă	31	însurat	birnic	Valea Mărului	Valea Mărului
119.	1838 iunie 15	Stan popa Luca	28	însurat	preot	Mănicești	Mănicești
120.	1838 iunie 15	Mateiu Zigoneanu	30	însurat	preot	Zigoneni	Băiculești
121.	1838 iunie 15	Tudor Vălinănescu	27	flăcău	birnic	Valea lu Enache	Valea lu Enache
122,	1843 maiu 16	Marin Sămăreanul	18	flăcău	birnic	Sămara	Sămara
Plasa Gălеșeștilor							
123.	1838 avg. 3	Radu Fierbințeanu	20	birnic	flăcău	Fierbinți	Fierbinți
124.	1838 avg. 3	Preda Bârlogeanul	25	preot	însurat	Bârlogul	Bârlogul
125.	1838 avg. 3	Ilie Teianul	38	birnic	însurat	Teiul	Teiul
126.	1842 iunie 8	Androne Popescu	17	birnic	flăcău	Popești	Popești
127.	1838 avg. 3	Stan Negrașul	28	birnic	însurat	Negrași	Negrași
128.	1838 avg. 3	Radu Broșteanu	30	birnic	însurat	Broșteni	Broșteni
129.	1838 avg. 3	Ion Cireșanul	45	birnic	însurat	Ungheni	Cireșul
130.	1838 avg. 3	Ștefan Trana	45	birnic	însurat	Șerbănești	Șerbănești
131.	1838 sept. 2	Badea Mozăceanu	36	birnic	însurat	Mozăceni	Mozăceni
132.	1838 sept. 27	Toma Cerșanu	30	birnic	însurat	Cerșani	Cerșani de Sus
133.	1838 oct, 21	Ion Telescu	16	birnic	flăcău	Telești	Telești
134,	1839 apr. 18	Marin Ionescu	24	birnic	flăcău	Gruiul	Furduești
135.	1839 apr. 19	Ilie Gligăneanul	18	birnic	flăcău	Gliganul	Gliganul
136.	1839 apr. 29	Ion Țuțulescu	25	birnic	însurat	Țuțulești	Țuțulești
137.	1839 maiu 2	Dobre Brădeanul	24	birnic	flăcău	Bradu de Sus	Bradu de Jos

1	2	3	4	5	6	7	8
138.	1839 maiu 26	Gheorghe Slobozeanul	18	preot	flăcău	Slobozia	Slobozia
139.	1838 avg. 8	Constantin Gruianul	22	birnic	însurat	Gruiul	Cacaleți de Jos
140.	1838 avg. 8	Ioan Irimănescu	30	birnic	însurat	Cacaleți de Sus	Cacaleți de Sus
141.	1839 sept. 7	Stan Stănislăvescu	28	preot	însurat	Stănislăvești	Stănislăvești
142.	1839 avg. 13	Iordache Orjanul	25	birnic	însurat	Șerbănești	Oarjele
143.	1839 avg. 13	Ioan Mareșul	18	birnic	flăcău	Merișani	Merișani
144.	1839 avg. 13	Dumitrache Podeanul	45	birnic	însurat	Podu de Broșteni	Birnic
145.	1839 avg. 13	Ioan Boerescu	24	birnic	însurat	Suseni	Suseni
146.	1843 maiu 7	Rizea Bârsoiu	20	birnic	flăcău	Gălesești	Gălesești
147.	1839 iun. 16	Marin Roceanul	23	preot	flăcău	Rociul	Rociul

N. Simonide[4]

ABOUT VILLAGE PUBLIC SCHOOLS FROM THE FORMER ARGES COUNTY IN 1843

Abstract

The list sent to the Eforia of Schools by Nicolae Simonide, the teacher of the Normal School in Pitesti, presents the situation of the village public schools in the former Argeș county on November 25, 1843.

[4] Semnătură autografă.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 83-116

PROPRIETĂȚILE FUNCIARE DIN JURUL ORAȘULUI PITEȘTI. HOTĂRNICIA PĂRȚII DE MOȘIE DIN SMEURA (1862)

AUREL RADU*

Prin Tratatul de la Adrianopol (1829) a fost înlăturat monopolul economic otoman, astfel încât Țările Române au putut intra în circuitul economic occidental. Exportul liber de cereale pe piața occidentală a determinat creșterea importanței economice a proprietăților funciare, fapt reliefat inclusiv de numeroasele hotărnicii de moșii realizate în perioada modernă.

La începutul secolului al XIX-lea, în sudul-vestul orașului Pitești exista o întinsă proprietate funciară numită „moșia sau câmpul orașului" folosită în devălmășie de orășenii agricultori, moșie care ulterior a fost administrată prin arendare de magistratul orașului. Această moșie a orașului a fost delimitată în perioada modernă prin cărțile de hotărnicie realizate de inginerii hotarnici T. Paladi (1845), M. Zielinschi (1870), C. I. Spiroiu (1894) și G. M. Duma (1913-1914).

Interesant este că moșiile învecinate cu cea a orașului, moșnenești sau mânăstirești, au fost delimitate chiar mai devreme, prin cărțile pentru alegerea părților din Hințești (1827) și din Smeura (1828) din județul Teleorman[1], ambele realizate de condicarul-serdar Constantin Negulescu. Cartea de alegere a moșiei Stănceasca a Mânăstirii Cotmeana a fost întocmită de inginerul hotarnic Ioan Predidici în 1834. Moșia Stănceasca, proprietatea Schitului Trivale (metoc al Cotmenei) se învecina cu cea a orașului pe Valea Stancii (pe talvegul pârâului Trivale).

În 1861, inginerul hotarnic Teodor Marianov a realizat hotărnicia proprietății lui Nae Constantinescu din hotarul Smeura (moșia Papucești[2]), care se învecina la un cap cu moșia orașului. Vecinătățile orașului cu această moșie erau „Drumul Oii" și „Șanțul lui Varlaam". Varlaam a fost mitropolitul

* Arhivele Naționale, Serviciul Județean Argeș.

[1] Satele Smeura și Hințești, aflate în proximitatea orașului Pitești (Argeș) au aparținut din punct de vedere administrativ-teritorial de județul Teleorman până în anul 1838 inclusiv, după care au intrat în componența județului Argeș.

[2] În secolul al XIX-lea, cătunul Papucești a ținut din punct de vedere administrativ-teritorial de orașul Pitești, iar în perioada comunistă a devenit cartierul Trivale.

întemeietor al schitului Trivale (1672-1688) aflat pe Valea Stancii. În 1861, prezident al magistratului orașului era Nicolae Coculescu, logofăt, personalitate pașoptistă a urbei. Această carte de hotărnicie s-a depus spre confirmare la Tribunalul Argeș, însă nu a fost încheiată conform legii, întrucât proprietarul a cerut închiderea dosarului în 1866 și a ridicat planul hotărniciei „fără ca conform legilor să se poprească originalul ei la dosar”[3].

În anul următor, inginerul hotarnic Dimitrie Ionescu a întocmit cartea de hotărnicie și planul părții de moșie din hotarul Smeura, proprietatea lui Ion Duculescu din București. Această parte de moșie se învecina cu moșia orașului Pitești, tot pe hotarul denumit „Drumul Oii”, care trecea prin satul Smeura de Jos. În dosarul cu actele de proprietate ale orașului Pitești din secolul al XIX-lea se află o copie după sentința nr. 14 a Tribunalului Argeș din 17 februarie 1867, prin care se întărește această proprietate învecinată cu moșia orașului[4]. Din păcate, în arhiva Tribunalului Argeș nu s-au păstrat sentințele civile din anul 1867, cartea de hotărnicie și planul părții de moșie din Smeura, proprietatea lui Ion Duculescu.

Partea de moșie din Smeura a lui Ion Duculescu era estimată la circa 52 stânjeni, moștenire de la diaconul Preda Duculescu. Nu se poate face o echivalare clară a suprafeței moșiei în unitățile de măsură actuale, întrucât în tot cuprinsul sentinței, singura referință legată de lungimea sau suprafața moșiilor învecinate este făcută în stânjeni (liniari/masă), fără să existe nicio echivalare în pogoane sau mențiunea vreunui etalon, cel mai probabil fiind vorba de stânjenul lui Știrbei Vodă. Bibliografia Istorică a României[5] nu menționează cărțile de hotărnicie ale moșiilor menționate mai sus (Hințești, Papucești, Smeura, Stănceasca), întrucât acestea au rămas în manuscris, netipărite, fiind realizate înainte de adoptarea „Regulamentului pentru facerea și executarea hotărniciilor” din 28 februarie 1868[6].

Copia sentinței Tribunalului Argeș din 1867 conține rezoluția tardivă a primarului orașului (Papadopol) privind contestarea acesteia în 1869, dar și o precizare suplimentară referitoare la faptul că sentința a fost emisă fără semnătura unui membru din completul de judecată (N. Băjescu).

Unele arhaisme sau regionalisme des întâlnite în textul sentinței (formăluire, protocolire, rezași, sinet, vechilet etc.) au fost explicate în notele de subsol, însă pentru câteva nu s-a identificat o definiție clară (brecande, facia). Manuscrisul cuprinde unele prescurtări (cap. = capitol, d.= domnul, repos. = răposat) sau chiar un simbol (# = articol, care a fost prescurtat art., pentru uniformizarea textului).

---

[3] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 18/1861-1872, f. 6, 27.
[4] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 26/1858-1876, f. 173-196.
[5] *Bibliografia istorică a României, secolul XIX, tom II*, 1999, p. 102-146.
[6] C. Hamangiu, *Legi uzuale*, p. 150-157.

În lipsa cărților de hotărnicie originale, sentința civilă din 1867 care se publică acum în întregime este relevantă pentru cunoașterea fondului funciar aflat în proximitatea orașului Pitești, a marilor proprietari din zonă, a toponimelor și onomasticei locale de la mijlocul secolului al XIX-lea.

* * *

Justiția civilă
Tribunalul Districtului Argeș
Ședința din 17 februarie anul 1867
Președinția d-lui Ion C. Potoceanu
Membru prezent d. suplininte N. Băjescu
Fotoliu Ministerului Public ocupat de d. procuror Periclis Veropol
Nr. 14

D. Ioan Duculescu domiciliat în capitala București pe lângă suplica adresată Tribunalului la 15 iunie anul 1862, înregistrată la nr. 5.887 depunând spre întărire hotărnicia făcută părții sale de moșie din hotarul Smeura[7] au cerut tot într-un timp a se cita în judecată vecinii aceștia și anume:

I. Magistratul orașului Pitești vecin la capul despre răsărit cu moșia orașului Pitești.

II. D. Nae Constantinescu vecin în tot lungul despre miazănoapte cu moșia sa Papucești.

III. D-lor moșneni moșoeni vecini la capul despre apus cu moșia lor Moșoaia.

IV. D-lor moșneni hințești vecini în tot lungul despre miazăzi cu moșia lor Hințești și

V. D-lor moșneni smeureni, d. Vasilache Coculescu, protopopul Atanasie, preotul Stan, moșnenii călugăreni, d. Ghiță Hristodorescu și alți părtași din lăuntrul moșiei Smeura.

La 4 septembrie 1863 în urma atât a redeschiderii dosarului ce se suspendase pentru nevenirea părților, cât și în urma ziarelor nr. 796 și 1.486 cu care s-a mai amânat înfățișarea pentru lipsă de procedură, s-a prezentat în instanță reclamantele d. Ioan Duculescu în persoană, cu din vecinii moșiei în chestiune, în prezența cărora intrând Tribunalul în cercetarea procesului s-a citit hotărnicia depusă spre întărire și s-a văzut în următoarea cuprindere.

Alegerea hotarelor moșiei Smeura din districtul Argeș proprietatea moșnenilor smieoreni cum și despărțirea părții din hotarul Smeura a d-lui Ioan Duculescu și a d. Vasile Coculescu.

---

[7] Pentru uniformitatea s-a trecut denumirea actuală Smeura, însă în textul original apare sub diverse forme: Zmieora, Zmeora, Smieora, Smeora.

Cu adresa d-lui președinte de Argeș nr. 7.898 din anul 1861 autorizat fiind a alege prin hotărnicie și plan hotarul moșiei Smeura și a deosebi dintr-însa partea de moșie ce o are d. Ioan Duculescu.

În urma căreia am și făcut legiuitele chemări atât vecinilor rezași[8] ai moșiei Smeura, cum și devălmașilor din lăuntrul moșiei, care mai jos se arată, însă:

I. D. Nae Constantinescu vecin în tot lungul despre miazănoapte cu moșia sa Papucești.

II. D-lor moșneni moșoeni vecini la capul despre apus cu moșia lor Moșoaia.

III. D-lor moșneni hințești vecini în tot lungul despre miazăzi cu moșia lor Hințești și

IV. D-lor moșneni smeureni, d. Vasilache Coculescu, protopopul Atanasie, preotul Stan, moșnenii călugăreni, d. Ghiță Hristodorescu și alți părtași din lăuntrul moșiei Smeura.

Iar la a doua sorocire am mers la fața locului împreună cu d. Ion Duculescu de la care am cerut să-mi arate documentele ce va fi având pentru această moșie Smeura, să-mi înfățișeze, însă.

1828 iunie 4. Copie de pe hotărnicia depusă subscrisă de Constantin Negulescu condicarul (pe care protocolind[9]-o cu originalul ce mi l-a înfățișat d. Vasilache Coculescu am găsit-o întocmai), cuprinzătoare că luat fiind din poruncă domnească de popa David din Pitești ca să-i osibească[10] partea de moșie ce o are în hotarul Smeura dintr-acest județ Teleorman, cum și cu cererea și primirea tuturor moșnenilor și după ce arată mai multe zapise, zice că mai mult din arătarea moșnenilor celor mai bătrâni a dovedit că moșia Smeura s-a compus de trei moși stăpânind de-a valma, care pe unde a putut în Funia Rumănească, Funia Burdicească și Funia Negrească, fiecare câte 500 stânjeni, din care aceste trei funii, din Funia Negrească au mai rămas numai stânjeni 154, căci stânjeni 400 s-au găsit vânduți de moșnenii vechi, însă stânjeni 250 la Schitul Beștelei și stânjeni 150 la Anuța Burdeanca și altele.

Apoi, după ce a chemat pe toți vecinii rezași de din sus și de din jos și de la capete i-a făcut trăsurile pe trei locuri, însă trăsura de la răsărit puind lanțul din drumul ce merge în brecandele Gemeniții și merge drept prin rede[11] spre miazănoapte pe din sus de Lacul Smeurii până în drumul cel mare despre Valea Stancii ce merge la Pitești hotarul d-ei Anuții Burdencii au ieșit stânjeni 1048.

A doua trăsură puind lanțul din hotarul Hințeștilor din drumul ce este prin Coada Șovlanului pe de la vale de Coada Corbului unde s-au făcut și măgură la rădăcina a trei peri drept spre miazănoapte prin Valea Smeurii în Poiana lui

[8] Rezași, răzași, răzeși = copărtași de moșie, moșneni.
[9] Protocolire = a confrunta copia cu originalul.
[10] Osibească = a alege.
[11] Rede, redi, rădi, rădiș = pădurice.

Mihai pe drumulețul de sub Coasta Mieilor prin Câmpul Gornetului prin Vâlceaua Badii în drumul Piscului Anghelinii de la deal ce se hotărăște cu hotarul Anuții Burdencii unde s-a făcut măgură și au ieșit stânjeni 1.149.

A treia trăsură puind lanțul din hotarul Hințeștilor de la apus din moșia lui Ene i din capul moșiei moșoienilor la Gura Uleului unde s-a făcut măgură a mers drept pe Valea Murți până jumătatea ei a ieșit la Piscul Turci, apoi suind pe pisc au scoborât iar în Valea Murți și tot pe vale în sus spre miazănoapte până au ieșit în măgura cea mică și de aici înainte pe muchea Strâmbu pe drumul cel părăsit după muchea Strâmbă până au ieșit în drumul cel mare în hotarul Anuții Burdencii și în carpenul cel mare unde s-a făcut măgură lângă drum și au ieșit stânjeni 1.577. Aceste trei trăsuri stânjeni 3.774, iar masă stânjeni 1.258 și altele. Apoi i-a făcut și ocol despre vecini începând de la răsărit din hotarul Hințeștilor drept la apus pe drumul dintre Coadele Gemeniții prin Gura Struili drept la măgura din mijloc, pe de la vale de Coada Corbului la rădăcina a trei peri unde s-a făcut măgură. De acolo, drept spre apus, la Gura Uleului unde se lovește în cap cu moșia moșoienilor și alături cu moșia hințeștilor, apoi drept pe Valea Murți prin Piscul lui Turciu drept în Valea Murți în sus, tot pe vale spre miazănoapte prin piscul ce este printre coadele Văii Murți până în măgura cea mică și de aici înainte pe Muchea Strâmbă pe drumul cel părăsit, după Muchea Strâmbă prin drumul cel mare până în hotarul Anuții Burdencii în carpenul cel mare unde s-a făcut măgură, de acolo drept la vale în Piscul Anghelinii de la deal hotar cu Anuța Burdeanca și apoi merge alături drept spre răsărit până în drumul cel mare ce merge la Pitești unde se lovește cu moșia orașului Pitești și apoi o ia alături despre răsărit moșia orașului până în drumul ce merge în Coadele Gemeniții unde am zis că s-a făcut măgură și altele.

După care apoi face împărțeală în întru moșiei pentru toți moșnenii unde arată că a ales și popii Atanasie sin popa David (astăzi d. Vasilache Coculescu) stânjeni 55 palme 2 masă, cum și stânjeni 52 palme 4 masă ai diaconului Preda Duculescu (astăzi d. Ioan Duculescu) arătând și câte-câți stânjeni le-a dat fiecare trăsură și celelalte după cum într-însa se vede.

1853 iunie 5, nr. 27. Sentința Tribunalului Argeș dată asupra procesului intentat de moșnenii moșoieni contra vecinilor rezași ai Moșoaiei pentru formăluirea[12] hotărniciilor, dintre care vecini sânt și moșnenii smeurani, pentru care decide Tribunalul: „Cât pentru moșnenii călugăreni, Ştefan Jianu, moșnenii smeurani, moșnenii merișani, pitarul Diamandi Ionescu, Sfânta Mitropolie și Schitul Trivalea, fiindcă reclamanții moșneni moșoieni au pierdut cu desăvârșire dreptul de a mai reclama întoarcerea călcării ce pretinde de la toți aceștia precum se dovedește mai sus, să rămâie apărați acești vecini de cererea numiților

[12] Formăluire = întocmire.

moşoieni şi în drept fiecare a poseda proprietatea lor până acolo până unde le-au posedat şi până acum etc.”.

1856 mai 14, nr. 49. Sentinţa Curţii de Apel civile secţia 1 din Valahia Mare dată asupra apelaţiei moşnenilor moşoieni tot pentru formăluirea hotărniciei moşiei lor Moşoaia, Curtea unindu-se cu sentinţa Tribunalului de mai sus, hotărăşte a se face urmare întru toate întocmai.

1860 octombrie 4, nr. 1.963. Jurnalul Tribunalului Argeş prin care se ia din posesia d-lui Conciu stânjeni 52 ½ din hotarul Smeura cuprinşi în hotărnicia din anul 1828 şi se dă în posesia d-lui Ion Duculescu conform cu sentinţa acelui Tribunal nr. 6 din anul 1842 şi

1860 noiembrie 21, nr. 2.388. Jurnalul Tribunalului Argeş prin care arată că s-a adus la îndeplinire sentinţa nr. 6 din anul 1842 dându-se în posesia d-lui Ioan Duculescu stânjeni 52 ½ din hotarul Smeura asupra cărei pricini a închis şi dosarul, amândouă aceste de mai sus jurnale sânt trimise d-lui Duculescu pe lângă adresa acelui Tribunal nr. 12.650 din 26 noiembrie 1860.

După ce am luat în băgare de seamă sus arătatele documente, mai întâi am ridicat plan de starea acestei moşii Smeura delimitând-o de către vecinii ce o înconjoară însă:

I. Despre vecinătatea cu moşia oraşului Piteşti.

La legiuitele chemări făcute magistratului oraşului Piteşti s-au arătat în faţa locului d. Ioan Conciu, secretarul municipalităţii, fără procură, numai cu rezoluţia d-lui preşedinte pusă asupra chemării mele sub al regis. nr. …[13] care mi-a înfăţişat hotărnicia ataşată de planul topografic lucrate la anul 1845 de hotarnicul Teodor Paladi[14] moşiei oraşului. Întrebând pe d. Conciu dacă această hotărnicie şi plan sunt formăluite sau nu şi dacă s-a dat asupra lor vreo sentinţă, căci nu le-au văzut nici măcar vizate de Tribunal, mi-a răspuns că dânsul nu cunoaşte nimic despre aceasta fiind ordonat de d. preşedinte municipal a susţine cuprinderea hotărniciei şi a planului.

Din a cărora cuprindere am văzut că numitul hotarnic Paladi, după ce defăimă hotărnicia făcută moşiei Smeura la leatul 1828 de hotarnicul Negulescu, în patru articole, apoi zice că după arătarea şi stăruinţa orăşenilor care-i striga că şi-au avut stăpânirea mai înainte de anul 1827 şi 1828 până în Drumul Oii (care drum zice că ar fi cel ce trece prin satul Smeura, după cum îl văzui pe planul d-lui Paladi), fără a-şi rezema a sa părere pe vreun document sau niscaiva dovezi vrednice de credinţă, ci numai pe simpla cerere a orăşenilor, voind cu aceasta a trece peste vechea stăpânire în moşia Smeura şi a lua aproape jumătate din lungimea ei; când moşnenii smeurani şi-au avut posesia despre moşia oraşului, atât înainte de anul 1828, cum şi de atunci până în ziua asta nestrămutată, care veche stăpânire şi însuşi d. Paladi o arată prin planul său; cu atât mai mult că şi

[13] Loc liber, necompletat.
[14] Scris şi Theodor Paladie sau Palade.

de ar fi precum zice hotarnicul d. Paladi prin hotărnicia sa, nu pot cu niciun mod orășenii a trece peste vechea stăpânire în moșia Smeura, căci moșnenii smeureni numai chiar de la facerea hotărniciei din anul 1828 au stăpânit nesupărați de nimeni proprietatea lor, după cum dovedește și însuși hotarnicul Paladi și de atunci până la facerea hotărniciei orașului la leatul 1845 sunt 17 ani trecuți, prin urmare aceasta fiind o stăpânire cu bună credință conform legii actuală și celei de atunci, le-a trecut orășenilor dreptul de a mai pretinde orice călcare s-ar socoti că ar avea.

Pe lângă acestea, moșnenii smeurani ca să constate și mai mult a lor veche posesie, mi-au mai înfățișat și un zapis din anul 1842 mai 3 legalizat de Tribunalul Argeș la acel leat sub nr. 14, pin care Stanca soția Neacșului Smieoranu și fiul său Ion vinde postelnicului Dimitrie din Pitești (astăzi Bănuță Papucescu care mi-a înfățișat zapisul) un pomost[15] cu pruni pe care este și o casă și care se află lângă Lacul Smeurii despre orașul Pitești și cu semnele următoare: cade despre ulița de pe deal, care vine și intră în oraș și în fundul lacului se învecinește cu redea orașului, iar în lung spre apus cu Lacul Smeurii și de la vale pe câmpul cel slobod se răzorește cu Drumul smeuranilor *șclt*[16].

Așadar, stăpânirea între moșia Smeura de către moșia orașului Pitești urmează a se păzi după cum a fost și din vechime; din drumul ce merge printre coadele Gemeniții spre răsărit de gura văii Struilii din hotarul Hințești pe planul nr. 1., de aici drept spre miazănoapte în actuala stăpânire unde am făcut semn de plan nr. 2, de aici tot drept spre miazănoapte la crucea ce este pe marginea de jos a drumului Smeura pe plan nr. 3 și de aici tot drept pe ulicioara ce este printre locul lui Bănuță Papucescu de către moșia orașului până în drumul cel vechi despre Valea Stancii, până în care s-a împlinit stânjeni 1.048 ai moșiei Smeura la acest cap pe planul nr. 4 întocmai cu hotărnicia din anul 1828, unde aici stă învecinarea cu moșia orașului și se învecinește moșia Smeura cu sfoara d-lui Nae Constantinescu.

Pe care aceste de mai sus semne le-am și determinat pe plan rămânând ca după ce se va aproba această lucrare să se pună și pietre printr-însele.

II. Despre vecinătatea cu partea de moșie Papucești a d-lui Nae Constantinescu.

La chemările ce am făcut d-lui Nae Constantinescu s-a arătat însuși la fața locului care mi-a înfățișat însă.

1840 aprilie 12, nr. 2.721. Secția 3-a. Anaforaua Departamentului dreptății întărită de domn la acel leat mai 6 sub nr. 276 prin care s-au vândut prin mezat 150 stânjeni moșie din hotarul Papuceștilor pe Trivalea ce a fost a lui Constantin Rusu și a cumpărat-o Nicolae Apostolescu pământean și *clte*.

---

[15] Pomost = loc cu ieșire la drum pe care se poate construi o casă.

[16] Prescurtare pentru „și ceilalți”.

Întrebând pe d. Constantinescu de are alte documente prin care să dovedească semne despărțitoare, mi-a răspuns că n-are decât numai că stăpânirea moșiei sale de către moșia Smeura se urmează cu liniște, fără nicio prigonire, după cum asemenea au declarat și moșnenii smeurani și întru unire am mers din drumul cel vechi unde stă moșia orașului Pitești (pe plan nr. 4), punctul trăsurii 1 apucă drept spre apus pe drumul cel mare până la apus (pe plan nr. 5), unde drumul apucă spre miazănoapte, de aici tot drept înainte la movila din Piscul Anghelinii la trăsura 2 a Smeurii (pe plan nr. 6), de aici drept spre apus la rădăcina carpenului din marginea drumului Bascov după muchea Strâmbă (pe plan nr. 7) în hotarul moșiei Moșoaia, pe care aceste de mai sus semne văzându-le că sunt conform cu hotărnicia din anul 1828 a moșiei Smeura, le-am și determinat pe plan spre a se urma stăpânirea și pe viitor cu liniște între aceste două proprietăți cu linie dreaptă din trăsură în trăsură, cum a se pune și pietre.

III. Despre vecinătatea cu moșia Moșoaia a moșnenilor moșoieni.

Din partea d-lor moșnenilor moșoieni nu s-a arătat nimeni la fața locului, iar d. Ion Duculescu împreună cu moșnenii smeurani mi-au arătat că stăpânirea între moșia Smeura de către moșia Moșoaia se urmează cu liniște fără nicio prigonire, din locul carpenului de marginea drumului Bascov de pe muchea Strâmbă (pe plan nr. 7) drept spre miazăzi pe drumul ce merge pe muchie (pe plan nr. 8), de aici tot spre miazăzi drept la măgura cea mică (pe plan nr. 9), de aici tot spre miazăzi pe piscul dintre coadele văii Murți (pe plan nr. 10) până ce dă în apa Murți și apucă apa Murți în jos pe lângă Piscul lui Turciu până în Gura Uleului (pe plan nr. 11), unde aici stă moșia moșoienilor și se înjugă moșia Smeura cu moșia Hințești a moșnenilor hințești, pe care aceste de mai sus semne văzându-le că sunt întocmai cu cele cuprinse în hotărnicia din anul 1828 a moșiei Smeura și conform sentinței Tribunalului Argeș din anul 1853 nr. 27 care este unită cu a Curții apelative din București sub nr. 49 anul 1856 le-am determinat pe plan spre a se urma și pe viitor stăpânirea cu liniște și fără nicio prigonire într-aceste două proprietăți, rămânând ca să se pună și pietre după aprobarea acestei lucrări.

IV. Despre vecinătatea cu moșia Hințești a moșnenilor hințești.

Din partea moșnenilor hințești s-au arătat la fața locului Ion Ciucă, Marin Ene Bocioacă, Stan Ene Bocioacă și Nicolae ginerele Radului popii, ca rezași cu moșia Smeura, fără a-mi înfățișa vreun document, decât numai au propus verbal că ei nu cunosc alte semne, afară de semnele cuprinse în hotărnicia moșiei Smeura făcută la leatul 1828 de hotarnicul Negulescu, pe care căutându-le în expusa hotărnicie le văzui că sânt, începând de la răsărit din hotarul Hințeștilor drept la apus pe drumul dintre Coadele Gemeniții prin Gura Struili drept la măgura din mijloc pe de la vale de Coada Corbului la rădăcina a trei peri unde s-au făcut măgură, de aici drept spre apus la Gura Uleului unde se lovește în cap cu moșia moșoienilor și alături cu moșia hințeștilor.

După aceasta, împreună numai cu moșnenii smeurani am mers de mi-au arătat aceste semne de mai sus, însă mai întâi am mers de mi-au arătat Gura Uleului, unde dă în Murța la hotarul moșoienilor (pe plan nr. 11), de aici drept spre răsărit mi-au arătat movila la rădăcina a trei peri de la vale de Coada Corbului (pe plan nr. 14) unde s-au găsit și movilă veche, de aici tot spre răsărit drept la Gura Struili (pe plan nr. 15) și de aici tot spre răsărit pe drumul ce merge printre coadele Gemeniții unde se lovește cu moșia orașului Pitești (pe plan nr. 1), pe care aceste de mai sus semne văzându-le că sânt întocmai ca cele cuprinse în hotărnicia din anul 1828 le-am determinat pe plan spre a se putea urma stăpânirea în viitor între ambele proprietăți cu liniște făcându-se linie dreaptă din semn în semn.

După ce am desgrădit hotarul moșiei Smeura de către vecinii ce-l înconjoară, i-am făcut trăsurile însă:

I. Trăsura la capul moșiei despre răsărit am pus lanțul măsurat cu stânjenul Şerban Vodă din drumul ce merge între coadele Gemeniții, hotarul Hințeștilor (pe plan nr. 1) am mers prin rede spre miazănoapte la punctul pe plan nr. 2 drept la cruce pe plan nr. 3 și de aici drept spre ulicioară spre răsărit de Lacul Smeura până în drumul cel vechi al Piteștilor pe plan nr. 4 și au ieșit stânjeni 1.048.

II. Trăsură punând lanțul din movila de la rădăcina a trei peri pe plan nr. 14 drept la movila din Piscul Anghelinii pe plan nr. 6 și au ieșit stânjeni 1.136.

III. Trăsură la capul despre apus pe Valea Murți, am pus lanțul din Gura Uleului unde dă în Murța pe plan nr. 11 și pe vale în sus pe lângă Piscul lui Turciu prin punctele pe plan nr. 13, 12, 3, 10 am urcat drept la măgura cea mică pe plan nr. 9 și de aici drept pe drumul de pe Muchea Strâmbă pe plan nr. 8 până la rădăcina carpenului de lângă drum pe plan nr. 7 și a ieșit stânjeni 1.609.

Peste tot stânjeni 3.793, iar masă stânjeni 1.264, întocmai cu hotărnicia din 1828. Lungul acestei moșiei Smeura pe latura despre miazăzi este de stânjeni 2.550, însă:

Din Gura Uleului pe plan nr. 11 până la movila trăsurii din mijloc pe plan nr. 14, stânjeni 1.175.

De la această trăsură până în Gura Struili pe plan nr. 15, stânjeni 1.271 și din Gura Struili până la semnul din drum pe plan nr. 1 stânjeni 101.

Iar pe latura despre miazănoapte este de stânjeni 2.040, însă din punctul trăsurii I pe plan nr. 4 și până la punctul trăsurii din mijloc pe plan nr. 6 stânjeni 1.248 din punctul trăsurii din mijloc și până la punctul trăsurii III la drumul Bascovului pe plan nr. 7 stânjeni 792.

V. Despre ceea ce se atinge din lăuntrul moșiei.

Dintre moșnenii smeurani au venit la fața locului și au asistat la lucrare moșnenii călugărești ce sunt alături pe lângă hotarul Hințeștilor: Marin Despa, Dinu Brașov, Stan Dumitru și alții, moșnenii glonțani: Ştefan Harțiu, Toma Glonț și alții, d. Vasilache Coculescu, moșnenii popești: Stan Popa Vadu, Stan

Dumitru, protopopul Tănasie, popa David, Ioniță Radu, Florea Ene și alții, moşnenii duculești: preotul Stan, David Voica, Radu Dragu, Bălașa lui Stan Petru, Dobre Popa Marin și alții, moşnenii mustești: Florea Nicolae, Vâlcu Matei, d. Ghiță Hristodorescu și alții.

În urmă, d. Vasilache Coculescu a cerut ca să-i deosebească prin linii pe fața pământului și partea d-lui de moșie din hotarul Smeura pentru care mi-a înfățișat atât în original hotărnicia din anul 1828 făcută moșiei Smeura, prin care se arată că a ales stânjeni 55 palme 2 preotului popii Tâna sin Popa David (astăzi d. Coculescu) în care se văd aleși și stânjeni 52 palme 2 ai diaconului Preda Duculescu (astăzi d. Ioan Duculescu și *celte*).

1855 februarie 20. Foaie de zestre subscrisă de protopopul Atanasie Sachelare și legalizată la leatul 1860 de Judecătoria Argeş sub nr. 6 prin care între altele dă zestre fiicei sale Elena consoarta d-lui Coculescu și 55 stânjeni moșie din hotarul Smeura pe cât se alege în hotărnicie cu toate sădirile după dânşii etc.

Apoi citind originalul hotărniciei prin care se văzu împărțeala făcută moşnenilor începând din hotarul Hințeștilor spre miazănoapte, după cum și moşnenii mi-au arătat stăpânirea ce o au astăzi însă:

92 stânjeni, moșnenii călugăreni și glonțani alături cu hotarul Hințești.

55 stânjeni, 2 palme, d. Vasilache Coculescu alături cu glonțanii.

127 stânjeni, 4 palme, moșnenii popești și din duculești pe lângă d. Coculescu.

52 stânjeni, 4 palme, d. Ioan Duculescu alături cu duculeștii și pe din jos de mustești și de aici în sus până în hotarul d-lui Constantinescu rămâne cealaltă parte de moșie pe seama moşnenilor mustești, d. Ghiță Hristodorescu și alții.

Fiindcă subscrisul am fost angajat de a deosebi și alege prin linii numai partea de moșie ce o are în hotarul Smeura d. Vasilache Coculescu și d. Ioan Duculescu am început cu măsurătoarea de din jos din hotarul Hințeștilor precum urmează:

Partea moşnenilor călugăreni și glonțani, la 1-a trăsură am dat stânjeni 76, la a 2-a trăsură stânjeni 83, la a 3-a trăsură stânjeni 117, și la împlinirea lor am făcut semne movile despărțitoare de către partea d-lui V. Coculescu, pe plan se văd la nr. 16, 17 și 18. Peste tot stânjeni 276, iar masă rămân stânjeni 92.

Partea d-lui Vasilache Coculescu, la 1-a trăsură după hotărnicie stânjeni 49, palme 2, la a 2-a trăsură idem stânjeni 49, palme 6, la a 3-a trăsură stânjeni 66, palme 4 și la împlinirea lor am făcut movile despărțitoare de către moșnenii popești, pe plan se văd la nr. 19, 20 și 21, iar masă rămân stânjeni 55 palme 2. Am făcut și linii drepte din trăsură în trăsură despărțitoare părții d-lui V. Coculescu de către moşneni pe a căror rază am făcut și mai multe mușuroaie rămânând ca după aprobarea acesteia să se execute și liniile de la pădure din trăsura de mijloc până în Valea Murți.

Partea moșnenilor popești și duculești, la 1-a trăsură stânjeni 105, palme 2, la a 2-a trăsură stânjeni 115, palme 2, la a 3-a trăsură stânjeni 162, peste tot stânjeni 382, palme 4, iar masă rămân stânjeni 127 și la împlinirea lor am făcut mușuroaie despărțitoare de către partea d-lui I. Duculescu, pe plan se văd la nr. 23, 22 și 24.

Partea d-lui Ioan Duculescu de stânjeni 52 palme 4, la 1-a trăsură am dat stânjeni după hotărnicie 43, palme 1, la a 2-a trăsură stânjeni 47, palme 6, la a 3-a trăsură stânjeni 66, palme 5 și la împlinirea lor la fiecare trăsură am făcut movile despărțitoare de către moșnenii mustești, pe plan se văd la nr. 25, 26 și 27, peste tot stânjeni 157 și palme 4, iar masă rămân stânjeni 52, palme 4, întocmai cu hotărnicia din anul 1828.

Am făcut și linii drepte din trăsură în trăsură pe a căror rază am făcut mai multe mușuroaie despărțitoare între partea d-lui Ioan Duculescu de către a moșnenilor atât duculești cât și mustești rămânând ca la împietrire să se execute și linia de la pădure din trăsura mijlocului și până în Valea Murți.

Au rămas și moșnenilor mustești împreună cu d. Gheorghe Hristodorescu și alții spre miazănoapte în sus de partea d-lui Ioan Duculescu până în hotarul despărțitor de către moșia d-lui Nae Constantinescu stânjeni masă 936 conform hotărniciei din anul 1828 unde sânt și împărțiți fiecare după acea hotărnicie.

Cu modul de mai sus arătat săvârșindu-se această carte de alegere împreună cu planul ce am ridicat de totala stare a moșiei, le-am dat în primirea d-lui Ioan Duculescu, rămânând ca după ce se va aproba de către instanțele judiciare să se pună atât pietre pe la punctele descrise într-însa și a se face și linii drepte din piatră în piatră.

După aceasta, luându-se procesul în cercetare despre fiecare vecinătate în parte s-au văzut după cum urmează:

I. Despre vecinătatea cu proprietatea orașului Pitești s-au înfățișat în Tribunal onor Consiliu municipal prin d. Ioan Conciu și Zanfir Constantin autorizați cu mandat în regulă și neputându-se cerceta procesul atunci din cauză că seanța[17] se afla completată de d. membri N. Balotă și I. Meculescu, dintre care acest din urmă n-a putut participa aflându-se și membru al municipalității și astfel prin ziarul ce a încheiat sub nr. 2.365 au amânat înfățișarea la 15 noiembrie acel an.

II. Despre vecinătatea cu parte din moșia Papucești a d-lui N. Constantinescu nearătându-se d-lui și din parte-i existând în dosar dovadă de primirea sorocirii, Tribunalul a intrat în cercetarea cauzei în lipsă conform art. 251 din regulament și astfel.

Tribunalul

Având în vedere cererea d-lui Ioan Duculescu de a i se întări hotărnicia despre vecinătatea cu partea de moșie Papucești a d-lui N. Constantinescu.

[17] Seanța = ședința.

Considerând că prin nevenirea d-lui Constantinescu la înfățișare a rămas necontestată hotărnicia depusă, pe aceste baze, conform art. 11 facia 9 din Codul Civil în unire cu concluziile d-lui procur exprimate verbal prin ziarul nr. 2.365 întărind depusa hotărnicie despre această vecinătate a hotărât ca d. hotarnic să pună pietre despărțitoare prin semnele arătate pe plan și în hotărnicie sub nr. 4, 5, 6 și 7. Lăsând atât părții nemulțumite pe această decizie drept de apel la onor Curtea Apelativă Civilă secția 1 în termen de două luni, cât și d-lui Constantinescu ca judecat în lipsă drept și de opozițiune către acest Tribunal în termen de opt zile de va dovedi legal piedica ce l-a poprit amândouă aceste termene socotite din ziua ce va primi copia după sentință.

III. Despre vecinătatea cu moșia Moșoaia a moșnenilor moșoieni.

Nearătându-se pomeniții moșneni și Tribunalul observând dosarul și văzând că există dovadă din parte-le de primirea sorocirii cu acel termen, au și intrat în cercetare în lipsă-le conform art. 25 din regulament, pronunțând tot atunci și despre această vecinătate sentința următoare.

Tribunalul

Având în vedere cererea d-lui Ioan Duculescu de a i se întări hotărnicia părții sale de moșie din hotarul Smeura despre vecinătatea cu moșia Moșoaia a moșoienilor.

Considerând că prin nevenirea moșnenilor la termen hotărnicia depusă a rămas necontestată, judecata pe aceste baze, conform art. 11 facia 9 din Codul Civil în unire și cu concluziile d-lui procur exprimate verbal întărind depusa hotărnicie despre această vecinătate a hotărât ca d. hotarnic să pună pietre despărțitoare prin semnele arătate pe plan și în hotărnicie sub nr. 7, 8, 9, 10, 11, lăsând iarăși drept atât părții nemulțumite pe sentință drept de apel la onor Curtea de Apel Civilă din București în termen de două luni, cât și moșnenilor judecați în lipsă drept și de opozițiune către acest Tribunal în termen de opt zile amândouă aceste termene socotite din ziua ce va primi copia după sentință.

IV. Despre vecinătatea cu moșnenii hințești-popești, călugăreni și glonțani, precum și a moșnenilor muștești.

S-au înfățișat în Tribunal din partea moșnenilor Hințești vecinii aceștia și anume: Avram Chira, Marin Ene Mihăilă, Marin Nicula Lungu și Ion zet Ion Chira, iar din partea tuturor celorlalți moșneni s-au arătat vechilii aceștia și anume: Stoian Paraschiva, Niță Busuioc, Dinu Brașov și Ion Dumitru, și fiindcă vechiletele[18] ce au înfățișat din partea moșnenilor nu au fost făcute conform cu dispozițiile domnescului ofis cu nr. 56 din anul 1852 li s-au dat înapoi și din aceasta neputându-se pronunța și despre acești moșneni au ajurnat[19] cauza tot pentru acel termen de 15 noiembrie ca să aducă în Tribunal vechilete în regulă.

[18] Vechilet = procură, mandat.
[19] Ajurna = a amâna.

V. Despre posesorii din lăuntrul moșiei partea d-lui Vasilache Coculescu.

S-a înfățișat în Tribunal d. Coculescu și citindu-se în cât se atinge de d-lui depusa hotărnicie s-a luat în observațiune și planul înfățișat de d. Duculescu după care s-a întrebat d. Coculescu de are a aduce vreo contestație în contra lucrării d-lui hotarnic, numitul a întâmpinat că d. hotarnic netrăgând linie și la pădurea unde este partea cea mai mare a proprietății sale, nu poate declara dacă se mulțumește sau nu pe lucrarea făcută la aceasta și d. Duculescu a propus ca între proprietatea d-sale și aceea a d-lui Coculescu fiind și alte proprietăți moștenești, pe d-lui nu-l privește dacă d. Coculescu este sau nu călcat la proprietatea d-sale și a cerut ca d. Coculescu să declare categoric dacă d-lui nu cunoaște că are în acel hotar suma de stânjeni 52 palme 4 asupra cărora d. Coculescu a întâmpinat că d-lui nu are trebuință a cunoaște câtă sumă de stânjeni are reclamantul în acel hotar, decât că partea d-sale o stăpânește cu hotărnicia de la anul 1828 în regulă.

Tribunalul, având în vedere că d. Coculescu a arătat că hotarnicul n-a tras linii despărțitoare peste toată proprietatea sa ca să cunoască de i se face sau nu vreo călcare, având în vedere că din împrejurarea aceasta a propus că nu poate declara de se mulțumește sau nu pe hotărnicie, pentru aceste motive s-a pus îndatorire d-lui Coculescu ca pentru ziua din sus când s-au amânat procesul să aducă în Tribunal hotărnicia părții sale de moșie, stăruind spre acest sfârșit asupra hotarnicului ca isprăvească toată măsurătoarea și a se încredința dacă se calcă la proprietatea sa.

VI. Despre partea de moșie a d-lui Ghiță Hristodorescu.

Nearătându-se acesta în Tribunal, d. Duculescu a arătat că pomenitul intră cu partea sa între moșnenii mustești și că pentru acest sfârșit urmează a se rezulta hotărnicia atât pentru moșneni cât și pentru Hristodorescu deodată, astfel dar pentru termenul din sus s-a încuviințat a se chema atât moșnenii, cât și d. Hristodorescu deosebit de moșneni.

La 11 martie anul 1864 s-a înfățișat în Tribunal reclamantul în persoană cu pârâții și anume moșnenii hințești prin procurator autorizat cu procură legalizată de Subprefectura Pitești la nr. 5.830 anul 1863: Avram Chira, Marin Ene Mihăilă, Marin N. Lungu și Ion zet Ion Chira, moșnenii popești, moșnenii călugăreni, moșnenii glonțeni și moșnenii mustești prin procuratori: Stoian Parascheva, Niță Busuioc, Dinu Brașov și Ion Dumitru autorizați cu procura legalizată de aceeași Subprefectură la nr. 2.784 anul 1863 și d. V. Coculescu în persoană având lângă sine și procurator declarat în pretoriu pe d. N. Dimancea, d. Crăciun Stoian unul din părtașii popești și călugăreni asemenea, d. G. Hristodorescu în persoană, iar din partea municipalității d. Ioan Meculescu unul din membrii săi. În prezența cărora intrând Tribunalul în cercetarea procesului din nou numai în privința celor nejudecați după ce s-au citit actele aflate în dosar,

precum și hotărnicia depusă spre întărire, d. Duculescu și-a făcut pledoaria în scris în următoarea cuprindere.

D-le Președinte, d-lor judecători,

Asupra întăririi depusei hotărnicii a părții mele de moșie din trupul moșiei Smeura văd cu destulă mirare că atât d-lor moșnenii hințești, cât și onor magistrat la acestui oraș Pitești se opun cu tărie, cei dintâi că d-lor cer a li se da moșia după semnele cuprinse în hotărnicia făcută moșiei Hințești în anul 1827 de Costache Negulescu, iar cel de-al doilea, că cer după cuprinderea hotărniciei făcute la 1845 de repos. Teodor Paladi, prelungirea capului moșiei orașului despre apus până în drumul ce merge pe linia satului Smeura de Jos numit în acea hotărnicie de repos. „Drumul Oii” în contra căror cereri subsemnatul vin a pune în vedere onor Tribunal cele de mai jos.

I. Pentru moșnenii hințești.

D-lor, moșia Smeura având hotărnicie veche din 1828 ianuarie 4 lucrată de d-lui condicarul Constantin Negulescu, d. Dimitrie Ionescu hotarnic inginer a cărui hotărnicie se dezbate astăzi a luat-o de temei în lucrarea sa ca pe una ce a găsit-o aplicată și pe fața pământului cu stăpânirea întocmai prin semnele cuprinse într-însa despre toate vecinătățile ce înconjoară perimetrul moșiei Smeura, după cum se văd din a ei citire.

Hotărnicia însă după care cer astăzi moșnenii hințești moșia d-lor este din 1827, mai veche decât aceea a Smeurii, pe care d-lor moșnenii hințești nici n-au înfățișat-o d-lui Ionescu prin trimișii d-lor la fața locului, ci s-au mărginit a zice numai că d-lor cer după hotărnicia Negulescului, cuvânt pe care d. hotarnic Ionescu l-a luat ca mulțumire din parte-le pe hotărnicia Negulescului făcută moșiei Smeura la 1828, fără să știe nici eu, nici d-lui că d-lor au hotărnicie făcută la 1827 moșiei Hințești și tot de d. Negulescu. După ce am depus hotărnicia spre formăluire, din auzite m-am încredințat că moșnenii hințești au avut judecată cu moșnenii moșoieni pentru preferența actelor lor de moșii, și pentru care cercetând în arhivele judecătorești, iată ce am descoperit:

a) Sentința cu nr. 54/1840 dată la 20 februarie de onor Tribunal de Teleorman asupra procesului dintre moșnenii hințești cu moșnenii moșoieni și prin care se decide chiar așa: „Așadar, după aceste deslușiri ce dovedesc cu înlesnire dreptul jeluitorilor moșneni moșoieni, lucrarea făcută de d. serdar Constantin Negulescu, atât din leatul 1827, cât și în leatul 1837 rămân cu totul desființate, adică pe temei cum se zice mai în jos că vechile sineturi pe care și-a bazat Negulescu lucrările sale acum s-au dovedit mincinoase”.

b) Sentința nr. 70/1846 octombrie 30 pronunțată de desființatul Înalt Divan secția I asupra apelului făcut numai de moșnenii hințești, prin care se confirmă sentința Divanului civil secția II cu nr. 2 din anul 1844 ianuarie 14 fără nici un fel de modificație. Sentința aceasta nr. 70/1846 a Înaltului Divan prin decretul

nr. 3 din 1847 sancționându-se de domn s-a și trimis pentru aducerea ei la îndeplinire la acest onor Tribunal unde s-a și format dosarul nr. 26/1847.

Prin urmare dar, hotărnicia din 1827 și lucrarea din 1837 a moșiei Hințeștilor lucrată de d. C. Negulescu, după care vin și cer moșnenii hințești moșie, fiind astăzi dovedită de desființate și anulate cu desăvârșire prin sus menționatele definitive sentințe judecătorești întărite de domn ca unele ce au fost bazate pe altele mai vechi care s-au dovedit mincinoase, cred d-lor judecători că după pravilă nu mai pot avea nicio valoare și astfel hotărnicia moșiei Smeura din 1828 citată mai sus fiind actul ce a rămas neatacat până astăzi prin vreo formă legală din partea hințeștilor, întărit și cu urmarea stăpânirii prin semnele hotare cuprinse într-însa în curs de 36 ani, timp ce a trecut peste toate prescripțiile de bună și rea credință din Codul Civil, căci prin pornirea ce au făcut la 1847, de li s-au orânduit de către acest onor Tribunal de hotarnic d. A. Paladi nu fac nicio mențiune că ar fi călcați de către vecinii rezași, încât după art. 3 de la partea 2 din legiuirea anului 1847 martie 8 și plată de taxă, după circulara Ministerului Justiției cu nr. 237/1848 ianuarie 12 publicată în Monitorul Oficial nr. 7 din acel an, să se poată lua de o pornire cu pâră împotriva proprietarilor Smeurii în vremea prescripției de 30 ani statornicită pentru călcări prin legiuirea din 1847 citată mai sus, ci prin acea petiție zic că moșia și-o au descoperită și câștigată prin hotărâri definitive și că vor numai a-i face hotărnicie cu care să se opună vecinilor ce i-ar supăra.

Această reclamare este evidentă că d-lor nu reclamă călcare din partea a nici unui vecin, decât numai dorința de a face un act nou moșiei ce au în stăpânire fără nicio călcare.

Iar dacă d-lor, în fine, ce o văzură că s-au dat pe față anularea hotărniciei din 1827 vor voi a se sluji în apărările cu acel înscris de învoială din 1844 ce ar fi având cu unii din moșnenii smeurani pentru un codru de loc de la capul moșiei lor despre apus și pe care le-am văzut la mâinile vechililor d-lor cu prilejul înfățișării de la 4 septembrie din anul expirat, atunci vin a le respinge foarte scurt, că acel înscris în care eu nu sânt subsemnat și necunoscându-l până azi nu poate avea către mine nici un fel de obligațiune după art. 4 și 5 de la cap. 17 partea 3 din Codul Civil, cu cât mai vârtos că niciodată nu vor putea d-lor dovedi legalmente că au avut vreodată proces de judecată cu vreunul din proprietarii Smeurii pentru semnele hotare ale vecinătății d-lor de către Smeura. De unde, cum și ce fel dar au putut să se cauzeze o asemenea învoială între cei ce se văd subscriși într-însa? Şi cu toate astea, nu numai neefectuată acea învoială până în ziua de astăzi, dar nici înfățișată la 1847 d. Paladi hotarnicul d-lor, dovadă că nu se vede nici trecută în hotărnicia sa din 30 octombrie 1847, din care cauză este desființat și chiar pentru cei ce l-au subscris, deoarece au renunțat a o înfățișa hotarnicului d-lor.

Mă rezum dar și zic că pe cât timp hotărnicia d-lor moșnenilor hințești din 1827 și lucrarea din 1837 ale d-lui C. Negulescu, ca unele ce au fost bazate pe niște acte mincinoase s-au anulat cu desăvârșire prin cele din urmă definitive sentințe judecătorești întărite de domn și puse în curs de executare.

Pe cât timp pornirea d-lor la 1847 nu s-a făcut cu pâră de călcare în contra proprietarilor Smeura și cu plată de taxă conform legiuirii din același an și circulara onor Minister al Justiției din 1848 ianuarie 12, în care se zice că la pornire să se arate călcările de cine se fac și totdeodată să plătească și taxa.

Pe cât timp acel înscris de învoială din 1844 nefiind subscris de mine, nici de vreun procurator cu deplină putere al meu este cu desăvârșire căzut și fără nicio valoare după art. 4 și 5, cap. 17 partea 3 din Codul Civil, mai ales că nu s-a pus în lucrare nici de către cei ce l-au subscris și mai cu temei că d-lor nici la hotarnicul Paladi n-au cerut a li se da codrul de loc ce se arată într-însul și astfel tăinuit a rămas cum zic și despre cei învoiți, fără nicio valoare și în fine.

Pe cât timp hotărnicia Smeurii din 1828 cu stăpânirea urmată întocmai după dânsa în curs de 36 ani fără a fi vreodată contestată de Hințești, rămânând singurul act valabil ca una ce este mai nouă decât cea din 1827 a Hințeștilor desființată (căci cea de la 1837 nu este o hotărnicie, ci un simplu raport de cercetare făcută unor semne numai despre moșia Moșoaia după instrucția Tribunalului de Teleorman, mai înainte de a pronunța sentința sa cu nr. 54/1840) și lucrarea hotarnicului meu fiind întocmai cuprinderii ei.

Vă rog d-lor judecători ca apreciind argumentele mele de mai sus să binevoiți în iubirea de dreptate ce vă caracterizează a respinge nedreapta cerere a d-lor moșnenilor hințești și a se întări depusa de mine hotărnicie printr-o pravilnică sentință.

II. Despre moșia orașului.

Onoratul magistrat prin apărătorii săi văd că susțin cu tărie hotărnicia răposatului Teodor Paladi făcută la 1845 iunie 30 moșiei orașului Pitești, în care se zice că numai după cererea orășenilor de atunci, d-lui găsește cu cale ca capul despre apus al moșiei orașului să se prelungească din locul unde se găsea atunci stăpânindu-se pe semnele cuprinse în hotărnicia Smeurii făcută din poruncă domnească la 1828 de Negulescu, până într-un drum numit de d-lor „Al Oilor" și care drum, după cum se vede în planul d-lui Paladi este acela care trece prin linia satului Smeura de Jos, adică mai în jumătatea lungului moșiei Smeura.

Ei bine, Domnilor, întreb, poate fi un argument pravilnic ca d. Paladi fără a i se înfățișa de d-nii orășeni atunci nici documente, nici martori străini vrednici de a primi jurământ, nici stăpânire, să ia temei o simplă arătare? Şi a cui? A acelora cărora face hotărnicia și să le aprobe fără nicio sfială de legi acea cerere a d-lor. D. Paladi merge încă și mai desparte, căci defăimând hotărnicia Smeurii sub simplul cuvânt că nu a putut pune temei pe dânsa, I. că trăsura de la capul moșiei despre oraș nu s-a făcut tot pe acea linie a trăsurii moșiei Hințeștilor, ci

în altă parte, și a II-a că hotărnicia din 1827 a Hințeștilor și aceea a Smeurii din 1828, făcute amândouă tot de Negulescu sânt contradictorie una alteia.

D. Paladi n-au voit să știe că nu toate moșiile învecinate au trăsurile pe una și aceeași linie și că fiecare trup în parte își are și semnele trăsurilor sale osebite, adică unele prin capete, cum este Smeura și altele cu oarecare depărtare, ori mai mult sau mai puțin înăuntru de cap, cum este Hințești, regulându-se trăsurile după cuprinderea sinetelor vechi unde sânt, iar unde nu sânt sineturi vechi se regulează hotarnicul după cum judecă mai bine. D. Paladi n-a văzut că hotărnicia Smeurii și hotărnicia Hințeștilor[20] i s-au înfățișat de deosebite persoane proprietare, cu osebite trupuri de moșii, iar nu de una și aceeași și pentru același lucru și că aici nu se poate aplica art. 30 de la cap. 2 partea 6 din Codul Civil, la care d-lui negreșit a făcut aluzii.

Hotărnicia d-lui Paladi este violatoare și chiar art. 2 și 10 de la cap. 3 partea 2 din Codul Civil, 1. pentru că lucrarea sa nu și-au întemeiat-o pe cuprinderea vechii hotărnicii a Smeurii din 1828, întărită și cu urmarea stăpânii de bună credință, nu de 10 ani cum se stipulează prin alin. 2 de la art. 7 cap. 1 partea 6 din pravilă, ci de 17 ani până atunci la 1845 și al 2-lea că deși dă stânjenii trăsurii capului moșiei Smeura, în câtățimea cuprinsă în hotărnicia Negulescului din 1828 și pe care la 1842 însuși acest onor Tribunal și-a bazat sentința sa nr. 6 (ce a rămas definitivă) dându-mi 52 ½ stânjeni masă, însă d. Paladi nu o dă prin semnele extremității capului ei, cum a făcut-o d. Negulescu, ci la 600 stânjeni mai în läuntrul moșiei Smeura, cu începere dintr-un semn străin cu totul și care nu există nici în act, nici i l-a încredințat niscaiva martori ai celorlalți răzași și săteni conform art. 2 cap. 3 partea 2 din pravilă, că adică ar fi fost vreodată acel semn vechi hotar al Smeurii.

Nu voi a pierde din vedere de a nu reveni și asupra lucrărilor ce s-au făcut de acest onor Tribunal asupra formăluirii hotărniciei d-lui Paladi deoarece onor magistrat poate că ține mult la dânsele și la care voi răspunde pe scurt asupra procedurii lor.

Eu, d-lor judecători, n-am fost chemat ca vecin rezaș nici de către d. Paladi la facerea hotărniciei, nici de către acest onor Tribunal în lucrările sale făcute de la 1847 și până la 1853 asupra formăluirii acestei hotărnicii, precum despre aceasta vă veți putea încredința din chiar dosarul cu nr. 529/1854. Astfel dar, atât hotărnicia d-lui Paladi cât și lucrările făcute de onor acest Tribunal, nu pot avea asupra-mi nici un fel de obligațiune legală. Iar dacă partea adversă mi-ar opune ca un argument pentru moșnenii smeurani, vecinii mei răzași în acest trup de moșie, dispozițiile jurnalului cu nr. 660 din 2 iunie 1853 prin care ei sunt osândiți în lipsă, atunci permiteți-mi d-lor a le răspunde (deși nu mă privește pe mine), că acel jurnal fiind întemeiat pe dovada de primirea sorocirii nr. 1.547 numai de 4

[20] Ințești în text.

inși numiți poate de sinele vechil, căci vechiletul din partea moşnenilor în dosar nu există, pe numele acelor ziși vechili, pe temeiul căreia numai s-ar fi putut considera de bună dovada lor de primirea sorocirii sus citată va avea la timp să nu se îndoiască soarta jurnalului cu nr. 49 din 20 februarie anul 1847 desființat.

Conclud dar și zic că pe cât timp hotărnicia d-lui Paladi nu este conformă cu dispozițiile art. 2 și 10 de la cap. 2 partea 3 din pravilă.

Pe cât timp d. Paladi nu a respectat prin a sa lucrare nici prescripția cuprinsă în alin. 2 de la art. 7 cap. 1 partea 6 din Codul Civil deslușit prin art. 3 partea 1 din legiuirea anului 1847, întărită prin ofisul domnesc cu nr. 195 din 8 martie acel an fiindu-mi această moșie rămasă moștenire de la repos. tată-meu încetat din viață la 1835.

Pe cât timp stăpânirea moșiei mele a fost atât înaintea facerii hotărniciei Negulescului din 1828, de memorie de om, cât și după hotărnicia Negulescului până astăzi neclintită și pentru o asemenea stăpânire am în favoru-mi articolele de lege citate mai sus.

În fine, pe cât timp d. Paladi nu m-a chemat la hotărnicie, precum nici onor Tribunalul după depunerea ei, cer de a se respinge hotărnicia d-lui Paladi ca una ce este nu numai neîndeplinită cu formele prescrise pentru rânduiala chemărilor la hotărnicii, ci este călcătoare și chiar articolelor din Codul Civil citate mai sus pentru fond și a se întări hotărnicia depusă de mine ca una ce este întemeiată pe acte vechi și stăpânire bazată pe trecerea prescripției.

După care luând cuvântul d. Meculescu membrul și reprezentantul municipalității, încât se atinge de vecinătatea moșiei reclamantului cu proprietatea orașului a propus că hotărnicia în chestiune se vede bazată pe alta din leatul 1828 făcută de Constantin Negulescu condicarul la care n-a participat municipalitatea fiind și neinvestită cu formele prescrise de lege, nu poate fi considerabilă, adăugând că municipalitatea în anul 1845 făcând hotărnicia moșiei orașului și depunând-o în Tribunal spre formăluire pentru cea mai mare parte din rezași există hotărâri definitive care se găsesc toate împreună cu dosarul procesului la unii din d-nii membrii acestui Tribunal să le aducă la îndeplinire pe fața pământului, cerând în fine a se aduce acel dosar din care să se vadă atât sentințele cât și celelalte lucrări ce mai există într-însul și care constată dreptatea municipalității și că dacă hotarnicul municipalității nu a chemat și pe d. Duculescu la formarea hotărniciei citată mai sus din anul 1845 nu se poate presupune nici eroare, nici vreo intențiune a hotarnicului, căci d. Duculescu, după cum singur a declarat a devenit proprietar în hotarul Smeura mai în urmă cu ocazia unui proces ce a avut cu d. Crăciun Stoian.

D. Duculescu replicând a zis că hotărnicia din anul 1828 făcută de d. Negulescu nu numai că este îndeplinită cu formele ce se păstrau atunci pe când nu exista nici în procedura regulamentară, nici instrucțiuni în privința

hotărniciilor, dar a și posedat în liniște după dânsa 17 ani proprietatea d-sale lămurit și prin depusa hotărnicie.

Tribunalul atunci având în vedere cererea d-lui Meculescu prin ziarul ce a încheiat sub nr. 686 a amânat rezultarea procesului la 9 iunie ca să se invite d. membru să înapoieze acel dosar, dar;

Despre vecinătatea cu moșnenii hințești.

Procuratorii moșnenilor hințești au propus:

1. Că dânșii sânt aleși numai de 18 moșteni deoarece toți moșnenii hințești se suie la numărul de 150;
2. Că dânșii având alte procese pe la curțile din București cu care au însărcinat ca procuratori pe d. Alexandru Popovici, precum se constată din dosarele aflate în acest Tribunal și toate documentele atingătoare de proprietatea lor aflându-se la acel procurator, se găsesc în neputință de a sprijini dreptatea ce au în privința hotărniciei d-lui Duculescu și;
3. Că proprietatea d-lor Hințești, după cum cred, n-are nicio vecinătate cu proprietatea d-lui Duculescu ce voiește a și-o alege de către copărtașii d-lui moșnenii smeurani, cerând în fine ajurnarea procesului, cerere care li s-a și acordat ca pentru termenul de 9 iunie să aducă la Tribunal orice documente vor fi având relative în această chestiune.

Despre moșnenii popești, călugăreni, glonțani, mustești și Ghiță Hristodorescu.

Procuratorii acestor moșneni ascultând hotărnicia depusă de d. Duculescu au declarat că se mulțumesc pe dânsa. Tribunalul având în vedere cererea d-lui Duculescu de a i se întări hotărnicia depusă spre formăluire considerând că numiții moșneni popești, călugăreni, glonțani, mustești și d. Ghiță Hristodorescu au declarat că se mulțumesc pe zisa hotărnicie.

În numele Mării Sale Domnitorului Principatelor Unite, Alexandru Ioan I.

Prin ziarul de a încheiat sub nr. 686 întărind hotărnicia pe cât privește pe mai sus numiții moșneni și d. Hristodorescu a și hotărât în unire și cu concluziile d-lui procuror în virtutea art. 11 pagina 9 din Codul Civil ca d. hotarnic să pună pietre despărțitoare proprietății d-lui Ioan Duculescu din hotarul Smeura prin semnele arătate pe plan și hotărnicie la nr. 22, 23, 24, 25, 26 și 27. Această sentință fiind dată după mulțumirea ambelor părți, conform art. 6, facia 104 din Codul Civil s-a pronunțat fără drept de apel, ci numai cu recurs în casațiune conform art. 36 și 44 din legea onor Curții de Casațiune.

Despre d. Vasilache Coculescu.

D. Coculescu argumentând că deși actul d-sale cu care poate constata dreptul de proprietate ce are în hotarul Smeura fiind tot hotărnicia lucrată de d. Negulescu în anul 1828, aceea adică pe baza căreia și d. Duculescu și-a delimitat partea d-sale de proprietate tot din hotarul Smeura prin hotărnicia în chestie, și că proprietatea d-sale (Coculescu) nerăzorindu-se cu a d-lui Duculescu nu poate

fi atacabilă, dar pentru că hotărnicia d-lui Duculescu nu și-a completat lucrarea după regulile hotărnicești lăsând partea de proprietate de la pădure nemăsurată și astfel fiind imposibil a cunoaște dacă dreptul d-sale se împunge sau nu, nu poate declara nici mulțumire, nici nemulțumire pe hotărnicia în chestiune, a cerut în fine a rămâne apărat de orice pretențiuni din partea d-lui Duculescu și a se obliga acesta să-l despăgubească de spesele judecății fiind pe nedrept străgănit[21].

D. Duculescu a obiectat că nu înțelege opunerea d-lui Coculescu deoarece i se recunoaște dreptul d-sale de proprietate ce are în hotarul Smeura și mai cu seamă că proprietatea d-sale (Duculescu) delimitată prin hotărnicia depusă spre formăluire nu se răzorește cu d. Duculescu.

În numele Mării Sale Domnitorului Principatelor Unite, Alexandru Ioan I. Tribunalul,

Având în vedere că obiectul în litigiu este cererea d-lui Duculescu de a se întări hotărnicia depusă spre formăluire și despre d. V. Coculescu.

Considerând argumentele de apărare ale d-lui Coculescu citate mai sus și mai cu osebire acela că hotărnicia în chestiune în privința proprietății d-sale nu este completă, lăsând hotarnicul partea de la pădure nemăsurată, ceea ce d. Duculescu n-a contestat nici la înfățișarea de la 4 septembrie anul 1863 asupra căreia s-a încheiat ziarul nr. 2.365 a hotărât ca hotărnicia depusă de d. I. Duculescu spre formăluire să rămână pe cât se atinge de proprietatea d-lui Coculescu din hotarul Smeura fără efect și ca fără motiv străgănit d. Coculescu în judecată. Se obligă d. Ioan Duculescu a-l desdăuna cu lei 50 spesele judecății, având drept d. Duculescu ca după ce va regula și despre d. Coculescu hotărnicia în spiritul art. 2 facia 7 din Codul Civil să intenteze proces deosebit dacă după acea hotărnicie se va cunoaște călcat.

Această hotărâre s-a dat cu drept de apel iar partea ce nu se va mulțumi pe dânsa să o apeleze la onor Curtea Civilă sec. I din București în termen de două luni, calculat din ziua ce va primi copia după dânsa.

Despre d. Crăciun Stoian

D. Crăciun Stoian la rândul d-sale ca copărtaș în proprietatea moșteni popești și călugăreni a propus că d-lui neavând nicio cunoștință de lucrarea hotărniciei ce se discută a d-lui Duculescu nefiind chemat de d. hotarnic și astfel această hotărnicie nefiind investită cu formele prevăzute de lege nu poate fi considerabilă pe cât se atinge de proprietățile d-sale.

D. Duculescu replicând că de timp ce d. Crăciun Stoian n-a fost chemat în judecată după cerea d-sale nici pretinde declarațiune din partea-i de se mulțumește sau nu pe hotărnicie și se miră cum d. Crăciun se vede implicat în acest proces.

[21] Străgănit = sâcâit, șicanat.

În numele M.S. Domnitorului Principatelor Unite Alexandru Ioan I.

Tribunalul,

Având în vedere cerea d-lui Duculescu de a se întări hotărnicia depusă spre formăluire.

Considerând că d. Crăciun Stoian, după chiar netăgăduirea d-lui Duculescu, n-a participat la facerea hotărniciei în chestiune ca părtaș în proprietatea ce se răzorește cu a d-lui I. Duculescu din hotarul Smeura și astfel hotărnicia nevăzându-se în conformitate cu dispozițiile art. 2 facia 7 din Codul Civil, neputându-se întări prin ziarul nr. 686 a hotărât în unire cu concluziunile d-lui procurore a rămâne fără valoare pe cât se atinge de proprietățile d-lui Conciu ce le va avea în hotarul Smeura și d. Duculescu apărat de vreo despăgubire către d. Crăciun Stoian, pe cât nu s-a văzut angajat în proces după cererea sa.

Părții nemulțumită pe această hotărâre asemenea i s-a lăsat dreptul de apel la onor Curte Apel. Civil sec. I din București în termen de două luni de la primirea copiei după dânsa.

În urma lucrărilor de mai sus, la termenul defipt[22], nearătându-se nici una din părți, Tribunalul prin ziarul nr. 377 a suspendat dosarul și d. Duculescu redeschizându-l prin petițiunea reg. la nr. 11.240 din 12.10.1864 s-au și citat părțile în judecată prin două citațiuni și la 25 iunie anul 1865 s-a prezentat în instanță reclamantul d. Ioan Duculescu în persoană, față fiind câțiva din moșnenii hințești, din lintești și preotul David duhovnicul, iar din partea d-lui primar al comunei Pitești s-a primit adresa nr. 1.436 prin care arată că în procesul de față delegând din parte-i a se înfățișa d. Costică Lerescu secretarul primăriei și pentru că d-sa nu se aflâ aici, a cerut d. primar amânarea procesului, căci nu a mai fost timp a-l studia d-sa.

Asupra acestei cereri d. Duculescu a opus că municipalitatea și în alte rânduri a cerut amânarea spre a studia procesul și astfel din aceasta nu înțelege alt decât numai o șicană dar.

Tribunalul observând procedura în ceea ce se atinge de moșnenii hințești a văzut în dosar acestea.

Că moșnenii hițești prin vechilet legalizat de Subprefectura Pitești la nr. 5.830 din anul 1863 rânduiesc vechil din parte-le pe: Avram Chira, Marin Ene Mihăilă, Marin Necula Lungu și Ioniță zet Ion Chira.

Că pentru acest termen fiind citați moșnenii a veni prin vechili, sorocirea ce li s-a îndreptat sub nr. 3.754 este primită pe lângă doi din vechilii de mai sus și de către alte două individe ce nu sunt cuprinse în vechilet, și fiindcă din această cauză vechilii aleși de moșneni nici n-au venit toți în persoană, nici toți a primit sorocirea, încât să se fi putut despre ei cerceta procesul în lipsă, prin ziarul ce a

[22] Defipt = fixat.

încheiat sub nr. 1.434 a amânat cauza pentru ziua de 1 septembrie ca să se cheme vechilii moșnenilor hițești anume, cu adăogire către Subprefectură ca sorocirea să o dea chiar în primirea acelor vechili și fiindcă din această împrejurare procesul neputându-se atunci cerceta despre toate vecinătățile s-a încuviințat ca termenul de mai sus să se comunice și d-lui primar al urbei Pitești, dar pentru că s-au văzut chemați și moșnenii smeurani despre care hotărnicia s-a găsit întărită prin ziarul hotărâtor nr. 686 anul 1864 pe temei de mulțumire, pentru aceștia s-a încuviințat a nu mai fi chemați în judecată, rămânând a se judeca numai despre preotul David.

Despre preotul David

Citindu-se hotărnicia în auzu-i acesta a declarat de procurator al său pe d. Vasilache Coculescu care luând cuvântul a propus că deși recunoaște dreptul de proprietate al d-lui Duculescu pe suma de 52 stânjeni și 4 palme cât i se alege prin hotărnicie, însă fiindcă cu delimitarea lor atacă posesiunea clientului său pe pomostul ce-l are între moșnenii mostești coborât de la muma sa și fiindcă hotărnicia veche din anul 1828 pe baza căreia zice d. hotarnic al d-lui Duculescu că și-a format hotărnicia în prigonire, prevede modul cum au a se regula moșnenii între dânșii, din care face parte și d. Duculescu, a cerut ca confirmarea hotărniciei și planul d-lui Duculescu să se dea în spiritul vechii hotărnicii cu obligațiune adică că în caz când cu liniile ce s-ar face proprietății d-lui Duculescu prin punctele arătate în hotărnicie și pe plan s-ar ataca pomostul clientului d-sale, să fie supus condițiilor prevăzute de vechea hotărnicie pentru asemenea cazuri.

D. Duculescu la rândul d-sale a propus că deși d-lui a crezut că cu liniile ce s-ar face proprietății d-sale prin punctele arătate pe plan nu se cauzează nicio vătămare proprietății preotului, cu toate acestea, de s-ar ivi cazul propus de Sf. Sa, fiindcă hotărnicia d-sale dată spre formăluire este bazată și conform hotărniciei veche din anul 1828 neputându-se sustrage de la condițiile prevăzute în acea hotărnicie se va supune lor.

Punând în vederea judecății d. Duculescu hotărnicia menționată s-a văzut din 1828 iunie 4 și în cuprindere pe lângă altele că:

„Hotarul moșiei despre sat, fiind cuprins de livezi de pruni și case, călcându-se partea unuia de către alta la siliștea satului, iarăși cu toții s-au învoit că oricare se va călca, ori cu livede de pomi sau case, să dea schimb, locul pentru loc, pe cât îi va fi cuprins sau să se învoiască cu orice chip vor ști, precum și din braniștile vechi, să dea zeciuială unul altuia, fiind copaci mari rodnici, asemenea și cei cu foi de zestre ce se numesc zestrași”.

D. substitut de procuror prin opinia d-sale a cerut confirmarea hotărniciei d-lui Duculescu cu condițiile prevăzute în hotărnicia cu anul 1828 pe cât ambii prigonitori le primesc.

Tribunalul atunci,

Având în vedere că specia procesului cât se atinge de preotul David

duhovnic este călcarea propusă ce i s-a urmat la un pomost, cu ocazia hotărniciei făcută de către d. Duculescu şi care e depusă spre întărire.

Ascultând pe pârâți în argumentele d-lor, pe d. substitut în concluziunile d-sale.

Considerând că d. Duculescu derivă din moșneni, ale cărora părți de proprietate s-au regulat prin hotărnicia din anul 1828, reprodusă în practică.

Considerând că hotărnicia depusă spre întărire de d. Duculescu urmează a fi conform vechii hotărnicii care stipulează că în caz de se va călca partea unuia de către alta la siliștea satului, iarăși cu toții s-au învoit ca oricare se va călca ori cu livede de pruni sau case, să dea schimb loc pentru loc, pe cât îi va fi cuprinsul sau să se învoiască cu orice chip vor ști, precum și din braniștile vechi să dea zeciuială unul altuia, fiind copaci mari, rodnici, asemenea și cei cu foi de zestre ce se numesc zestrași.

Considerând că ambii prigonitori au primit a se confirma hotărnicia și planul în chestiune cu condițiile prevăzute în vechea hotărnicie.

Pe aceste baze, în numele Mării Sale Domnitorului Principatelor Unite Române Alexandru Ioan I și în unire cu concluziunile d-lui substitut confirmând hotărnicia și planul depus de d. Duculescu a hotărât în baza art. 2 și 11 partea 2 cap. 3 Cod Civil că dacă cu ocazia alinierii proprietății d-lui Duculescu prin semnele arătate în hotărnicie și pe plan, se va ataca posesia preotului David la pomostul din Mostești, să fie obligați a se supune condițiilor stipulate de vechea hotărnicie cu anul 1828 iunie 4 făcută de hotarnicul Constantin Negulescu.

Aceasta fiind sentința Tribunalului, părții nemulțumite i s-a lăsat dreptul a apela la onor Curte Apel Civilă sec. I în termen de două luni din ziua primirii copiei după dânsa.

În urma acestui ziar, cum și în urma acelui cu nr. 1.756 de la 1 septembrie anul 1865, s-a înfățișat iarăși în Tribunal d. Ioan Duculescu, reclamantul d. N. Coculescu locțiitorul de primar al comunei Pitești asistat și de d. avocat Zanfir Constantin declarat la audiență, cât și moșneni hințești. Mai înainte de a se proceda în cercetarea procesului, d. avocat Zanfir a pus ca chestiune prealabilă că Primăria Pitești încă de la anul 1845 făcând hotărnicie moșiei orașului a și depus acea hotărnicie în Tribunal spre formăluire.

Că în urma depunerii, Tribunalul prin îndeplinirea formelor legale chemând în judecată pe toți vecinii moșiei orașului, între care figurează și moșnenii smeurani, din care face parte însuși d. Duculescu, reclamantul și cu care se prigonește chiar pentru acel punct de hotar, adică pentru Drumul Oii, s-au luat dispoziții pregătitoare de a se face o cercetare în fața locului la punctul de prigonire de unul din membrii Tribunalului, că din împrejurări pierzându-se din dosar încheierea prin care se hotărâse de Tribunal cercetarea în fața locului, Tribunalul a fost nevoit a dispoza noi înfățișări, că procesul Primăriei se află deja pendinte în judecată și regulat a se înfățișa cu toți vecinii moșiei orașului la 1

decembrie. Astfel fiind, d-sa în virtutea art. 24, cap. 1, partea 6 din Codul Caragea a cerut a nu fi judecată Primăria în procesul de faţă mai înainte de a se judeca procesul intentat de Primărie.

D. Duculescu a opus că deşi municipalitatea şi-a făcut hotărnicie în anul 1845 depunând-o în Tribunal spre formăluire, dar pentru că într-un aşa îndelungat timp n-au stăruit a-şi lua rezultatul, nu este de mirat ca şi în viitor să facă tot asemenea şi astfel d-sa să fie privat de dreptul de a-şi regula proprietatea, că nicio lege nu îi impune a consimţi la cererea municipalităţii şi că obiectul procesului d-sale fiind tot acelaşi indicat de municipalitate, prin hotărnicia sa, nu înţelege de ce municipalitatea nu voieşte a-şi arăta dreptul ce va fi având cu ocazia formăluirii hotărniciei moşiei d-sale, a cerut a fi respinsă chestiunea prealabilă pusă de municipalitate şi a se judeca.

D. substitut n-a luat nicio concluziune. Completul atunci trecând în camera de consultaţiune şi deliberând asupra chestiunii prealabilă pusă de avocatul Primăriei având în vedere din chiar hotărnicia d-lui Duculescu că d-sa face parte din moşnenii smeurani.

Având în vedere că prigonirea dintre d-sa cu Primăria Piteşti este pentru localitatea punctului de hotar numit „Drumul Oii".

Având în vedere din dosarul nr. 529/1854 că şi Primăria prin hotărnicia depusă în Tribunal mai înainte de a d-lui Duculescu, acţionează pe moşnenii smeurani tot pentru acelaşi punct de hotar numit mai sus.

Având în vedere din hotărnicia d-lui Duculescu că menţionatul punct servă pentru întregul punct al hotarului Smeura şi prin urmare se interesează de dânsul toţi moşnenii smeurani.

Având în vedere că în procesul de faţă, sprijinitorul punctului de hotar menţionat mai sus, dintre toţi moşnenii smeurani este numai d. Duculescu.

Având în vedere, în fine, că în procesul de faţă al d-lui Duculescu şi al Primăriei există conexitate de obiect, de persoane şi de cauză. Pentru aceste motive Tribunalul prin ziarul ce a încheiat atunci sub nr. 2.296 a hotărât ca procesul pe cât se atinge de moşnenii smeurani să se judece deodată cu procesul Primărei care este defipt la 1 decembrie.

Cât priveşte despre moşnenii hinţeşti s-au înfăţişat în judecată d. Ioan Duculescu cu moşnenii hinţeşti reprezentaţi prin şase vechili, anume: Stan Bocioagă, Niţă Nicula, Marin Nicula, Gheorghe Dumitrescu, Avram Chira şi Ioan Militaru, autorizaţi cu procuraţiunea verificată de Primăria com. Hinţeşti-Smeura la 2 noiembrie 1865 sub nr. 105 şi de Subprefectura Piteşti la nr. 6.729.

S-a citit hotărnicia depusă spre formăluire de d. Duculescu, s-a observat şi planul înfăţişat de d. Duculescu, şi vechilii moşnenilor hinţeşti propuseră: 1-iu că ei sunt aleşi numai de 16 persoane din moşnenii hinţeşti şi încă de aceea ce au cea mai puţină moşie, când corpul moşiei Hinţeşti conţine mai mulţi moşneni, dintre care unii cu sume considerabile de stânjeni şi care nu locuiesc în Hinţeşti

și al 2-a că atât ei care sânt veniți cât și mandatarii lor se învecinesc de alți moșneni smeurani, de către care nu se văd trași în judecată, iar cu d. Duculescu nu se învecinesc nicidecum și prin urmare nu știu pe ce să declare vreo mulțumire sau nemulțumire pe hotărnicie.

D. Duculescu ascultând acestea a zis că este adevărat că nu se învecinește la proprietate cu moșnenii hințești, însă dacă a chemat în judecată pe acești moșneni, aceasta a făcut-o numai că hotărnicind întregul trup al moșiei Smeura spre a vedea dacă moșnenii smeurani, din care face parte și d-sa, au întreaga sumă de stânjeni după hotărnicia din anul 1828, a fost nevoit a chema în judecată pe toți vecinii moșiei Smeura din care face parte și moșnenii hințești, adevărul fiind dar că d-sa nu se învecinește cu moșnenii Hințești, ci alți moșneni smeurani sunt pe acolo și d-lui nefiind însărcinat din partea acelora a se judeca pentru dânșii, judecata să facă ceea ce va găsi cu cale.

D. substitut n-a luat nicio concluziune.

În urma acestora, completul trecând în camera de consiliu și deliberând a pronunțat următoarea sentință.

Tribunalul,

Considerând în ceea ce privește pe moșnenii hințești veniți în judecată, că proprietatea d-lor nu se învecinește cu ale d-lui Duculescu, ci cu ale altor moșneni smeurani din partea cărora d. Duculescu n-a avut procură a se înfățișa și astfel hotarele proprietății d-lor nu pot fi amestecate după cum se rostește prin art. 2 cap. 3 partea 2 din Codul Caragea.

Pentru aceste considerente, în numele M.S. Domnitorului Principatelor Unite Române Alexandru Ioan I, prin ziarul nr. 2.297 a hotărât ca moșnenii hințești veniți în judecată să rămână apărați de pretențiunea reclamantului.

Părții nemulțumite pe această sentință i s-a dat drept de apel la onor Curtea Apelativă din București în termen de două luni, calculat din ziua primirii copiei sentinței.

În urma ziarelor de mai sus, cum și în urma ziarelor nr. 2.498/1864 și 1.698/1866 aflate în dosarul nr. 529/1864 cu care s-a mai amânat procesul pentru diferite cauze.

Astăzi la 17 februarie fiind pusă la ordinea zilei procesul intentat de Consiliul comunal din Pitești contra vecinilor moșiei orașului pentru hotărnicie.

Procedându-se la chemarea părților s-a prezentat d-lor Iancu(!) Duculescu, proprietar în hotarul comunei Smeura.

Dintre moșnenii hințești, trandafirești și burdești au venit: Gheorghe Dumitrescu, Gheorghe Şerban, Florea Şerban, Dumitrache Stancu, Tudorache Marin, Ion Dina, Marin Radu Drăghici, preotul Stan duhovnic și Marin Nicula.

Dintre moșnenii alboteni au venit: Barbu Udriște, Stoica Giulea și preotul Stan duhovnic.

Dintre moșnenii brădeni au venit: Ion Dobre, Gheorghe Nicolae, Ion Şerbu, Gheorghe Ion Blegu, Constantin Diaconu Preda, Marin Neacşiu, Gheorghe Cârstea și Marin Stanca.

Toți aceștia de mai sus, deși au venit ca vechili ai celorlalți părtași ai lor, însă neavând vechilete au cerut a fi judecați cu Consiliul comunal cât se atinge de ei în parte.

Din partea moșnenilor smeurani s-au prezentat: Badea David, Necula Stan, Ion Ponti și Ghiță Hristodorescu ca vechili din cei cuprinși în vechiletul legalizat de Subprefectura Pitești la nr. 1707 anul expirat.

Au venit asemenea ca intervenienți în proces d-lor: Crăciun Stoian, Vasilie Coculescu, Nae Constantinescu și Scarlat Zmeoreanu, care au declarat că și d-lor având proprietăți care se învecinește cu moșia orașului nu se văd chemați în proces și astfel d-lor auzind din zvon că astăzi este a se cerceta procesul comunei au venit și cer a fi primiți la înfățișare. Lipsind: d-ei Catinca Damian, d-ei Sevastița Moraitu, d-lui Ion fiul răpos. Cârstea Orjan, d-lui Theodor Nicolae Socolescu, d-lui Ştefan Jianu, moștenitorii defunctului C. Golescu, avocatul public și primarul comunei Pitești, reclamantele.

Mai înainte de a intra Tribunalul în cercetarea procesului s-a luat în citire adresa d-lui ajutor al primarului din acest oraș nr. 388 din care s-a văzut cerându-se amânarea procesului sub motive că d. primar care după art. 89 alin. lit. C are facultatea de a căuta procesele comunei lipsește în concediu și d-sa ca ajutor nu are facultatea ca să delege vreo persoană specială în căutarea procesului ce are astăzi comuna cu vecinii moșiei sale.

În privința acestei cereri d. Duculescu a întâmpinat că după art. 87 din legea comunală, primarul are dreptul a delega parte din căderile sale unuia sau mai mulți din ajutorii săi, astfel d. primar având citațiunea Tribunalului primită de este aproape 5 luni, d-sa a avut destul timp ca să însărcineze cu căutarea procesului de astăzi, ori pe vreunul din ajutoarele sale sau pe vreun avocat special. Că dacă n-a făcut-o aceasta nu crede că ar mai putea suferi vreo amânare, deoarece procesul tot în urma unor asemenea cereri s-a amânat în mai multe rânduri, că astfel fiind stăruiește a se înfățișa și pune ca chestiune prealabilă următoarele.

Domnule Preşedinte,

La 15 iunie din 1862 subsemnatul depunând hotărnicia făcută de d. Dimitrie Ionescu părții mele de moșie din hotarul moșiei Smeura după înfățișările ce am avut până la 5 noiembrie 1865 și jurnalurile ce s-au încheiat de către acest onor Tribunal s-au regulat de către toți ceilalți vecini rezași, afară numai de către moșia orașului, despre care prin ziarul încheiat la 5 noiembrie 1865 s-a găsit cu cale ca despre această vecinătate, hotărnicia mea să se dezbată deodată cu a moșiei orașului ce este depusă de la 1846 și care înfățișare a fost la

1 decembrie 1865 când și atunci nu s-a putut face nimic și s-au tot amânat fără a i se fi dat vreun rezultat.

Formăluirea dar a hotărniciei moșiei orașului care în curs de 21 ani nu și-a putut lua nici un rezultat și acesta din cauză că o moșie mare ca aceasta are o mulțime de vecini rezași, care au fost și vor fi imposibil ca să se afle toți odată înaintea onor Tribunal spre înfățișare, adică așa cum o cere onor Tribunal și apoi să intre în cercetarea procesului încât eu cred că are să dureze tot așa încă mulți ani și eu neputând sta stabilit de a nu mi se da afară sentința pronunțată de onor Tribunal despre toți ceilalți vecini cu care m-am judecat și s-au hotărât despre dânșii.

Vin a vă ruga d-le Președinte ca mai înainte de a intra astăzi în cercetarea formăluirii hotărniciei orașului, să binevoiască onor Tribunal ca prin încheierea sa, să decidă a mi se elibera sentința încheiată asupra hotărniciei mele de către toți ceilalți vecini rezași cu care toți m-am judecat, rămânând ca la partea ce mă învecinesc cu orașul să se rezulteze astăzi deodată hotărnicia mea cu aceea a moșiei orașului printr-o singură sentință, după cum a și regulat-o onor Tribunal prin jurnalul de la 5 noiembrie 1865 cu nr. …[23] Căci după acest jurnal ar fi imposibil ca hotărârea dată asupra hotărniciei mele despre vecinii cu care eu de-a dreptul m-am judecat, să se treacă cuprinderea ei într-o hotărâre dată asupra hotărniciei orașului, care n-are nicio înclinare cu ceilalți vecini ai moșiei mele de din sus și de din jos și de la capul despre apus și astfel să rămână numai partea capului Smeurii despre răsărit în prigonire cu moșia orașului, spre a mă judeca cu orașul, cum și este regulată de onor Tribunal rezultatul căreia fie măcar și astăzi.

Aceasta îmi este ca o chestiune prealabil, conform art. 111 din procedura civilă.

Asupra mijlocului de amânare invocat de ajutorul d-lui primar prin adresa nr. 382.

Tribunalul,

Considerând că pe cât d. primar prin art. 89 lit. D din legea comunală este însărcinat cu conservarea și administrarea proprietății comunei și a drepturilor ei, tot asemenea, d-sa după art. 87 din citata lege, poate delega parte din căderile sale unuia sau mai mulți ajutori ai săi, ori în lipsa acestora la însuși unii din membrii comunei cu drept de alegător.

Considerând că d. primar ca reclamante având citațiunea primită din vreme sau urma a veni la înfățișare sau să fi delegat pe vreo persoană din acelea prevăzute la citatul art. ca să susțină astăzi cauza înaintea Tribunalului.

Considerând în urma acestora că lipsa d-lui primar în concediu nu este pentru Tribunal un caz de acelea ce ar putea motiva amânarea procesului.

[23] Loc liber, necompletat.

Pe aceste baze respinge cererea de amânare făcută de ajutorul d-lui primar ca neîntemeiată pe lege. Asupra chestiunii prealabilă pusă de d. Duculescu văzând dosarul nr. 981 anul 1864 format asupra hotărniciei depusă de d-sa spre întărire încă de la 12 noiembrie.

Văzând din lucrările state într-însul că depusa hotărnicie este întărită despre toate vecinătățile ce o înconjoară proprietatea d-lui Duculescu, cu osebire numai de vecinătatea cu moșia orașului.

Văzând despre această vecinătate că prin ziarul nr. 2.296 de la 5 noiembrie anul 1865 se lasă ca ea să se judece deodată cu procesul comunei.

Considerând că acest proces este pus astăzi la ordinea zilei și astfel urmează a se lua în vedere și acela al d-lui Duculescu.

Considerând că dacă d. primar n-a venit a susține astăzi cauza comunei în fața vecinilor ce o înconjoară proprietatea orașului, d. Duculescu nu este ținut a suferi ca procesul d-sale să stea pendinte și fără ca d-lui să poată dobândi rezultatul cuvenit.

Considerând că astfel fiind, vecinii ceilalți ce o înconjoară proprietatea orașului, negăsindu-se veniți în regula cerută de procedura Cod Civil, nici se poate lua chestiunea în dezbatere, ci încuviințează numai a intra în cercetarea și rezultarea hotărniciei d-lui Duculescu, cât se atinge despre vecinătatea cu moșia orașului Pitești.

Pe aceste considerente dar și în virtutea art. 93 aliniat 1 din procedura civilă Tribunalul procedând la examinarea cauzei în neființa d-lui primar.

A dat citire hotărniciei d-lui Duculescu aflată în dosarul nr. 981 anul 1864 și s-a văzut în ceea ce privește vecinătatea cu moșia orașului Pitești că d. Dimitrie Ionescu, hotarnicul luat de d. Duculescu după ce a avut în vedere hotărnicia cu anul 1828 făcută moșiei Smeura de către hotarnicul Negulescu, conchide „că stăpânirea între moșia Smeura de către moșia orașului Pitești urmează a se păzi după cum a fost și din vechime, din drumul ce merge printre Coadele Gemeniții, spre răsărit de gura Văii Struili din hotarul Hințeștilor pe plan nr. 1, de aici drept spre miazănoapte în actuala stăpânire unde a făcut semnul pe plan nr. 2, de aici tot drept spre miazănoapte la crucea ce este de marginea de jos a drumului Smeura pe plan nr. 3 și de aici tot drept pe ulicioara ce este printre lacul lui Bănuță Papucescu de către moșia orașului până în drumul cel vechi despre Valea Stancii până în care s-au împlinit stânjeni 1048 ai moșiei Smeura la acest cap (pe plan nr. 4) întocmai cu hotărnicia din anul 1828 unde aici stă învecinarea cu moșia orașului și se învecinește moșia Smeura cu sfoara d-lui Nae Constantinescu”.

S-a citit asemenea după aceasta și hotărnicia din anul 1828 iunie 4 făcută de Constantin Negulescu condicarul prezentată în copie de d. Duculescu, precum și extrasul după hotărnicia moșiei orașului Pitești lucrată de d. Theodor Paladi în anul 1845 iunie 30.

S-a observat și planul ridicat de hotarnicul Dimitrie Ionescu proprietății d-lui Duculescu.

D. Duculescu în urma vederii și citirii tuturor acestor acte a susținut întărirea hotărniciei d-sale cu argumentele cuprinse în înscrisa pledoarie, care citindu-se s-a văzut astfel.

Onorați magistrați!

Onor Consiliu comunal prin apărătorii săi văd că susțin cu tărie hotărnicia răposatului Teodor Paladi făcută la 1845 iunie 30 moșiei urbei Pitești, în care se zice că numai după cererea orășenilor de atunci, d-lui găsește cu cale ca capul despre apus al moșiei orașului să se prelungească din locul unde se găsea atunci stăpânindu-se – de unde stă și astăzi – peste semnele cuprinse în hotărnicia Smeurii făcută din poruncă domnească la 1828 de Costache Negulescu, până într-un drum numit de d-lor „Al Oilor” și care drum, după cum se vede în planul d-lui Paladi este acela care trece prin linia satului Smeura de Jos, adică mai în jumătatea lungului moșiei Smeura.

Ei bine, Domnilor, întreb, poate fi un argument pravilnic ca d. Paladi, fără a i se înfățișa de d-nii orășeni atunci nici documente, nici martori străini vrednici de a primi jurământ, nici stăpânire, să ia de temei o simplă arătare? Şi a cui? A acelora cărora făcea hotărnicia și să le aprobe fără nicio sfială de legi acea cerere a d-lor orășeni?

D. Paladi merge încă și mai desparte, căci defăimând hotărnicia Smeurii sub simplul motiv că nu a putut pune temei pe dânsa.

I. Că trăsura de la capul moșiei despre oraș nu s-a făcut tot pe acea linie a trăsurii moșiei Hințeștilor, ci în altă parte, și al

II-a. Că hotărnicia de la 1827 a Hințeștilor și aceea a Smeurii din 1828, făcute amândouă tot de Negulescu sânt contradictorie una alteia.

D. Paladi n-a voit să știe că nu toate moșiile învecinate au trăsurile pe una și aceeași linie și că fiecare trup în parte își are și semnele trăsurilor sale osebite, adică unele prin capete, cum este Smeura și altele cu oarecare depărtare, ori mai mult sau mai puțin, înăuntru de cap cum este Hințești, regulându-se trăsurile după cuprinderea sinetelor[24] vechi unde sânt, iar unde nu sânt sineturi vechi le regulează hotarnicul după cum judecă mai bine.

D. Paladi n-a văzut că hotărnicia Smeurii și hotărnicia Hințeștilor i s-au înfățișat de deosebite persoane proprietare cu osebite trupuri de moșii, iar nu de una și aceeași și pentru același lucru și că aici nu se poate aplica art. 30 de la cap. 2 partea 6 din Codul Caragea, la care d-lui negreșit a făcut aluzie.

Hotărnicia d-lui Paladi este violatoare și chiar art. 2 și 10 de la cap. 3 partea 2 din același Cod: 1. pentru că lucrarea sa nu și-a întemeiat-o pe cuprinderea vechii hotărnicii a Smeurii din 1828, întărită și cu urmarea stăpânii de bună

[24] Sinet = act.

credință, nu de 10 ani cum se stipulează prin alin. 2 de la art. 7 cap. 1 partea 6 din sus citatul Cod, ci de 17 ani până atunci la 1845 și al 2-a că deși dă stânjenii trăsurii capului moșiei Smeura, în câtățimea cuprinsă în hotărnicia Negulescului din 1828 și pe care la 1842 însuși acest onor Tribunal și-a bazat sentința sa nr. 6 (ce a rămas definitivă) dându-mi 52 ½ stânjeni pământ masă, însă d. Paladi nu o dă prin semnele extremității capului ei, cum a făcut-o d. Negulescu, ci ca la 600 stânjeni mai înăuntrul moșiei Smeura, cu începere dintr-un semn străin cu totul și care nu există numirea lui în niciun act, nici că i l-au arătat sau încredințat niscaiva martori ai celorlalți rezași și săteni conform art. 2 cap. 3 partea 2 din Codul Caragea, că adică ar fi fost vreodată acest semn vechiul hotar al moșiei Smeura.

Pe lângă toate acestea, eu d-lor judecători, n-am fost chemat ca vecin rezaş, nici de către d. Paladi la facerea hotărniciei, după cum era îndatorat prin art. 1 din circulara Departamentului Dreptății cu nr. 14.781 din 8 decembrie 1837 când eram anume recunoscut de proprietar în hotarul moșiei Smeura prin definitiva sentință nr. 6/1842 a acestui onor Tribunal.

Conclud dar și zic că pe cât timp hotărnicia d-lui Paladi nu este conformă cu dispozițiile art. 2 și 10 de la cap. 3 partea 2 din Codul Caragea, că pe cât timp d. Paladi nu a respectat prin a sa lucrare nici prescripția cuprinsă în alin. 2 de la art. 7 cap. 1 partea 6 din același cod, deslușit prin art. 3 partea 1 din legiuirea anului 1847, fiindu-mi această moșie rămasă moștenire de la repos. tată-meu încetat din viață la 1834.

Că pe cât timp stăpânirea moșiei mele a fost atât înaintea facerii hotărniciei Negulescului din 1828, de memorie de om, cât și după hotărnicia Negulescului până astăzi neclintită și pentru o asemenea stăpânire am în favoru-mi articolele de lege citate mai sus.

Că pe cât timp vechea hotărnicie a Smeurii din 1828 nu poate fi izbită de nulitatea art. 30 cap. 2 partea 6 din același cod pentru că proprietarii Smeurii n-au fost, nici sânt stăpânii moșiei Hințești, precum asemenea proprietarii moșiei Hințești n-au fost, nici sânt stăpâni ai moșiei Smeura și în fine, pe cât timp d. Paladi nu m-a chemat la facerea hotărniciei, conform art. 1 din circulara Departamentului Dreptății cu nr. 14.781/1837 decembrie 8, pentru toate aceste călcări de lege urmate de d. hotarnic Paladi cer de a se respinge hotărnicia d-lui Paladi și a se întări hotărnicia depusă de mine pentru moșia Smeura, ca una ce este întemeiată pe acte vechi și stăpânire bazată pe trecerea prescripției, pentru că iată ce zice și chiar onor Înaltă Curte de Casație prin deciziunea sa nr. 113 din 1863 mai 22: „După alegerea de hotare nu mai poate fi vorbă de amestecare sau călcare, ci numai de stăpânire cu bună sau rea credință, neprescriptibilitatea prevăzută de art. 7 al. 3 cap. 1 partea 6 Codul Civil, relativă la călcarea de pământ și de hotare între vecini nu mai poate avea loc după ce s-a făcut alegerea hotarelor

și din acel moment posesorii părților alese, pot opune unul altuia când cazul se ivește prescripția prevăzută de la al. 1 și 2 al citatului mai sus art. 7”.

Astfel dar eu am hotărnicia din 1828 a Negulescului pentru alegerea hotarelor moșiei Smeura, am după dânsa și stăpânirea numai cu bună credință de 10 ani, ci și cea cu rea credință și aceasta constatată de însuși d. Paladi prin hotărnicia și planul său, adică că am fi având stăpânirea moșiei Smeura așa cum o aveam la 1845 (și o avem și până astăzi) numai de la 1826 încoace, deși posesiunea moșiei Smeura așa s-a pomenit din vechime despre moșia orașului neschimbată după cum și astăzi se află și care stăpânire este însemnată și pe planul d-lui Paladi.

Totodată cer ca conform art. 140 și 146 din procedura Cod Nou Civil să se oblige partea adversă la despăgubirea mea pentru suma de lei 2.000 ce am făcut de la 1862 până astăzi cu venirea aici în 7-8 rânduri.

Iar cât privește despre darea afară a sentinței onor. Tribunal pronunțată asupra formălurii hotărniciei mele de către ceilalți vecini, va rămânea a se urma după protestul meu de astăzi dat înaintea acestei înfățișări deodată cu chestiunea prealabilă ce și verbal am făcut-o înainte de intrarea în cercetarea acestui proces, conform art. 111 din procedura civilă.

D. procuror Veropol a lăsat chestiunea la aprecierea Tribunalului.

Completul trecând în camera de consultații unde deliberând a pronunțat următoarea sentință.

TRIBUNALUL

Avându-se în vedere hotărnicia și planul făcut de inginerul hotarnic Dimitrie Ionescu proprietății moșnenilor smeurani și despărțirea părții din hotarul moșiei Smeura a d-lui Ioan Duculescu.

Văzând că prin lucrările din dos. nr. 981 anul 1864 această hotărnicie este întărită despre celelalte vecinătăți afară de aceea a moșiei orașului Pitești.

Văzând că lucrarea hotarnicului încât privește această învecinare, precum și punctele arătate pe plan.

Văzând actele prezentate de d. Duculescu.

Văzând înscrisa întâmpinare făcută de acesta.

Considerând că după art. 2, partea 2, cap. 3 din Codul Civil Caragea, reclamantele prin lucrare de hotărnicie era în drept a-și alege și să-și descopere hotarele proprietății sale.

Considerând că această lucrare s-a efectuat în modul cuprins în hotărnicia ce este depusă spre întărire.

Considerând că d. primar al comunei Pitești având citațiunea primită n-a venit astăzi în instanță spre a arăta dacă prin lucrarea hotarnicului d-lui Duculescu se atacă hotarele proprietății orașului.

Considerând că prin nevenirea d-sale cererile d-lui Ioan Duculescu au rămas necontestate.

Văzând art. 1 din Codul Civil nou și art. 150 din procedura citatului cod.

Pe aceste considerente, în numele Mării Sale Domnitorului Românilor Carol I,

HOTĂRĂȘTE

Hotărnicia depusă de d. Ioan Duculescu și planul ei se întărește și despre vecinătatea cu moșia orașului Pitești prin semnele și punctele arătate pe plan la nr. 1, 2, 3 și 4, pe unde hotarnicul va pune și pietre, după ce această hotărâre va rămâne definitivă, conform art. 11 de la partea 2 cap. 3 din citata lege Caragea.

Consiliul comunal va plăti d-lui Duculescu lei 200 cheltuieli cât s-a apreciat de Tribunal din cele cerute de d-lui sub motive că a venit de mai multe ori numai din cauza Consiliului.

Taxa de patru galbeni rămâne în sarcina d-lui Duculescu, care prin această ocaziune și-a regulat proprietatea d-sale și despre oraș.

Prezenta sentință este supusă apelului în termen și conform art. 316 și 318 din procedura civilă, fiind supusă și la revizuire conform art. 288 aceeași procedură.

D. primar ca judecat în lipsă are și drept de opoziție către acest Tribunal în soroc de 8 zile de la primirea copiei de sentință.

Dată și citită în ședință publică astăzi la 17 februarie 1867 în orașul Pitești.

I.C. Potoceanu
Grefier Ştefănescu

Dos. 981/1894

Jurnal

D. supligninte N. Băjescu, cel ce a luat parte la pronunțarea acestei sentințe, împreună cu d. președinte Potoceanu, după cum se constată aceasta din jurnalul nr. …[25] permutându-se de la acest Tribunal în funcția de procuror la Tribunalul Gorj mai înainte de a subscrie în această condică, se constată prin acest jurnal că sentința s-a dat afară și fără subsemnătura d-lui Băjescu în condică, care se aflǎ subsemnat în jurnalul citat mai sus.

N.T. Grigorescu, Furduescu.
Ajutor, T.G. Penescu

[Rezoluția primarului orașului Pitești]: Primit 1869 aug. 7. August 9. S-au rezolvat de Cons. în ședința de aseară, opt august, a se oposa această sentință. Papadopol.

SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 26/1858-1876, f. 173-196.

[25] Loc liber, necompletat.

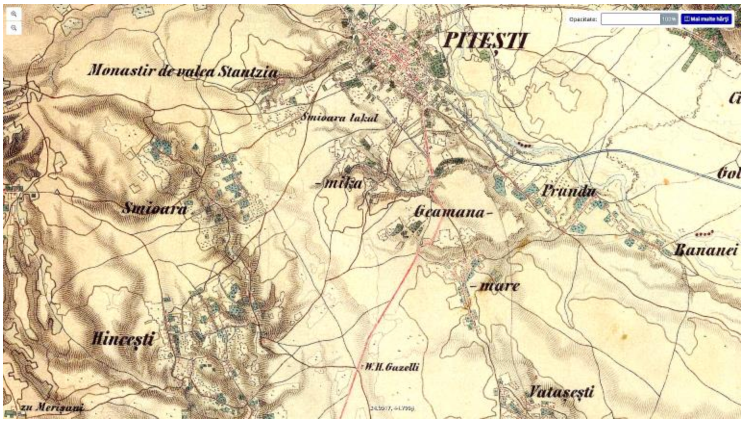

Fig. 1. Hartă austrică de la mijlocul secolului al XIX-lea în care apar satele din jurul orașului Pitești: Smeura, Lacul Smeura (Papucești), Hințești, Prundu, Vătăști, Geamănă Mică și Geamăna Mare, precum și mânăstirea de pe Valea Stancii (Schitul Trivale).
Sursa: https://maps.arcanum.com/ro/map/secondsurvey-wallachia/, 2022.

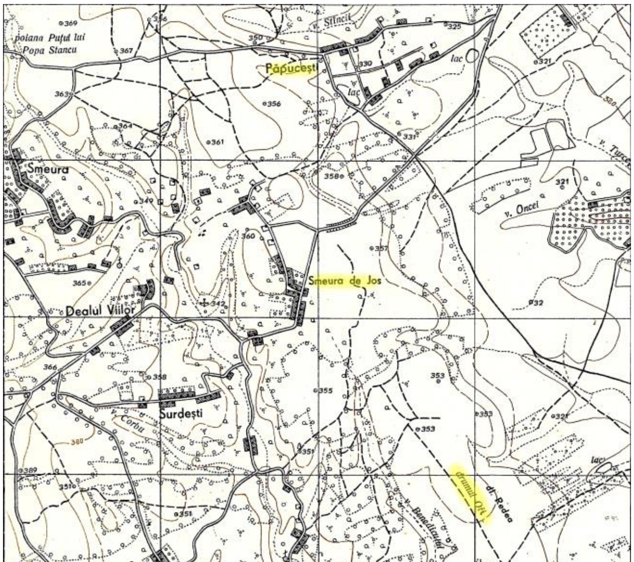

Fig. 2. Hartă militară ridicată în 1900 pe care este figurat „Drumul Oii”, limită de hotar cu moșia orașului Pitești. Drumul Oii trecea prin satul Smeura de Jos, pe lângă satul Hințești, pe dealul Redea, apoi dealul Cerbului etc.
Sursa: AIGA, nr. 3648.

THE LAND PROPERTIES AROUND THE CITY OF PITESTI
SMEURA ESTATE DEMARCATION (1862)

Abstract

In the absence of the original demarcation documents, the civil sentence from 1867 which is now published in its entirety is relevant for the knowledge of the land properties located in the vicinity of the city of Pitesti, the large landowners in the area, the toponyms and local onomastics from the mid-19th century.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 117-138

CÂTEVA ASPECTE SEMNALATE ÎN STUDIUL LOCOTENENT-COLONELULUI NICOLAE STĂTESCU: *OCUPAREA BUDAPESTEI DE CĂTRE ARMATA ROMÂNĂ, DUPĂ DOCUMENTE*

CORNEL POPESCU*
CORNEL ȚUCĂ**

Imediat după înfrângerea Armatei Roșii ungare și, mai ales, după încheierea Tratatului de la Trianon, în Ungaria a început o înverșunată activitate revizionistă. Scopul era și, de ce nu?, a rămas același: contestarea, sub orice formă și pe toate căile, a prevederilor respectivului Tratat. Cu precădere, perioada interbelică, a cunoscut o escaladare treptată, accelerată, a activității revizionist-revanșardă ungare, desfășurată sub cele mai diverse forme de manifestare.

Forțele conducătoare ungare - politice, economice și militare - nu s-au împăcat cu pierderile teritoriale și pozițiilor deținute în perioada Imperiului Austro-Ungar și, mai ales, cu nerealizarea - visului atât de aproape de înfăptuit, după opinia lor, odată cu destrămarea dublei monarhii - Ungariei Mari. Nerealizarea respectivelor „visuri” au constituit izvorul, cauza înverșunatei și constantei lor activități revizionist-revanșardă.

În legătură cu acest aspect, colonelul Victor Renescu[1], scria în amintitul studiu:

„Atunci, în această situație, se produce un fapt psihologic explicabil; când ești deznădăjduit și când nu întrezărești înainte nicio speranță realizabilă, începi să te jelești, la toată lumea și [pe] toate căile, pentru a-ți atrage simpatia și mila

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
** Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.

[1] Colonel Victor Renescu, *Scrieri tendențioase, din surse suspecte, care apar azi relative la istoricul ocupării Ungariei și Buda-Pestei de către Armata română și care urmăresc ponegrirea României, ...*”, studiu publicat integral de Cornel Popescu, Cornel Țucă, în *Armata română în Ungaria: scrieri tendențioase relative la ocupație în jurnalul generalului Bandholtz. Documente*, 2022 (volum în curs de apariție - document nr. 1).
Precizăm: colonelul Victor Renescu, ofițer în cadrul Serviciul Istoric al Armatei din Marele Stat Major; în perioada 01.11.1936-31.10.1938 a ocupat chiar funcția de șef al acestei structuri.

și, măcar în vorbe, clădești nădejdii vane. Aceste plângeri și aceste visuri sunt răspândite de către propaganda oficială”.

Apoi, în continuarea celor scrise, a menționat că în: „această propagandă, așa zis revizionistă, ei se servesc de tot ce cred că i-ar putea avantaja, nu cruță nimic, […], nici de la falsificarea istoriei, etnografiei…”; evidențiind în mod deosebit faptul că, între: „altele, au căutat pe toate căile și sub toate chipurile să falsifice și istoria ocupării Ungariei și a Budapestei de către noi și să formeze, și din acest capitol, un argument al propagandei revizioniste”.

În acest sens, referitor la „*denigrarea*” în scris a „*ocupării Ungariei și Budapestei de către Armata română* - de altfel, într-o vădită eroare cu adevărul istoric, am optat ca în prezentul articol - dintre multele și variatele forme de manifestare a tratării în scris a acestei problematici - să redăm parțial un studiu critic - pe care-l considerăm ilustrativ - asupra conținutului broșurii atribuite generalului american Harry Hill Bandholtz[2] și intitulată: *Un Jurnal nediplomatic*[3].

Studiul în cauză, identificat în fondul de arhivă creat de Secția Studii Istorice din Marele Stat Major, a fost întocmit în primăvara anului 1935 de locotenent-colonelul Nicolae Stătescu[4], din cadrul respectivului Serviciu, și intitulat: „*Ocuparea Budapestei de către Armata română, după documente*”. Studiul, constituie o analiză critică a broșurii atribuite generalului american Bandholtz, în al cărei conținut: „nu caută decât să redea ocupația română în culorile cele mai grave”.

Precizăm, cu trimitere la broșura *Un Jurnal nediplomatic*, faptul că *a fost redactată după moartea generalului Harry Hill Bandholtz, în baza unor note* (*jurnal*) *ținute* (*ținut*) *de acesta și în care consemnase „trăiri” din perioada corespunzătoare prezenței lui în Ungaria și Budapesta*, ca șef al Misiunii Militare Americane din cadrul Misiunii Militare Interaliate. Broșura a fost editată de profesorul de științe politice Fritz Konrad Kruger, de la „Witterberg College”, și tipărită în anul 1933 la „Columbia University Press” din New York.

În toată broșura, adică în *Prefaț*a - redactată de profesorul Fritz Konrad Krüger, conținutul, notele marginale și anexele acesteia, este redată ocupația Ungariei și Budapestei de trupele române în culorile cele mai grave[5].

De altfel, colonelul Victor Renescu, evidențiază - în amintitul său studiu - faptul că profesorul Fritz Konrad Krügera a specificat, în legătură cu editarea

---

[2] Generalul Harry Hill Bandholtz a fost șeful Misiunii Militare Americane din Ungaria și membru în Misiunea Militară Interaliate din Budapesta.

[3] Precizăm: în unele citări apare nominalizat, printre altele, și sub următoarele titluri: *Un carnet nediplomatic*, *Carnetul de însemnări*, *Un ziar nediplomatic, Jurnalul/Ziarul generalului Bandholtz* etc.

[4] Locotenent-colonel Nicolae Stătescu, ofițer în cadrul Serviciul Istoric al Armatei, din cadrul Marelui Stat Major.

[5] Colonel Victor Renescu, *op. cit.*.

respectivei broșuri, că: „Scopul urmărit este propaganda revizionistă”; iar în Prefața acesteia a scris: „Pentru că mi se pare că, la lumina acestor dezvăluiri și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele rectificări al Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, aceasta în interesul Ungariei și al Umanității”.

Caracterizând în general conținutul acestei broșuri, colonelul Victor Renescu, a concluzionat:

„Dar, lucrarea de propagandă este extrem de pătimașă. Pentru a da o idee cititorului, din capul locului, până unde se merge în această cale, menționăm că în *Prefață* profesorul redactor, enumerând mai multe cauze care, zice el, au provocat căderea regimului bolșevic în Ungaria, nici nu pomenește măcar - între ele - despre victoria românilor câștigată asupra Armatei ungare a lui Bela Kuhn, dictatorul roșu [de] pe[ste] Tisa, care este singura și formidabila cauză a căderii acestui regim”.

Precizăm, înainte de a reda parțial conținutul respectivului studiu, că acesta a fost elaborat de locotenent-colonelul Nicolae Stătescu la ordin, iar după finalizare a fost: trimis „*Ministerului Afacerilor Străine, pentru publicare, cu nr. 2.073 din 7.III.1935*”[6].

În continuare, redăm parțial conținutul studiului menționat[7].

Ocuparea Budapestei de către Armata română, după documente

Locotenent-colonel Nicolae Stătescu

„[...].

Generalul Bandholtz, autorul *Jurnalului*, fusese numit în Misiunea [Militară] americană[8] din Europa a generalisimului Pershing[9].

La începutul lunii august 1919, Consiliul Suprem din Paris, a trimis la Budapesta o Misiune Militară Interaliată[10], în scopul de a supraveghea

[6] Precizăm: nu am identificat, dacă Ministerul Afacerilor Străine a publicat sau nu studiul în cauză. În schimb, semnalăm broșura: G. Mărdărescu, General de corp de armată, *Răspuns unui jurnal nediplomatic al generalului de divizie Harry-Hill-Bandholtz, membru american al Misiunei Militare Interaliate în Ungaria (1919-1920)* - Extras -, Tiparul „Revistei Infanteriei”, 1935.

[7] Menționăm: Studiul *Ocuparea Budapestei de către Armata română*, *după documente*, de locotenent-colonel Nicolae Stătescu, este publicat integral în Cornel Popescu, Cornel Țucă, în *Armata română în Ungaria: scrieri tendențioase relative la ocupație în jurnalul generalului Bandholtz. Documente*, 2022 (volum în curs de apariție - DOCUMENT NR. 3).

[8] În document scris și în varianta: Comisia Militară americană.

[9] Generalul de armată John Joseph Pershing (denumit și: John Joseph "Black Jack" Pershing), comandantul Forței expediționare americane din Europa în timpul Primului război mondial. În document scris: Pershyng.

[10] În bibliografia de specialitate apare scris în variantele: Misiunea Militară Interaliată, Comisia/Misiunea Interaliată, Comisia/Misiunea Militară Aliată sau Comisia/Misiunea Aliată.

dezarmarea Armatei ungare și retragerea treptată a Armatei române, pe măsură ce ordinea se stabilește[11].

Această Comisie, era constituită din:

- generalul francez Graziani[12], comandantul Armatei de Dunăre;
- generalul italian Mombelli[13],
- generalul englez Gorton[14] (deci reprezentanții celor 3 Mari Puteri interesate în rezolvarea problemei Păcii europene) și
- generalul american Bandholtz, deși Statele Unite ale Americii nu aveau niciun interes în Ungaria.

La 6.VIII.1919, generalul Bandholtz, a primit ordinul Comisiei americane; la 7.VIII. 1919, a părăsit Parisul; iar la 10.VIII.1919 sosește la Budapesta, unde începe activitatea sa, care tot timpul a fost în contrazicere cu scopul Misiunii, întrucât [el] se ocupa cu:

- restaurarea Habsburgilor, în opunere cu hotărârile Consiliului Suprem de la Paris, care activa pentru îndepărtarea lor, fiind provocatorii Războiului mondial[15];
- împiedicarea Armatei române de ocupație de a organiza Ungaria, distrusă de taifunul bolșevic, pentru care intervenise s-o salveze;
- un protectorat fățiș față de nenumărate întreprinderi și persoane, care deveneau americane peste noapte[16].

* * *

Pentru a se putea înțelege situația din Ungaria, la sosirea generalului Bandholtz, este necesar a se arăta evoluția evenimentelor până la aceea dată, după documente[17].

---

[11] În document trimitere la: fond Marele Stat Major (în continuare abreviat: M. St. M.), dosar nr. 255/A., p. 12. [Fond aflat în prezent în gestiunea Depozitului Central de Arhivă Pitești al Ministerului Apărării Naționale (în continuare abreviat: Dp. C. A.)].

[12] General Jean Cézar Graziani, comandantul Armatei Aliate de Dunăre (Armatei Aliate de Orient), președintele Comisiei Militare Interaliate din Budapesta.

[13] General Ernesto Mombelli, membru în Misiunea Militară Interaliată din Budapesta.

[14] General Reginald St. George Gorton, membru în Misiunea Militară Interaliată din Budapesta.

[15] În document, trimitere la: fond Comandamentul Trupelor din Transilvania (în continuare abreviat: C. T. T.), dosar nr 65, p. 23. [Fond aflat în prezent în gestiunea Dp. C. A.)].
În documentul indicat, se menționează: „Conferința de Pace, examinând situația politică din Ungaria, adresează la 24 august Comisiei Interaliate la Budapesta o telegramă prin care indică că Puterile [Aliate] au cea mai mare dorință de a încheia cu poporul ungar o pace curabilă; însă, n-ar putea să o facă, atât timp cât Guvernul ungar va rămâne la putere, deoarece acest Guvern s-a restabilit prin lovitură de stat polițienească și că a ales ca șef un Habsburg, care prin greșelile lor sunt în mare parte responsabili de nenorocirile Războiului [Prim Mondial]".

[16] Rezultă din documentele citate în text.

[17] În document, autorul face trimitere la lucrarea: *România în războiul mondial*, elaborată și publicată de Marele Stat Major, Serviciul Istoric.

La 31.X/13.XI.1918[18], între delegații militari ai Antantei și delegații Ungariei s-a încheiat Convenția militară de la Belgrad, care stabilea condițiile de aplicare pentru Ungaria a Armistițiului de la Villa Giusti[19] (21.XI/3.XII.1918[20]). Această Convenție, la care România nu a participat, stabilea ca Linie de Armistițiu pentru Ungaria cursul râului Mureș lăsând, astfel, sub stăpânire maghiară trei sferturi din teritoriile ce reveneau României, prin Tratatul de Alianță.

Convenția de Armistițiu este în continuu călcată în picioare [de Ungaria] prin:

- propaganda bolșevică, pe care o face atât în teritoriile cuvenite României, cât și în Vechiul Regat;
- înfometarea populației și ridicarea averii publice din ținuturile ce reveneau României;
- terorizarea, schingiuirea cea mai crudă și omorârea populației românești;
- înrolarea românilor cu forța în Armata ungară din Transilvania;
- menținerea de forțe militare peste efectivele impuse de Armistițiu;
- ridicarea materialului rulant de cale ferată din Transilvania;
- atacarea trupelor române cu bande armate și Armata regulată;
- concursul pe care îl dă Armatei „Mackensen”[21], de a se sustrage clauzelor Armistițiului și internării.

Toate aceste fapte, precum și cererile repetate ale populației din Transilvania, care în *memorabila* Adunare de la Alba Iulia proclamase, la 18.XI/1.XII.1918, alipirea la România, determină Guvernul român ca să ordone intrarea trupelor în Transilvania și ocuparea - cu consimțământul Aliaților - mai întâi a teritoriului până la Linia Armistițiului și, apoi, până la creasta Munților Apuseni.

Această Linie este atinsă de trupele române la finele lui ianuarie 1919.

Deoarece, ungurii continuă terorizarea populației române și propaganda clandestină comunistă în teritoriile românești neocupate încă de Armata română, precum și evacuarea averilor publice din acele teritorii și, în plus, atacarea continuă a trupelor române cu trupe regulate și bande organizate, Conferința de Pace de la Paris, în ședința de la 25.II.1919, luând în discuție chestiunea Liniei

---

[18] Precizăm: „31.X. 1918” reprezintă data calendaristică scrisă pe *„stil vechi”*, conform *„Calendarului Iulian”*; iar „13.XI.1918”, reprezintă aceeași dată, scrisă pe „stil nou”, conform *„Calendarului Gregorian”*. În Armata română: *„Calendarul Gregorian”* (pe „stil nou”) a fost introdus „la 1 februarie 1919, care a devenit 14 februarie 1919 [vezi: Ion I. Solcanu, *Un erou din Războiul de Întregire a României: Regimentul 9 Vânători*, Iași, Editura Junimea, 2018, p.10].

[19] Vila conților Giusti del Giardino de lângă Padova (Italia), unde la 21 noiembrie/3 decembrie 1918 a fost încheiat Armistițiul dintre Austro-Ungaria și Antanta/Italia.

[20] În document, din eroare, scris: 21.X/3.XI.1918.

[21] Armata germană comandată de feldmareșalul Anton Ludwig August von Mackensen, aflată în retragerea din România spre Germania.

de demarcație dintre Ungaria și România, examinând faptele săvârșite de unguri și cererile României, hotărăște, înaintarea trupelor române până la linia Satu Mare - Careii Mari - Oradea Mare[22] - Arad și crearea unei Zone Neutre între trupele române si cele ungare.

Guvernul ungar, prezidat de Karoly[23], refuzând executarea acestei hotărâri, trece puterea în mâna comunistului Bela Kuhn[24], care decretează mobilizarea generală, declară război tuturor statelor vecine, vizând România în primul rând, și procedează la organizarea unei puternice Armate roșii.

Atacuri sistematice sunt întreprinse contra trupelor române aflate pe Linia de demarcație, atacuri care se intensifică în zilele de 13, 14 si 15.IV.1919. Trupele române intră în contraofensivă, resping pe unguri și, până la începutul lunii mai 1919, ating Tisa pe toată întinderea ei, făcând legătura cu trupele cehoslovace.

Pe Tisa, trupele române, se opresc într-un dispozitiv de așteptare.

Profitând de aceasta, Guvernul ungar, își reface Armata [Roșie] și atacă Cehoslovacia în mai 1919.

Încurajați de succesul militar obținut și de faptul că România era angajată [militar] în Pocuția și pe Nistru, ungurii încep pregătirea unei ofensive contra României concentrând în acest scop pe Tisa o forță de:

- 168 batalioane [infanterie];
- 10 escadroane [cavalerie];
- 93 baterii [de artilerie, de diferite calibre] și
- 12 terenuri blindate;
- formând 8 divizii de infanterie și 3 brigăzi mixte.

Armata română din Transilvania, cuprindea la acea dată:

- 92 batalioane [infanterie, vânători];
- 58 escadroane [cavalerie] și
- 80 baterii [de artilerie, de diferite calibre];
- formând 8 divizii infanterie, vânători (dintre care patru sunt de creațiune recentă[25], compuse din românii din Transilvania[26]) și 2 divizii de cavalerie [1 și 2].

Gravitatea acestei situații, care pune în pericol Pacea generală, determină Consiliul Suprem al Aliaților, întrunit la 11 iunie 1919, ca să hotărască pregătirea unei acțiuni comune, cu scopul de a-i înfrânge pe unguri și a ocupa Budapesta.

Guvernul Bela Kuhn, informat asupra pregătirii acestei acțiuni, se hotărăște ca să atace România mai înainte ca acțiunea proiectată să devină fapt

[22] În document scris în varianta: Oradia Mare.
[23] Contele Mihály Károlyi (Karoly), premierul Ungariei.
[24] Béla Kun, premierul Ungariei bolșevice.
[25] Cele patru divizii nou înființate erau diviziile ardelene de infanterie: 16, 18, 20 și 21.
[26] Foarte mulți provenind din rândul foștilor militari din trupele austro-ungare.

împlinit și, în acest scop, la 20.VII.1919 Armata [Roșie] ungară începe ofensiv generală, reușind să treacă Tisa cu un grup principal de trei divizii la Solnok și, cu alte 2 grupuri secundare, la Tokaj și Csongrad.

Trupele române de acoperire, cedează treptat terenul până la 23 iulie 1919.

În acest timp, se termină cu gruparea forțelor în vederea manevrei proiectată; iar, la 24.VII.1919, Armata română ia contraofensivă și atacă pe tot frontul, azvârlind până în seara de 26.VII.1919 trupele inamice peste Tisa.

Pentru a pune Armata [Roșie] ungară în imposibilitate de a reîncepe atacurile contra României și, în același timp, pentru a pune capăt anarhiei și bolșevismului din centrul Europei, Guvernul român hotărăște continuarea operațiunilor la Vest de Tisa.

În timp ce la Solnok și Tokaj se fac demonstrații de trecere cu 2 divizii ardelene, grosul forțelor Române (5 divizii de inf[anterie][27] și 1,5 divizii cavalerie) trec Tisa, în noaptea de 29/30 și 30/31 iulie 1919, în sectorul Tisza Bo-Kis Kore, pătrunzând între cele 2 grupe de forțe inamice.

Prin această strălucită manevră, executată cu o mare repeziciune, cele 2 grupe inamice, învăluite și bătute fiecare în parte, sunt silite să capituleze, iar Armata română continuă marșul la Budapesta, pe care o ocupă la 4 august 1919[28].

Guvernul Bela Kuhn, părăsește Ungaria și, astfel, începe reorganizarea vieții de stat, sub protecția Armatei române de ocupație.

În această situație se află Ungaria, la sosirea Misiunii Militare Interaliate la Budapesta (11.VII.1919), adică [la] 6 zile după ocuparea orașului [de trupele române].

* * *

Acuzațiile aduse Armatei române de ocupație[29].

Nu se poate răspunde la insulte care denotă „*antipatia lui Bandholtz, față de tot ce e român*”, manifestată în expresii lipsite completamente de urbanitate și chiar vulgare, ci numai în acuzațiile și la afirmațiile care pot fi date luminii tiparului[30] și anume:

1. „*Românii, nu ar fi fost învingători, dacă nu erau Aliații, și nu ar fi ajuns la Budapesta, dacă nu se furișau grație tulburărilor comuniste*” (pag. 129).

2. „*Câteva unități militare au defilat de două ori prin fața mea*” (pag. 81).

[27] Diviziile 1, 6 și 7 infanterie și diviziile 1 și 2 vânători.

[28] 4 august 1919: intrarea „oficială” a trupelor române. Menționăm: generalul Gheorghe Rusescu, comandantul Brigăzii 4 Roșiori, intrase în Budapesta, din proprie inițiativă, în ziua 2 august 1919.

[29] Acuzații consemnate de Iosef Balogh, în articolul: *Românii în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, publicat în „Revista maghiară” (președinte de redacție: contele Ștefan Bethlen), luna februarie, 1935.

[30] Trimitere la conținutul înscris în broșura: *Un Jurnal nediplomatic*, de generalul Harry Hill Bandholtz.

3. „*Pentru că nu plouă, am fost opriți de trei ori de sentinelele române*”(pag. 196); iar la pag. 77 că: „*Ar fi de dorit ca Armata română să nu fie atacată în retragere de unguri*”.

4. „*Românii, fac tot posibilul să întârzie lucrurile pentru a completa jefuirea Ungariei*” (pag. 11).

De altfel, asemenea acuzații, se mai găsesc și la pag.: 13, 38, 43,46, 112, 113, 210, 212 etc.

5. La 13.X.1919, afirmă că: „*Românii, au redus hrana la Budapesta la 1/3 din ceea ce era în septembrie 1919*”.

6. „*Românilor le lipsește în foarte mare măsură sistemul și organizarea*” (12.X.1919).

7. „*Românii, vor să părăsească Budapesta, pentru a provoca iar dezordinea și, astfel, să fie rechemați*” (pag. 85).

8. „*Românii, erau în mod hotărât inospitalieri și nu vor să vadă pe americani*” (pag. 283).

* * *

Vom examina acuzațiile și afirmațiile arătate pe bază de documente, pentru a se evidenția adevărul istoric și a demonstra că sentimentele generalului Bandholtz și ale d-lui Fritz Konrad Kruger, editorul broșurii, față de români sunt departe de a fi amicale și tot tonul cărții este o pornire de ură nestăpânită și neexplicabilă, iar scopul urmărit este numai propaganda revizionistă:

„*Pentru că mi se pare că, la lumina acestor destăinuiri și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele rectificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, aceasta în interesul Ungariei și al umanității*”[31].

* * *

[a.] La afirmația de la punctul 1.

S-a arătat anterior, numai situația în Ungaria, până la 10.VIII.1919.

Acum, este necesar să menționăm, care era situația României pe restul fronturilor[32] în timpul Campaniei cu Ungaria, din care va rezulta nu numai că am fost învingători față de unguri, dar am ajutat și pe Aliații noștri în unele operațiuni.

Astfel, în cursul lunii mai 1919, trupele române ating Tisa pe toată întinderea sa și se opresc într-un dispozitiv de așteptare.

Profitând de aceasta, Guvernul ungur, își reface armata și atacă Cehoslovacia în mai 1919. Cehoslovacii sunt respinși de unguri și cer intervenția Armatei române.

[31] Consemnare regăsibilă în *Prefața* broșurii atribuite generalului Bandholtz.

[32] În document trimitere la lucrarea: *România în războiul mondial*.

Ca urmare, la 20.V.1919, diviziile române, 16 [Infanterie Ardeleană] și 2 Vânători, intervin în ajutorul trupelor cehoslovace.

Nici pe celelalte frontiere ale României nu era liniștite.

În timp ce Armata română opera contra ungarilor, trupele Sovietelor ruse atacau în aprilie 1919 trupele aliate franco-greco-poloneze, sub comanda generalului d'Amselme[33], care, în fața forțelor superioare bolșevice, sunt silite a evacua Odessa, retrăgându-se în Basarabia unde, împreună cu trupele C[orpului] 5 A[rmată] român, țin frontul Nistrului până la iunie 1919, când situația din Balcani impune transportarea forțelor Aliate în Bulgaria, pentru a asigura acolo dezarmarea și un regim politic de ordine.

Astfel, trupele române, rămân singure strajă și pe Nistru.

În Galiția, Armata polonă, era în lupte mari cu bolșevicii ruși și ucraineni, care ocupau teritoriile revendicate de Statul polon. Trupele polone, care pronunțau ofensiva în Galiția, reușesc în luna mai 1919 să treacă râul Styr și să înainteze spre Stanislau[34].

În acest timp, Pocuția, era ocupată de trupe ucrainene, pe care, din lipsă de forțe, polonii nu le puteau alunga din această provincie.

Șeful Statului Major al Armatei polone, solicită ca Armata română să ocupe Pocuția (Galiția Orientală) și să curețe de ucraineni această provincie.

La 24 mai 1919, Armata română pătrunde în Pocuția, restabilește ordinea și păstrează ocupată, pentru Polonia, această provincie până la 24 august 1919.

Deci, nu numai că n-am putut fi ajutați de către Aliați, dar am dat ajutorul armat unor Aliați, chiar în timpul operațiunilor noastre din Ungaria.

De altfel, Armata română din Transilvania, nu numai că s-a „furișat" spre a ocupa Budapesta, dar a învins Armata [Roșie] regulată ungară - constituită din: 168 batalioane, 10 escadroane, 93 baterii [de artilerie, de diferite calibre] și 12 terenuri blindate, [adică] 8 divizii [de] inf[anterie] și 3 b[ri]g[ăzi] mixte - numai cu: 92 batalioane, 58 escadroane și 80 baterii [de artilerie], formând 8 divizii [de] inf[anterie] (din care 4 de creațiune recentă, compuse din români transilvăneni) și 2 divizii de cavalerie.

* * *

[b.] La afirmația de la punctul 2.

Cred, că, este inutil să mai arătăm că Armata română la Budapesta avea efectivul necesar - mai ales după capitularea Armatei [Roșii] ungare - ca la o

---

[33] Generalul Philippe Henri Joseph d'Anselme, comandantul forțelor aliate de ocupație (franceze și grecești) în sudul Rusiei.

[34] Azi: Ivano-Frankivsk din Ucraina, fost Stanislaopol (Stanisławów în polonă și Stanislau în germană).

revistă militară unele unități să fie nevoite să defileze de 2 ori, pentru a da impresia mulțimii.

* * *

[c.] La afirmația de la punctul 3.

Deși eroismul soldatului român este legendar, pentru a spulbera afirmația că este fricos și se teme de intemperii, se vor da numai câteva aprecieri[35] asupra Armatei române în Campania pentru întregimea neamului:

- „The Telegraph”[36], scrie:

„*Eroismul României și al Armatei sale a stârnit admirația Guvernului și poporului englez*”[37]

- „Jorkshire Herald”[38], scrie:

„*Partea pe care România a luat-o în război, e un record neîntrerupt de martiriu și vitejie*”[39].

- Telegrama din 8.VIII.1919 a generalului Franchet d'Espèrey[40] către dl. mareșal Prezan[41], menționează:

„*După ce bătuse complet pe inamicul care o ataca, violând orice angajament, glorioasa Armată română, demnă moștenitoare a virtuților ostașilor lui Mihai Viteazu, își încoronă victoria ocupând Budapesta.*

Armata franceză de Orient, care timp de 8 luni a trăit într-o colaborare afectuoasă și permanentă cu Armata română, se bucură odată cu mine de strălucitele succese.

Mă închin, odată cu ea, în fața martirilor glorioși și, Vă rog, Domnule general, să primiți viile mele felicitări personale pentru știința și energia desfășurată de Comandament și statele majore, cum și pentru înalta valoare a trupelor”[42].

- Comunicatul german din 3/16.XI.1916, [scrie]:

„*Românul a apărat cu îndârjire pământul Țării sale*”.

- Generalul Kurt von Morgen[43], în lucrarea: *Meiner Truppen Heldenhample*[44] (Berlin, 1920, pag. 125-126), [scrie]:

---

[35] Autorul, în document, a consemnat: Se posedă mii de documente (!) cu asemenea aprecieri.

[36] Probabil (!): „The Daily Telegraph”, ziar din Marea Britanie.

[37] În document trimitere la: fond Marele Cartier General (în continuare abreviat: M. C. G.), dosar nr. 7 (Biroul Informații), Anexă la Buletinul de informații. [Fond aflat în prezent în gestiunea Dp. C. A.)].

[38] Probabil (!):ziar din Marea Britanie.

[39] În document trimitere la: fond M. C. G., dosar nr. 7 (Biroul Informații).

[40] General Louis Félix Marie François Franchet d'Espèrey, comandantul Armatei Aliate de Dunăre.

[41] General Constantin Prezan, la aceea dată șeful Marelui Cartier General român.

[42] În document trimitere la: fond M. C. G., dosar nr. 14 (Biroul Informații), p. 101.

[43] General Kurt von Morgen (Curt von Morgen), comandantul Corpului 1 Armată Rezervă german, în luptele împotriva trupelor române (15 august 1916-24 august 1918).

[44] În document scris în varianta: *Meiner Trupen Heldenhample.*

„*Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dârză și s-a manifestat prin 61 contraatacuri (pe frontul Corpului 1*[45]*) în decurs de 14 zile*”.

„*Ele au condus mai ales la lupta la baionetă*”.

„Acestea ne-au pricinuit pierderi considerabile”.

„*Luptele din august*”: „au dovedit că românii deveniseră un adversar demn de respectat”.

- Bernand Bellin, în lucrarea: „*Sturn truppe Picht*” (Berlin, 1929, pag 39 și 40), referitor la lupta de la Turnul Severin a R[egimentului] 17 I[nfanterie], scrie:

„*În sectorul Companiei 1, am identificat a 2-a zi de dimineață, pe când patrulam câmpul de luptă, 150 soldați români căzuți*”.

„*Au murit în atac, nu în fugă; de aceea, onoare memoriei acestor bravi soldați*”.

- Koster Adolf, în lucrarea: „*Vie Sturnchar Falkenkayns*” (pag 701.), [scrie]:

„*Români s-au luptat vitejește, zile de-a rândul, cu fața întoarsă spre Ardeal*”.

- Frerk Fr. Willy, în lucrarea: „*Der Siegeszug durch Rumänien*” (pag. 103), [scrie]:

„*Artileria grea, execută un tir de baraj care trosnește cu precizie în rândurile trupelor române*”.

„*Mitralierele împroșcă de mii de ori moartea în șirurile lor, dar ei se adună, atacă din nou, îndrăzneți, viteji*”.

„*Bravo românule*!”„*Germanul știe să cinstească eroismul*”.

„*Încă de 2 ori pornește la atac infanteria românească, cu un eroism vrednic de admirație*”.

- Carossa Hans, în lucrarea: „Rumänisches Tagebuch”[46], [scrie]:

„*Ai noștri vorbesc cu admirație de disprețul de moarte cu care luptă românii*”.

„*Ori de câte ori se pregătește un atac, soldații se reped ca nebunii*”.

- M. Schwarte[47], în lucrarea: „*Der grosse Krieg*”, [scrie]:

„*Comandamentul român, putea să fie mulțumit cu ultimele succese ale trupelor sale, care suportaseră greul luptelor*”.

„*Print-o rezistență îndârjită, opusă unei ofensive bine pregătite, și prin numeroase contraatacuri energice, duse până la corp la corp, fără nicio considerație de grelele pierderi suferite, diviziile române au știut să apere Patria lor*”.

---

[45] Corpului 1 Armată Rezervă german, al cărui commandant era.

[46] În document, din eroare, scris: Rumänisches *Tagesbuch*.

[47] Max Schwarte, locotenent german, scriitor/istoric militar.

„Luptele de la Focșani și Ocna, sau Bătălia de la Mărășești au devenit mândria Armatei române în Războiul mondial”.

- Generalul [american John Joseph] Pershing, despre Armata română[48]:

„*Admir splendidul eroism al Armatei române, care și-a apărat cu îndârjire pământul Patriei*”.

- Atașatului militar american, lt. col. Yates, [a comunicat prin]: Adresa nr.1.063 din 8.XII.1917[49]:

„*Je saisis cette occasion, mon général: pour exprimer ma sympathie pour les moments difficiles actuels de I'Héroïque Roumanie et de sa Brave Armée*”.

Din documentele arătate mai sus, rezultă că în adevăr, ar fi fost: „*imposibil a nu citi fără un surâs*”, presupusa „*temă*” ce ar fi avut „*armata victorioasă și salvatoare*” (română), „*de a nu fi atacată de forța armată maghiară*”[50], când eroismul ei era remarcat nu numai de către Aliați, dar chiar de către inamicii ei cei mai puternici.

* * *

[d.] La acuzația de la punctul 4.

Acuzațiile cele mai dușmănoase ne sunt adresate, însă, pentru rechizițiile neînsemnate ce am încercat să facem în Ungaria și pentru capturile de material de război efectuate în „Bătălia de pe Tisa”.

Prin ele s-au încercat, fără reușită, a se lua înapoi ce era al nostru și de care fuseserăm jefuiți de unguri în perioada 1916-1918, cât timp au ocupat, împreună cu germanii, mai bine de 2/3 din teritoriul Vechiului Regat.

Românii, nu numai că sunt învinovățiți pentru că au voit să-și ia înapoi ceea ce era al lor, dar au fost împiedicați de generalul Bandholtz să facă chiar numai unele rechiziții cu plată, astfel:

[1)] La 3 sept[embrie] 1919, generalul Bandholtz, a comunicat că:

„*S-a adus la cunoștința noastră, că s-a pus pază la mașinăriile sus numitei fabrici*”[51].

„*Este investit în această afacere un mare capital american*” și cere a se da; „*ordinele necesare pentru a-i proteja interesele*”[52].

[2)] Tot la 3 septembrie 1919, generalul Bandholtz, afirmă că: „*Societatea de cherestea, din strada Kerepesi-Utza nr. 29, este aproape complet proprietatea americană*”.

---

[48] În document trimitere la: fond M. C. G., dosar nr. 7 (Biroul Informații).

[49] *Ibidem*, dosar nr. 77 (Biroul Operații), p. 264.

[50] În document trimitere la: Iosef Balogh, *Românii în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, în „Revista maghiară”, luna februarie, 1935.

[51] Fabrică proprietate a Societății pe acțiuni „Rossemann & Ruhnemann”.

[52] În document trimitere la: fond C. T. T., dosar nr. 239, p. 115.

„*Dacă vreuna din obiectele acestei Societăți au fost luate ca: telefoane, automobile etc., să fie restituite cât mai curând*”[53].

[3)] Din Ordinul nr. 51 din 8.IX.1919 al C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] către generalul [Traian] Moșoiu[54], se arată că:

„*Misiunea Militară americană*” ne-a comunicat că: „*dl. Elmer Klein este cetățean american*” și: „*a lua dispoziții, ca să nu se rechiziționeze nimic de pe proprietatea susnumitului din Nyarsapati, în apropiere de Czegled*”.

„*În caz că s-a rechiziționat ceva, rog binevoiți a ne înștiința ce s-a ridicat și cu ce prețuri s-a plătit*”.

[4)] La 13.XI.1919, polițistul Dosza Mihail[55] a declarat că:

„*Din convingerea mea, referitor la știrea telefonică a Misiunii Antantei, după care ar fi jefuit militari [români] la casa nr. 76, din strada Istvan Hegy*[56], *din districtul I*”:

„*Raportez că la nr. 76, din strada Istvan Hegy, este numai un loc gol de case, unde am aflat poarta încuiată. Acolo, casă nu este*”.

„*Interesându-se la casa vecină, nr.78, ni s-a spus că nu știe despre niciun jaf, nici chiar la casele vecine*”[57].

[5)] La 4 oct[ombrie] 1919, sir George Clerk[58], a raportat Consiliului Suprem din Paris[59]:

,,*Guvernul român și toți conducători lor de frunte, afirmă: că o secătuire a Ungariei de lucruri necesare traiului ar fi cu totul contrarie intereselor României și îi cred sincer în intenția lor de a lua numai ceea ce consideră proprietatea lor legală, furată de la ei și de a limita rechizițiile lor numai la cantitățile strict necesare traiului Armatei române de ocupație*”.

[6)] Generalul Bandholtz, merge la Muzeul din Budapesta și cu mâna sa încuie ușile și pune sigilii americane pe ele, pentru ca: „*nu cumva românii să-și poată lua înapoi obiectele de artă ridicate de unguri din Ardeal și Vechiul Regat*”, transportate aici. Din scrisoarea ce o lasă la Muzeu cu această ocazie și pe a cărei adresă stă scris: „*către cine îl privește*”, se poate vedea patima ce clocotea în el contra românilor[60].

[53] *Ibidem*, pag. 199.
[54] *Ibidem*, pag. 100.
[55] În unele documente, Mihai.
[56] În unele documente, strada Istenhegy Ut.
[57] În document trimitere la: fond C. T. T., dosar nr. 679, p. 117.
[58] Sir George Russel Clerk (Georges Clerk, George Clark), reprezentantul Conferinței de Pace la Budapesta.
[59] Conform înscrisului din broșura generalului Bandholtz, la ziua de 4.X.1919.
[60] Idem, la ziua de 6.X.1919.

[7)] Din Memorandum-ul adresat de Rattigan[61], însărcinat[ul] cu afaceri engleze [la București], lordului Curzon[62], la 8.X.1919, rezultă că:

„*Izvoarele de informații ale Misiunii* [*Militare Interaliate*] *erau ungare, deci ostile românilor și cu cât rapoartele lor erau mai bine primite de generali, cu atât deveneau mai dese și mai apăsătoare*".

„*Acuzația de a fi lăsat Budapesta fără hrană și combustibil este neexactă. Orașul a primit 3.000 încărcături de vagoane cu cereale și 2 trenuri cu combustibil au fost trimise la Kecsckemet, atunci când Bucureștii suferea de frig*".

[8)] Din cauza nenumăratelor bilete de protecție eliberate de generalul Bandholtz, Armata română, era nevoită să cumpere de la producători, cu bani numărați, cele necesare traiului zilnic; iar magnații, protejați de Bandholtz, refuzau să vândă.

Deci, nu numai că nu s-a jefuit Ungaria, dar nu s-a putut relua nici cele ridicate de unguri din Vechiul Regat și Transilvania; iar rechizițiile pentru traiul armatei de ocupație s-au efectuat cu bani.

Mai mult, încă, s-a ajutat populația cu alimente distribuite gratuit, într-o vreme când însăși Armata română suferea.

* * *

[e.] La acuzația de la punctul 5.

Una din atribuțiile C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] a fost și: „*aprovizionarea teritoriului ocupat*".

În acest scop, s-au organizat[63]:

- 14 cantine populare de distribuția alimentelor în Budapesta, care dau zilnic și gratuit hrana populației sărace.

- Câte 4 trenuri de alimente, ce circulau zilnic prin Budapesta sau se descărcau aici, care se cifrează la peste 10.000 vagoane numai de grâu.

- Fiecare regiment român cantonat în Budapesta, a hrănit, în plus, un mare număr de săraci din alimentele proprii.

În total, numărul zilelor de hrană, care era absolut la fel ca aceea a soldatului român, întrece cifra de 437.000.

Pentru a spulbera acuzația din 13.X.1916 a generalului Bandholtz că: „*românii au redus hrana la Budapesta cu 1/3 din ceea ce era în septembrie 1919*", vom cita date, chiar din sursă maghiară, din a 2-a jumătate a lunii octombrie 1919:

- Astfel, *ziarul* maghiar „Vilagpiac"[64], în numărul său din 16 oct[ombrie] 1919, publică între altele:

---

[61] Sir William Henry Rattigan, însărcinatul cu faceri al Ambasadei Marii Britanii la București.
[62] Lord George Nathaniel Curzon, ministrul de externe al Marii Britanii.
[63] În document, trimitere la: fond C. T. T., dosare nr. 228, 432/A și 245/A.
[64] *Ibidem*, dosar nr. 255/A, p. 32.

„*Comandamentul Suprem român a făcut pași însemnați, pentru ca aprovizionarea Capitalei să se îmbunătățească în toate privințele.*

Acest Comandament, face pe de o parte ca să dezvolte regularitatea trenurilor alimentare, formate tot de români”.

„*Se ocupă mult, Comandamentul trupelor române, de chestia alimentării cu carne a orașului Budapesta, mai ales că prețurile cuvenite sunt așa de mari, încât populația săracă nu este în stare a le plăti.*

Comandamentul român, înlesnește transportarea vitelor, cu orice mijloc, așa că, în acest timp, se va organiza și acest lucru”.

Reluându-se: „*mersul regulat al vagoanelor, se speră că se va aduce alimente și din partea sudică a Dunărei, prin gentilețea autorităților române*”.

- Tot astfel, *ziarul* maghiar „Nemzeti Ujzag” (!)[65], în numărul său din 26.X.1919, scrie:

- „*Generalul* [*Gheorghe*] *Mărdărescu, comandantul Trupelor din Transilvania, tratând personal, cu ministrul ungar al alimentației, chestiunea aprovizionării Capitalei cu grâu, a trimis o telegramă Zonei militare din Debretzin cu ordinul ca imediat să se trimeată 10.000 vagoane de grâu pentru aprovizionarea Budapestei.*

Pentru luarea în primire a acestei cantități de grâu, delegații unguri au plecat imediat la Debretzin.

În ceea ce privește transportul, generalul Mărdărescu, a făcut și concesiunea ca grâul să fie transportat de trenurile militare române, până la Szolnok, de unde-l va lua în primire trenurile maghiare”.

- Mai mult încă, prin Adresa din 29 octombrie 1919[66], Karol Ereky[67], ministru ungar al alimentării, către Comandamentul Trupelor din Transilvania, arată:

„*Comandamentele române au arătat întotdeauna cel mai mare interes și extrema bunăvoință în ceea ce privește aprovizionarea Țării și a Capitalei, punând la dispoziție Capitalei, pentru transporturi, chiar autocamioanele comandamentelor*”.

De asemenea:

„*Mulțumește c*[*oman*]*d*[*an*]*t*[*ului*] *Tr*[*upelor din*] *Tr*[*ansilvania*] *și îl roagă de a-i acorda și în viitor sprijinul eficace pentru reaprovizionarea Capitalei*”.

- De altfel, chiar Bandholtz, la 11.XI.1919, arată că:

„*Astăzi dimineață, lt. col. Causey, a venit din Viena și mi-a spus că situația în Viena, în ceea ce privește hrana și combustibilul, este mult mai rea decât în Budapesta*”.

* * *

[65] *Ibidem*, dosare nr. 245/A, p. 312 și dosare nr. 228.
[66] *Ibidem*, dosar nr. 252/A.
[67] Károly Ereky (în document, scris: Karol Erdely).

[f.] La afirmaţia de la punctul 6.

La afirmaţia că: „*românilor le lipseşte în mare măsură sistemul şi organizarea*”, vom da, după documente[68], rezumatul organizării teritoriului ocupat.

Acţiunea C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] fiind subordonată Comisiei Militare Interaliată, [...].

Aceste operaţiuni au fost făcute, astfel:

- Dezarmarea bandelor, s-a efectuat de către trupele din Zona de Operaţiuni.

- Restabilirea ordinii publice şi sprijinul Guvernului ungar pentru administrarea Ungariei, au fost făcute tot de către trupele de operaţiuni.

- *Pentru paza c[[ilor] f[erate] şi a spatelui Armatei de operaţiuni*, C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], a destinat Divizia 20 [Infanterie Ardeleană], chiar de la ocuparea Budapestei, ca să îndeplinească serviciul unui Comandament de Etapă.

- *Pentru paza internă*, C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania], prin organele sale, concura la reorganizarea poliţiei ungare, al cărui efectiv era stabilit de Comisia Interaliată la:

- *pentru sate*: 5.291 jandarmi pedeştri, 77 jandarmi călări, 142 ofiţeri jandarmi, 3.500 agenţi de poliţie pe jos;
- *pentru oraşe*: 200 agenţi de poliţie călări, 200 ofiţeri de poliţie;
- total: 9.410 [jandarmi şi agenţi de poliţie].

- *Pentru frontieră*, se organizează 1.300 grăniceri unguri.

Recrutarea acestor trei categorii de forţe, s-a făcut de către organele ungare, prin angajamente cu leafă.

- *Dotarea cu armament*, a fost făcută de către C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania], conform dispoziţiilor Comisiei Militare Interaliate.

- *Organizarea Armatei ungare*, a fost tot opera C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Trans[ilvania; acesta] fiind executoriul dispoziţiilor luate de către Comisia Interaliată.

Comandamentul Trupelor din Transilvania, a concurat la organizarea şi înzestrarea Armatei ungare.

Efectivele admise au fost:

- 1 div[izie] inf[anterie, structurată] pe:
  - 3 regimente inf[anterie]: 5.100 trupă;
  - 3 baterii [artilerie], a 4 piese: 300 trupă;

---

[68] În document, trimitere la: fond C. T. T., dosar nr. 432/A.

- 2 escadroane caval[erie]: 200 trupă.
- 1 div[izie] inf[anterie, structurată] pe:
  - 4 regimente inf[anterie]: 5.700 trupă;
  - 7 baterii art[ilerie]: 500 trupă;
  - 2 escadroane [cavalerie]: 200 trupă.
- 1 brig[adă] cav[alerie, structurată] pe:
  - 2 reg[imente], a 4 escadr[oane]: 800 trupă;
  - -1 baterie [artilerie], a 4 piese: 100 trupă;
  - 2 grupuri de mitraliere: 100 trupă.
- În total, efectivul era de:
  - 13.000 trupă;
  - 44 tunuri, [diferite calibre și] 1.200 săbii.

Repartiția [acestora], pe teritoriu, s-a făcut de către autoritățile maghiare.

Armamentul și munițiile necesare s-au repartizat din depozitul Ostffyasszonyfa, neridicat de Armata „Mackensen" și lăsat de Aliați în posesia Guvernului maghiar, constând din 4.200 vagoane armament și muniții[69].

Aprovizionarea Ungariei și în special a Budapestei a fost o chestiune umanitară rezolvată de C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania] și s-a arătat detaliat anterior.

Din cele arătate - pe bază de documente - rezultă că, cei ce pot organiza pe alții, deși aceasta este o problemă grea pentru o armată ocupantă, se pot organiza și pe ei.

* * *

[g.] La acuzația de la punctul 7.

- În *Ziarul* [lui] Bandholtz[70], la 25 sept[embrie] 1919[71], se arată că: „*ministrul Afacerilor Străine*" maghiar, „*a venit să vadă pe generalul Gorton și pe mine și ne-a comunicat că a venit însuși ministrul Diamandi la Ministrul de Externe. Diamandi a arătat că românii au vrut întotdeauna să părăsească Ungaria, însă Antanta nu a vrut să-i lase*".

- În Ziarul „Kis Újság"[72], din 15.X.1919[73] se menționa:

„*Pentru apărarea ordinii interne a țării, este nevoie de a organiza o armată populară. Câțiva din reprezentanții Antantei nu vede, încă, timpul sosit de a părăsi Budapesta.*

[69] *Ibidem*, dosar nr. 228, p. 74.
[70] Autorul studiului denumește astfel: *Jurnalul generalului Bandholtz.*
[71] În document, din eroare, scris: 25 septembrie 1918.
[72] În document, scris în varianta: Kis Ujsag.
[73] În document, trimitere la: fond C. T. T., dosar nr. 261, p. 53.

Aceasta este explicarea Notei care, după știri din Paris, este adresată Guvernului Friedrich[74] *de la Consiliu Suprem, în care spune că trupele române nu vor părăsi Budapesta până când nu va fi organizată armata populară și nu va da și alte garanții că sunt capabili și singuri pentru a menține ordinea*".

Deci, românii, nu vor să părăsească Budapesta, pentru a provoca iar dezordine și astfel să fie rechemați, cum s-a afirmat.

* * *

[h.] La afirmația de la punctul 8.

Ospitalitatea românului este în genere recunoscută; iar, cât privește de dragostea noastră pentru americani, aceasta rezultă din faptul că în școlile românești, în serviciile noastre științifice și literare, în reviste, în tratatele de istorie și geografie, arătăm că America este țara civilizației, a libertății și a progresului.

Din toate acestea, americanul reiese [ca fiind:] energic, îndrăzneț, plin de inițiativă, entuziast, curajos și întreprinzător în lupta cu dominarea forțelor naturii. Aceste calități le considerăm grefate pe o educație sufletească nobilă, pe un simț de moderație, pe dragoste de adevăr, pe imbolduri puternice pentru dreptate, cinste și onoare în angajamentele luate.

* * *

Din examinarea afirmațiilor și documentelor menționate rezultă că:

1. Generalul Bandholtz, a fost tot timpul în contrazicere cu scopul Misiunii Militare Interaliate și anume.

- Restaurarea Habsburgilor, în opunere cu hotărârile Consiliului Suprem de la Paris, care activa la excluderea lor, fiind provocatorii Războiului [Prim] mondial.
- Împiedicarea Armatei române de ocupație de a organiza Ungaria distrusă de bolșevism.
- Un protectorat fățiș față de nenumărate întreprinderi, care deveneau americane peste noapte.

2. „*Jurnalul nediplomatic*", nu prezintă interes istoric, fiind bazat numai pe note zilnice, personale; însă, denotă o antipatie profundă, dar neexplicabilă, pentru români, manifestată continuu în expresii lipsite de orice urbanitate, vulgare chiar.

3. Editarea cărții de către dl. Fritz Konrad Kruger, a avut drept scop numai propaganda revizionistă:

---

[74] István Friedrich, premierul Ungariei.

„Pentru că mi se pare că la lumina acestor destăinuiri și altora, postbelice, vor fi luate în considerație unele verificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, aceasta în interesul Ungariei și umanității”[75].

4. Domnul Balogh Iosef, s-a și grăbit să folosească această lucrare revizionistă, din lipsa altor „*documente sigure*”, pentru a descoperi: „*în fața lumii, corupția și pofta de prădăciune a soldatului roman*”[76]; urmărind în special ponegrirea României, [...], numai grație acuzațiilor nefondate ale unui reprezentant al unei Mari Puteri Aliate, care s-a erijat într-un mântuitor al Ungariei. [...].

* * *

Din examinarea afirmațiilor și documentelor menționate, rezultă că *Jurnalul nediplomatic*, nu prezintă interes istoric, fiind bazat numai pe note zilnice, personale, și denotă o antipatie profundă, dar neexplicabilă pentru români, manifestată în expresii lipsite de orice urbanitate, vulgare chiar.

Prin publicarea cărți de către dl. Fritz Konrad Kruger, s-a urmărit propaganda revizionistă[77]: „*pentru că mi se pare că, la lumina acestor destăinuiri și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele verificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, acesta în interesul Ungariei și al umanități*”.

De altfel, toată propaganda revizionistă ungară, se bazează pe o literatură de acest gen, pe publicații în care adevărul n-are niciun preț și în care numai imaginația, și falsul sunt puse la contribuție[78]”.

Cu referire la autorul și conținutul respectivului *Jurnal*, drept încheiere și ca o caracterizare generală, am optat în favoarea redării concluziei colonelul Victor Renescu regăsită în sus citatul său studiu:

„De altfel, toată propaganda revizionistă ungară, se bazează pe o literatură de acest gen, pe publicații în care adevărul n-are niciun preț și în care numai imaginația, și falsul sunt puse la contribuție.

Noi, am avut în Bandholtz, un mare dușman la Budapesta, dar, tot din *Ziarul* lui, se vede cum, cu toate că intrasem fățiș în sfera de acțiune a francezilor și refuzasem fățiș să intrăm în aceea a Marii Britanii; totuși, toți reprezentanții

[75] Consemnare regăsibilă în *Prefața* broșurii atribuite generalului Bandholtz.

[76] În document trimitere la: Iosef Balogh, *Românii în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, în „Revista maghiară”, luna februarie, 1935.

[77] Idem.

[78] Arhivele Militare Naționale Române București, fond Marele Stat Major, Secția Studii Istorice, dosar nr. 799, f. 1-22.

acesteia se exprimă pentru adevăr, adică pentru noi și contra lui Bandholtz, și sir Georges Clerk și sir Rattigan și generalul Bridges, care toți trei aveau atâtea titluri de glorie la activul carierii lor, pe când acelea ale lui Bandholtz nu le cunoaștem.

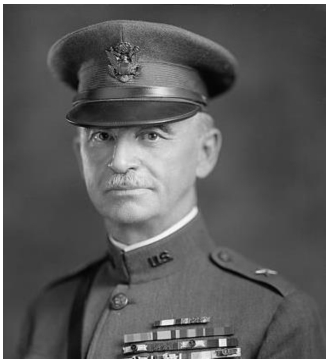
Avem o propagandă revizionistă puternică în Ungaria, pentru că țara e guvernată exclusiv de magnați, care nu se pot menține la putere decât prin exagerarea visurilor șoviniste; numai un Guvern cu adevărat liberal, ar putea lega adevărate relații amicale cu cehoslovacii, iugoslavii și românii".

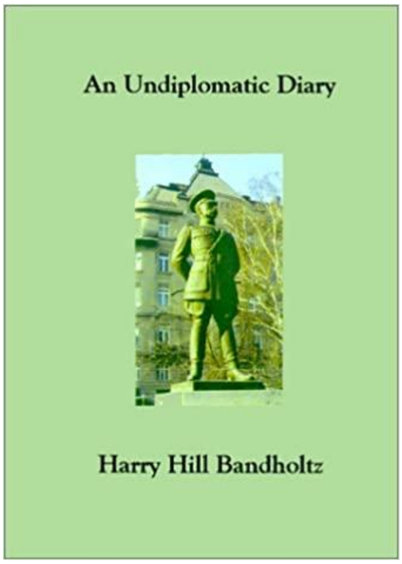
ILUSTRAȚII

Misiunea Militară Interaliată la Budapesta. [al doilea din stânga ministrul Constantin Diamandy, gl. Harry H. Bandholtz (SUA), gl. Ernesto Mombelli (Italia), gl. Reginald Gorton (Marea Britanie), gl. Jean César Graziani (Franța), gl. Gheorghe Mărdărescu (România)][79].

[79] https://telegraph.md/fotografii-istorice-cum-a-ajuns-armata-romana-la-budapesta-in-primul-razboi-mondial/

General Harry Hill Bandholtz[80]. *O copertă a broșurii:* Un Jurnal nediplomatic

General John Joseph Pershing[81].

---

[80] https://www.reddit.com/r/austriahungary/comments/ofbfov/general_harry_hill_bandholtz_head of_the_american/

[81] https://www.mysanantonio.com/news/local/military/slideshow/17-things-you-should-know-about-Gen-John-J-80500.php

SOME ASPECTS MARKED IN THE STUDY LIEUTENANT-COLONEL NICOLAE STĂTESCU: THE OCCUPATION OF BUDAPEST BY THE ROMANIAN ARMY, ACCORDING TO DOCUMENTS

Abstract

The presented study was prepared in 1935 by Lieutenant-Colonel Nicolae Stătescu, from the Historical Service of the Army within the Great General Staff, under the title: "Occupation of Budapest by the Romanian Army, according to documents". The study critically analyzes, in general terms, and issues counter-arguments - based on documents - to some of the disparaging statements recorded against the Romanian Army - during the occupation of Hungary and Budapest - in the brochure attributed to the American Major General Harry Hill Bandholtz and entitled: An Undiplomatic Diary; in which he: "only seeks to portray the Romanian occupation in the worst colors".

We note that the pamphlet: An Undiplomatic Journal, by General Harry Hill Bandholtz, was edited after his death by Professor Fritz Konrad Kruger of "Witterberg College" and printed in 1933 at "Columbia University Press" in New York.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 139-166

„EVACUAREA TERITORIULUI UNGARIEI” DE ARMATA ROMÂNĂ [1919-1920] ILUSTRATĂ ÎNTR-UN DOCUMENT DIN ARHIVA SERVICIULUI ISTORIC AL ARMATEI

CORNEL ȚUCĂ*
LAURENȚIU BATIN**

Menționăm faptul că în perioada interbelică bibliografia istorică română de specialitate a tratat rolul și activitatea Armatei române în perioada ocupației Budapestei și regiunii situate la vest de Tisa, sub multiple aspecte.

În calitate de coautor al prezentei comunicări, țin să specific faptul că anterior elaborării acesteia am fost preocupat - împreună cu lect. univ. dr. Cornel Popescu (Universitatea Pitești/Muzeul Județean Argeș) - de identificarea, selectarea, prelucrarea și publicarea unei serii de documente istorice din fondul de arhivă creat de Serviciul Istoric al Armatei - sub denumirile succesive avute de acesta în perioada interbelică - privind conflictul dintre Armata română și Armata Roșie (bolșevică) ungară (1919)[1].

Urmare a acestei constante preocupări, au fost identificate informații cu un caracter inedit referitoare la „*Evacuarea teritoriului Ungariei*” de către Armata română în fondul de arhivă creat de Serviciul Istoric al Armatei (denumit la aceea dată: Secția 8 Istoric), în cuprinsul unității arhivistice inventariată sub curentul nr. 809. Conform titlului generic citat, în respectivul document sunt consemnate o serie de informații care reflectă problematica nominalizată.

Astfel, pe fila de gardă a acestei unități arhivistice se află consemnate cu litere de mână, scrise aplecat spre dreapta și în tuș negru, următoarele elemente de identificare:

---

* Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.
** Primarul comunei Giulești, Județul Maramureș.

[1] Activitate concretizată, reamintim celor interesați, prin publicarea lucrării - în două volume: Cornel Popescu, Cornel Țucă, *Campania Armatei române în Ungaria (20 iulie - 18 august 1919)*, Brăila, Editura „Istros” a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2019 [Vol. I: *Ofensiva Armatei Roșii ungare (20-22 iulie 1919)* și Vol. II: *Contraofensiva Armatei române: planificare și desfășurare (23 iulie – 18 august 119)*]. Lucrare distinsă de Academia Oamenilor de Știință din România cu premiul „*Aurel Sacerdoțeanu*” (10 iunie 2021).

„*Marele Stat Major. Secția 8 Istoric.* [...]
Cap[*itolului*] *XVII. Evacuarea teritoriului Ungariei.*
Lucrare executată de maior C[*onstantin*] *Drăgănescu.*
O primă descriere amănunțită”.

Apoi, la începutul primei file, autorul, maiorul Constantin Drăgănescu, a consemnat la aceeași dată:

„*Lucrare începută la 1 octombrie 1927 și terminată la 10 aprilie 1928*”.

În prezenta comunicare ne-am propus să redăm din acest document - integral, în continuare - conținutul informațional al primului capitol și parțial pe cel al celui de-al doilea[2], intitulate:

I. „E*venimentele politice premergătoare evacuării teritoriului* U*ngariei*”.

II. „*Evacuarea Budapestei și a teritoriului Ungariei dintre Dunăre și Tisa*”.

Cu referire la conținutul acestor capitole, menționăm, de asemenea, că ele sunt structurate, la rândul lor, în mai multe subcapitole, fiecare dintre acestea având numere individuale de ordine (1, 2, 3 etc.) și titluri proprii[3].

«**I.** EVENIMENTELE POLITICE PREMERGĂTOARE EVACUĂRII TERITORIULUI UNGARIEI.

1. Hotărârea Guvernului român de a evacua Ungaria.

Scopul pentru care Budapesta și o parte din teritoriului Ungariei fuseseră ocupate, fiind atins[4], trupele române nu mai aveau niciun interes ca această ocupație să mai dureze, cu atât mai mult cu cât ținerea sub arme a unor efective ridicate apăsa asupra României deja secătuită de Puterile Centrale în timpul Campaniei 1916-1917.

De altfel, însuși Consiliul Suprem de la Paris, fixând ca printre atribuțiile Misiunii Militare Interaliate[5] de la Budapesta este și aceea: „*de a aranja cu comandamentele român și sârb retragerea trupelor române și sârbe*”, care n-ar fi absolut necesare pentru menținerea ordinii și execuția Armistițiului de către Ungaria; rezultă, din aceasta, dorința Consiliului Suprem [Aliat] ca ocupația Ungariei să înceteze cât mai curând[6].

---

[2] Precizare: documentul, din care redăm aceste prime capitole, se află publicat integral în: Cornel Popescu, Cornel Țucă, *Armata română în Ungaria: dislocări - evacuare (1919-1920)*: *documente*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2022, p. 103-268.

[3] Menționăm că o variantă a comunicării de față a fost trimisă spre publicare.

[4] Dezarmarea forțelor bolșevice ungare și restabilirea ordinii în interiorul Ungariei.

[5] Mențiune: în document apare consemnat, uneori chiar concomitent, sub denumirile: „Misiunea/Comisia Militară Interaliată”, „Misiunea/Comisia Militară Aliată” sau „Misiunea/ Comisia Interaliată”.

[6] Depozitul Central de Arhivă al Ministerului Apărării Naționale Pitești [în continuare abreviat: Dp. C. A.], fond Comandamentul Trupelor din Transilvania [în continuare abreviat: C. T. T.], dosar nr. 228 (Biroul legături), p. 219 (Directivele date de Consiliul Suprem Aliat referitoare la atribuțiile Misiunii Militare Interaliate de la Budapesta).

În consecință, Guvernul român, călăuzit de interesele noastre proprii, precum şi de dorința de a fi de acord cu Consiliul Suprem, arată la 2 septembrie [1919] acestui Consiliu, prin delegația română de pe lângă Conferința de Pace: „*interesul pe care l-ar avea de a-și retrage trupele sale dincoace de Tisa, declinându-și orice răspundere pentru starea haotică în care va fi aruncată din nou această regiune a Europei disputată între bolșevici și monarhiștii reacționari*”[7].

Pentru executarea hotărârii luate de Guvern, M[arele] C[artier] G[enera]1, la data de 7 septembrie 1919, ordonă Comandamentului Trupelor din Transilvania [prin Ordinul nr. 3.446[8]]:

„1) *Pentru a se pune capăt dificultăților pe care Conferința Păcii ni le face în Ungaria, Guvernul a hotărât ca trupele noastre să evacueze tot teritoriului unguresc de la Vest de Tisa.*

2) *Astfel fiind, C*[*omandamentul*] *Tr*[*upelor din*] *Tr*[*ansilvania*][9], *va lua dispoziții*:

a) *Să retragă toate trupele și serviciile la Est de Tisa.*

b) *Operațiunea, va începe și se va executa pe măsură ce autoritățile ungurești vor lua dispozițiile necesare ca să asigure ordinea în regiunile care vor fi evacuate.*

c) *După ce operațiunea va fi terminată, se vor ridica toate podurile militare de pe Tisa. Vor fi lăsate în bună stare de funcționare podurile de cale ferată de la Csongrad și Szolnok; dacă autoritățile ungurești își iau înscris angajamentul a ne restitui, în timpul pe care-l va fixa C. Tr. Tr., costul lucrărilor, cât și materialul militar similar cu acela întrebuințat la Szolnok.*

d) *Gruparea trupelor noastre la Est de Tisa, se va hotărî de Comandamentul Trupelor din Transilvania, care va avea în vedere atât nevoia de a ne acoperi în bune condiții dinspre Vest, cât și mai ales dinspre Sud-Vest.*

e) *În acest ultim scop, este urgent necesar să luați dispoziții a concentra fără întârziere în Banat și în imediata lui apropiere 2 divizii de infanterie, de preferință Divizia 1* [*Infanterie*] *și* [*Divizia*] *a 2-a Cavalerie.*

f) *Aceste forțe, vor trebui să fie puse sub un comandament unic, deoarece sunt destinate a face față unei eventuale agresiuni sârbești.*

g) *Detaliile asupra situației și intențiilor sârbilor, vor fi comunicate chiar astăzi prin Secția Operațiilor Marelui Cartier General.*

---

[7] În document, maiorul Constantin Drăgănescu a consemnat ca trimitere: *Memoriul Cristodorescu*, p. 76, Anexa nr. 198 (Adresa Guvernului român din 2.IX.1919 transmisă premierului francez George Clemenceau de ministrul Nicolae Mișu).

[8] *Loc. cit.*, fond Marele Cartier General [în continuare abreviat: M. C. G.], dosar nr. 628, p. 25 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 3.446 din 7.IX.1919) și fond C. T. T., dosar nr. 26, p. 139 (același ordin).

[9] Comandamentul Trupelor din Transilvania, în continuare abreviat: „C. T. T.” sau „C. Tr. Tr.”.

h) *Până la terminarea concentrării prevăzută la cap*[*itolul*] ***e****), de mai sus, este bine să dați instrucțiuni trupelor noastre de contact să nu se lase antrenate de provocările evident intenționate ale diferitelor autorități sârbești.*

3) *Operațiunea de retragere, se va face în mod metodic și, în astfel de condiții, încât să se asigure menajarea forțelor noastre și nevoile de ordine și siguranță a mișcărilor.*

[*Șeful Marelui Cartier General*],
General
[*Constantin*] *PREZAN*".

Tot în ziua de 7 septembrie [1919], Marele Cartier General, [prin Ordinul nr. 3.441[10]], comunică Comandamentului Trupelor din Transilvania că, de comun acord cu domnul prim-ministru, s-a hotărât că data începerii retrageri trupelor din Ungaria la Est de Tisa se va fixa de Comandamentul Trupelor din Transilvania de acord cu domnul ministru Diamandy[11], cărora li se dă deplină latitudine în această privință.

În consecință, Comandamentul Trupelor din Transilvania, face toate studiile în vederea începerii retrageri.

2. Amânarea hotărârii de a evacua Ungaria.

Hotărârea, de a retrage trupele române la Est de Tisa, provoacă intervenții pe lângă Guvernul român atât din partea populației ungare, cât și, ulterior, din partea Aliaților, ca să revină asupra acestei hotărâri, deoarece, Ungaria nedispunând la acea dată de forțe polițienești și armate care să fie în stare să asigure ordinea, retragerea trupelor române ar însemna reîntoarcerea anarhiei în Ungaria[12].

Astfel:

a) Doctorul Vsalussy Desso, prefectul ungar al ținutului Szabolcs, trimite o scrisoare comandantului Trupelor din Transilvania[13], cu următorul cuprins:

„*După informații demne de încredere, trupele române, s-ar pregăti să se retragă, din regiunea pe care o ocupă, înapoia Liniei de demarcație. Dacă se produce acest eveniment, sute de mii de cetățeni onești, care n-au nicio legătură cu bolșevismul și în special, printre acești cetățeni, intelectualii, vor fi expuși la*

[10] *Loc. cit.*, fond M. C. G., dosar nr. 628, p. 24 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 3.441 din 7 septembrie 1919) și fond C. T. T., dosar nr. 26, p. 146 (același ordin).

[11] Constantin Diamandy, înaltul comisar al Guvernului român la Budapesta.

[12] În document, maiorul Constantin Drăgănescu a consemnat ca trimitere: *Memoriul Secției 8 Istoric din Marele Stat Major* [fără a înscrie nr. și data întocmirii acestuia și a specificării nr. curent al dosarului în care a fost clasat], f. 82.

[13] Idem, trimitere: *Memoriul Cristodorescu,* p. 76, Anexa nr. 196.

cruda răzbunare a gărzilor roșii. Astfel, sângele multor nevinovați, va stropi pământul.

Rog, deci, Excelența Voastră, să binevoiască a interveni ca trupele regale române de ocupație să nu părăsească Linia actuală până ce Conferința de Pace nu va fi fixat soarta Ungariei și mai ales până ce situația va fi astfel, încât, să avem un guvern destul de tare pentru a domina elementele de dezordine”.

b) În ziua de [...][14] septembrie, o delegație a Partidului Social-Democrat [ungar], în frunte cu Payer, fost ministru în Cabinetul „Peidl”[15], se prezintă comisarului Guvernului român la Budapesta, ministrul Diamandy, rugându-l ca:

„*Trupele noastre să nu părăsească Buda Pesta așa de repede, dat fiind pericolul care amenință populația din partea teroarei albe și a trupelor pe care amiralul* [*Miklós*] *Horthy le organizează în regiunea Transdanubiană*”[16].

c) La 10 septembrie 1919, generalul american [Harry Hill] Bandholtz, din Comisia Militară Aliată din Budapesta, declară primului-ministru Brătianu că:

„*Retragerea trupelor române ar fi periculoasă, fără să fie restabilită ordinea în Ungaria*” *și* „*propune chiar lucru pentru a se atinge acest scop*”[17].

La data de 11 septembrie, Misiunea Militară Interaliată, comunică comandantului Trupelor din Transilvania că, fiind informată de plecarea foarte apropiată a trupelor române:

„*Crede indispensabil ca această plecare să se efectueze, în astfel de condiții, încât ordinea să nu fie tulburată un singur moment, în special la Buda Pesta. Pentru aceasta, trebuie ca forțele unguresti să înlocuiască trupele române, când se vor retrage, fără nicio întrerupere*”.

Comisia, mai arată că este esențial ca:

„*Trupele de poliție din Buda Pesta să fie înarmate, rugând Comandamentul Trupelor din Transilvania să dea tot sprijinul în acest scop*”[18].

d) Ziarul L’humanité, în numărul său de la data de 27 septembrie, scrie că:

„*Consiliul Suprem de la Paris, dându-și socoteala de urmările incalculabile pe care le-ar avea retragerea trupelor române din Ungaria, a invitat Guvernul din București ca să anuleze ordinele date pentru evacuare*”[19].

---

[14] În document: neconsemnată.

[15] Gyula Peidl, premierul Ungariei.

[16] În document, maiorul Constantin Drăgănescu a consemnat ca trimitere: Memoriul Cristodorescu, p. 77, Anexa nr. 206 (Raportul ministrului Constantin Diamandy nr. 155 din 16.IX.1919 înaintat primului-ministru Ion I. C. Brătianu).

[17] Idem, trimitere, p. 77, Anexa 201 (Adresa primului-ministru Ion I. C. Brătianu nr. 120 din 10 septembrie 1919 expediată ministrului Constantin Diamandy).

[18] *Loc, cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 228, p. 427 (Adresa Misiunii Militare Interaliate nr. 321 din 11 septembrie 1919).

[19] În document, maiorul Constantin Drăgănescu a consemnat ca trimitere: Memoriul Cristodorescu, p. 78, Anexa nr. 207.

În ziua de 13 septembrie, generalul Franchet d'Espèrey, într-o convorbire avută cu ministrul nostru plenipotențiar la Paris, Victor Antonescu, declară acestuia că:

„*Sfătuiește România să nu părăsească așa de curând Buda Pesta, căci lipsa de alimente se va resimții dureros; iar, pe de altă parte, vor rămâne în Buda Pesta 4 generali aliați, fără forțe, în mijlocul unei populații înfometată, gata de revoltă*"[20].

Față de aceste intervenții, Guvernul român cedează și revocă ordinul dat pentru retragerea trupelor din Ungaria.

3. Evacuarea teritoriului ocupat la Vest de Dunăre.

a) *Dispozițiile luate pentru executarea acestei evacuări*.

Încă de la data de 25 august 1919, Misiunea Militară Interaliată, sub semnătura generalului american Bandholtz, roagă C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], printr-o adresă[21]:

„*Să informeze Misiunea Militară Interaliată, care este intenția Guvernului român fața de teritoriul ungar de la Vest de Dunăre*".

La data de 27 august, Misiunea Militară Interaliată, comunică C[omandamentului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] că:

„*Ar fi necesar ca reorganizarea forței armate aprobată de Aliați pentru Ungaria să se efectueze într-o regiune în care ar fi evitat contactul cu trupele române; Misiunea consideră regiunea de la Vest de Dunăre ca* [*fiind*] *cea mai indicată în acest scop, dacă ar fi evacuată, afară de Buda, de către forțele române pe care o ocupă în prezent.*

Comisia, apreciază că această chestiune este nu numai foarte importantă, dar și de cea mai mare urgență".

Adaogă, că:

„[*Comisia*], *nu se îndoiește că opinia Comandamentului român va fi aceeași și că nu va pune nicio întârziere de a comunica Comisiei punctul său de vedere*"[22].

Luând avizul C[omandamentului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], generalul [Vasile] Rudeanu, răspunde în ziua de 28 august[23], la Nota de mai sus a Comisiei Interaliate, că:

---

[20] *Ibidem*, Memoriul Cristodorescu, p. 77, Anexa 204.

[21] *Loc. cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 180, p. 5 (Adresa Misiunii Militare Interaliate din 25.VIII.1919).

[22] Ibidem, p. 18 (Nota Comisiei Militare Interaliate din 27.VIII.1919 expediată generalului Vasile Rudeanu).

[23] *Ibidem*, p. 22 (Adresa de răspuns a generalului Vasile Rudeanu din 28.VIII.1919 expediată Comisiei Militare Interaliate).

„- *Linia ocupată în prezent de trupele române la Vest de Dunăre nu va fi depășită. Această linie, însă, este absolut necesară pentru a garanta siguranța trupelor române la Buda Pesta.*

- Este necesar, să cunoaștem efectivele fixate pentru Armata ungară, Planul de organizarea acestei armate, centrele de organizare și imediat, după ce Comandamentul Trupelor din Transilvania va cunoaște aceste chestiuni, va lua toate măsurile în sensul cererii Misiuni”.

A 2-a zi - 29 august [1919] - generalul american Bandholtz, împuternicit de Misiunea Militară Interaliată, răspunde generalului Rudeanu că:

„*Părerea întregii Misiuni este ca forțele române să evacueze imediat și complet toată Ungaria de la Vest de Dunăre, cu excepția unui cap de pod cu o rază de 20 km la Vest de Buda Pesta.*

Opinia Misiunii este că, în asemenea situație, Armata Regală română s-ar găsi în completă protecție împotriva vreunui atac bolșevic, mai cu seamă dacă restul forțelor române ar fi adăpostite de obstacolul Dunării”.

Această Notă a Misiunii Interaliate, împreună cu Nota din 27 august și răspunsul dat de C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] în copie lui Rudeanu, sunt înaintate de către C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] în copie M[arelui] C[artier] G[enera]1, [prin Raportul nr. 9.290 din 29.VIII.1919[24]], care, [la rândul lui], comunică Comandamentului în ziua de 30 august [1919, prin Ordinul nr. 3.310[25]], că:

„*În principiu, se poate admite cererea Misiunii Interaliate; capul de pot va fi stabilit pe cea mai bună linie de apărare, care se găsește în zona aflată între 20 și 30 kilometri Vest Buda Pesta*”.

În ziua de 31 august, generalul [Vasile] Rudeanu, răspunde că a fost însărcinat de C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] să comunice Misiunii că acest Comandament:

„*Privește la fel cu Misiunea retragerea trupelor și că stă în intențiile sale de a retrage trupele de la Vest de Dunăre pe o linie care nu ar depășii distanță de 20-30 km indicată în Nota Misiunii și a cărei determinare exactă va fi comunicată ulterior Misiunii*”[26].

Chestiunea evacuării regiuni de la Vest de Dunăre, fiind admisă în principiu de către C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], este încredințată pentru studiu aceleiași [Sub]comisii Mixte Aliate instituită de către Misiunea Militară Interaliată în înțelegere cu C. Tr. Tr.: „*pentru a controla reorganizarea Armatei ungare, în limitele efectivelor fixate de Aliați*”.

---

[24] *Ibidem*, p. 20 (Raportul Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 9.290 din 29.VIII.1919).
[25] *Ibidem*, p. 21 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 3.310 din 30 august 1919).
[26] *Ibidem*, p. 34 (Adresa generalului Vasile Rudeanu din ziua de 31.VIII.1919).

Subcomisia Mixtă Aliată, în procesele-verbale pe care le încheie, ca rezultat al deliberărilor din ședințele pe care le ține în zilele de 3 și 16 septembrie în Budapesta[27], consemnează, pe lângă chestiunile referitoare la organizarea Armatei ungare, și [că]: „*evacuarea teritoriului Transdanubian, se va efectua la data și după dispozițiile stabilite de Comandamentul român*".

În ședința de la 19 septembrie a [Sub]comisiei Interaliate[28], membrii Misiuni, în înțelegere cu dl. ministru Diamandy și comandantul Trupelor din Transilvania, hotărăsc:

„*Trimiterea unei Comisii, prezidată de lt. colonel Berthon*[29]*, la Cartierul amiralului* [*Miklós*] *Horty și în diferitele centre unde avea loc organizarea Armatei ungare*[30]*, pentru a cerceta stadiul de organizare al acestei* armate".

[Sub]comisia, [după încheierea inspecțiilor efectuate], raportează la 25 septembrie[31] că:

„- *Trupele ungare, nu pot să prezinte niciun pericol pentru Armata română și n-au intenția sau posibilitatea să atace pe români.*

- *Comandamentul unguresc, crede, că, în 8 zile va fi terminată organizarea celor 2 divizii de infanterie și a unui regiment de cavalerie; în consecință, este în stare de pe acum să reocupe teritoriul de la Vest de Dunăre și să asigure ordinea în acest teritoriu, afară de Buda Pesta*".

Bazată pe acest raport, Misiunea Militară Interaliată intervine la 25 septembrie pe lângă C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] cu rugămintea:

„*De a retrage fără întârziere trupele române pe partea de Est a Dunării, afară de un cap de pod cu raza de 20 km în jurul Budapestei, dorind să primească un răspuns cu hotărârea luată de către Comandament, în acest sens, până la 28 septembrie*"[32].

---

[27] *Ibidem*, p. 65-67 (Procesele-verbale ale Subcomisiei Mixte Aliate întocmite în zilele de 3 și 16.IX.1919).

[28] Din partea Comandamentului Trupelor din Transilvania a făcut parte din această Subcomisie: maiorul Dudu; iar din partea ungurilor lt. colonel baron Lang, ca informator. Subcomisia a mai avut în compunere: un colonel american, un maior englez și un căpitan italian.

[29] Șeful de stat major al generalului Graziani; în document numele este scris în variantele: Berthon, Berton, Bertton.

[30] *Loc. cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 180, p. 74 (Adresa Misiunii Militare Interaliate nr. 393 din 19 septembrie 1919 expediată ministrului ungar de război).

[31] *Ibidem*, dosar nr. 228, p. 223 (Adresa Misiunii Militare Interaliate din 25 septembrie 1919 expediată Comandamentului Trupelor din Transilvania) și dosar nr. 180, p. 76 (Raportul Subcomisiei Aliate din 25 septembrie 1919).

[32] *Ibidem*, dosar nr. 180, p. 108 (Adresa Misiunii Militare Interaliate din 25 septembrie 1919 expediată Comandamentului Trupelor din Transilvania).

Comandamentul Trupelor din Transilvania, comunică în ziua de 26 septembrie [1919] Misiunii Interaliate [prin Adresa nr. 108[33]]: „Planul general”, hotărât de Comandament, după care trupele române vor evacua teritoriul făcând, totodată, propuneri referitoare la modul înaintării trupelor ungare în zona evacuată.

Misiunea Militară Interaliată, răspunde [prin Adresa nr. 491[34]]: că: „*se unește propunerilor făcute*” și că: „*dă mandat Subcomisiei Mixte de a stabili, de comun acord cu comandamentele române și ungare, măsurile de detaliu necesare*”.

Misiunea, mai adaugă că:

„*Întrucât are credința fermă că această primă operațiune se va executa fără dificultăți, nu se îndoiește că, Comandamentul român - «ne s'applique», împreună cu Misiunea, ca să realizeze în scurt timp o a doua operațiune care ar apropia și mai mult trupele* [*ungare*] *de Buda-Pesta*”.

În ziua de 28 septembrie, C[omandamentul] T[rupelor din] T[ransilvania, prin Ordinul de operațiuni nr. 28[35]], dă ordinul de evacuare, care cuprinde următoarele dispoziții:

„1) *Armata ungară, aflată în curs de organizare, luându-și angajamentul ca, prin forțele de care dispune, să mențină ordinea în teritoriul ocupat la Vest de Dunăre, trupele noastre vor preda acest teritoriu autorităților militare ungare, oprindu-se*:

Pe linia: liziera Vest de Tat (*pe Dunăre) – liziera Vest N*[*agy*] *S*[*a*]*p - liziera Vest Bajna - Cota 369 (J.B.*[36]) *- Cota 269 - Turkas mjr. - Psz. Csordakut – Cota 304 - Psz. Obarok - Cota 146, de unde urmează cursul pârâului care se varsă în râul Vali-Viz*[37]*, la liziera de Sud a localității Felcsut*; *de aici linia urmează cursul râului Vali-Viz până la Cota 97, apoi cursul canalului care trece prin Szinatelep până la Oreg Major Psz* (pe Dunăre), *formând pe această linie un cap de pod în jurul Buda-Pestei*.

În fața acestei linii, Misiunea Militară Interaliată sau delegații săi, vor determina o Zonă Neutră de cel puțin 5 km, în interiorul căreia va fi interzisă pătrunderea vreunui element al acestor două armate.

2) *În vederea executării acestei operațiuni în cele mai bune condiții, Comandamentul a intervenit pe lângă Misiunea Interaliată:*

a) *Ca să dispună dirijarea trupelor ungare pe 2 direcții: Gyor și Veszprem - Szekesfehervar*.

---

[33] *Ibidem*, dosar nr. 228, p. 226 (Adresa Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 108 din 26 septembrie 1919).

[34] *Ibidem*, p. 221 (Adresa Misiunii Militare Interaliate nr. 491, probabil, din 26 septembrie 1919).

[35] *Ibidem*, dosar nr. 28, p. 864 (Ordinul de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 28 din 28 septembrie 1919).

[36] Precizare: în unele lucrări apare scris: Cota 369 (I.R.).

[37] Váli-víz, râu.

b) *Prin ofițerii de legătură delegați de Misiunea Interaliată și dublați de ofițerii români, să se dispună fracționarea fiecărei coloane în vederea ocupării diferitelor zone și localități, determinând momentul când trupele ungare vor trebui să ocupe fiecare localitate.*

3) *În principiu, modalitatea predării teritoriului se va face după normele următoare, care vor rămâne cu caracter permanent pentru executarea în viitor a oricărei operațiuni de această natură:*

a) *Se va întocmi un program pe zile, prin care se va fixa etapele zilnice de predarea teritoriului. Aceste etape vor fi socotite în raport cu capacitatea de marș a trupelor de infanterie.*

b) *Pentru fiecare din aceste etape, se va menține o linie de demarcație pe care trupele ungare nu vor depăși-o până la ora ce i se va comunica de către delegații Misiunii Militare Interaliate, în lipsa acestora de către Comandamentul român local, în scopul ca să evite orice contact între trupele noastre și trupele ungurești* (*afară de cazul arătat la punctul* «**c**»).

c) *Centrele importante* (*capitalele de comitate, localitățile miniere, fabricile principale etc.*)*, se vor preda direct autorităților militare ungare.*

Efectivele ungare, destinate anterior pentru garnizoana acestor centre și care nu vor depășii niciodată efectivele trupelor noastre care predau garnizoana, vor fi aduse în apropiere, la o distanță ce se va fixa de delegații Misiunii Militare Interaliate, în lipsa acestora de către cele două comandamente locale (*român și ungar*).

Trupele române, vor menține gărzile și patrulele cu strictul necesar de trupe, restul va fi adunat din vreme la marginea opusă intrării trupelor ungare.

Comandanții unguri, împreună cu efectivul corespunzător gărzilor și patrulelor noastre, vor intra în localitate.

[d)] *Trupele române, aflate în serviciul garnizoanei, vor preda serviciul în prezența ofițerilor delegați ai Misiunii Interaliate, comandamentului garnizoanei, comandamentului pieței și a ofițerilor comandanți ai trupelor române aflate în serviciul, căutând a se evita orice conflict sau incident.*

În timpul predării serviciului, atât ofițerii, cât și trupa vor avea o atitudine cât se poate de corectă și demnă.

În acest scop, se vor lua măsuri din vreme, făcându-se teorie ofițerilor și trupei, ca, prin atitudine, gesturi și vorbe, să evite a se da naștere la conflicte.

În principiu, contactul între ofițerii și trupele ambelor armate, va fi cât se poate de scurtă durată (*atât cât predarea serviciului necesită*).

e) *După predarea serviciului de garnizoană, trupa aflată în serviciu, se va aduna în anumite centre, fixate anterior, de unde întrunite se va încolona, împreună cu restul trupei* (*grosul coloanei, aflată la ieșirea din garnizoană*)*, continuând apoi marșul etapei zilei respective.*

f) *În principiu, predările, vor avea loc între orele 8,00 și 10,00 dimineața, în scopul ca trupele române să aibă timp să-și execute în cursul zilei și marșul fixat în etapa respectivă.*

g) *Se atrage atenția, în mod deosebit, asupra studierii acestei operațiuni în cele mai mici amănunte de către comandamentele în subordine, care vor da instrucțiuni de detaliu locale* (*potrivit sferei de acțiune al fiecăruia*).

h) *Toate mișcările, vor fi coordonate numai prin ordine de operațiuni.*

4) *În principiu, marșurile, se vor executa pe jos.*

Pentru înlesnirea transporturilor trenurilor regimentare și a bagajelor grele, peste strictul necesităților în timpul marșurilor, Biroul Transporturi, va lua dispoziții ca până la 29.IX.1919 să se afle 2 garnituri[38] la Raab, o garnitură la Veszprem și o garnitură la Szekesfehervar.

5) *Gruparea forțelor la Est de linia fixată la punctul* «**1**», *se va face de Grupul* „*General Moșoiu*”.

6) *Data începerii predări teritoriului, arătat la punctul* «**1**», *se va ordona ulterior.*

Până atunci, se vor lua măsurile necesare, premergătoare, în scopul ca operațiunea să poate începe imediat după primirea primului ordin.

7) *Grupul* „*General Moșoiu*”, *va înainta acestui Comandament, până cel mai târziu la 30.IX.1919/st. n.*[39], *copie după instrucțiunile de detaliu date pe baza acestui ordin.*

Comandantul Trupelor din Transilvania,
General
[*Gheorghe*] *MĂRDĂRESCU.*

Șef de Stat Major,
General
[*Ștefan*] *PANAITESCU*”.

Măsurile pregătitoare fiind luate, C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], comunică Misiunii Interaliate, Grupului „General Holban” și, spre știință, M[arelui] C[artier] G[eneral] că: „*evacuarea va începe la 4 octombrie*” [în conformitate cu prevederile Ordinului nr. 9.832 din 1.X.1919][40].

Misiunea Interaliată, luând cunoștință de această dată, trimite Comandamentului Trupelor din Transilvania, [prin Adresa nr. 514], la 1

---

[38] Feroviare.

[39] „Stil nou”, în documente abreviat: „st. n.”. Precizăm: dată înscrisă în conformitate cu prevederile „*Calendarului Gregorian*”, care a înlocuit „*Calendarului Iulian”*; introdus în Armata română „la 1 februarie 1919, zi devenită 14 februarie 1919”.

[40] *Loc. cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 915, p. 691 (Ordinul Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 9.832 din 1.X.1919).

octombrie [1919][41], o Notă a Subcomisiei Mixte de sub președinția lt. colonel Bertton, prin care această Subcomisie stabilește pe zile condițiile de detaliu în care trupele ungurești de la Vest de Dunăre vor trebui să înainteze și să ocupe teritoriul și localitățile în urma trupelor române.

În vederea executării acestor condiții și pentru a evita orice conflict, Subcomisia prezidată de lt. colonel francez Bertton este împărțită în 2 grupe:

- o grupă, care să supravegheze operațiunile cuprinsă între Dunăre la Nord și linia Papa - Bicske, în special evacuarea și predarea localităților: Gyor, Szony și Tatabanya;

- a doua grupă, care să supravegheze operațiunile dintre linia Papa - Bicske și Dunăre, în special evacuarea și predarea localităților: Veszprem și Szekesfehervar.

Prima grupă, este compusă dintr-un colonel american, un maior englez și un ofițer român; a doua [grupă], din[tr]-un căpitan italian și un ofițer român, sub conducerea directă a lt. colonel Bertton.

În plus, fiecărei grupe, i se atașează un ofițer ungur ca interpret.

b) *Desfășurarea operațiunilor de evacuare*.

[**4 octombrie 1919**]

În dimineața de 4 octombrie [1919], detașamentele noastre înaintate din regiunile Gyor și Veszprem - Szekesfehervar, încep predarea teritoriului hotărât[42].

În ziua de 4 octombrie, se predă autorităților militare ungare localitățile: Gyor, Varsany, Zirc și Veszprem; iar trupele noastre se retrag pe linia: Bana (25 km Est Gyor) - Kisber - Csernye[43] (20 km Sud Kisber) - Varpalota și Peremarton.

Mai în detaliu, predarea și mișcările trupelor s-au făcut în această zi astfel:

În Sectorul „Gyor”.

Mișcarea a început la ora 9,00 și până în seara zilei de 8 octombrie trupele din acest sector s-au retras pe linia localităților următoare:

- Regimentul 7 Vânători (afară de Compania a 6-a), la Bana;
- Escadronul 4/[Reg.] 2 Roșiori, la Acs (10 Km. N./E. Bana);
- Bateria a 5-a călăreață, la Babolna Puszta (6 km S./E. Bana);
- Escadronul 1/[Reg.] 2 Roșiori și Compania a 6-a din Regimentul 7 Vânători, la Kisber;
- Statul Major și Grupul de mitraliere al Regimentului 2 Roșiori, la Kocs (20 km N./E. Kisber);

---

[41] *Ibidem*, dosar nr. 228, p. 343-355 (Adresa Misiunii Militare Interaliate nr. 514 din 1.X.1919).

[42] *Ibidem*, dosar nr. 7, dările de seamă ale Comandamentului Trupelor din Transilvania, zilele de 4-10 octombrie 1919.

[43] Bakonycsernye (Ungaria, în documente scris în varianta: „Csernye”).

- Escadronul 3/[Reg.] 2 Roșiori, la Banhyda[44] (12 km Est Kocs).

Garnizoana Gyor, a fost predată la ora 10,00 autorităților civile și militare ungare, în prezența Subcomisiei Militare Interaliate (Grupul 1).

În sectorul Szekesfehervar.

Detașamentul din Veszprem (Compania 2/[Reg.] 8 Vânători și Escadronul 2/[Reg.] 7 Roșiori), a predat garnizoana autorităților militare ungare la ora 9,00, în prezența Subcomisiei Militare Interaliate (Grupul 2); iar la ora 10,00, Detașamentul s-a pus în marș, ajungând la ora 13,30 la Varpalota.

Predarea localităților și retragerea trupelor noastre s-a făcut în perfectă ordine și liniște.

[**5 octombrie 1919**]

A doua zi - 5 octombrie[45], trupele noastre continuă predarea teritoriului și retragerea până pe linia ce trece pe la Vest de localitățile: Szony (Est Komarom) - Macsa - Kocs[46] - Dad (8 km Sud Kocs) - Bokod - Csakbereny (20 km N[ord] Szekesfehervar) - Sarkeresztes - Szekesfehervar, grupându-se în seara zilei astfel:

- Escadronul 4/[Reg.] 2 Roșiori, la Dunaalmas (15 km Est Komarom);
- Regimentul 7 Vânători, la Kocs;
- Bateria a 5-a călăreață și Escadronul 1/[Reg.] 2 Roșiori, la Banhyda (12 km Est Kocs);
- Statul Major și Grupul de mitraliere al Regimentului 2 Roșiori, la F[elso] Galla (4 km. S./E. Banhyda);
- Escadronul 3/[Reg.] 2 Roșiori, la Bicske.

Detașamentul de la Varpalota, compus din escadroanele 2 și 3 din Regimentul 7 Roșiori și Compania a 2-a din Regimentul 8 Vânători, a sosit la Szekesfehervar.

[**7 octombrie 1919**]

După o zi de repaus, în ziua de 7 octombrie, se predă orașul Szekesfehervar; iar în seara zilei, trupele române ajung pe linia localităților: Süttő (pe Dunăre, 25 kilometri Vest Komarom) - Tardos (10 km Sud Süttő) - Tolnia (4 km Sud Tardos) - Vértesboglár (10 km S./V. Bicske) - Adony (pe Dunăre, 40 km Sud Buda).

[**8 octombrie 1919**]

În ziua de 8 octombrie, trupele continuă retragerea până la linia Capului de pod de la Vest de Dunăre, stabilit de C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] și determinat de punctele: „*liziera de Vest a satului Tath (pe*

[44] Bánhida (azi, cel mai vechi cartier al orașului Tatabánya, Ungaria).
[45] În document, din eroare, scris: „5 iulie”.
[46] În document, din eroare, scris: „Kirs”.

Dunăre) - *liziera V*[*est*] de N[*agy*] *Sap* - *liziera V*[*est*] *Bajna, Cota 369* (*I.R.*) - *Cota 269 - Turkas mjr - Psz. Csordakut - Cota 304 - Psz Obarok, cursul pârâului care se varsă în râul Vali-Viz, la liziera de Sud a localității Felcsut; de aci, linia urmează cursul râului Vali-Viz până la Cota 97, apoi cursul canalului care trece prin Szinatelep până la Oreg. Major Psz* (*pe Dunăre*)", ocupând următoarele localități:

- Regimentul 7 Vânători și Bateria a 5-a [artilerie] călăreață, Torbagy (12 km. Est Bicske);
- Statul Major al Regimentului 2 Roșiori, cu Escadronul 1 și [Escadronul] 4, și Grupul de mitraliere, la Pilisvorosvar (10 km N./V. Buda);
- Escadronul 2/[Reg.] 2 Roșiori, la Esztergom;
- [Escadronul] 3/[Reg.] 2 Roșiori, la Szentendre;
- Statul Major al Regimentului 5 Roșiori, cu Grupul de mitraliere și escadroanele 1 și 2 [Roșiori], la Tarnok (20 km Sud/Est Bicske);
- Statul Major al Regimentului 7 Roșiori, cu escadroanele 2 și 3 [Roșiori] și Grupul de mitraliere, la Paty (15 km Est Bicske);
- Escadronul 1/[Reg.] 7 Roșiori, la Bicske;
- Escadronul 4/[Reg.] 7 Roșiori, la Bajna (20 km N. Bicske);
- P[unctul de] C[omandă] al Regimentului 8 Vânători, cu Batalionul I și Bateria a 6-a [artilerie] călăreață, la Buda;
- Escadronul 3/[Reg.] 5 Roșiori, la Alcsut; iar Escadronul 4/[Reg.] 5 Roșiori, la Martonvasar.

[**9 octombrie 1919**]

În ziua de 9 octombrie, C[omandamentul] T[rupelor din] T[ransilvania, prin Ordinul nr. 9.938[47]], completează ordinul dat pentru evacuarea teritoriului cu noi dispoziții:

„*Trupele, care constituie Capul de pod la Vest de Dunăre, să fie retrase pe linia: Vest Pilis Marot – Vest Pilis Szentelek - Vest Pilis Csaba - Vest Paty – Vest Bi*[*atorba*]*g*[*y*] - *Vest Soskut - Sud Erd.*

Mișcarea de retragere, se va executa în ziua de 10 octombrie 1919, urmând aceleași dispoziții de predarea teritoriului prevăzute de Ordinul de operațiuni nr. 28. Ora începerii retrageri, se va fixa de Grupul „General Moșoiu".

În ziua de 11 octombrie, va fi repaus; iar în ziua de 12 [*octombrie*], *va continua mișcarea de retragere după ordinul de operațiuni ce se va da ulterior.*

Se vor lua măsuri, din vreme, ca să se facă controlul trenurilor în gările ce se află pe noua Linie de demarcație, atât pentru a nu se strecura indivizii în

---

[47] *Loc. cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 7, p. 5 (Ordinul Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 9.938 din 9.X.1919, dat ca urmare la Ordinul de operațiuni nr. 28 din 28 septembrie 1919).

neregulă, cât și pentru a oprii soldați care, întorcându-se din delegație, nu cunosc schimbările.

Este necesar ca, încă din gările din Buda Pesta, să se ia măsuri de îndreptarea oamenilor ce eventual se întorc la regimente spre noile localități.

[*Comandantul Trupelor din Transilvania,*
General
Gheorghe MĂRDĂRESCU]”.

[**10 octombrie 1919**]

Executarea acestor dispoziții are loc în ziua de 10 octombrie, în seara cărei zile trupele se găsesc grupate în Capul de pod de la Vest de Dunăre, astfel:

- P. C. al Reg. 2 Roșiori, cu grupele de mitraliere și Escadronul 4, la Obuda;
- Escadronul 3/[Reg. 2 Roșiori], la Szentendre;
- Escadronul 2/[Reg. 2 Roșiori], la Pilis și Escadronul 1/[Reg. 2 Roșiori], la Pilisvorosvar;
- P. C. al Regimentului 7 Roșiori, cu Grupul de mitraliere și Escadronul 3, la Buda Keszy (6 km Vest Buda);
- Escadronul 4/[Reg. 7 Roșiori], la, Piliscsaba;
- Escadronul 1/[Reg. 7 Roșiori], la Torbagy și Escadronul 2/[Reg. 7 Roșiori], la Paty;
- P. C. al Reg. 5 Roșiori, cu Grupul de mitraliere și Escadronul 2, la Tarnok;
- Escadronul 1/[Reg. 5 Roșiori], la Bia[torbagy];
- Escadronul 3/[Reg. 5 Roșiori], la Soskut;
- Escadronul 4/[Reg. 5 Roșiori], la Erd;
- Regimentul 8 Vânători, cu Batalionul I și Bateria a 4-a [artilerie] călăreață, [la] Budaörs; iar Batalionul II și Bateria a 5-a [artilerie] călăreață, la Torokbalint;
- Regimentul 7 Vânători, la Budapesta, în rezerva Grupului.

4. O nouă hotărâre a Guvernului român de a evacua Ungaria.

Dat fiind că generalii aliați continuau să ne facă dificultăți în chestiunea ocupării Ungariei, Guvernul român, hotărăște din nou retragerea trupelor la Est de Tisa.

În acest scop, M[arele] C[artier] G[eneral], dă în ziua de 7 octombrie [1919] Comandamentului Trupelor din Transilvania următorul Ordin [nr. 3.982[48]]:

[48] *Ibidem*, dosar nr. 26, p, 147 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 3.982 din 7.X.1919).

„1) *Trupele noastre, vor evacua toată regiunea de la Vest de Tisa*.

2) *Evacuarea, va începe la 10.X. curent*[49] *și se va executa, în astfel de condiții, încât să se asigure în tot momentul siguranța mișcărilor ultimelor elemente.*

3) *După executarea acestei operațiuni, diviziile 1, 6 și 7 Infanterie, vor fi deplasate, prin îngrijirea Marelui Cartier General și la data ce se va comunica ulterior, în garnizoanele lor de pace.*

În consecință, Comandamentul Trupelor din Transilvania, pe de o parte, va ține seamă de această intenție când va hotărî gruparea forțelor sale la Est de Tisa; iar, pe de altă parte, va lua dispoziții ca diviziile 1, 6 și 7 [*Infanterie*], *concentrate la Est de Tisa, încât să se poată îmbarca și cu multă* (... *!*) *și cu ușurință.*

4) *Pentru gruparea forțelor noastre la Est de Tisa, se va avea în vedere următoarele:*

a) *Să se execute o bună acoperire a frontului;*

b) *Să se păstreze rezerve numeroase și puternice;*

c) *Posibilitatea de a se manevra cu ușurință și*

d) *Instalarea trupelor în bune condiții de trai și instrucție pentru iarnă.*

5) *Lagărele de prizonieri aflate la Vest de Tisa, vor fi predate cu forme legale autorităților maghiare. La această predare, să asiste și ofițerii aliați.*

6) *Pe timpul de evacuare, Postul de Comandă al Comandamentului Trupelor din Transilvania, va fi la Oradea Mare; iar după terminarea ocupației, la Sibiu.*

[*Șeful Marelui Cartier General*],
General
[*Constantin*] *PREZAN*".

Cum, însă, la data de 7 octombrie nu era terminată organizarea forțelor militare și de poliție ungare, ni s-a dat să înțelegem că:

„*Părăsirea Ungariei de către trupele române ar putea fi interpretată ca un act de ostilitate față de Statele Aliate, care erau reprezentate la Buda Pesta*".

Astfel, Misiunea Militară Interaliată, văzând mișcările de trupe pe care Comandamentul Trupelor din Transilvania le-a făcut în luna octombrie în interiorul Zonei de Operațiuni atât între Dunăre și Tisa, cât și la Est de Tisa și crezând că aceste mișcări înseamnă o evacuare parțială a Ungariei, comunică la data de 20 octombrie Comandamentul Trupelor din Transilvania că:

„*Mișcările de trupe efectuate au un efect considerabil asupra situației generale în Ungaria*"[50].

[49] 10 octombrie 1919.
[50] *Loc. cit*., fond C. T. T., dosar nr. 288, p. 274 (Adresa Misiunii Militare Interaliate din 20.X.1919).

Ori, deplasările de trupe care au loc în luna octombrie, fiind făcute în scopul rotației trupelor în diferite zone, Comandamentul Trupelor din Transilvania comunică la 22 octombrie Misiunii [prin Adresa nr. 298[51]], că:

„Aceste deplasări nu sunt în legătură cu evacuarea Ungariei”.

Dorința de a retrage trupele din Ungaria fiind exclusiv rezultatul considerațiilor de altă natură și nici de loc a unei manifestații de ostilitate față de Aliați, Guvernul român hotărăște:

„*Rămânerea trupelor române până la completa organizare a forțelor ungare*”.

[De altfel], în acest scop, M[arele] C[artier] G[eneral], [încă] la data de 9 octombrie [1919] revocă ordinul referitor la evacuarea Ungariei, dispunând [prin Ordinul nr. 4.038[52]] ca:

„*C*[*omandamentul*] Tr[*upelor din*] Tr[*ansilvania*], *să înceteze mișcările de evacuare, păstrând la Vest de Buda Pesta un Cap de pod la o depărtare de maximum 20-25 km de oraș*”.

Cum, însă, M[arele] C[artier] G[eneral], menține hotărârea de a transporta în țară diviziile 1, 6 și 7 [Infanterie], chiar în cazul când vom fi nevoiți a continua să ocupăm Ungaria, ordonă C[omandamentului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] să ia dispoziții ca aceste div[izii]:

„*Să fie disponibile cu începere de la 20 octombrie*”.

În același timp, M[arele] C[artier] G[eneral], pune în vedere C[omandamentului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] ca:

„*Materialul cerut de col. american Yates, pentru armarea poliției ungare, să fie livrat în cel mai scurt termen posibil*”.

Hotărârea de a evacua Ungaria, cât mai repede, rămâne însă în principiu, urmând ca data începerii evacuări să fie fixată de ministrul Diamandy de comun acord cu C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania].

[...].

II. EVACUAREA BUDAPESTEI ȘI A TERITORIULUI UNGARIEI DINTRE DUNĂRE ȘI TISA.

1. Dispozițiile luate de M[arele] C[artier] G[eneral].

Odată fixată data începerii evacuări, M[arele] C[artier] G[eneral], dă Comandamentului Trupelor din Transilvania în ziua de 2 noiembrie [1919] următorul Ordin [nr. 4.631[53]]:

---

[51] *Ibidem*, p. 272 (Adresa Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 298 din 22.X.1919).

[52] *Ibidem*, fond M. C. G., dosar nr. 626, p. 37 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 4.038 din 9.X.1919).

[53] *Ibidem*, p. 46 (Ordinul Marelui Cartier General nr. 4.631 din 2.XI.1919) și fond C. T. T., dosar nr. 26, p. 153 (același ordin).

„1) *Poliția ungurească fiind organizată, trupele noastre vor evacua toată regiunea de la Vest de Tisa.*

2) *Evacuarea, va începe la data care o veți fixa de comun acord cu d-l ministru Diamandy și se va executa astfel, încât, să asigure în tot momentul siguranța mișcărilor ultimelor elemente; pentru a se evita contactul direct cu trupele organizate ungurești este necesar să existe, în fiecare seară, o zonă neutră de 10 km între forțele adverse, până la trecerea Tisei.*

3) *Gruparea forțelor noastre la Est de Tisa, se va face de comandantul Trupelor din Transilvania, care va ține seama de următoarele considerații:*

a) *Pe de o parte, apărarea în bune condiții a Frontului de Vest*[54] *în contra unei eventuale agresiuni și, pe de altă parte, să se asigure în tot momentul ordinea în Zona de Supraveghere.*

b) *Pentru îndeplinirea acestei îndoite însărcinări, Comandantul Trupelor din Transilvania, va dispune în permanență de diviziile ardelene, de Divizia 1 Cavalerie, de diviziile 1 și 2 Vânători și* [*de*] *Regimentul Vânători de Munte*.

c) *Divizia a 2-a Infanterie și* [*Divizia*] *a 2-a Cavalerie, rămân provizoriu în Transilvania la dispoziția Comandantului Trupelor, până când vor fi transportate: cea dintâi în Basarabia și cea* [*de a*] *2-a în Moldova; transporturile vor fi probabil executate în luna decembrie.*

d) *Acoperirea imediată a Frontului să se facă pe rând cu trupele ardelene, care vor fi menținute câte două luni pe front și* [*câte două luni*] *în garnizoanele lor de reședință; iar, diviziile de vânători și Divizia* [*1*] *de Cavalerie, să fie păstrată în rezerva Frontului.*

e) *Atât gruparea forțelor care se vor afla în acoperirea pe Tisa, cât și aceea a forțelor din rezervă, va trebui să fie astfel făcută, încât, să asigure atât putința de a manevra cu ușurință, cât și necesitatea de a le instala în bune condiții de trai și instrucție pentru iarnă.*

4) *Pe timpul când se va executa evacuarea și gruparea forțelor, Postul de Comandă al Comandantului Trupelor din Transilvania va fi la Oradea Mare; iar, după terminarea acestei operațiuni, la Sibiu*.

[*Șeful Marelui Cartier General*],
General
[*Constantin*] *PREZAN*”.

2. Dispozițiile luate de Comandamentul Trupelor din Transilvania.
a. [*Ordinul de operațiuni nr. 33 din 7 noiembrie 1919*].

[54] În document, din eroare, scris: Frontului de Est.

Pentru executarea ordinului M[arelui] C[artier] G[eneral], C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], dă în ziua de 7 noiembrie [1919] următorul Ordin de operațiuni [nr. 33[55]]:

„1) *Misiunea Armatei de ocupație a teritoriului unguresc de la Vest de Tisa fiind terminată, conform ordinului M. C. G. nr. 4.631 din 2.XI.1919, st. n., trupelor noastre vor evacua această regiune.*

Data precisă a începerii evacuări se va comunica ulterior, prin ordin special, în scopul ca să se evite incidente și demonstrații de simpatie sau antipatie din partea populației.

În special în centrele mari, comandamentele și trupele, vor păstra cel mai mare secret asupra datei începerii evacuări.

Evacuarea se va executa astfel, încât, să se asigure în tot momentul mișcările ultimelor elemente.

2) *Operațiunea de evacuare, va fi împărțită în două perioade:*

a) *Perioada pregătitoare, care va consta:*

- *din evacuarea la Est de Tisa, până la data de 10.XI.1919, st. n., a tuturor impedimentelor care au fost rămase la unități și comandamente, în urma evacuării* [*efectuate conform prevederilor*] Ordinului [*C. Tr. Tr.*] *nr. 9.850 din 3.X.1919*[56] (*exceptând strictul necesar trupelor în marș*);

- *din evacuarea tuturor bolnavilor aflați în infirmerii și spitale, și*

- *din executarea unor mișcări de trupe anticipate* (*marșuri și exerciții în jurul garnizoanelor, concentrări și dislocări de trupe, în raport cu gruparea inițială*), *în scopul că: pe de o parte, populația să nu simtă momentul adevărat al evacuării* (*deprinzându-se din vreme cu mișcările de trupe*); *iar, pe de altă parte, pentru ca, în ajunul începerii evacuări, unitățile cele mai înaintate să fie grupate în situația inițială cea mai favorabilă.*

b) Perioada evacuării propriu-zisă, care va consta din retragerea ordonată și judicioasă a tuturor elementelor armatei la Est de Tisa.

Această operațiune, se va executa după programul alăturat (*vezi Anexa nr. 1*)[57].

3) *Marșurile până la Tisa, se vor executa numai pe jos, oprindu-se cu desăvârșire a se întrebuința căruțe de rechiziție de la populație.*

4) *Divizia a 20-a* [*Infanterie Ardeleană*] (*mai puțin Brigada 50* [Infanterie]), *va devansa mișcarea spre Est cu o zi înaintea aripii stângi a* Grupului „*G-1 Moșoiu*”.

---

[55] *Loc. cit.*, fond C. T. T., dosar nr. 28, p. 998 (Ordinul de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 33 din 7.XI.1919).

[56] Vezi: *ibidem*, dosar nr. 7, f. 22 (Ordinul Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 9.850 din 3.X.1919).

[57] Anexa nr. 1, nu este publicată.

5) *Grupurile, vor avea grijă ca, companiile de căi ferate* (*1 și a 7-a în Buda Pesta, în gările de Vest și Est; Compania a 5-a, la Keskemet, și a 6-a, la Szolnok*), *precum și comandanții de gări, să plece cu ultimele elemente, înainte de ridicarea gărzilor, încredințându-se de scurgerea ultimului tren*.

6) *Trecerea Tisei se va face de:*

a) *Divizia a 2-a Cavalerie, pe la Kis Köre* (*pe podul de pontoane fluvii*), *exceptând trupele din Brigada a 3-a Roșiori, aflate în regiunea Miskolcz, care vor trece pe la Tokay* (*pe podul de pontoane din material capturat*).

b) *Divizia 1 Vânători, Divizia a 2-a Vânători și Divizia a 20-a* [*Infanterie*] (*mai puțin Brigada a 50-a Infanterie*), pe la Szolonk (*pe cele două poduri* [*de*] *pontoane fluvii*).

c) *Brigada a 50-a Infanterie și Brigada a 4-a Roșiori, pe la Csongrad* (*pe podul* [*de*] *pontoane fluvii*).

7) *Divizia a 20-a* [*Infanterie Ardeleană*], *după trecerea Tisei, va intra sub ordinele Zonei Militare*.

8) *După trecerea trupelor, se vor ridica toate podurile de pontoane de pe Tisa, sub protecția acoperirii necesare.*

9) *Gruparea la Est de Tisa, va fi:*

a) *În acoperire pe Tisa:*

- *Divizia a 20-a* [*Infanterie Ardeleană*], *de la gura Someșului până la Abad Szalok, inclusiv, cu P. C. la Debrețin; și*

- *Divizia a 18-a* [*Infanterie Ardeleană*], *de la Abad Szalok, esclusiv, până la gura Mureșului și, de aci, pe Mureș până la Mako, cu P. C. la Bekescsaba.*

b) *Brigada a 4-a Roșiori, după trecerea Tisei, se transportă pe jos la Mezohegyes, unde reintră sub ordinele Diviziei 1 Cavalerie.*

c) *Divizia a 2-a Cavalerie, în regiunea: Szeghalom, Fuzes Gyarmat, Koros Ladany, Vestő, Okany, Komadi, Berettyo Ujfalu, cu P. C. la Debrețin.*

d) *Divizia 1 Vânători, în regiunea: Gyula, Ketegyhaza, Nagyer, Nagy Szalonta, Sarkad, cu P. C. la Gyula.*

e) *Divizia a 2-a Vânători, în regiunea: Oradea-Mare, Szekelyhid, Margita, cu P. C. la Bihar, Dioszeg* (*alegerea lăsându-se la latitudinea diviziei*).

10) *Constituirea diviziilor pe grupuri, după trecerea la Est de Tisa, se va ordona ulterior.*

11) *Transporturile de la Tisa înainte, în regiunile arătate mai sus, se vor face pe jos, afară de Divizia a 20-a* [*Infanterie*] *și Cartierul cu infanteria Diviziei a 2-a Vânători, care se vor transporta cu calea ferată*.

Eventual, se vor transporta cu cale ferată și Cartierul și infanteria Diviziei 1 Vânători.

Cererile de transport (*arătând gările de îmbarcare, numărul de vagoane*[58], *pe categorii, pentru fiecare unitate și gările de debarcare*), *se vor adresa până la 10 noiembrie a. c.*[59] *Biroului Operațiunilor al acestui Comandament*.

Totodată, Divizia a 20-a, va cere și garniturile necesare transportului artileriei aflate în regiunea Careii-Mari.

Grupul „General Moșoiu”, va dirija cu calea ferată Grupul de motomitraliere și Compania de cicliști, ale Diviziei a 2-a Cavalerie, în noua zonă de concentrare a diviziei.

12) *Pentru orientarea comandamentelor respective, se recomandă ca, la stabilirea gărilor de debarcare a Diviziei a 20-a, să se țină socoteală că Brigada a 49-a Infanterie va lua în primire întregul sector afectat Diviziei a 20-a, la punctul* **6** [și **9.a)**], *urmând ca Brigada a 50-a să rămână în întregime în regiunea Debrețin, ca rezervă*.

13) *Divizia a 20-a, se va pune în legătură cu Comandamentul Zonei Militare, pentru a se lua relațiile necesare pregătirii din vreme a transporturilor și dislocarea unităților diviziei, astfel ca, după trecerea Tisei, unitățile diviziei să poată fi transportate imediat la punctele de destinație*.

14) *Pentru transportul trupelor Diviziei a 18-a, care vor fi înlocuite pe Tisa în Sectorul de Nord, se vor întrebuința garniturile Brigăzii a 49-a Infanterie*.

Această divizie, se va grupa, de asemenea, cu o brigadă în Linia I (*în sectorul pe Tisa*) *și o brigadă concentrată în Linia a II-a, ca rezervă* (*în regiunea Bekescsaba*).

15) *Diviziile a 18-a și a 20-a* [*infanterie*], *1 Vânători și a 2-a Vânători, vor lua măsuri, de pe acum, ca să se recunoască și să se angajeze adăposturile necesare pentru iarnă* (*în principiu cantonamente*) *în zonele afectate*.

16) *În scopul ca să nu rămână nici un militar la Vest de Tisa:*

a) *Comandamentele, vor îngrijii ca până la 10.XI.1919, st. n., toți oamenii să fie la unitățile lor*.

b) *Comandamentul Zonei Militare, va lua măsuri ca, cu începere din Ziua 1 a începerii evacuări, să nu se mai lase niciun militar să treacă la Vest de Tisa* (*pe pontoane sau cale ferată*); *în afară de cazul, când, militarii posedă ordine speciale semnate de comandamentele aflate la Vest de Tisa, posterior datei începerii evacuări*.

17) *Linia de despărțire între Grupul „General Moșoiu” și Grupul „General Anastasiu”, până în Ziua a 3-a* (*de la începerea mișcării, inclusiv*), *va fi linia actuală; iar, din Ziua a 4-a înainte, linia: Sud Rackeve Sud Alsodabas, Sud Czegled și Szolnok*.

---

[58] Feroviare.

[59] Anul curent, în documente abreviat: „a.c.”.

18) *Posturile de comandă în timpul operațiunilor de evacuare:*

a) *Al Comandamentului Trupelor din Transilvania, cu două zile mai înainte de începerea evacuării, la Oradea-Mare.*

b) [*Al*] *Grupul*[*ui*] *„G1. Moșoiu", cu începere din Ziua 1, la Czegled; iar, din Ziua a 5-a, la Török Szt Miklos.*

c) [*Al*] *Grupul*[*ui*] *„General Anastasiu", cu începere din Ziua 1, la Czegled* (*unde se află în prezent*); *iar, din Ziua a 4-a, la Török Szt Miklos.*

19) *Se va asigura din vreme legăturile, în raport cu noile posturi de comandă.*

20) *Grupurile „G1. Moșoiu" și „*[*Gl.*] *Anastasiu", vor înainta până la 10.XI. proiectul* [*desfășurării*] *operațiunilor de evacuare, în sensul ordinului de față.*

Comand[*antul*] *Trup*[*elor*] *din Trans*[*ilvania*],
General
[*Gherorghe*] *MĂRDĂRESCU.*
Șef de Stat Major,
General
[*Ștefan*] *PANAITESCU*".

b. [*Ordinul nr. 10.504 din 10 noiembrie 1919*].

În ziua de 8.XI.[1919], C[omandamentul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], trimite și Comisiei Militare Interaliate [prin Adresa nr. 484[60]]: „Programul" cu etapele zilnice pe care le va executa trupele române.

În acest timp, stabilindu-se de comun acord cu Comisia Militară Interaliată și alte detalii în legătură cu operațiunile de evacuare (data începerii evacuării, modalitatea predării localităților importante și a prizonierilor[61] etc.), Comand[amentul] Trup[elor din] Trans[ilvania] dă în ziua de 10.XI. [1919] următoarea urmare la Ordinul de operațiuni [nr. 33 din 7.XI.1919], de mai sus, [prin Ordinul nr. 10.504]:

„1) *În Tabelul Anexa nr. 1, la Ordinul de operațiuni nr. 33 din 7.XI.1919, se va trece în coloanele zilelor de evacuare datele următoare:*

- *Ziua 1, 13 noiembrie.*
- *Ziua a 2-a, 14* [*noiembrie*].
- *Ziua a 3-a, 15* [*noiembrie*].
- [*Ziua*] *a 4-a, 16 noiembrie.*
- *Ziua a 5-a, 17 noiembrie.*
- *Ziua a 6-a, 18 noiembrie.*

---

[60] Loc. cit., fond C. T. T., dosar nr. 228, p. 164 (Adresa Comandamentului Trupelor din Transilvania nr. 484 din 8.XI.1919).

[61] Ibidem, dosar nr. 328, p. 58-59, 61 (Corespondență între Comandamentul Trupelor din Transilvania și Misiunea Militară Interaliată referitoare la predarea lagărelor de prizonieri).

- *Ziua a 7-a, 19 noiembrie.*
- *Ziua a 8-a, 20 noiembrie.*
- *Ziua a 9-a, 21 noiembrie.*
- *Ziua a 10-a, 22 noiembrie.*
- *Ziua a 11-a, 23 noiembrie c*[*urent*].

2) [...].

3) *Predarea centrelor principale, a localurilor publice aflate sub pază, lagărelor de prizonieri etc., se va face către autoritățile civile sau militare încheindu-se procese-verbale în 3 exemplare, din care: unul se va preda autorități comunale respective, unul se va preda* [*sub*]*comisiei mixte care va însoți Coloana, iar al 3-lea Grupului respectiv care, după ce le centralizează pe toate, le va înainta acestui Comandament* (*Biroului Operațiunilor*) *imediat după trecerea Tisei.*

Comandamentele, își vor opri copii după ele, pentru a fi alăturate la dările de seamă și registrele jurnale de operațiuni.

4) *Controlul trenurilor, în timpul operațiunilor de evacuare, se va face:*

a) *Trenurile care vin de la Est, se vor controla amănunțit la Szolnok și Csongrad și sumar la stația fixată pentru ziua în curs.*

b) *Trenurile care vin de la Vest, se vor controla amănunțit, la stația ce se va stabili zilnic prin ordinul de operațiuni de către Comandamentul respectiv din zona sa.*

Această stație, se va alege înapoia liniei pe care se vor găsi zilnic ultimele elemente ale coloanelor.

Personalul de control, sub conducerea unui ofițer superior sau căpitan, bine ales, se va mișca zilnic din etapă în etapă.

c) *Trenurile care trec la Est de Tisa, vor fi controlate la punctele de trecere, după normele actuale.*

5) *Postul de Comandă al Comandamentului Trupelor din Transilvania, se mută la Oradea-Mare miercuri, 12 noiembrie, c*[*urent*].

Programul de etape zilnic, este adus la cunoștința Misiunii Interaliate, în ziua de 8 noiembrie.

[*Comandantul Trupelor din Transilvania,*
General
Gherorghe MĂRDĂRESCU]”.

c. [*Proclamația comandantului Trupelor din Transilvania nr. 13.977 din 11 noiembrie 1919*].

La data de 11 noiembrie [1920], cu o zi înainte de a părăsi Budapesta, c[omandantul] Tr[upelor din] Tr[ansilvania], dă următoarea Proclamație [nr. 13.977[62]]:

„Armata română, se retrage, Buda-Pesta va fi evacuată.

Părăsind Capitala Ungariei, România, ține a afirma, încă odată, că, în urma atacului de pe Tisa care a motivat acțiunea sa militară, n-a fost călăuzită decât de legitima apărare și cerințele militare.

Orice gând de asuprire sau de răzbunare, i-a fost străin.

Armata română, a căutat ca să facă cât mai ușoară posibilă pentru populație prezența trupelor în Ungaria și nicio sforțare n-a fost neglijată, care să ușureze viața populației suferinde.

Cu simțământul de a-și fi exercitat dreptul ei și de a fi îndeplinit o datorie de umanitate, Armata română ține înc-odată să afirme că a considerat, totdeauna, afacerile lăuntrice ale Ungariei ca aparținând singur poporului ungar, căruia [îi] *dorește restabilirea liniștii, evitând orice persecuții politice, sociale sau religioase.*

Aceste condiții sunt necesare unei cârmuri durabile, care să exprime voința poporului ungar, să facă posibilă vindecarea trecutului și să aducă încheierea păcii dorite de România și de Aliații ei.

Armata română, mulțumește pentru atitudinea corectă a populației Capitalei, în tot timpul ocupației.

Comandantul Trup[*elor*] *Române,*
General
[*Gheorghe*] *MĂRDĂRESCU.*

Înalt[ul] *Comis*[ar] *al Guvern*[*ului român*],
Ministru
[*Constantin*] *DIAMANDY*".

3. Dispozițiile luate de grupuri[le „General Moșoiu" și „General Anastasiu"].

În ordinele pe care le dau, grupurile, dezvoltând prescripțiile din Ordinul [de operațiuni nr. 33 din 7.XI.1919 al] C. Tr. Tr., prevăd în plus:

[**a.**] **Grupul „General Moșoiu"**, [prin Ordinul de operațiuni nr. 28 din 8.XI.1919[63], a dispus]:

„1) *Zonele de retragere și axele de mișcare între Dunăre și Tisa:*

a) *Zona de retragere a Diviziei a 2-a Cavalerie, limită:*

---

[62] *Ibidem*, dosar nr. 190, p. 16 (Proclamația comandantului Trupelor din Transilvania nr. 13.977 din 11.XI.1919).

[63] *Loc. cit*., fond Divizia 2 Vânători, dosar nr. 107, p. 279 (Ordinul de operațiuni al Grupului „General Moșoiu" nr. 28 din 8.XI.1919).

- la Nord, cu Linia de demarcație dintre trupele române și trupele cehoslovace;

- la Sud, de linia: Kobanya - liziera de sud a satelor Rakoskeresztur - Rakoscsaba - Peczel - Szambek - Iasz Al Szt Gyorgy - Iasz-Bereny - Iasz-Apati - Pely.

Axe de mișcare:

- Pentru trupele de pe frontul cehoslovac: Iasz-Bereny - Iasz-Apati - Heves - Kis Köre sau Gyongyos - Fuzes Abony - Komlö - Kis Köre, după starea drumurilor, urmând până la aceste axe comunicațiile de pe cursul văilor până la linia de Vest Erlau; astfel că, pe măsură ce trupele se apropie de Tisa, divizia să se concentreze din ce în ce pe axul principal ales.

- Pentru Brigada a 5-a Roșiori, de la Vest de Dunăre: Buda, iar de aici spre divizie pe unul din cele două axe alese.

După trecerea Tisei: Kis Köre - Karczag - Nyregyhaza - Debrețin, spre zona de concentrare a diviziei.

b) *Zona de retragere a Diviziei 1 Vânători*:

- la Nord, [limitată] de linia sudică a Diviziei a 2-a Cavalerie;

- la Sud, limitată de linia: Uj Major (5 km S./E. Kobanya) - liziera Sud Gyomro - liziera de Nord a satelor Gomba și Kava - liziera de Sud Pand - Kubureny psz - Csillag tn - Galți psz - Kis Szoros tn - Roczagny myr - 4 km N./V. Szolnok.

Axa de mișcare: Kobanya - Rakoskeresztur - Maglod - Mende - Tapiobicske - Tapioszele; de aci, după starea deumurilor, prin: Ujszasz - Szolnok sau Abony - Szolnok, apoi Ocsöd - Szarvas - Bekescsaba - Nagy Szalonta - Sarkad.

c) *Zona de retragere a Diviziei a 2-a Vânători limitată:*

- la Nord, de limita de Sud a Diviziei 1 Vânători;

- respectiv, la Sud, de limita de despărțire dintre grupurile „General Moșoiu” și „General *Holban*”.

Axa de mișcare: Buda Pesta - Ullo - Monor - Pilis - Albert Irsa - Czegled - Abony - Szolnok, trecând podul de la Szolnok în urma Diviziei 1 Vânători.

2) *Pentru protecția ridicării podurilor de la Tokaj, Kis Köre și Szolnok, Divizia a 2-a Cavalerie și Divizia a 2-a Vânători, trebuie să lase* [sub]*unități prevăzute cu miltraliere*[64] *pe malul drept al Tisei care, după ridicarea podurilor, urmau să treacă Tisa în bărci.*

3) *Trenurile regimentare, să precedeze trupele; iar cu trupele în coloană, să nu meargă decât bucătăriile și chesoanele de muniții, așezate în capul coloanei fiecărui corp de trupă.*

[64] Divizia a 2-a Cavalerie, subunități descălecate.

Ordinea de marș, să se facă în bune condiții, [*pentru a face față*] *oricărui atac fie din partea trupelor ungare, fie din partea populației.*

4) *Hrana, asigurată prin mici depozite, după chibzuința diviziilor, în lungul axelor de mișcare.*

În [*ceea*] *ce privește munițiile, să se oprească asupra oamenilor cantitățile regulamentare și muniția din chesoane*.

5) *Măsuri de poliție.*

- *Cantonamente de alarmă, pentru a se evita jafurile și abuzurile.*

- *Apeluri în fiecare zi la comandanții de unități și percheziții asupra oamenilor*.

- *Înștiințarea populației înainte de plecarea din cantonamente, prin bătăi de tobă, de a face reclamații asupra jafurilor și rechizițiunilor, dacă e cazul.*

- *Disciplina riguroasă a marșului.*

În acest scop, pe lângă măsurile luate de c[*omandan*]*ții de unități, pretorii diviziilor, cu un detașament de jandarmi, trebuie să meargă cu ultimul element al ariergărzii.*

6) *P*[*unctele*] *de comandă*[65]:

[a) *Divizia a 2-a cavalerie:* [*are P. C.*], *până în ziua de evacuare,* [*la*] *Gödölö; din Ziua a 2-a, la Hatvan, unde stă până în Ziua a 4-a* [*de evacuare*].

P. C., din Ziua a 5-a, la Haves; iar în Ziua a 8-a: Abadszalok; iar de aici, pe zona de concentrare fixată prin Ordinul de operațiuni nr. 28, cu P. C. la Debrețin.

b) *Divizia 1 Vânători:* [*are*] *P. C., cu începere din Ziua a 2-a până la Ziua a 7-a, la Tapioszele; iar în Ziua a 7-a, fie la Ocsod, fie la Mezőtúr sau Szarvas; iar de aici, pe zona de concentrare* [*fixată*] *prin Ordinul de operațiuni nr. 28, cu P. C. la Gyula.*

c) *Divizia a 2-a Vânători:* [*are*] *P. C., în Ziua a 2-a, la Albert Irsa, iar cu începere din Ziua a 7-a, la Fegyvernek; iar de aici, pe zona de concentrare fixată prin Ordinul de operațiuni nr. 28, alegerea locului de P. C. lăsându-se* [*la*] *latitudinea diviziei.*

[*Comandantul Grupului,*
General
Traian MOȘOIU]”.

[**b.**] **Grupul „General Anastasiu”**, prevede [prin Ordinul de operațiuni nr. 385 din 8.XI.1919[66]]:

„1) *Zonele de mișcare ale brigăzilor, corespunzătoare cu acelea pe care le avea pe timpul ocupației teritoriului*.

---

[65] Punct comandă, în document abreviat: „P, C.”.

[66] *Loc. cit.*, fond Divizia 20 Infanterie, dosar nr. 4, p. 26 (Ordinul de operațiuni al Grupului „General Anastasiu” din 8.XI.1919).

2) *Axe de mişcare:*

- Brigada 49 Infanterie: *Kun Szt Miklos - Orkeny - Csegled - Abony - Szolnok.*

- Brigada a 50-a Infanterie: Kiskunfelegyhaza - Csongrad.

- Brigada a 4-a Roșiori: Kis Kun Hallas - Kis Kun Majsa - Kiskunfeleghihaza - Csongrad.

3) *Protecția trecerii și ridicări podului de la Csongrad, prin îngrijirea Brigăzii a 50-a Infanterie.*

4) *Ocuparea sectorului de acoperire pe Tisa, de către Divizia a 20-a* [*Infanterie Ardeleană*].

[a)] *Brigada a 49-a Infanterie, cu P. C. la Nyiregyhaza,* [*în dispozitiv cu*]:

- Regimentul 98 Infanterie, de la Gura Someșului la Rakamaz, inclusiv;

- Regimentul 104 Infanterie, [*de*] *la Racamaz, exclusiv, la Abad Szalok, inclusiv.*

Fiecare regiment cu: 2 batalioane în Linia I, unul în Linia a II-a, după dispozițiile comandamentelor de brigadă și regimente.

b) *Brigada a 50-a Infanterie, în rezervă, în zona Boszormeny*.

c) *Postul de Comandă al diviziei și serviciile,* [*la*] *Debretzin*”.

[*Comandantul Grupului,*
General
Ioan ANASTASIU]”.

[...]».

ILUSTRAȚII

General Constantin Prezan
(șeful Marelui Cartier General).

General Gheorghe Mărdărescu.
(comandantul Comandamentului Trupelor din Transilvania).

"EVACUATION OF THE TERRITORY OF HUNGARY" BY THE ROMANIAN ARMY [1919-1920] ILLUSTRATED IN A DOCUMENT FROM THE ARCHIVES OF THE ARMY HISTORICAL SERVICE

Abstract

The document partially cited in this communication reproduces a series of information related to the "Evacuation of the territory of Hungary" by the Romanian Army in the period 1919-1920.

From the contents of that document I have selected and cited the first two parts, with the respective component structures:

I. The political events preceding the evacuation of the territory of Hungary.

1. The decision of the Romanian Government to evacuate Hungary.
2. The postponement of the decision to evacuate Hungary.
3. Evacuation of the occupied territory west of the Danube.
4. A new decision of the Romanian Government to evacuate Hungary.
5. Interventions of the Interallied Military Mission.
6. Establishing the start date of the evacuation of Hungary: November 13, 1919.

II. Evacuation of Budapest and the territory of Hungary between the Danube and the Tisza.

1. The dispositions taken by the Great Headquarters.
2. The dispositions taken by the Command of the Transylvanian Troops.
3. The positions taken by the "General Moşoiu" and "General Anastasiu" groups.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 167-184

ROMÂNIA ȘI SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI GRECO-TURC (IULIE-NOIEMBRIE 1922)

GEORGE UNGUREANU*

În mod convențional, data de 11 noiembrie 1918 este considerată ca momentul de sfârșit al Primului Război Mondial. Realitățile și evoluțiile istorice au fost, însă, mult mai complexe, situația politico-militară din numeroase și vaste regiuni central, est și sud-est europene fiind una deosebit de fluidă, pe parcursul următorilor câțiva ani. Printre conflictele care au marcat această etapă cronologică imediat ulterioară Primului Război Mondial, se numără și războiul greco-turc, început la 15 mai 1919 cu debarcarea trupelor elene în orașul-port Smyrna (Izmir) de pe coasta sud-vestică a Anatoliei, și încheiat în septembrie 1922, cu ocuparea aceluiași oraș-port de către forțele naționaliste turce, sub conducerea lui Mustafa Kemal, viitorul *Atatürk*.

Dată fiind imprecizia statisticilor demografice otomane, rămâne greu de spus dacă etnicii turci sau cei greci formau majoritatea populației în zona Smyrna/Izmir, însă, pentru anumite cercuri grecești faptul că în acele regiuni se aflau mai mulți etnici greci decât în Atena constituia un motiv serios de preocupare[1]. Debarcarea militară elenă la Smyrna s-a produs cu acceptul prealabil din partea Marii Britanii, Franței și, chiar a Statelor Unite, într-un moment în care trupe italiene avansau în zona Antalya[2].

Acțiunea militară a regatului elen, urmată, în mod previzibil, de atrocități împotriva musulmanilor vest-anatolieni, a avut printre efecte și catalizarea naționalismului etnic turc, în condițiile numirii ambițiosului general Mustafa Kemal de către ultimul sultan otoman, Mehmet al VI-lea, ca inspector al Armatei

* Arhivele Militare Naționale Române - Depozitul Central de Arhivă Pitești (în continuare, se va cita: A.M.N.R.-D.C.A.P.).

[1] Richard G. Clogg, *Scurtă istorie a Greciei*, traducere de Lia Brad Chisacof, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 106.

[2] Ionuț Cojocaru, *România și Turcia – actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 33.

a III-a; în jurul lui Mustafa Kemal, sosit la Samsun în ziua de 19 mai 1919, s-a organizat treptat un bastion de rezistență națională turcă post-otomană[3].

În ciuda unor anumite similitudini între Ion I.C. Brătianu și Eleutherios Venizelos (amândoi erau liberali, naționaliști și, respectiv, antantofili), relațiile dintre cei doi șefi de guvern au fost, în general, destul de reci, „marele cretan" fiind foarte apropiat de Take Ionescu[4]. Pe Venizelos, Ionel Brătianu îl considerase încă de pe la 1900 drept un spirit aventurist, dispus să facă orice pentru a obține puterea, mai întâi în Creta încă otomană, iar apoi în Grecia[5]. De altfel, la puțin timp după începutul aventurii militare grecești în Anatolia, care avea să se dovedească dezastruoasă, între Brătianu și Venizelos a avut loc un schimb de replici, în contextul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris. Astfel, în ședința de lucru de la 29 mai, răspunzând invitațiilor lui Brătianu de a realiza un bloc al statelor mici și mijlocii, spre a contracara atitudinea hegemonică a Marilor Puteri, Venizelos a spus: „Eu nu am iluzia că aș reprezenta o țară liberă și independentă. Noi suntem la dispoziția Marilor Puteri. Eu nu cred că mă pot opune voinței lor", la care Brătianu a reacționat cu fermitate: „Dacă dumneata renunți la suveranitatea Greciei, eu nu pot renunța la aceea a României!"[6]. Un potențial factor suplimentar de divergențe româno-elene era reprezentat de chestiunea macedoromână, care provocase tensiuni grave între cele două state sud-est europene în perioada antebelică.

Relațiile româno-turce, cordiale de-a lungul perioadei 1878-1914, fuseseră, în mod inevitabil, grav afectate de poziționarea în tabere opuse a celor două state în anii primei conflagrații mondiale și, pe cale de consecință, atitudinea diametral opusă față de sistemul tratatelor de pace, în curs de realizare. La aceste premise nefavorabile avea să se adauge colaborarea între sovietici și kemaliști, oficializată în luna martie 1921. Totuși, obiectivele pe termen lung ale kemaliștilor, sintetizate în deviza „Pace în țară, pace în lume!", aveau să se dovedească a fi convergente cu scopurile generale pur defensive ale diplomației românești din perioada interbelică[7]. Relațiile consulare între România și Imperiul

---

[3] Paul Dumont și François Georgeon, *Moartea unui imperiu (1908-1923),* în *Istoria Imperiului Otoman,* coord.: Robert Mantran, traducere de Cristina Bîrsan, București, Editura BIC ALL, 2001, p. 539-541.

[4] Constantin Iordan, *Venizelos și românii*, Ediția a II-a completată, București, Editura Omonia, 2010, passim.

[5] Guy Gauthier, *Acvile și lei. O istorie a monarhiilor balcanice (1817-1874),* traducere de Ludovic Skultéty, București, Editura Humanitas, 2004, p. 111.

[6] Valeriu Florin Dobrinescu, *România și sistemul Tratatelor de Pace de la Paris (1919-1923)*, Iași, Institutul European, 1993, p. 55

[7] Constantin Iordan, *România și relațiile internaționale din sud-estul european (1919-1924). Probleme ale păcii, securității și cooperării*, București, Editura ALL, 1999, p. 50-51.

Otoman, au fost restabilite la 15 noiembrie 1919, prin desemnarea unui comisar al guvernului român pe lângă cel otoman[8].

Pe ansamblu, evoluțiile militare din spațiul micro-asiatic aveau să se dovedească dezastruoase pentru greci, din mai multe cauze, dintre care amintim: lipsa de disponibilitate sau incapacitatea Puterilor Antantei pentru o confruntare generală cu kemaliștii, ostilitatea populației din teritoriile devenite teatru de luptă, distanța tot mai mare față de țara-mamă și, respectiv, limitele resurselor Greciei, în condițiile absenței sprijinului financiar din partea Antantei[9].

Un moment important pentru coagularea mișcării kemaliste a fost reprezentat de constituirea Marii Adunări Naționale de la Ankara, la 23 aprilie 1920, ca reacție la gestul de forță al ocupanților britanici, care, la 16 martie 1920, la Istanbul, în plină ședință a Camerei alese la finele lui 1919 și dominate de naționaliști ostili dominației străine, recurseseră la arestarea unor membri proeminenți ai acestui for[10].

În vara anului 1920, balanța părea că înclină categoric în favoarea grecilor, atât pe plan militar, cât și politico-diplomatic. Astfel, forțele grecești obținuseră o serie de succese în Tracia orientală, reușind, la 25 iulie 1920, să ocupe orașul Adrianopol, unde era așteptată sosirea triumfală a regelui Alexandros[11]. În cadrul unui buletin informativ militar românesc de la finele lunii iulie 1920, se consemna: „Prin înfrângerea completă a turcilor la Adrianopole și Lulé-Bengas, care a avut ca rezultat capturarea întregii armate a lui Tjafer Tagar-Pașa, operațiunile armatei grecești în Tracia, se pot considera ca terminate. Comunicatul oficial grec din 28 iulie 1920 arată că întreaga Tracie orientală se află în stăpânirea grecilor care dețin astfel litoralul european al celor trei mări (Neagră, Marmara și Egee)”[12].

Zece zile mai târziu, semnarea Tratatului de Pace de la Sèvres părea să sancționeze justețea conduitei politice venizeliste. Astfel, Grecia primea întreaga Tracie răsăriteană (Tracia apuseană fusese dobândită prin Tratatul de la Neuilly-sur-Seine, la 27 noiembrie 1919), toate insulele din Marea Egee, inclusiv mult disputatele Imbros și Tenedos, iar în zona Smyrnei era creat un protectorat pentru populația elenă micro-asiatică; Grecia ajungea astfel să se întindă pe două continente și să aibă acces la cinci mări, scop fixat prin programul național *Megali Ideea*, încă de la 1844[13]. În schimb, Turcia era nu doar drastic redusă

---

[8] *Istoria politicii externe românești în date*, coord.: Ion Calafeteanu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 234.
[9] C. Iordan, *România și relațiile internaționale…,* p. 21.
[10] P. Dumont și F. Georgeon, *op. cit*, p. 542.
[11] A.M.N.R – D.C.A.P, fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 65/1922, ff. 324-325.
[12] *Ibidem*, f. 323.
[13] Thomas W. Gallant, *Modern Greece*, London-New York, Oxford University Press, 2001, p. 138-139.

teritorial, ci și practic desființată ca stat suveran. Posesiunile arabe ale Imperiului Otoman erau împărțite între Franța și Marea Britanie, strâmtorile Bosfor și Dardanele erau plasate sub control internațional, cu privilegierea Marilor Puteri învingătoare, fiind prevăzută și formarea unui mare stat armean independent, în granițe istorice, respectiv, autonomia teritoriilor kurde. Din fostul Imperiu Otoman mai rămâneau doar Constantinopolul și o serie de teritorii anatoliene, demilitarizate și înconjurate de protectorate grecești și italiene[14].

Tratatul de la Sèvres mai prevedea, la art. 12, o serie de facilități privind protecția populației aromâne din zona Pindului, astfel încât anularea acestui tratat, ca efect al rezultatului războiului greco-turc, alături de alte consecințe ale acestuia (exodul de populație elenă spre țara-mamă), avea să afecteze și situația acestei ramuri balcanice a românismului, determinând începutul unui curent de emigrare spre România și inițierea colonizării organizate a Dobrogei de Sud[15]. Din partea României Tratatul de la Sèvres a fost semnat de către Nicolae Titulescu și Dimitrie I. Ghica[16]. Totuși, modul în care fusese impusă perfectarea acestui tratat si statutul privilegiat pe care și-l rezervaseră Marile Puteri în chestiunea Strâmtorilor au stârnit nemulțumiri în mediile românești[17].

Principala consecință a Tratatului de la Sèvres a fost clarificarea raporturilor politice inter-turcești. Eșecul guvernului otoman de a capta bunăvoința învingătorilor deschidea drum liber afirmării kemalismului, ca alternativă națională[18].

Evoluția generală a evenimentelor avea să fie influențată și de un incident stupid, soldat cu moartea regelui Alexandros al Greciei, la finele lui octombrie 1920, după trei săptămâni de suferință, ca urmare a mușcăturii unei maimuțe turbate, la vârsta de 27 de ani[19]. Cu umorul său tipic britanic, Winston Churchill avea să scrie: „Poate că nu am exagera dacă am spune că un sfert de milion de oameni au murit de pe urma mușcăturii acelei maimuțe"[20].

La scurt timp după moartea regelui Alexandros, alegerile parlamentare de la 1/14 noiembrie 1920 (în Grecia nu fusese încă introdus calendarul gregorian), s-au soldat cu o înfrângere categorică a partidului de guvernământ și

---

[14] Antonello Biagini, *Istoria Turciei contemporane*, traducere de Ioana Mândrescu, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p. 66 ; Constantin Vlad, *Istoria diplomației. Secolul XX*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 62; Charles King, *Marea Neagră. O istorie,* traducere de Dorian Branea și Cristina Chevereșan, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 231.

[15] Gheorghe Zbuchea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică în secolele XVIII-XX*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999, p. 188-189.

[16] *Istoria politicii externe….*, p. 238.

[17] V. F. Dobrinescu, *op.cit*., p. 95.

[18] P. Dumont și F. Georgeon, *op. cit,* p. 544.

[19] G. Gauthier, *op. cit.*, p. 126.

[20] *Apud* Misha Glenny, *Balcanii. Naționalism, război și Marile Puteri (1804-2012)*, traducere din limba engleză de Livia Szász, București, Editura Trei, 2020, p. 412.

a lui Venizelos personal, care a fost surclasa de candidatul opoziției în propria sa circumscripție; două treimi dintre mandatele parlamentare (246 din 370) au revenit forțelor anti-venizeloste, adepte sau simpatizante ale fostului rege Konstantinos, care fusese constrâns să abdice la jumătatea anul 1917 sub presiunea Puterilor Antantei și a partizanilor lui Venizelos[21].

Conform diplomatului român Nicolae N. Filodor, acest rezultat electoral era doar aparent surprinzător, având drept cauză principală conduita colaboratorilor lui Venizelos pe parcursul celor aproape doi ani când „marele cretan" reprezentase Grecia la Forumul Păcii de la Paris: incompetență, corupție și autoritarism, culminând cu excesele de violență declanșate în august 1920, într-o reacție evident disproporționată la un atentat eșuat asupra prim-ministrului (12 august 1920), toate acestea pe fondul exasperării populației față de sacrificiile impuse aproape continuu de opt ani. În analiza sa, diplomatul român nu uita să puncteze evoluții precum agravarea contradicțiilor sociale sau stări de spirit ca atitudinea hegemonică a grecilor din *Sterea Ellada* (Grecia continentală) față de conaționalii din Anatolia[22].

La 22 noiembrie/5 decembrie 1920, în urma unui plebiscit boicotat de adepții lui Venizelos, care tocmai părăsise țara, revenirea lui Konstantinos pe tronul elen a fost acceptată de către 98% dintre votanți. Sosit la Atena două săptămâni mai târziu, monarhul a promis, pe de o parte, să respecte constituția, dar și, pe de altă parte, să restaureze Imperiul Bizantin; o cunoscută superstiție grecească post-bizantină spunea că orașul Constantinopol avea să redevină creștin sub domnia unui monarh numit Konstantinos, ca și ultimul împărat bizantin[23].

Restaurația din Grecia se petrecuse în pofida recomandărilor din partea Marii Britanii, a Franței și a Italiei, iar pentru ultimele două, acest act a reprezentat un pretext foarte util pentru căderea la înțelegere cu forțele kemaliste[24]. Eșecul electoral înregistrat de Venizelos contribuise și la eșecul planului de alianță în cinci, de la Marea Baltică la Marea Egee, incluzând Polonia, Cehoslovacia, România, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și, respectiv, Grecia, proiect conceput de Take Ionescu, aflat în perioada iunie 1920-decembrie 1921 la șefia diplomației românești[25]. Întâmplător sau nu, manifestarea acestei tendințe mai generale de izolare a Greciei pe plan internațional avea să fie urmată de înfrângerea militară înregistrată la Inönü, în luna ianuarie 1921, ceea ce va determina Marile Puteri să accepte convocarea

---

[21] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 21; R. G. Clogg, *op. cit.,* p. 109.
[22] C. Iordan, *Venizelos și românii….,* p. 234-237.
[23] G. Gauthier, *op. cit.*, p. 127-129.
[24] Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor (1804-1845)*, traducere de Andreea Doica, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 226; R. G. Clogg, *op. cit.,* p. 110.
[25] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 46-47; Radu Tudorancea, *Relațiile româno-elene în perioada interbelică,* București, Editura Omonia, 2011, p. 48.

Conferinței de la Londra, unde au fost invitați și reprezentanții kemaliștilor. Invitația la Conferința de la Londra nu avea să rămână singurul succes diplomatic al kemaliștilor în anul 1921, fiind urmată de încheierea unui acord cu Italia (12 martie 1921), de oficializarea alianței cu Sovietele (16 martie 1921) și de perfectarea unui acord cu Franța (12 octombrie 1921)[26].

Eșecul discuțiilor de la Londra din martie 1921 a fost urmat de reluarea ofensivei elene în Anatolia, deși condiția generală a forțelor grecești din Asia Mică era extrem de precară din punct de vedere material și moral, iar noile autorități din Atena se războiau în interiorul țării, cu „moștenirea venizelistă”[27]. Ofensiva elenă inițiată la 24 martie 1921, probabil cu ocazia centenarului Revoluției Eteriste, a fost o acțiune foarte riscantă, deși înaintarea continuă în spațiul anatolian părea a fi un semn al succesului. În realitate, avansul de sute de kilometri spre est și nord, însoțit de atrocități în aproape toate satele, avea ca rezultat afundarea, izolarea și epuizarea trupelor grecești pe un teritoriu ostil, din toate punctele de vedere[28].

Printre cei care au interpretat greșit semnificația înaintării trupelor grecești în Anatolia în primăvara și vara lui 1921, exagerându-i importanța pozitivă pentru greci, s-a numărat și atașatul militar român de la Constantinopol, colonelul Alexandru Glatz, în ale cărui rapoarte din această perioadă se regăsește frecvent ideea prăbușirii iminente a rezistenței kemaliste[29]. În cadrul unora dintre mesajele transmise la București, colonelul Glatz a abordat, încă din vara lui 1921, o ipoteză care avea să devină actuală un an mai târziu, aceea a trimiterii unor unități militare românești în zona Strâmtorilor.

În telegrama expediată la 21 iulie 1921, colonelul Glatz afirmă că „grecii au succes în Asia Mică”, dar că „dezbinarea dintre Marile Puteri devine zilnic tot mai accentuată”. În acest sens, este citată susținerea britanicilor pentru Grecia, în total dezacord cu Franța și Italia care i-ar susține „din răsputeri” pe turci, cu acordul S.U.A.. În acest context, „pentru ca Anglia să-și poată consolida mai mult puterea militară în Constantinopole, sub motiv că Strâmtorile sunt amenințate de kemalisti, are de gând să ceară câteva divizii românești pentru apărarea acestora”, un indiciu în acest sens era socotit voiajul amiralului britanic Robeck la București, potrivit unor surse franceze și italiene care nu vedeau cu ochi buni un asemenea scenariu și apreciau că în această eventualitate statul român ar fi avut de suportat un atac direct din partea Sovietelor, pe lângă „alte complicațiuni ce s-ar ivi în Balcani”[30].

[26] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 51.
[27] Idem, *Venizelos și românii….*, p. 68.
[28] M. Glenny, *op. cit.*, p. 413-414.
[29] A.M.N.R.-D.C.A.P. , fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 33/1921, passim.
[30] *Ibidem*, f. 61.

Într-un raport expediat zece zile mai târziu, colonelul Glatz își nuanța viziunea arătând că „din sursă italiană, Franța și Italia ar privi favorabil trimiterea unor forțe ale Micii Înțelegeri (alianța perfectată recent între România, Cehoslovacia și statul iugoslav, n.n.), întrucât ar duce la micșorarea influenței britanice, inclusiv prin lărgirea drepturilor celor trei state din Mica Înțelegere în privința Strâmtorilor”[31].

La cinci luni după debutul ofensivei grecești în Anatolia, mai exact la 24 august 1921, a început o confruntare decisivă, pe râul Sakkaria. Preț de două săptămâni, trupele kemaliste au opus grecilor o rezistență eroică și tenace, în condițiile unei canicule sufocante. Bătălia propriu-zisă nu a avut un învingător categoric, iar pierderile ambelor părți se cifrau la circa jumătate din efective, ceea ce a determinat începutul retragerii generale a trupelor grecești, cu moralul grav afectat, spre liniile de la Afion Karahissar[32].

Inițiativa strategică trecuse definitiv și ireversibil în mâinile kemaliștilor. Noua situație este surprinsă și într-un buletin militar românesc secret din luna decembrie: „În Asia Mică, situația este neschimbată; nicio operațiune nu a mai avut loc, afară de mici incursiuni locale. Moralul trupelor este, însă, scăzut. În luptele de la Sangarius, ofițerii și soldații răniți au exprimat neîncredere și l-au învinuit pentru insucces pe generalul Papoulas. În prezent, cu toții cer să fie demobilizați și să înceteze războiul […]. Armata mobilizată are în prezent un efectiv de 250.000 de oameni, dintre care 180.000 în Asia Mică”[33].

Începutul anului 1921 consemnase stabilirea unei duble alianțe matrimoniale româno-elene, prin căsătoria diadohului Georgios al Greciei cu principesa Elisabeta, la 27 februarie, urmată, la 10 martie, de căsătoria între prințul Carol al României și prințesa Elena a Greciei[34]. Dincolo de aceste legături dinastice, după căderea lui Venizelos, diplomația românească, sub conducerea lui Take Ionescu, a manifestat prudență în relațiile cu Grecia, iar această atitudine a fost continuată și sub noul guvern liberal învestit în ianuarie 1922, condus de Ion I. C. Brătianu[35].

Degradarea situației militare a Greciei era tot mai evidentă. O propunere britanică de compromis, formulată în luna martie 1922, care prevedea, *grosso modo*, retragerea forțelor grecești și plasarea etnicilor greci din Asia Mică sub protecția Ligii Națiunilor, a fost acceptată de către guvernul de la Atena, dar a fost respinsă de conducerea kemalistă[36].

---

[31] *Ibidem*, f. 66.
[32] C. Iordan, *Venizelos și românii….*, p. 69.
[33] A.M.N.R.-D.C.A.P. , fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 60/1922, f. 2.
[34] G. Gauthier, *op.cit.*, pp. 132-133; R. Tudorancea, *op. cit.*, p. 56-58.
[35] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 47.
[36] R. G. Clogg, *op. cit.*, p. 110.

Faptul nu scăpa nici observatorilor români. Într-un buletin militar informativ secret, întocmit la începutul lunii aprilie 1922, erau consemnate următoarele: „Situația generală a Greciei pare a fi destul de rea, deoarece voiajul prim-ministrului Gunaris în Occident nu a dat rezultatele sperate de popor. Starea financiară rezultată din cheltuielile fără margini pentru întreținerea armatei și a acțiunii din Asia Mică, precum și starea politică internă, au impus o lichidare grabnică a operațiunilor în curs și ca urmare, acceptarea imediată a armistițiului și a mediațiunii Marilor Puteri. După ultimele informațiuni, se pare că Grecia va pierde teritoriul luat în Asia Mică prin Tratatul de la Sèvres, iar Smyrna va rămâne un port liber ca orașul Danzig. Nu e imposibil, însă, ca activitatea guvernului bulgar, legată strâns de cererile guvernului turc să poată determina și o nouă împărțire a Traciei”[37]. Tot în luna aprilie 1922, consulul general al României la Istanbul, G. C. Ionescu, remarca într-o scrisoare adresată diplomatului N.N. Filodor, faptul că grecii din metropola otomană erau indignați de atitudinea Franței, percepând această țară ca pe o sprijinitoare a kemaliștilor[38].

În luna iunie, Vintilă Brătianu, fratele prim-ministrului, își exprima unele speranțe legate de înaintarea trupelor kemaliste, văzând în această revoluție o circumstanță favorabilă pentru liberalizarea traficului prin Strâmtori[39]. Confruntate cu perspectiva înfrângerii grecilor, unele cercuri britanice considerau oportun, în luna iulie 1922, un protest al României împotriva unor eventuale modificări ale principalelor prevederi din Tratatul de la Sèvres; pe această temă are loc un schimb de telegrame între ministrul român la Londra, Nicolae Titulescu, și șeful diplomației românești, Ion Gh. Duca[40]. În același context, la 20 iulie 1922 s-a produs restabilirea relațiilor diplomatice româno-otomane la nivel de legație, prin desemnarea unui reprezentant al României la Ankara (bastionul forțelor kemaliste)[41].

Spre sfârșitul lunii august 1922, complet sigur de victorie, Mustafa Kemal a dat trupelor sale faimosul ordin: „Soldați, înainte! Obiectiv: Mediterana”[42]. Atacul decisiv a fost declanșat la 26 august și, după numai două zile, 50.000 de militari greci, reprezentând un sfert din efectivul trupelor de ocupație, au fost făcuți prizonieri, liniile de comunicație și aprovizionare fiind „tăiate ca niște bucăți de panglică”. În încercarea disperată de a încetini avansul

---

[37] A.M.N.R.-D.C.A.P. – Fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 60/1922, f. 19^{v}.

[38] C. Iordan, *Turci și alogeni: un diplomat român despre victoria revoluției kemaliste la Istanbul,* în Idem*, Minorități etnice în sud-estul european după Primul Război Mondial: dimensiunile unei probleme europene*, București, Editura Curtea Veche, 2002, p. 70.

[39] Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 383.

[40] V. F. Dobrinescu, *op.cit.*, p. 96.

[41] *Istoria politicii externe…,* p. 244.

[42] P. Dumont și F. Georgeon, *op. cit*, p. 544.

turcilor, forțele grecești în retragere distruseseră numeroase sate, pe o distanță de 650 de kilometri[43].

Setea de răzbunare a turcilor și-a găsit prilejul optim de manifestare după căderea Smyrnei (13 septembrie 1922). Grecii și armenii din marele oraș au fost ținte sigure ale violenței dezlănțuite de care au scăpat doar cartierele turc și evreiesc; s-au înregistrat circa 30.000 de victime, printre care și arhiepiscopul Hrisostomos, ucis de către o mulțime de turci furioși[44].

La 25 septembrie 1922, într-o altă scrisoare adresată lui N.N. Filodor, consulul G.C. Ionescu evidenția „discordia greacă" (polemica dintre generalii Georgios Hadzianestis și Anastasios Papoulas) și defetismul care cuprinsese forțele militare elene. Despre armata greacă, consulul român nota: „Foarte plictisită de atâta război, a început să creadă că nu mai are rost să lupte și, prin urmare, nu a mai voit să se bată", militarii fiind exasperați și de confruntările politice dintre partizanii lui Venizelos și cei ai regelui Konstantinos. Populația creștină a Istanbulului se grăbea să părăsească orașul, fie pentru totdeauna, fie, majoritatea, temporar, până la limpezirea situației, nutrind convingerea, care avea să se dovedească întemeiată, că Mustafa Kemal nu va ataca Istanbulul, deși Aliații nu dispuneau de forțele necesare pentru apărarea metropolei[45]. Pe fondul colapsului care părea să cuprindă armata greacă s-a cristalizat un focar de ordine și disciplină, sub conducerea generalului Theodoros Pangalos, care a reorganizat în mod rapid și eficient armata din Tracia, însă amenințarea sa cu reluarea operațiunilor militare era una totalmente nerealistă[46].

În luna septembrie 1922, ministrul român la Londra, N. Titulescu, a fost convocat în două rânduri la *Foreign Office*, spre a i se comunica mesajul că ar fi în interesul României să se opună ocupării iminente a Constantinopolului de către forțele kemaliste[47]. În demersul din 16 septembrie 1922, David Lloyd George a invocat pericolul la care erau expuse trupele aliate din capitala otomană, iar treisprezece zile mai târziu tonul a devenit de-a dreptul disperat, șeful guvernului britanic afirmând că victoria kemaliștilor și înaintarea acestora în zona Strâmtorilor ar fi pus în pericol *statu-quo*-ul teritorial în Balcani și chiar în Europa Centrală[48]. Guvernul britanic se arăta hotărât să contracareze orice tentativă a forțelor kemaliste de a traversa Strâmtorile și solicita, în mod direct, cooperarea militară a României[49].

---

[43] M. Glenny, *op. cit.*, p. 414-415.
[44] R. G. Clogg, *op. cit.*, p. 107.
[45] C. Iordan, *Turci și alogeni...*, p. 71.
[46] Idem, *România și relațiile...*, p. 22.
[47] V. F. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 96.
[48] Mehmet Ali Ekrem, *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*, București, Editura Științifică, 1993, p. 19.
[49] V. F. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 96.

Ion I. C. Brătianu a respins cu abilitate solicitările imperative venite de la Londra (de altfel, mesaje similare fuseseră adresate de către guvernul britanic și la Belgrad[50]). La originea deciziei lui Brătianu au stat, potrivit istoricului Valeriu Florin Dobrinescu, următoarele considerente: dorința de stabilizare a situației din sud-estul Europei (inclusiv prin consolidarea legăturilor cu noul stat turc), divergențele profunde franco-britanice în privința Turciei kemaliste și, respectiv, temerile de o alianță a tuturor statelor revizioniste (începea să prindă contur o țesătură de acorduri între Berlin, Moscova, Budapesta și Sofia)[51].

La mesajul britanic din 16 septembrie, guvernul Brătianu a răspuns că nu avea în vedere, momentan, trimiterea unui contingent la Constantinopol decât ca parte a unei demonstrații militare colective, la care să participe toate statele din cadrul coaliției victorioase în război[52]. Premierului francez, Raymond Poincaré, care îi trimisese un mesaj confidențial prin intermediul a doi aviatori, Ionel Brătianu i-a răspuns printr-o succintă, logică și cuprinzătoare analiză a situației internaționale: „Criza pe care Orientul o traversează amenință întreaga operă de pace atât de cumplit obținută și atât de rău (precar, n.n.) garantată. Înțelegerea între turci, Soviete și bulgari se manifestă și nu ne este permisă nicio îndoială asupra intențiilor și a intrigilor Ungariei. Din Tracia la porțile Vienei, focul nu ar face decât un salt, iar un conflict armat în Peninsula Balcanică ar avea consecințe incalculabile. În toate împrejurările, frontiera Nistrului constituie sectorul asupra căruia trebuie să veghem în mod special, în propriul nostru interes, dar și al Europei”[53].

Ca răspuns la mesajul lui David Lloyd George din 29 septembrie 1922, prim-ministrul României îi scrie: „România socotește complicațiile ivite în Orientul Apropiat capabile să amenințe pacea europeană și *statu-quo*-ul teritorial stabilit prin tratate nu numai în Balcani, ci și în Europa Centrală. Dat fiind eșichierul politic deosebit de complex cu bine cunoscutele legături între statele revizioniste, guvernul român are în vedere apărarea teritoriilor naționale, iar în ceea ce privește forța de intervenție, neavând suficiente mijloace de transport, roagă guvernul britanic să fie atât de amabil încât să asigure transportul contingentului românesc, atât la dus, cât și la întors”[54]. Condiția formulată de către Ionel Brătianu era imposibil sau foarte greu de îndeplinit, ceea ce face din mesajul său un foarte bun exemplu de refuz diplomatic și abil. De altfel, diplomatul Frederic C. Nanu a susținut ulterior că România răspunsese afirmativ

[50] C. Iordan, *România și relațiile…*, p. 81.
[51] V. F. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 96.
[52] C. Iordan, *România și relațiile…*, p. 81.
[53] *Ibidem*.
[54] I. Cojocaru, *op. cit.*, p. 68-69.

solicitării britanice, însă tocmai partea solicitantă se răzgândise, acceptând armistițiul de la Mudanya[55].

Tot la finele lui septembrie 1922, într-un buletin informativ militar românesc, era consemnat succint faptul că grecii evacuaseră Asia Mică, iar trupele turcești ajunseseră la Marea Marmara, fiind formulată concluzia ca: „Situația în Orient este tulbure și evenimentele ce vor urma pot schimba cu mult starea actuală”[56]. Un alt document militar, întocmit, după toate probabilitățile, tot la finele lui septembrie 1922, conținea mai multe informații despre evoluțiile militare și politice din Anatolia: „În urma înfrângerii suferite, grecii au evacuat definitiv Asia Mică, iar trupele turcești au ajuns cu capetele coloanelor în apropierea Mării Marmara. Guvernul kemalist a cerut aliaților să dea Turciei Tracia cu Adrianopolul, până la râul Marița, rămânând ca Imperiul Otoman să fie reprezentat în Comisia Interaliată a Strâmtorilor, iar sediul zisei comisii să fie mutat la Constantinopol. Aceste cereri ale guvernului kemalist au fost admise în principiu, rămânând a se stabili condițiile de pace într-o Conferință, pentru care se va desemna ulterior localitatea. Grecii, pe de altă parte, caută să reorganizeze forțe, cu care să mențină ocuparea Traciei”[57]. Într-o scrisoare datată 30 septembrie 1922, consulul G. C. Ionescu semnala, pentru Istanbul, restabilirea calmului, convocarea trupelor britanice din zonă și măsurile luate pentru prevenirea unui eventual incendiu[58].

La finele lunii septembrie 1922, trupele kemaliste au ajuns în apropierea bazei militare britanice de la Çanak, iar calmul comandanților britanici de la fața locului și dorința turcilor de a evita un conflict direct cu Marea Britanie au făcut să se ajungă la un acord, urmat de armistițiul de la Mudanya, prin care kemaliștii au acceptat să respecte zona internațională, până la decizia definitivă a Conferinței de Pace[59]. La 4 octombrie 1922, G. C. Ionescu îi făcea cunoscute, pe cale epistolară, lui N. N. Filodor, eforturile disperate ale autorităților britanice din Constantinopol de a se consolida pe plan militar, respectiv unele informații despre mersul tratativelor între Mustafa Kemal și Franklin Bouillon, care fuse primit la Izmir de către liderul turc în urmă cu cinci zile[60].

Deznodământul războiului greco-turc a avut efecte imediate și asupra vieții politice interne din Grecia, Turcia și Marea Britanie.

---

[55] Frederic C. Nanu, *Politica externă a României (1919-1933)*, ediție îngrijită de V. F. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1993, p. 81.

[56] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 60/1922, f. 72^{v}.

[57] *Ibidem*, f. 77.

[58] C. Iordan, *Turci și alogeni…*, p. 71-72.

[59] Alan Fermer, *Marea Britanie: politica externă și colonială (1919-1939)*, traducere de Simona Ceaușu, București, Editura ALL, 2000, p. 25.

[60] C. Iordan, *Turci și alogeni…*, p. 72.

Astfel, la 27 septembrie 1922, sub presiunea Comitetului Revoluționar condus de către coloneii Nikolaos Plastiras și Stylianos Gonatos, secundați de către căpitanul de marină Nikolaos Fokas, regele Konstantinos a abdicat și a plecat pentru a doua oară în exil, decedând ulterior, în luna ianuarie 1923, în orașul Palermo, la vârsta de 55 ani; pe tronul Greciei urca diadohul George, fiul cel mai mare al lui Konstantinos (după abdicarea din 1917 Konstantinos fusese urmat la tron de către cel de-al doilea fiu, Alexandros)[61]. Eleutherios Venizelos nu s-a întors, însă în țară decât în ianuarie 1924, refuzând oferta noii conduceri militare de a prelua șefia guvernului, dar a acceptat să conducă delegația greacă la negocierile de la Lausanne[62]. Un violent act de răzbunare politică s-a produs la Atena în ziua de 28 noiembrie 1922, când după un proces precipitat și improvizat șase foști înalți responsabili politici și militari, inclusiv generalul Georgios Hadzianestis și fostul prim-ministru Demetrios Gounaris, considerați vinovați pentru catastrofa din Asia Mică au fost condamnați la moarte și executați sumar, ceea ce a șocat opinia publică europeană[63]. În acest context, principesa Elena a făcut apel la guvernul român pentru salvarea vieții unchiului său, principele Andreas, care fusese și el arestat și trimis în judecată sub noul regim; ca urmare a intervențiilor diplomatice britanice și române, principele Andreas avea să fie salvat și îmbarcat pe un vapor britanic[64].

Pentru Marea Britanie, victoria militară categorică a kemaliștilor a însemnat o înfrângere diplomatică de proporții, conducând la căderea guvernului David Lloyd George și la formarea primului guvern condus de Arthur Bonar Low[65].

În Turcia, triumful kemaliștilor a determinat ralierea cvasi-generală a populației în jurul acestei mișcări și căderea totală în desuetudine a vestigiilor politico-instituționale otomane, care, de altfel, aveau să fie abolite destul de repede.

În scrisoarea sa din 18 octombrie 1922, la câteva zile după armistițiul de la Mudanya, consulul G.C. Ionescu prezintă lui N. N. Filodor tabloul unui Istanbul aflat în sărbătoare, în care semnele identității otomane (fesul, semiluna, culoarea verde etc.) erau omniprezente, în timp ce comerțul cu accesorii vestimentare de tip occidental, precum pălăriile, se prăbușise. Primul contingent de jandarmi turci, aflați în trecere spre Tracia orientală, conform prevederilor armistițiului, fusese primit cu entuziasm în orașul de pe Bosfor, unde începuseră

[61] G. Gauthier, *op. cit.*, p. 132; Apostolos E. Vakalopoulos, *Istoria Greciei moderne (1204-1985)*, traducere din limba greacă, note și cuvânt înainte de Dumitru N. Nicolae, postfață de Nicolae Șerban Tanașoca, București, Editura Euroatlantică, 2004, p. 429-430.

[62] C. Iordan, *Venizelos și românii….*, p. 239.

[63] R. G. Clogg, *op. cit.*, p. 111, 113.

[64] R. Tudorancea, *op.cit*, p. 64-65.

[65] A. Fermer, *op.cit.*, pp. 24-25.

să circule și zvonuri despre abdicarea sultanului (nu însă și despre abolirea monarhiei)[66].

După șase zile, același consul român relata despre ceremonia sosirii la Istanbul, în ziua de 19 octombrie, a unui important colaborator al lui Mustafa Kemal, în persoana lui Refet-Pașa, recent învestit ca guvernator al Traciei. Demnitarul kemalist fusese întâmpinat la chei de trei reprezentanți ai oficialităților otomane: un aghiotant al sultanului, unul al marelui vizir, respectiv, de către un delegat al ministrului de interne. În discursul său, Refet-Pașa a evitat să se refere la calitatea de sultan a lui Mehmed VI, exprimându-și doar „respectele sale religioase” pentru „Sublimul Calif”, și-a exprimat stima personală pentru marele vizir Tevfik-Pașa și a declarat că guvernul de la Ankara nu recunoaște un alt ministru de interne, din afara sa[67].

Sultanatul a fost abolit oficial la 1 noiembrie 1922, iar califatul, la 3 martie 1924[68]. La 21 noiembrie 1922, ziua când se deschideau lucrările Conferinței de la Lausanne, G. C. Ionescu îi expedia lui N. N. Filodor o scrisoare mai lungă, care includea ample comentarii asupra evenimentelor și a evoluțiilor din ultimele trei săptămâni, anume: abolirea sultanatului, instalarea administrației kemaliste la Istanbul, atitudinea Înalților Funcționari Aliați și, respectiv, starea de spirit a populației. Consulul român evidenția caracterul pașnic al preluării de putere de la Istanbul, în speță retragerea în liniște a fostului guvern sultanal, abilitatea lui Mustafa Kemal (care a știut să profite de vidul de putere creat, de prezența lui Refet-Pașa în zonă și de simpatia populației din fosta metropolă otomană, preluând în mod pașnic controlul asupra acesteia și evitând o confruntare directă cu Marile Puteri), tendința autorităților kemaliste de a lichida rapid și total tutela și imixtiunile foștilor ocupanți, precum și degringolada autorităților/structurilor create de aceștia din urmă (tradusă prin exodul masiv al supușilor britanici, francezi și italieni din Constantinopol și prin eșecul tentativei de introducere a stării de asediu, din cauza lipsei efectivelor necesare); era menționată și alegerea de către Adunarea Națională de la Ankara drept calif a lui Abdül Meçid, vărul lui Mehmed VI, imediat după abdicarea acestuia din urmă[69].

Evenimentele din Asia Mică nu rămăseseră fără ecou nici în Bulgaria vecină, sau în rândurile etnicilor bulgari din Cadrilater. Astfel, în buletinul informativ pe luna septembrie 1922 al Corpului V Armată, cantonat în Dobrogea, se arăta: „În urma evenimentelor din Turcia (ofensiva kemaliștilor), se observă un oarecare spirit de revanșă printre populația de origine bulgară (din Dobrogea de Sud, n.n.). În Bulgaria, Opoziția se mișcă puternic în contra regimului

[66] C. Iordan, *Turci și alogeni…*, p. 72.
[67] *Ibidem*.
[68] P. Dumont și F. Georgeon, *op. cit*, p. 545.
[69] C. Iordan, *Turci și alogeni…*, p. 73-74.

Stamboliiski, care nu se oprește de a lua măsurile cele mai arbitrare în reprimarea ei”[70]. Indirect, victoria forțelor kemaliste reprezenta și un succes al sovieticilor. Într-o dare de seamă informativă a Comandamentului Militar al Basarabiei, pe primele două decade ale lunii octombrie 1922, se arăta „Sfârșitul războiului greco-turc și complicațiunile care pot ieși interesează îndeaproape Republicile Sovietelor. Simpatia arătată de Soviete față de trupele kemaliste își găsește explicația în dorința asiduă de a participa și reprezentanții sovietici la soluționarea chestiunii Dardanelelor”[71].

Vizita mareșalului francez Ferdinand Foch în România, cu ocazia festivităților de încoronare a familiei regale întregitoare la Alba-Iulia (15 octombrie 1922), a prilejuit o discuție cu prim-ministrul Ion I. C. Brătianu asupra situației internaționale, în special a problemelor din sud-estul Europei. Brătianu a susținut că Turcia avea dreptul asupra Traciei orientale, inclusiv a orașului Adrianopol și și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu tendințele revizioniste bulgare și mai ales față de posibilitatea unei conlucrări bulgaro-turce în scopuri revizioniste, propunând fie crearea unei zone neutre la granița turco-bulgară, fie punerea sub control internațional a căilor de comunicație dintre Bulgaria și Turcia[72]. În privința succesiunii la tronul Greciei, după abdicarea lui Konstantinos, Ion I. C. Brătianu căuta, pe de o parte, să se disocieze de familia regală, care pleda energic cauza prințului George, iar pe de altă parte, se arăta preocupat de stabilitatea internă a Greciei, pe care o vedea periclitată în eventualitatea proclamării republicii, în beneficiul Italiei și al statului iugoslav[73].

În contextul regional din toamna anului 1922, în mediile guvernamentale de la Sofia s-a manifestat intenția transparentă de a câștiga sprijinul României pentru revendicările bulgare privind Tracia și ieșirea la Marea Egee, în schimbul unui angajament de neutralitate al Bulgariei, în eventualitatea unui conflict sovieto-român. Astfel, la 15 septembrie 1922, liderul agrarienilor bulgari și șeful guvernului, Aleksandăr Stamboliiski, a făcut o declarație în care, pe de o parte, își exprima speranța în evoluția pozitivă a relațiilor româno-bulgare, dar, pe de altă parte, evidenția lipsa de sprijin pentru România, din partea aliaților săi din Mica Antantă, în caz de atac sovietic[74]. La începutul lunii octombrie, guvernul Stamboliiski a transmis Marilor Puteri un memoriu axat pe ideea unificării întregii Tracii într-o entitate politico-teritorială autonomă; această variantă nu era agreată nici la Atena, nici la Ankara, fiind văzută ca un prim pas pe drumul

[70] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului*, dosar nr. crt. 65/1922, f. 270.
[71] *Ibidem*, f. 293.
[72] C. Iordan, *România și relațiile…*, p. 53.
[73] *Ibidem*, p. 47.
[74] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al României, fond *Bulgaria (1920-1944)*, vol. 69-*relații cu România (1920-1944)*, f. 110.

anexării Traciei la Bulgaria[75]. La 27 octombrie, Al. Stamboliiski declara în *Săbranie* (Parlament): „Oricine va fi adversarul ieşirii noastre la Marea Egee, va fi duşmanul nostru”[76], iar câteva zile mai târziu, prim-ministrul Bulgariei, în cadrul unei discuții directe cu ministrul român la Sofia, Constantin Langa-Rășcanu, afirma: „La Tracia și la debușeul nostru la Marea Egee, noi nu renunțăm. Eu nu mă voi ascunde de dumneavoastră, fiindcă singurul nostru țel și toate eforturile noastre sunt îndreptate spre Sud”[77].

Între 4 și 8 noiembrie 1922, Al. Stamboliiski a efectuat cea de-a doua vizită în România, în calitate de prim-ministru al Bulgariei, după cea din ianuarie 1921, având întrevederi cu omologul său român, Ion I. C. Brătianu, și cu ministrul de externe, I. Gh. Duca. În cursul discuțiilor, liderul bulgar a reiterat propunerea de unificare și autonomizare a Traciei, invocând caracterul compozit al populației din regiune, nevoia Bulgariei de acces la Marea Egee și imperativul garantării securității la Strâmtori; în schimbul sprijinului diplomatic al românesc în chestiunea Traciei, prim-ministrul Bulgariei oferea un angajament de neutralitate, în caz de atac sovietic[78]. Interlocutorii români s-au declarat însă de acord doar cu o eventuală autonomizare a unui coridor bulgăresc spre Marea Egee, printr-o interpretare mai permisivă a articolului 85 din Tratatul de la Neuilly-sur-Seine[79]. Punctul de vedere românesc în privința Traciei a fost acceptat și de către guvernul de la Belgrad[80].

Pentru Conferința de la Lausanne, menită să pună capăt războiului greco-turc și să reglementeze și alte probleme de interes internațional, în condițiile caducității Tratatului de la Sèvres, diplomația românească și-a definit, în toamna anului 1922, următoarele obiective: stabilirea unei păci trainice în Orientul Apropiat, crearea unei zone demilitarizate între Turcia și Bulgaria (evitându-se o mărire exagerată a teritoriului bulgar) și, respectiv, stabilirea unui regim al Strâmtorilor apt să asigure libertatea navigației[81]. Între timp, Franța și Marea Britanie ajunseseră, cel puțin *grosso modo,* la un punct de vedere comun, pe care diplomația română, ca și cea iugoslavă, nu puteau decât să îl susțină[82].

Lucrările Conferinței de la Lausanne s-au desfășurat între 20 noiembrie 1922 și 24 iulie 1923, cu o întrerupere în intervalul 4 februarie- 23 aprilie 1923[83].

---

[75] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Brăila, Editura Istros, 2009, p. 252.
[76] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 44.
[77] Antonina Kuzmanova, *Ot Nioi do Kraiova. Văprosăt za Iujna Dobrudja v mejdunarodnite otnoşeniia (1919-1940)*, Sofiia, Dărjavno Izdatelstvo za Nauka i Izkustvo, 1989, p. 83.
[78] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 44.
[79] A. Kuzmanova, *op. cit.,* p. 84.
[80] R. Tudorancea, *op. cit.,* p. 66.
[81] V. F. Dobrinescu, *op. cit.,* p. 96.
[82] F. C. Nanu, *op. cit.,* p. 88-89.
[83] M. A. Ekrem, *op. cit.,* p. 21.

În urma acestei reuniuni internaționale, statul național modern turc a căpătat configurația teritorială actuală, iar între Grecia și Turcia s-a produs un amplu schimb obligatoriu de populație, pe criterii preponderent religioase, în urma cărora circa 1,3 milioane creștini ortodocși considerați greci au părăsit Anatolia, zona Caucazului și litoralul nord-pontic, iar 400.000 de musulmani, considerați turci, au părăsit teritoriul elen; au fost exceptați de la acest schimb musulmanii din Tracia apuseană, rămasă în componența Greciei, respectiv grecii din Constantinopol, unde a rămas sediul Patriarhiei Ecumenice[84]. În privința Strâmtorilor, din confruntarea între tezele sovieto-turce și cele franco-britanice, a rezultat o soluție de compromis în general favorabilă României, ca stat riveran de mărime mijlocie, care nu putea privi favorabil nici hegemonia maritimă absolută a Marilor Puteri occidentale, în frunte cu Marea Britanie, dar nici tendințele sovietice de a face din Marea Neagră o mare închisă[85].

În perioada Conferinței de la Lausanne, s-au manifestat o serie de tendințe de ameliorare a relațiilor bulgaro-iugoslave, respectiv, de restabilire a celor bulgaro-sovietice, însă aceste evoluții politico-diplomatice, care provocau îngrijorare la București, ca și la Atena, aveau să fie brusc și brutal întrerupte în urma sângeroasei lovituri de stat din iunie 1923, care a pus capăt regimului Al. Stamboliiski[86]. Republica Turcă, proclamată oficial la 29 octombrie 1923, în ciuda preocupării constante de a nu intra în conflict cu Uniunea Sovietică, avea să promoveze o politică externă de pace, în general convergentă cu a statelor susținătoare ale sistemului Tratatelor de Pace din 1919-1923, inclusiv România, ceea ce a favorizat dezvoltarea relațiilor bilaterale, mai ales în intervalul 1934-1940, în cadrul Antantei Balcanice, din care mai făceau parte Iugoslavia și fostul inamic al Turciei din anii 1919-1922, Grecia[87].

În concluzie, putem aprecia că războiul greco-turc a reprezentat un factor de îngrijorare pentru factorii politici români, interesați de recunoașterea și salvgardarea integrității teritoriale a României Mari, proclamate în anul 1918, de pacificarea și stabilizarea sud-estului european, inclusiv prin instituirea unui regim de navigație cât mai favorabil și echitabil în Strâmtori. Ostilă curentelor revizioniste agresive care începeau să se contureze și chiar să se coaguleze, România nu a fost nici un susținător necondiționat al Tratatului de la Sèvres, tocmai din dorința de a nu împinge și forțele kemaliste în tabăra revizioniștilor. Stabilirea de relații diplomatice cu Turcia kemalistă, la 20 iulie 1922 și mai ales refuzul abil, argumentat elegant și pertinent, din partea guvernului Brătianu de a da curs solicitărilor britanice din septembrie 1922, vizând implicarea militară

---

[84] A. Biagini, *op. cit.*, p. 72 ; R. G. Clogg, *op. cit.*, p. 112-113.
[85] Nicolae Dașcovici, *Regimul Dunării și al Strâmtorilor în ultimele două decenii*, Iași, Tipografia Alexandru A. Țerek, 1943, p. 110-112.
[86] C. Iordan, *România și relațiile…,* p. 48.
[87] M. A. Ekrem, *op. cit.*, p. 93-122; I. Cojocaru, *op. cit.*, passim.

directă a României într-un conflict care se apropia de sfârșit, au reprezentat acțiuni de politică externă corespunzătoare interesului național, cu efecte benefice în anii interbelici.

ROMANIA AND THE END OF THE GREEK-TURKISH WAR (JULY-NOVEMBER 1922)

Abstract

Even if, by convention, the date of November 11th 1918 represents the end of World War I, the states of political and military conflict and uncertainty continued in the immediately following years in the centre, East and South-East of Europe. Among the conflicts that marked the first interwar years was the Greek-Turkish war (1919-1922) when, after the surrender of the Ottoman Empire, the Greek squads fought, in Anatolia, against the Turkish Nationalist squads led by Mustafa Kemal, the founder of the future Turkish Republic.

The present article focuses on recently united Romania's attitude towards the developments at the end of the Greek-Turkish war, starting with the summer of 1922 until the eve of the Lausanne conference (November 21st 1922-July 24th 1923). The main sources consist of a few syntheses of Greek, Turkish and Balkan modern history, a few papers on the relationship of Romania with the (then) warring states, together with a series of military documents from the archive. As a general remark, we can say that the Romanian state at the time, represented by the government of Ioan I. C. Brătianu, professed a pragmatic anti-revisionism, managing to avoid responding to the British requests of becoming involved against the Kemalist forces, whose aims were, generally speaking, in accordance with the national principle.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 185-200

CATOLICII DIN ROMÂNIA ÎN ANII 1930

CARMEN-PATRICIA RENETI*

Introducere.

Anii 1927-19230 sunt importanți din mai multe puncte de vedere: în plan politic - regența regelui Mihai; în plan social - criza economică cunoscută ca și Marea Depresie; în plan religios - semnarea și ratificarea Concordatului dintre Vatican și România.

După 1930, criza economică a continuat, în timp ce începea domnia lui Carol al II-lea, iar în plan european se remarca o înăsprire a relațiilor politice.

Problematica lumii catolice în anii 1930 ar putea să constitute subiectul unui amplu volum de studiu. După aproape un deceniu de la terminarea Primului Război Mondial, majoritatea statelor europene inițiaseră sau chiar încheiaseră tratative cu Vaticanul, ceea ce crea premisele unei noi evoluții a catolicismului. Și România se înscria acestui curent, însă despre Concordat există o bibliografie mult prea stufoasă pentru ca acest articol să aducă ceva nou. De aceea, detaliile politice vor fi foarte puțin menționate în prezentul studiu, urmărindu-se mai mult mediul zilnic, viața obișnuită a populației catolice din România, dar și personalitățile care au avut o contribuție majoră la catolicism. Anii 1930 se confruntă cu cea mai mare criză economică mondială din istorie și ne-am aștepta ca și viața comunităților catolice să fie afectată, dar mai ales să vedem dacă există un aport concret, practic, al Bisericii Catolice în îmbunătățirea condițiilor de viață ale credincioșilor.

Informația prezentului articol este extrasă din *Bukarester Katholishes Sonntagsblatt* și *Calendarul Presa Bună*, periodice deținute de Biblioteca Academiei Române pentru perioadele 1924-1931, respectiv 1927-1934. Mai există și *Bulletin Paroissial*, dar acesta se concentrează pe informații strict religioase. Totuși, chiar și *Bukarester Sonntagsblatt* cuprinde date referitoare la București și mai puțin la alte părți ale României, în timp ce *Presa Bună* se axează pe ceea ce se întâmplă în Moldova.

* Biblioteca Academiei Române, București.

Încă de la apariția sa în 1913, *Sonntagsblatt* era scris cu litere gotice și structurat în patru rubrici: prima rubrică cuprindea textul Evangheliei duminicale și al predicii. A doua rubrică descria viața unui sfânt sau se concentra pe doctrina bisericească, respectiv morala creștină. A treia rubrică se axa pe știri din lume (*Aus aller Welt*). A patra rubrică relata știrile despre lumea catolică din Vechiul Regat, inclusiv despre comunitățile italiene și franceze[1]. Pe parcursul apariției sale, *Sonntagsblatt* se dorește un ziar imparțial, care nu se referă strict la comunitățile germane, ci la viața catolică din România și din lume.

Catolicismul în România

După Primul Război Mondial, România a dobândit supuși catolici din noile provincii. Dintre aceștia, aproape 1.300.000 sunt români greco-catolici, iar cei circa 1.4000.000 catolici sunt reprezentați de unguri, șvabi și sași[2]. Cifra de aproximativ trei milioane catolici este confirmată și de arhiepiscopul Alexandru Cisar în 1929, prin aceasta înțelegându-se toți catolicii, indiferent de rit[3], totalul populației fiind de 18 milioane locuitori, iar suprafața atingând[4] 294.254 km^2. Majoritatea catolicilor era alcătuită din români, maghiari, germani, polonezi, austrieci, cehi. Așteptarea pragmatica a catolicilor era ca un acord cu Roma să ofere un statut Bisericii Unite și să definească organizarea sistemului școlar.

Un singur număr din *Sonntagsblatt* pentru anul 1927 citează opinia lui Onisifor Ghibu, unul dintre participanții la realizarea Unirii din 1918 și un cunoscut luptător pentru drepturile poporului român: „Am convingerea că statul român nu va permite prin Concordat nicio reglementare care ar putea prejudicia interesele sale sau interesele bisericii conducătoare… Cred că domnul Averescu, care vede pe bună dreptate o nouă legătură între România și Occidentul latin în jurul Concordatului, trebuie să meargă mult mai departe decât încheierea unui concordat stereotip.

Prim-ministrul nostru (cu o orientare hotărâtă spre Italia și căutând să strângă legăturile dintre noi și acel stat) în loc să se oprească la reglementarea situației bisericești a catolicilor maghiari și germani din România, ar fi trebuit să facă un pas mai departe in legăturile noastre cu creștinismul occidental[5]”. Practic, orice Concordat ar trebui să reflecte reconcilierea dintre Occident și Orient.

[1] Netzhammer, Raymund, *Episcop în România: Într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*, vol. I, Editura Academiei Române, 2005, București, p. 325

[2] Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939, p. 59.

[3] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 22/23, 2. Juni 1929. *Cuvântarea Monseniorului Alexandru Th. Cisar, la 23 Mai 1929, cu prilejul ratificării Concordatului dintre Vatican și România.*

[4] Calendarul Presa Bună, Editura Societății Iași „Presa Bună”, anul al XXI-lea, 1934. *Suprafața, populația și capitalele statelor din Europa*, p. 41-42.

[5] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 23, 12. Juni 1927. *Vom Konkordat.*

„Dacă generalul Averescu, care se bucură la Roma de un respect pe care niciun om de stat român nu l-a avut vreodată, își asumă sarcina de a iniția acest proces de reconciliere, va face mai bine națiunii și creștinismului decât prin orice fapte anterioare dobândite”[6].

Fiind o țară majoritar ortodoxă, pentru România catolicismul este mai puțin important. Este doar o problemă de imagine politică, prin care trebuie să arătăm toleranță. Doar că toleranța trebuie să aibă și limite, pentru a împiedica prozelitismul catolic, iar Concordatul încearcă să le stabilească, mulțumind atât partea română, cât și reprezentanții Vaticanului. Ortodoxia ne reprezintă ca nație de prea multe secole, iar eterna problemă de aderare la Biserica Catolică este deja o temă epuizată și care nu va avea succes. Rămânea posibil doar un Concordat, semnat în 1927 și ratificat în mai 1929, la cinci ani după demiterea arhiepiscopului catolic Netzhammer, considerat principalul răspunzător pentru eșuarea negocierilor cu Sfântul Scaun. Nunții apostolici Francesco Marmaggi (octombrie 1920 - vara 1923) și Dolci au facilitat negocierile, însă încheierea Concordatului a fost considerată de către mulți contemporani drept neavantajoasă pentru statul român.

Cu toate acestea, tărăgănarea încheierii acestui acord arată și importanța lui, Concordatul urmând să pună capăt unei situații anormale care aducea neajunsuri practice: „unele eparhii sunt diaceze romano-catolice care nu au episcopi titulari, ci numai administratori apostolici; unele eparhii au teritoriul lor de jurisdicție bisericească și peste granițele actuale ale României; în Bucovina, enoriașii catolici depind de Lemberg; eparhiile romano-catolice din țară nu sunt în legătură ierarhică între ele”[7].

Nu mai puțin important pentru comunitatea catolică este și moartea lui Ferdinand I, dar ne-am aștepta la continuarea acțiunilor de binefacere de către Regina Maria.

Din raportul pe anului 1929 aflăm despre o creștere constantă a numărului de credincioși, evidentă fiind prezența publicului pe treptele bisericii încă de la ora 9. Au avut loc 13.390 comuniuni, dintre care 4.450 cu ocazia Paștelui; în 1928 avuseseră loc 11.610 comuniuni, iar în urmă cu 15 ani doar 6.110 comuniuni[8]. Și alte statistici sunt îmbucurătoare: botezuri - 226, convertiri - 15, cununii - 70[9].

Este interesant imboldul pe care îl face *Sonntagsblatt* pentru imigranții dornici de noi aventuri. Aceștia ar trebui să aleagă ca destinație Canada, fiindu-

[6] *Ibidem.*
[7] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 22/23, 2. Juni 1929. *Cuvântarea Monseniorului Alexandru Th. Cisar, la 23 Mai 1929, cu prilejul ratificării Concordatului dintre Vatican și România.*
[8] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 5, 10. Februar 1929. *Aus dem Jahresbericht der Baratzie-Pfarrkirche 1928.*
[9] *Ibidem.*

le necesar un certificat de la preotul catolic. Doar pe baza acestui certificat pot obține o reducere de la linia aviatică Kanada Pacific, care are o reprezentanță și în București[10].

Un îndemn special al Papei este transmis prin intermediul *Sonntagsblatt* în anul 1929[11]: credincioșii ar trebui să fie prezenți măcar de două ori la slujbele din Catedrala Sfântul Iosif, Biserica Bărăție și Biserica Catolică și să se roage pentru a primi sfatul cel mai bun; două zile să țină post suplimentar posturilor obligatorii, abținându-se de la carne; să se împărtășească și în afara de slujbele obligatorii.

Comunitățile catolice din România

Din paginile *Sonntagsblatt*, aflăm și câteva știri din diocezele catolice din România, în special datorită relatărilor din călătoriile arhiepiscopului Alexandru Cisar, care se deplasează, neobosit, pentru a da confirmări credincioșilor. Comunitățile vor fi menționate în ordine alfabetică.

Banat și Transilvania

Dioceza de Cenad (regiunea Timișoara) număra 460.000 credincioși, dintre care doar în Timișoara se aflau 58.000 suflete. A fost mare sărbătoare la numirea noului episcop, Angelo Dolci, cu binecuvântarea Papei Pius X. „Au fost prezenți episcopul Sibiului, contele Majláth Gusztáv Károly, episcopul unit al Lugojului, Alexandru Nicolescu și reprezentatul arhidiocezei din București, protopopul Hering. După-amiază, nunțiul apostolic a vizitat Școala Catolică din Timișoara, Seminarul Preoțesc și inspectoratul școlar. Atmosfera este una de sărbătoare: steaguri, ferestre și covoare au fost scoase la fereastră. Serenadele au început la 9 seara în fața Palatului Episcopal. Au apărut și grupuri de cântăreți germani și maghiari cu felinare, iar în cinstea înalților reprezentanți, credincioșii au interpretat într-o manieră exemplară mai multe coruri și au omagiat aceleași discursuri pline de spirit”[12].

„Caransebes, cu circa 10.000 români, germani și unguri, numără aproximativ 3.000 catolici care participă frecvent la slujba din marea biserică”[13] în 1930.

„Deva, capitala districtului Hunedoara, cu peste 9.000 de locuitori români și unguri, are mai multe școli elementare și gimnaziale, magazine

[10] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 7, 24. Februar 1929. *Vereins-Nachrichten. Katholischer Klub.*

[11] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 10, 17. März 1929. *Das allgemeine Jubiläum des Heiligen Vaters Papst Pius XI.*

[12] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 22, 5. Juni 1927. *Bischofskonsekration in Timisoara.*

[13] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 50, 14. Dezember 1930. *Kirchweihen und Firmungen.*

aglomerate de lemne. Toate credințele religioase au propriile biserici: reformații posedă o frumoasă biserică gotică, catolicii o mare biserică cu un turn înalt, pe lângă care se află și o mănăstire franciscană”[14].

„Făget (în județul Timiș) avea în jur de 1.000 de catolici, dar în împrejurimi trăiesc alți 1.000, de aceea alături de preot activează și un capelan, care are grijă de filiale”[15].

„Lugoj, capitala districtului Severin, are circa 15.000 locuitori români, germani și unguri. Este sediul unei episcopii catolice și o biserică de care aparține și o mănăstire franciscană. Catedrala catolică fusese reparată și vopsită pe frumos vopsită pe dinăuntru”[16].

„În Sebeș (Mühlbach) există peste 1.000 de catolici”[17].

„Sibiul arată ca un oraș german și este un centru al culturii germane din sud-estul Europei. Interesantă este partea orașului în care sunt case medievale, dar și porțile, treptele și ulițele strâmte”[18].

Vechiul Regat

În Brăila[19] s-au închis magazinele, iar populația a emigrat, chiar și familiile mai bine situate. Contribuțiile din anul 1926 au fost numeroase: 181.180 lei pentru un bal, 97.465 pentru lucrările de restaurare și 4.000 lei pentru darurile de Crăciun. Se adăugau 58.000 lei pentru ferestrele bisericii și 20.000 pentru corul care cânta. Toate aceste eforturi au putut fi depuse grație efortului preotului August Kuczka.

„Câmpina fusese vizitată ultima dată de arhiepiscopul Zardetti, în urmă cu 35 de ani. Pe atunci, Câmpina era o parohie filială a orașului Ploiești, un oraș de munte liniștit, neobservat, care astăzi este unul dintre primele și cele mai cunoscute orașe industriale din țară, datorită câmpurilor și puțurilor bogate de petrol din zonă și datorită rafinăriilor și fabricilor magnific amenajate și modern echipate. Cu afluxuri constante de tehnicieni, funcționari publici, profesioniști și mineri, Câmpina a devenit curând un oraș respectabil cu drumuri bune, iluminat electric, case de stat și magazine moderne.

La început, capela și casa parohială au fost găzduite într-o casă închiriată, până când generosul industriaș, domnul Raki, a construit o biserică de piatră solidă, arhitectural frumoasă. Numele domnului Raki va rămâne în

---

[14] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 50, 14. Dezember 1930 *Kirchweihen und Firmungen.*

[15] *Ibidem.*

[16] *Ibidem.*

[17] *Ibidem.*

[18] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 50, 14. Dezember 1930 *Kirchweihen und Firmungen.*

[19] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 12, 27 März 1927. *Aus der Erzdiözese. Eine musterhafte Gemeinde. Braila.*

amintirea localnicilor catolici. Astăzi parohia Câmpina numără peste 500 de suflete catolice. Nu numai că parohia s-a mărit, dar există și o Asociație Corală, *Gesangsverein*, care putea cânta în latină, fiind dirijată de Preotul Müller"[20].

Câmpulung[21] număra în 1927 circa 200 suflete, având o istorie de 700 de ani: cavalerii teutoni se stabiliseră încă din secolul al XIII-lea și exista atât o biserică dominicană, cât și una dominicană. Călătoria arhiepiscopului Cisar din iunie 1930 ne oferă o imagine a drumurilor asemănătoare zilelor noastre. Astfel, în drumul spre Câmpulung, în locul rutei prin Pitești este ales drumul spre Târgoviște. Ambele variante se dovedesc a fi la fel de accidentate și pline de gropi, astfel încât călătorilor le trebuie câteva ore și întârzierile aferente. „La Câmpulung, arhiepiscopul și preotul Hering sunt primiți și cazați de preotul Geiszler. Un cor improvizat a cântat cu destul de mult măiestrie în latină, iar mica comunitate a umplut biserica până la refuz"[22].

Comunitatea din Craiova[23] omagia deja 100 de ani de la fondarea sa, serbată pe 11 octombrie 1927, prilej de întrunire a mai multor preoți: preotul Tusinski din Craiova, preotul Bachmeier din București, preotul Kaluza din Turnu Severin, preotul Alois Gonska din Cioplea, preotul Hering din București, prelatul Augustin Kuczka din Brăila. Desigur că acești preoți serveau, alternativ, în mai multe comunități din România, datorită numărului lor insuficient. Cu această ocazie, canonicul Iulius Hering publica o Monografie a Parohiei Catolice din Craiova"[24].

Pe 4 noiembrie 1928, la Craiova se serbau și 25 de ani de când Monseniorul Andreas Kuczka a preluat funcția de paroh. La eveniment au participat generalul Dumitrescu, primarul Cernătescu, Consiliul raional Renoveanu. În timpul mesei de prânz, grupul de cântăreți *Loreley* s-a reunit în vicariat pentru o serenata. Punctul culminant a fost piesa *Mica Stea din Bethleem* în trei acte"[25].

---

[20] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 50/52, Weihnachtsnummer 1927. *Firmungen in Campina und Nehoi*.

[21] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 43-44, 30. Oktober 1927. *Firmung in Sinaia und Campulung*.

[22] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 42-43, 26. Oktober 1930. *Firmungsreisen. Campulung* (24. Juni).

[23] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 45, 13. November 1927. *Zentenarfeier der kath. Pfarrei von Craiova.* Pentru detalii despre comunitatea catolică există în catalogu BAR, cota II487536: Julius Hering, *Monografia Parohiei catolice din Craiova cu ocazia serbarei primului centenar de la întemeierea ei*, 1827, Craiova, Tiparnița Boboc, 1927.

[24] Calendarul Presa Buna, Editura Societății Iași „Presa Bună", anul al XV-lea, 1928. *Din țara noastră*, p. 76-77.

[25] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, X Jahrgang, Nr. 46/47, 18./25. November 1928. *Jubiläum in Craiova.*

Câmpurile petroliere de la Moreni ard, flăcările atingând și 100 de metri. „Inutil să spunem ce pagube importante cauzaseră tentativele anterioare de stingere a focului, precum și jertfele umane înghițite de flăcări”[26]. Comunitatea avea foarte mult de suferit din punct de vedere financiar.

În Nehoiu (județul Buzău)[27], o colonie de funcționari și muncitori ai gaterului *Foresta,* fosta *Goetz*, comunitatea catolică era alcătuită din polonezi și italieni, astfel încât este necesar la slujba să fie prezenți atât preotul Gonska sau Dwucet, precum și preotul Jovanelli.

În 1930 „Petroșaniul are în jur de 3.000 de locuitori români și unguri și o biserică unită”[28].

Comunitatea parohială din Pitești număra 50 familii cu 320 suflete, biserica și școala parohială fiind foarte bine vizitate. Exista și o filială la Curtea de Argeș, acolo unde locuiau patru familii[29]. În Pitești[30] se organizează concerte bisericești, după modelul concertelor din București. Câștigul de 20.000 lei arată succesul acestor concerte. Profesorul Simionescu și cântărețul clujean de operă, Szekely, au asigurat întregul succes. Merită amintit și preotul Emmanuel Kreis din Pitești, care a asigurat bunul mers al concertului din localitate.

În 1928 în Râmnicu Vâlcea trăiau 250 de catolici. În acest oraș, „departe de ruta comerciala dintre Transilvania și Dunăre, au locuit încă din secolul al XIV-lea catolici, negustori venețieni și raguzani, cărora li s-au alăturat ulterior sași și maghiari din Transilvania. Ei aveau și propria lor biserică, ale cărei ruine se aflau încă acolo la mijlocul secolului al XVII-lea. După introducerea Reformei, la Râmnicu Vâlcea au venit și predicatori luterani, care au reușit să convertească câțiva catolici. Cu toate acestea, după câteva decenii, urmașii lor s-au întors la Biserica Catolică. În jurul anului 1600 existau doar 20 de familii catolice în Râmnicu Vâlcea. Actuala parohie a fost fondată de franciscani, care s-au stabilit aici în 1689, împreună cu mulți bulgari catolici, construind o mănăstire și mai târziu o biserică frumoasă, mare, care a fost sfințită în 1730, dar din păcate câțiva ani mai târziu, în 1738 a fost în mare măsură distrusă de către turci. Numărul catolicilor de aici a fost întotdeauna mic”[31].

---

[26] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 42-43, 26. Oktober 1930. *Firmungsreisen. Campina, 6. Juli.*

[27] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 50/52, Weihnachtsnummer 1927. *Firmungen in Campina und Nehoi.*

[28] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 50, 14. Dezember 1930 *Kirchweihen und Firmungen.*

[29] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 42-43, 26. Oktober 1930. *Firmungsreisen. Pitesti. 24. August.*

[30] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, X Jahrgang, Nr. 28, 22 Juli 1928. *Kirchenkonzert in Pitesti.*

[31] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, X Jahrgang, Nr. 48, 2. Dezember 1928. *Firmungsreise. Ramnicu Valcea – Firmungsreise Ende Oktober, Erzbischof und Kann. Hering. Aufenthalt in Curtea de Arges.*

„Ca filială pentru Râmnicu Vâlcea, satul Brezoi are mai multe gatere administrate de Societatea Carpatina. Aici sunt angajați mai mulți catolici unguri, germani și italieni, numărul lor ajungând la aproape 15 de suflete”[32].

La Târgoviște avea loc un eveniment nefericit în 1929: în august a ars frumos decorata biserică. „Tavanul, podeaua, scaunele și orga trebuiau complet refăcute. Daunele se ridicau la 800.000 lei. Arhitectul Ferdinand Hoeflich a conceput un plan cu o structură de fier pentru noua biserică. Scheletul urma să fie făcut la firma Grigorescu din București. Părintele Lenz și președintele comunității, Listuzzi au greaua misiune de a face rost de banii necesari. Se aștepta la o contribuție din partea magnaților din domeniul petrolului din Gura Ocniței, dar și organizarea de evenimente cu scop caritabil”[33].

În 1930 are loc sfințirea bisericii din Târgu Jiu, a cărei construcție fusese posibilă grație Angelei Călniceanu, care făcuse generoasa donație de 400.000 lei. Arhiepiscopul a donat și el 14.000 lei pentru clopot și 20.000 lei pentru materialele de construcție, adresându-se și Primăriei orașului pentru a dobândi un teren. Primarul de atunci, domnul Bălănescu, a donat un teren de 1800 m2 în valoare de peste 100.000 lei”[34]. În decembrie 1930 s-a putut face inaugurarea oficială.

Periodic se organizau și loterii pentru orga din Turnu Severin[35], câștigurile fiind între 500 și 100.000 lei. Lozurile se obțin în toate bisericile și școlile din București și provincie. În județul Caraș-Severin se afla și comunitatea Sadova-Veche[36], în mijlocul unei populații românești, comunitate care împlinea 100 de ani în 1928, fiind populate de 600 de locuitori.

Cadrilaterul și Dobrogea

Interesantă este o remarcă făcută în *Sonntagsblatt* despre fotografiile făcute de arhiepiscopul Alexandru Cisar în Turtucaia, precum și diapozitivele din Bazargic din septembrie 1929[37]. Păcat că nu se regăsesc în fondul Bibliotecii Academiei!

Despre Cadrilater se relatează câteva lucruri inedite.

---

[32] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 51/52, Weihnachtsnummer 1930. *Firmung in Brezoi*.

[33] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XI Jahrgang, Nr. 36, 15. September 1929. *Für die Kirche in Targoviste*.

[34] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 49, 7 Dezember 1930. *Kirchenweihe und Firmung in Târgu-Jiu.*

[35] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 38, 25. September 1927. *Lotterie für eine Kirchenorgel in Turnu-Severin.*

[36] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, X Jahrgang, Nr. 5, 5. Februar 1928. *Der Muster einer deutschen katholischen Gemeinde in Rumänien.*

[37] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 42-43, 26. Oktober 1930. *Firmungsreisen. Dobrogea. 12. September 1930*.

„Caliacra constituie împreună cu districtul Durostorum, Noua Dobroge, inclusă în România alături de Vechea Dobrogea după 1913. Această provincie avusese 160.000 locuitori, pentru ca în 1930 să ajungă la peste 750.000. Teritoriul este dezvoltat, existând podul de la Cernavodă, portul Constanța, canalele din Delta Dunării, două căi ferate: Cernavodă-Constanța și Bazargic-Babadag, biserici, școli, instituții culturale. Populația este formată din români (mocani), turci, tătari, greci, bulgari, lipoveni și germani… Există geamii, biserici ortodoxe pentru români, bulgari și greci, capele romano-catolice, case de rugăciune protestante, baptiste și lipovene.

În marile orașe se vorbește română, în timp ce în orașe această limbă este aproape necunoscută. Călătorul poate recunoaște fiecare naționalitate după port: pe turci după fes, femeile turce după pantalonii stil fustă mai lați, pe bulgari după pantalonii largi, pe lipoveni (în mare parte pescari) după mustățile roșii, pe șvabi după hainele curate și șepcile asemănătoare celor rusești. Așezările germane se disting prin casele spațioase, curțile întreținute, străzile curate, ceea ce nu se observă la turci, bulgari, lipoveni sau la români… Datorită recoltelor slabe, țăranii au fost nevoiți să se împrumute cu dobânzi exorbitante. Multe recolte au fost pur și simplu lăsate pe câmp pentru că recolta nu ar acoperi cheltuielile de treierat”[38].

Primarul din Turtucaia, domnul Niculescu-Duțu, relatează despre situația din Turtucaia, care a fost sub stăpânire bulgară. „Greșeala cea mai mare a statului român a fost de a coloniza aromâni în locuințele populației autohtone, ceea ce a trezit ură. Aceasta ar fi și cauza existenței comitagiilor, care nu puteau fi ținuți în frâu de autorități… Coloniștii din Vechiul Regat stabiliți aici aveau cele mai înstărite case, acoperite cu țigle, însă aceștia se îndatoraseră atât de mult către stat, încât nu își mai puteau achita datoriile. Majoritatea populației vorbește doar turcă și bulgară în Silistra. Centru este dominat de clădirea Prefecturii, de Biserica Ortodoxă Sfântul Petru și Pavel, în timp ce în diferite cartiere mai erau 5-6 moschei, ceea ce conferea orașului un caracter destul de oriental”[39].

Dobrogea este tot un teritoriu multicultural. „Ali Anife Kalfa este un sat german catolic constituit în 1903, atunci când aproximativ 16 familii s-au mutat aici și au primit pământ de la guvernul bulgar. Acum aici trăiesc peste 20 de familii, puțin peste 120 de suflete. Solul este bun, doar că acolo, ca în toată Dobrogea, de multe ori lipsesc ploile. Apa potabilă este în penurie. Fântânile sunt adânci, adesea între 50-100 de metri, așa că pentru a le săpa trebuiau folosiți cai. Din 1909, mica parohie are un pastor permanent, Alexius Schönmacher, care a construit biserica și parohia.

[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*

De asemenea, pastorul cultivă legume și fructe într-o grădină amenajată. Satul are un dezavantaj, și anume că este atât de îndepărtat de alte orașe germane catolice, încât aproape nu întreține nicio legătură cu ele. În școală, profesorul Vilert Lukas preda la 20 de copii”[40].

Caramurat[41] era populat de 2.000 șvabi catolici veniți din sudul Basarabiei, fiind cel mai frumos sat din Dobrogea. Gospodărirea era evidentă: casele sunt vopsite cu alb, înconjurate de ziduri, turla bisericii era prevăzută cu un ceas mare, întreaga atmosferă arătând bogăția locuitorilor.

„Cataloi este un sat mare la 12 kilometri sud de Tulcea, a cărui populație este formata din romani, bulgari, germani si italieni. Germanii de confesiune protestantă care au imigrat din Rusia în 1885 au construit în curând o mică biserică cu un turn. Acum locuiesc acolo 60 de familii, mai mult de jumătate aparținând sectei baptiste. Românii în jur de 40 de familii și bulgarii în jur de 35 de familii au o mare biserică ortodoxă construită pe un deal. Cel mai puternic contingent sunt italienii, cu 106 familii și 576 suflete. Au venit din zona Novigo, s-au stabilit în Miroslava lângă Iași în 1879, dar 10 ani mai târziu s-au stabilit în Cataloi, unde au ocupat un cartier special. Toți sunt arendași agricoli și se află sub protecția italiană” [42].

În Dobrogea există și unele așezări sunt complet rupte de civilizație. Este cazul „Cavarnei, un orășel cu circa 5.000 de locuitori, despărțit de mare prin stânci. Nu există un port, ci doua câteva magazine de grâne, o mică vamă și nelipsita cârciumă”[43].

În Cernavodă, deși sunt peste 300 de familii catolice, nu exista încă o biserică proprie[44].

În Culelia[45] pământul era atât de dur, iar seceta domina, astfel încât orice recoltă era compromisă. Din acest motiv, familiile de aici au imigrat în America, rămânând 61 familii și 273 de suflete.

Malcoci (Malkotsch) este cea mai veche așezare catolică din Dobrogea. În 1843, aici s-au stabilit peste 20 de familii din sudul Rusiei, majoritatea având strămoși care proveneau din Alsacia. Mai întâi au trebuit să curețe o parte din

---

[40] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 49, 11. Dezember 1927. *Firmungsfeier in Dobrudscha*.

[41] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 41-42, 16. Oktober 1927. *Firmung in der Dobrudscha.*

[42] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 48, 4. Dezember 1927. *Firmung in Sulina, Malcoci, Kataloi und Ali Anife Kalfa*.

[43] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 49, 7. Dezember 1930. *Firmungsreisen. Ali-Anife-Calfa (September 1930).*

[44] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 46, 20. November 1927. *Firmung in Tulcea*.

[45] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 41-42, 16. Oktober 1927. *Firmung in der Dobrudscha.*

pădure, urmând ca lemnul și pământul recuperat să le aparțină. Satul are un pastor permanent din 1847. După 1878, fiecare țăran în vârstă de 30 de ani a primit 10 hectare de pământ de la guvernul român. Ceilalți au fost nevoiți să închirieze terenuri. Acum există 144 de gospodării. „Construcția bisericii spațioase a început în 1878 și a fost finalizată în câțiva ani; turnul înalt și zvelt a fost construit la începutul acestui secol de pastorul Gonska. Pe lângă școala municipală, lângă biserică se află și o clădire a școlii, în care pastorul respectiv preda lecții de religie și germană”[46].

Mangeapunar (Costinești) „fusese înființată în 1895 când aproximativ 30 de familii catolice din sudul Rusiei (din districtul Crasna) s-au stabilit acolo ca chiriași. În 1901, satul avea deja 50 de familii catolice care au construit o biserică mică, masivă, cu un turn. Acum locuiesc acolo 36 de familii, care, din păcate, nu își pot cumpăra singure pământul”[47]. În 1930 în Mangiapunar locuiau 61 de familii cu peste 300 de suflete[48].

Palas Mare[49] era o localitate relativ recentă, datând din 1907 și numărând 35 de familii și 200 de suflete, fiind întâmpinat de prelatul Constantin Bibiella din Constanța, acolo unde începuse și serviciul religios.

La Techirghiol, acolo unde se aflau și pe atunci faimoasele băi curative, s-au stabilit inițial 16 familii catolice, pentru ca în anii 1930 să trăiască 20 de familii catolice, localitatea fiind destul de mică și modest populată[50].

În 1927, Tulcea era o localitate în care, alături de o comunitate musulmană, exista și o comunitate catolică, în care se integraseră bine și românii[51].

Drumurile din Dobrogea și Cadrilater sunt destul de sinuoase[52]. „După câțiva kilometri, dacă ajungi la o așezare umană, se formează atâtea drumuri încât este imposibil să îl recunoști pe cel corect. Dacă întrebi pe cineva, este în zadar, deoarece populația vorbește doar turcă și nu înțelege deloc română. Gesticularea nu duce la niciun rezultat. Procesul este și mai greoi atunci când localitatea se numește Stâna Cadânei, întrucât căutarea pare îndreptată spre femei-cadâne, ceea ce îi face pe oamenii locului să arate furioși.

---

[46] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 48, 4. Dezember 1927. *Firmung in Sulina, Malcoci, Kataloi und Ali Anife Kalfa.*

[47] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 47, 27. November 1927. *Firmung im Dekanat Constantza.*

[48] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 51/52, Weihnachtsnummer 1930. *Firmungsreisen. Dobrogea: Pfarrei Konstantza und Filialen (September 1930).*

[49] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 41-42, 16. Oktober 1927. *Firmung in der Dobrudscha.*

[50] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, IX Jahrgang, Nr. 46, 20. November 1927. *Firmung in Tulcea.*

[51] *Ibidem.*

[52] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 42-43, 26. Oktober 1930. *Firmungsreisen. Dobrogen (September 1930).*

Un călăreț turc, care abia înțelege ceva română, indică drumul cel bun, care trece printr-un canion de stânci, unde nici măcar vulturii nu mai zboară, dar unde și automobilul se împotmolește, fiind nevoiți să coborâm din mașină, în praf și soare, pentru a o împinge” [53].

Și la Costinești, arhiepiscopul și însoțitorii lui au parte de aceeași aventură: întrucât plouase, la plecarea din localitate, pământul era atât de moale încât roata autoturismului s-a scufundat aproape de tot, astfel încât arhiepiscopul și ceilalți pasageri au trebuit să împingă și să meargă prin nămol[54]. Episodul ne amintește de rutele spre Câmpulung, amintite anterior, care sunt parcurse cu gropi, din fericire fără a mai împinge și mașina.

Moldova

În Moldova se pune accent pe începerea, extinderea sau terminarea de construcții bisericești. „În ciuda împrejurărilor nefavorabile, care au împiedicat mersul normal al lucrărilor noastre, criza financiară puternică care domnește în toată țara, recolta precară, pe de o parte, inundații dezastruoase pe de altă parte, au fost câteva șantiere care, totuși, au perseverat în activitatea lor…. Departe de noi gândul de a jigni construcțiile care anul acesta au rămas pe loc. Acestea suferă de răul general, care pune capăt la atâtea bune voințe, de această perioadă penibilă care curmă atâtea sforțări, dovedind odată mai mult zicătoarea: omul propune, Dumnezeu dispune[55].

Sunt amintite numeroase biserici care se aflau, pe atunci, în diverse județe din Moldova: în județul Bacău - Barați, Faraoani, Grozești, Luizi-Călugăra, Schineni, Valea Mare; în județul Roman: Buhonca, Butea, Hălăucești, Mircești, Răchitani, Roman; în județul Fălciu: Dochia, Huși.

„Din cauza lipsei de fonduri, primul gând a fost oprirea bruscă a unor construcții… Să ne grăbim, s-o terminăm. Cu toate greutatea vremurilor, a fost opoziție fără gălăgie și binefăcătoare”[56]. Astfel, construcțiile au continuat în ritm normal. Fărăoani este văzut ca „un sat de oameni harnici, care merită ceva mai bun” decât „vechea biserică, cam dărăpănată”, de aceea s-a început o nouă biserică, a cărei piatră de temelie s-a pus la 27 iulie 1931[57].

La Grozești (în județul Bacău, acum în Iași), „s-a întârziat cu un an punerea crucii pe clopotniță, și totuși este de văzut această biserică ridicată în întregime din piatră cioplită, asemănătoare celor din Evul Mediu…. Meritul

[53] *Ibidem.*

[54] Bukarester Katholisches Sonntagsblatt, XII Jahrgang, Nr. 51/52, Weihnachtsnummer 1930. *Firmungsreisen. Dobrogea: Pfarrei Konstantza und Filialen (September 1930).*

[55] Calendarul Presa Buna, Editura Societății Iași “Presa Bună”, anul al XVIII-lea, 1931. *Construcțiile noastre,* p. 35-46.

[56] Calendarul Presa Buna, Editura Societății Iași “Presa Bună”, anul al XVIII-lea, 1931. *Construcțiile noastre,* p. 35-46.

[57] *Ibidem.*

construcției casei parohiale revine, în mod special, Părintelui Ghergu, care a reușit să adune, cu câtă greutate, fondurile necesare pentru această clădire de 25 metri lungime și de 12 metri înălțime, ridicată din lemn și cărămizi pe un soclu de piatră”[58].

La Valea Mare lucrările clopotniței au durat aproape un an, lucrarea veche din lemn necesitând o îmbunătățire. La Schineni se speră ca în 1932 să se ajungă cu „lucrările la șarpantă, care va fixa, definitiv, adevărata siluetă a acestui ansamblu plin de originalitate”. La Buhonca „se aduseseră cărămizi de șantier și se strânseseră aproape 300.000 lei… E o biserică de țară, cu 700 de locuri, a cărei schiță, de un farmec special, pricinuise mai întâi o oarecare nemulțumire”. La Dochia „se strânsese suma de 20.000 lei, alocată de Prefectura Județului Neamț, venind să se adauge restrânselor mijloace ale satului”, ceea ce a permis refacerea frontonului superior și ridicarea șarpantei acoperișului. „Se va putea trece, în viitor, la executarea frontonului principal și al clopotniței”[59].

Viața catolică este atât de înfloritoare în Moldova, încât sunt construite zeci de biserici catolice, mai ales la sate. Până în 1930 erau în curs de construcție sau deja terminate aproape 30 de biserici. În județul Bacău: Barați, Fărăoani, Grozești, Horgești, Luizi Călugăra, Poiana, Satul Nou, Schineni, Tuta, Valea Mare; iar în județul Roman: Adjudeni, Butea. Cozmești, Hălăucești, Luncași, Muncel, Tețcani, Răchiteni, Roman, Tămășeni[60].

Este amintită și o parohie din Basarabia, și anume Emental din Parohia Tighina, care avea un șantier închis de multă vreme. Lucrările au fost reluate în 1931, astfel încât „numeroșii călători de pe linia Chișinău-Căinari s-au mirat, când au văzut într-o singură vară toată partea inferioară a unei biserici”[61].

În cursul anului 1933 se continuă lucrările bisericilor din Barați, Comănești, Cosmești, Dochia, Hălăucești, Huși, Lespezi, Luncași, Mărgineni, Onești, Răducăneni, Schineni, Tămășeni, Târgu Ocna.

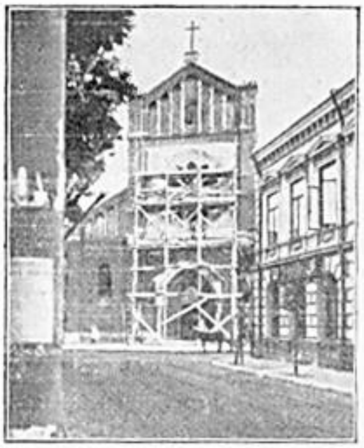
[58] *Ibidem.*

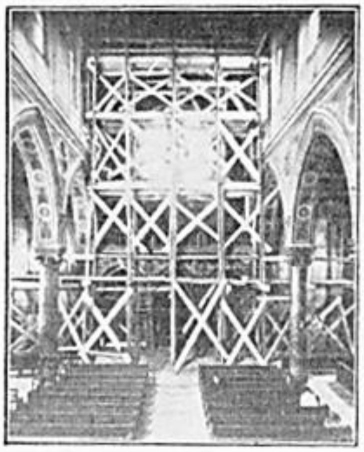
[59] *Ibidem.*

[60] Calendarul Presa Buna, Editura Societății Iași „Presa Bună”, anul al XVII-lea, 1930. *Construcțiile noastre,* p. 49-60.

[61] Calendarul Presa Buna, Editura Societății Iași „Presa Bună”, anul al XIX-lea, 1932. *Construcțiile noastre,* p. 33-39.

Bukarester Katholisches Sonntagsbatt — Nr. 37/38. 121

Konsolidierung der Kathedrale.

Vorstehende Bilder zeigen uns die Domkirche in einem beweinenswerten Zustande. Gerüste stehen innen ußen. Heißt es doch, den ehrwürdigen Bau retten, retten vor dem Verfall in den das Erdbeben vom ember vorigen Jahres die Kathedrale versetzte. Wir müssen es aufrichtig heraussagen, daß bei einem noch- m Erdstoß die Kathedrale zusammengestürzt wäre. Was jetzt an derselben gearbeitet wird, ist keine ge- liche, alltägliche Reparatur oder Restaurierung, die noch Zeit gehabt hätte, sondern es ist eine **unabweis- Festigungsarbeit, die die Baufälligkeit der Domes behebt.** Die Arbeit kostet die ungeheuere me von $1^1/_2$ Millionen. Dazu ist die Kathedrale nicht dotiert, sondern nur auf die Mildtätigkeit ihrer Glau- nossen angewiesen. Diese aber werden ihre Mithilfe in diesem dringendsten Falle sicherlich nicht versagen. ehre St. Josef-Dom darf nicht zugrunde gehen!

eilung wegen ihres Glaubens und das Martyrium sich im Jahre 1597 zu Nagasaki ab, die Heilig- ung zu Rom im Jahre 1861. An derselben nahmen 00 Katholiken Teil. Ein reiches Bild von japa- n und römischen Ansichten wird dieser geschicht- Film bieten. Er soll in der ganzen Welt rollen werden zum allgemeinen Verständnis die Ueber- n in deutscher, englischer und auch französischer he verfaßt sein.

Der Speyerer Domnapf. Die Speyerer Domschüs- e große Sandsteinschale, könnte einen großen er Speyerer Geschichte erzählen. Der Festrunk em Speyer Domnapf ist ein uralter Brauch. andsteinschüssel soll in die römische oder karolin- Zeit zurückgehen, wird 1314 zum erstenmal ur- h erwähnt, erhielt 1410 das Wappen des Bi- Ludwig von Helmstädt. Sie stand ursprünglich n Grenze des Dombereiches, vor dem Dom und der Bischöflichen Pfalz gegenüber. Solange sie dort stand und das Hochstift Speyer immun war (vor der Franzosenherrschaft), galt sie als Freistatt für Verbrecher, die der weltlichen Gerichtsbarkeit entflohen und ins Domgebiet sich geflüchtet hatten. Die Franzosen schafften diese Sitte ab und stellten die Domschüssel hinter dem Dom ins Gebüsch. Beim Domfeste 1854 und bei der Reichsgründungsfeier 1871 wurde sie auf den Domplatz gebracht und wie seit alter Zeit mit Wein gefüllt — zum Festrunk. Jeder neue Bischof von Speyer in der Zeit des immunen Hochstiftes wurde beim Einzug zur Domschüssel geführt: die Domschüssel wurde mit Wein gefüllt für das Volk; der Bürgermeister der Stadt trank das erste Glas mit einem Hoch auf Kaiser, Reich und Bischof und dann begann das Wettrinken des Volkes, ein großes Volksfest. Die Franzosenherrschaft, Revolution und Säkularisation räumten mit diesem Brauche auf: der Domnapf fand

Consolidarea Catedralei Catolice din București.

Epilog

„Sfârșitul crizei economice a marcat debutul unei alte crize, cea a relațiilor dintre state. Consolidarea mijloacelor politice și militare indispensabile contracarării puterilor revizioniste devenise principala preocupare a statelor interesate în apărarea status-quo-ului politic și teritorial european”[62].

Pentru comunitățile catolice din România, criza economică nu aduce schimbări majore: comunitățile catolice din Vechiul Regat rămân predominant urbane. Continuă să existe comunități grupate în jurul unor mici întreprinderi, active de obicei în domeniul petrolului sau al lemnului. Populația catolică din Dobrogea și Cadrilater este predominat rurală, administrația română întâmpinând dificultăți în a se face ascultată în Cadrilater. Comunitățile catolice din Moldova trăiesc în mediul rural, mai ales, iar aici există o preocupare constantă pentru consolidarea clădirilor bisericilor.

Nu există o implicare a bisericii catolice în îmbunătățirea vieții cotidiene a catolicilor, în sensul în care nu sesizăm un ajutor concret pentru șomeri sau o organizare de donații pentru cei loviți direct de criza economică.

În contextul semnării Concordatului, se observă o independență din partea episcopiilor, care tind să gestioneze din ce în ce mai mult problemele locale. Astfel, episcopul Mihai Robu se implică în regiunea Moldovei, în timp ce arhiepiscopul Alexandru Cisar se axează pe localitățile din Vechiul Regat, lăsând Transilvania și Banatul pe posibila agendă a episcopilor de acolo. Dar, desigur, că istoria religioasă a Transilvaniei ar fi o temă mult mai amplă, care ar merita un studiu separat.

THE CATHOLIC COMMUNITIES IN ROMANIA IN THE 1930s

Abstract

The issue of the Catholic world in the 1930s could constitute the subject of a large volume of study. But, the information of this article concentrates on information extracted from two periodicals owned by the Library of the Romanian Academy: the *Bukarester Katholishes Sonntagsblatt*, which includes data mainly related to Bucharest, and the *Good Press Calendar*, which focuses on Moldova.

These newspapers do not emphasis the political sphere, in which the main event is the signing of the Concordat, but presents the daily life of the communities of the Old Kingdom, Transylvania, Banat, Dobruja and Quadrilateral.

[62] Ion Ionescu, *Politica navală a României între anii 1919 și 1941*, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime, Constanța, 2002, p. 74.

For the Catholic communities in Romania, the economic crisis (1929-1933) does not bring major changes: the Catholic inhabitants in the Old Kingdom remain predominantly urban, continuing to run a business in the fields of oil or wood industry; the Catholic population of Dobrogea and Quadrilateral is predominantly rural, the Romanian administration having difficulties in managing the delicate problem of the mix of populations; the Catholic groups in Moldova live especially in rural areas and here, there is a constant concern for the consolidation of church buildings.

There is no involvement of the Catholic Church in improving the daily life of Catholics: we do not notice concrete help for the unemployed or an organization of donations for those directly hit by the economic crisis.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 201-206

TRUPURILE DE PĂDURE GĂVANA, MĂLINEASCA ȘI BUCOV, SITUATE ÎN JUDEȚELE ARGEȘ, DÂMBOVIȚA ȘI TELEORMAN, PROPRIETĂȚI ALE ACADEMIEI ROMÂNE

ION VITAN[*]

Unul dintre generoșii donatori ai Academiei Române, înaltă instituție a științei și culturii naționale, se numără și Ion Câmpineanu.

Ion Câmpineanu-Cantemir – nepotul colonelului Ion Câmpineanu, luptător de seamă în Revoluția de la 1848 – se trăgea dintr-o veche familie de boieri munteni, datând din secolul al XVII-lea. S-a născut în București, ca fiu al lui Ion I. Câmpineanu și Irinei Ștefan Bellu (Bellio) de origine macedoneană. A avut un frate și două surori – Ștefan, ofițer, Eliza, căsătorită Greceanu și Maria-Irina, căsătorită Sturdza.

A urmat cursurile Facultății de Drept din București. După obținerea licenței în drept a practicat avocatura, fiind înscris în baroul București. A locuit într-un imobil situat în strada Regală nr. 15 (fostă Aristide Briand). Obișnuia să ia masa la Restaurantul Capșa, fiind o figură bine cunoscută de presa vremii.

În ultimii ani ai vieții sale, fiind bolnav, a fost internat în Sanatoriul Saint Vincent de Paul din Șoseaua Jianu nr. 38 (astăzi bulevardul Aviatorilor) și la Spitalul Brâncovenesc, unde a și încetat din viață, în ziua de 9 octombrie 1931.

Prin testamentul său, întocmit la 31 mai 1930, Ion Câmpineanu – Cantemir a instituit ca, Academia Română să fie legatară universală a întreii sale averi mobile și imobile[1].

Potrivit acestui testament, Academiei Române îi revenea, printre altele și 1/3 din moșiile Slobozia-Mălinescu din județul Argeș și Tătărăștii de Sus din județul Teleorman, cu terenuri de culturi și păduri.

Moșiile Slobozia-Mălinescu din județul Argeș și Tătărăștii de Sus din județul Teleorman au fost stăpânite și exploatate îi indiviziune de Ion Câmpineanu – Cantemir împreună cu surorile lui Eliza-Greceanu și Maria-Irina

---

[*] Colegiul Național „Alexandru Odobescu”, Pitești.

[1] Academia Română, fondul „Ion Câmpineanu – Cantemir”, Documente de proprietate, dosar 4/1931-1937, f. 1-2.

Sturdza - începând din anul 1921, data deschiderii succesiunii mamei lor, Irina Câmpineanu, și până la moartea lui, intervenită la 9 octombrie 1931.

Această formă de administrare și exploatare în comun a moșiilor Slobozia-Mălineasca și Tătăraștii de Sus, a rămas în vigoare până la data de 29 noiembrie 1932, când, în baza sentinței de partaj nr. 924 a Tribunalului Ilfov, secția a IV-a civilă corecțională, Academiei Române i se atribuie în „plină și absolută proprietate" 1/3 din moșia Slobozia-Mălineasca împreună cu trupurile de pădure Găvana și Mălineasca din județele Argeș și Dâmbovița, precum și pădurea Bucov din județul Teleorman.

Primul trup de pădure, Găvana, are o întindere de 135,52 hectare din care: 72,36 hectare pădure și 62,66 hectare poieni, fiind situat pe teritoriul comunei Slobozia, din sud-estul județului Argeș. Arboretul pădurii este format din: stejar, cer, gorun, garniță, frasin, arțar și ulm[2].

Al doilea trup de pădure, Mălineasca, are o suprafață de 156,36 hectare pădure și 12,94 hectare poieni, fiind situat în raza comunei Răscăeți din sud-vestul județului Dâmbovița. Arboretul pădurii este compus din: stejar, cer, gorun, frasin, jugastru și arțar[3].

Al treilea trup de pădure, Bucov, are o întindere de 143,50 hectare pădure și 6,32 hectare poieni, fiind situat în raza comunei Râca, din nord-vestul județului Teleorman. Arboretul pădurii este compus din: cer, frasin, arțar, ulm și plop[4]. Deci, cele trei trupuri de pădure, au împreună o suprafață de 454,64 hectare.

Trupul de pădure Găvana este situat între cele două trupuri de pădure, la 10 km de trupul Bucov și la 18 km de trupul Mălineasca, deci între trupurile extreme, Bucov și Mălineasca, este o distanță de 28 km[5].

La început, îndată după aplicarea sentinței de partaj din 29 noiembrie 1932, pădurile Găvana, Mălineasca și Bucov erau administrate de către administratorul moșiei Slobozia, ajutat de către trei pădurari aflați sub conducerea brigadierului silvic de la Frunzeasca, din județul Tecuci, care supraveghea și îndruma exploatarea tuturor pădurilor Academiei Române[6].

Începând cu data de 1 august 1934, administrarea celor trei trupuri de pădure se făcea de către nou înființata brigadă silvică de la Slobozia, având ca brigadier silvic pe D. V. Călin, absolvent al Școlii de Brigadieri Silvici de la Brănești, din județul Ilfov[7].

În componența noii brigăzi silvice de la Slobozia, pe lângă pădurile Găvana, Mălineasca și Bucov intra și pădurea Olteni, situată în comuna cu

---

[2] *Ibidem*, dosar 1/1932-1938, f. 47^{v}; dosar 2/1948, f. 3.
[3] *Ibidem*, f. 6.
[4] *Ibidem*, dosar 8/1945-1948, f. 70.
[5] *Ibidem*, f. 47^{v}.
[6] *Ibidem*, f. 338^{v}.
[7] *Ibidem*, f. 139, 139^{v}, 338^{v}.

același nume din județul Teleorman[8].

Pe un teren, în suprafață de circa 8,25 ha, situat în partea de apus a comunei Slobozia de Jos, izolat de restul proprietății, a moșiei Slobozia-Mălineasca, Academia Română a construit o casă pentru brigada silvică de la Slobozia[9].

După numai doi ani de zile, din motive economice, la 1 octombrie 1936, Delegația Academiei Române, a hotărât desființarea brigăzii silvice de la Slobozia, gestiunea acesteia fiind trecută la administrația moșiei Slobozia, iar serviciul brigadierului silvic D. V. Călin, încetează cu aceeași dată[10].

De la 1 octombrie 1936, data desființării brigăzii silvice de la Slobozia și până la 4 noiembrie 1948, data trecerii celor trei păduri de la Academia R. P. R. în folosința unor ocoale silvice din cadrul Ministerului Agriculturii, administrarea acestor trupuri de pădure s-a făcut de către Serviciul silvic central, cu sediul în București, Calea Victoriei nr. 125, având o administrație locală la ferma Slobozia, din județul Argeș[11].

Potrivit testamentului lui Ion Câmpineanu-Cantemir, Academia Română în calitatea sa de legatară universală a averii lăsată de acesta, avea sarcina de a achita patru legate particulare a câte 100.000 de lei, de a plăti trei rente viagere, din care una de 12.000 de lei și alte două de câte 6.000 de lei, precum și de a acorda premii și burse.

Pentru a putea achita aceste sume de bani, Academia a hotărât să pună în exploatare pădurile Găvana, Mălineasca și Bucov.

Potrivit Codului Silvic, pădurea ajunsă la maturitate putea fi pusă în valoare (exploatare) și regenerare (împădurire), numai după elaborarea amenajamentului silvic, de către un specialist în domeniu.

Academia Română, dorind să înceapă exploatarea acestor trei păduri într-un timp cât mai scurt a angajat pe inginerii silvici I. Marinescu și M. Rădulescu , ca să întocmească amenajamentul silvic pentru cele trei păduri, amenajament care a fost aprobat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor prin decizia nr. 23.343 din anul 1934, publicată în Monitorul Oficial nr. 37 din același an, partea a 2-a[12].

Potrivit amenajamentului, trupurile de pădure Găvana, Mălineasca și Bucov constituiau o singură serie de exploatare de crâng, cu modalitatea de tratament de crâng simplu, revoluție de 30 de ani și posibilitatea de suprafață cu parchete variind de la 13 hectare la 25,42 hectare. Revizuirea acestui

[8] *Ibidem*.
[9] *Ibidem*, f. 285.
[10] *Ibidem*, f. 411.
[11] *Ibidem*, dosar 2/1948, f. 4, 6.
[12] *Ibidem*, dosar 2/1938-1945, f. 119.

amenajament urma să se facă după 10 ani de la elaborare, adică în anul 1943[13].

Potrivit planului special, de exploatare, în primul deceniu 1934-1943 s-au exploatat parchetele 1-10 plus parchetul 11 cu anticipație, în anul 1942/1943, prevăzut în amenajament pentru anul 1943/1944, iar în anul 1943/1944 s-a exploatat parchetul 12 prevăzut în amenajament pentru anul 1944/1945; parchetele 13 și 14 s-au exploatat în anul 1944/1945, prevăzute în amenajament pentru anii 1945/1946 și 1946/1947[14].

Nevoile de lemne de foc ale școlilor, primăriilor, bisericilor, posturilor de jandarmi, familiilor de invalizi, orfanilor din comunele vecine cu pădurile Academiei Române, precum și pentru localul Academiei Române, membrilor, funcționarilor, pensionarilor și oamenilor de serviciu ai acesteia, a determinat conducerea Academiei să ceară Ministerului Agriculturii și Domeniilor aprobarea exploatării, în mod excepțional și a parchetului 15, în anul 1945/1946[15].

Tăierea arborilor din cuprinsul parchetelor se făcea în regia Academiei cu lucrători plătiți în dijmă, adică din trei grămezi de crăci, Academiei îi reveneau două grămezi și lucrătorilor o grămadă[16].

În unele parchete se lăsau netăiați un număr de 50-80 de arbori ca rezervă la hectar[17].

După ce arborii erau tăiați și culcați la pământ, lemnele erau fasonate în figuri de câte 2 metri, numite de locuitori stânjeni, sau în steri, cu un volum de un metru cub, iar crăcile erau așezate în grămezi[18].

Din tăierea parchetului 1 al pădurii Găvana, a rezultat pentru Academie un număr de 732 dubli steri lemne de foc numai de esență tare și 486 de grămezi creangă, care material s-a estimat pentru vânzare cu 225 de lei dublu ster, iar grămezile de creangă cu prețul în medie de 20 de lei pe metru ster, adică câte 80 la 360 de lei grămada după mărime[19].

Vânzarea materialului lemnos – lemn de foc și creangă – se făcea în localitate și anume direct din pădure, cumpărătorului[20].

În conformitate cu planul special de împăduriri din amenajament, Academia Română era obligată a împăduri parchetele exploatate și poienile din cuprinsul acestora în/cu scopul de a se da domeniului său forestier o formă mai

[13] *Ibidem*, f. 177.
[14] *Ibidem*, f. 16, 117.
[15] *Ibidem*.
[16] *Ibidem*, f. 125.
[17] *Ibidem*, f. 75.
[18] *Ibidem*, f. 128.
[19] *Ibidem*, f. 125.
[20] *Ibidem*, f. 128.

regulată, cu posibilitatea de a satisface prevederile Codului silvic[21].

Pentru regenerarea parchetelor 1, 2 și 3 din pădurea Găvana exploatate în perioada 1933-1936, Academia Română a depus garanții de regenerare. Astfel, pentru parchetul 1, suma de 24.000 lei în efecte, pentru parchetul 2, suma de 67.000 lei în numerar și pentru parchetul 3, suma de 7.125 lei, tot în numerar. Ulterior, conform deciziei ministeriale nr. 160937 și ordinului circular nr. 173000 din 1935, publicate în Monitorul Oficial din 2 octombrie 1936, Academia Română a fost scutită pe viitor de obligația depunerii garanției de regenerare[22].

Împăduririle se realizau prin: însămânțări în cuiburi cu sământă de ghindă, de salcâm, de frasin, de arțar și de alte specii; prin plantare de puiet crescut în pepinierele proprii sau a altor instituții, precum și prin regenerare pe cale naturală.

O bună parte din materialul săditor, Academia Română și l-a asigurat din pepiniera proprie înființată într-o poiană situată în cuprinsul parchetului 1 al pădurii Găvana, pe circa 3.000 m^2 și prin cumpărare de la pepiniera Negrași a Ocolului Silvic „N. Gh. Popovici” de la Topoloveni (13.500 puieți de gorun) și de la pepiniera Teiș, din județul Dâmbovița (50.000 puieți de stejar)[23].

Necesitatea înființării de pepiniere în pădurile Academiei Române, care să producă necesarul de puieți în vederea plantării unor suprafețe cât mai mari, reiese și din adresa din 3 februarie 1943 a Serviciului Silvic Județean Argeș, din cadrul Direcției ameliorărilor și pădurilor administrate de stat, prin care îi face cunoscut faptul că, prin Decretul lege, nr. 3.051 din anul 1939 „pădurile din județul Argeș, au fost decretate ca păduri de protecție necesare apărării naționale” în continuare se mai arată că „practica războiului actual a dovedit odată mai mult necesitatea pădurilor și împăduririlor, întrucât în județul nostru proprietatea forestieră a fost sângeros masacrată cu ocazia diferitelor exproprieri și înființări de islazuri, mai mult electorale decât comunale, mai mult inutile decât utile… ‹și că› tocmai din această cauză terenurile degradate abundă la tot pasul în acest județ și inundațiile fac ravagiile pe care le cunoașteți…”[24].

Transformările inițiate de regimul politic instaurat la 23 august 1944, au afectat și Academia Română prin transformarea acesteia, în anul 1948, într-o instituție subordonată puterii de stat.

Urmare acestei măsuri, după aproape 16 ani de administrare și exploatare exclusiv a pădurilor Găvana, Mălineasca și Bucov de către Academia Română, în urma Deciziei nr. 1486 din 8 noiembrie 1948 a Consiliului de Miniștri, precum și al ordinelor Ministerului Agriculturii și Domeniilor, aceste păduri au fost

---

[21] *Ibidem*, f. 336.

[22] *Ibidem*, f. 336^v.

[23] *Ibidem*, f. 115^v, 125^v; dosar 2/1938-1945, f. 89.

[24] *Ibidem*, f. 135.

trecute în administrarea Ocoalelor silvice Costești și Găești din județul Argeș și Slăvești din județul Teleorman[25].

În prezent, Academia Română prin compartimentele sale de specialitate, face eforturi deosebite pentru recuperarea patrimoniului său privat, inclusiv a pădurilor Găvana, Mălineasca și Bucov.

THE GĂVANA, MĂLINEASCA AND BUCOV FORESTS, LOCATED IN ARGEȘ, DĂMBOVIȚA AND TELEORMAN COUNTIES, PROPERTIES OF THE ROMANIAN ACADEMY

Abstract

In 1930, the Romanian Academy received from Ion Câmpineanu – Cantemir a bequest composed of: 278 hectares of agricultural land and three forest bodies, Găvana, Mălineasca and Bucov located in Argeș Dâmbovița and Teleorman counties, with a total area of 454, 88 hectares. These forests were managed and exploited by the Academy until the second part of 1948, when, according to decision no. 1486 of November 8, 1948 of the Council of Ministers and some orders of the Ministry of Agriculture and Domains, were transferred to the administration of the Costești and Găești Forest Reserves from Argeș County and Slăvești from Teleorman County.

Currently, the Romanian Academy, through its specialized departments, is making special efforts to recover its private heritage, including the forests of Găvana, Mălineasca and Bucov.

[25] *Ibidem*, dosar 8/1945-1948, f. 70; dosar 2/1948, f. 3, 6.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 207-214

TENSIUNI ȘI CONTRADICȚII ROMÂNO-GERMANE (1943-1944)

VIOREL ROȘU [*]

La insistențele lui Hitler, care voia să discute cu conducerea română probleme extrem de importante privind pregătirea militară pentru vara anului 1943, Mareșalul Ion Antonescu s-a văzut silit să accepte călătoria în Germania.

În ziua de 8 ianuarie 1943, însoțit de Mihai Antonescu, a ajuns la Cartierul General al Führerului de lângă Rastenburg[1].

Convorbirile s-au desfășurat pe durata de trei zile (10-12 ianuarie 1943), și a avut în centrul preocupărilor problemele relațiilor economice germano-române și pe cele referitoare la refacerea armatei române după catastrofa suferită la Stalingrad și Cotul Donului[2].

Nemulțumirile și dorințele guvernului român au fost concretizate într-un „Memoriu" care prezenta un tablou sumbru al situației României la începutul anului 1943: „Armata mult slăbită, ca urmare a pierderilor suferite pe frontul de răsărit, atât în oameni cât mai ales în armament; dezechilibrul creat ca urmare a acestor pierderi între puterea militară a românilor și a vecinilor lor și pericolele ce amenințau statul român". În continuare, memoriul se concretiza asupra situației economice a României relevând greutățile provocate de monopolizarea de către Reich a comerțului exterior al țării noastre și de relațiile de tip special instaurate între România și Germania[3]. „Comerțul exterior al României – se sublinia în memoriu – este destinat astăzi aproape exclusiv Puterilor *Axei* și mai cu seamă Reichului german".

România s-a expus nu numai pericolului secătuirii rezervelor sale de petrol și – prin finanțarea exportului pentru Germania – pericolul unei inflații, ci a suferit de asemenea pierderi de 35 miliarde lei, datorită livrărilor produselor petroliere la prețuri antebelice.

---

[*] Parohia Tariverde, Constanța.

[1] Aurel Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944,* Cluj Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 238.

[2] *Ibidem.*

[3] ANR, *Fondul 10,* dosar 219, vol. V, f. 43-44.

România pe baza cererilor repetate, a trebuit să plătească pentru nevoile trupelor germane, care au venit în țară, 35 miliarde lei. În sfârșit, mai trebuie arătat că România și-a îndeplinit până la limita capacității sale, îndatoririle sale de export, clearingul germano-român arătând în această privință un sold creditor pentru România de peste 500 milioane mărci germane (peste 30 miliarde de lei). Inflația care se apropie, cauzată de finanțarea nevoilor germane, amenință să dezechilibreze întregul aparat de stat și regimul social al poporului român”[4].

Concomitent cu întrevederea dintre Adolf Hitler și Mareșalul Ion Antonescu au avut loc convorbiri și la nivelul miniștrilor afacerilor străine ai celor două țări.

Întrevederea Ribbentrop – Mihai Antonescu din 10 ianuarie 1943 a debutat încercând să explice interlocutorului său poziția din ultimele luni a guvernului român. „În ultimul timp România a suferit pierderi grele – consemnează Paul Schmidt cuvintele lui Mihai Antonescu.

Despre aceste probleme Mareșalul Ion Antonescu va raporta mult mai amănunțit Führerului.

Concluzia ce se va trage din raportul Mareșalului să fie aceea că România a dus lupta ei pe frontul de răsărit într-un chip demn. Din păcate atitudinea românilor pe frontul de răsărit a fost, ocazional, altfel interpretată. Cauzele pierderilor suferite de români trebuie căutate în aceea că diviziile românești n-au fost suficient înzestrate cu unități motorizate și tancuri[5].

Intervenția lui Mihai Antonescu începea, așadar, cu un reproș adresat Berlinului pentru faptul că nu-și îndeplinise obligațiile de a înzestra trupele române cu armamentul adecvat, facilitând dezastrul acestora[6].

Ministrul afacerilor străine al Reichului a ascultat în tăcere reproșurile lui Mihai Antonescu referitoare la faptul că Reichul nu-și îndeplinise obligațiile de a furniza României echipament militar și în special armament antitanc, consemnând, pe parcursul câtorva pagini, mai multe referiri ale sale la înfrângerea diviziilor române în zona Stalingradului și la Cotul Donului și la consecințele acestui fapt asupra situației militare strategice a întregului front.

„Prin ceea ce li s-a întâmplat pe frontul de răsărit românilor și italienilor, poziția noastră în ansamblu a ajuns într-o situație dificilă-afirma von Ribbentrop. Că românii au luptat vitejește este un lucru cunoscut în Germania; sacrificiile de sânge dovedesc aceasta. Dar povara principală a războiului o poartă Germania și decisiv este ca dușmanul să fie bătut. De aceea, angajarea politică, militară și economică trebuie să fie de așa natură, încât România și Germania să alcătuiască împreună un front de fier[7].

[4] *Ibidem.* f. 87-88.
[5] Ion Calafeteanu, „*Români la Hitler*”, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 17.
[6] ANR, fond nr 13, dosar 1263, f.84-85.
[7] *Ibidem,* f. 87-88.

Așa cum relata diplomatul german, România trebuie să livreze mai multă benzină, ajungând din nou la cel puțin patru milioane de tone. După părerea ministrului Afacerilor străine al Reichului, această cantitate de petrol pute a fi livrată prin sporirea, prin măsuri draconice ordonate de Mareșalul Antonescu, a producției de țiței, corelată cu reducerea drastică a consumului intern. „Problema – avertiza von Ribbentrop – este de cea mai mare însemnătate pentru ducerea războiului. Trebuie avut înaintea ochilor ce s-ar întâmpla dacă nu se câștigă războiul[8].

Mai departe a fost luată în dezbatere problema dificultăților intervenite în relațiile româno-germane ca urmare a fugii lui Horia Sima în Italia. „Evadarea lui Horia Sima a produs o surpriză penibilă în România - a declarat Mihai Antonescu. Nu s-a putut înțelege cum a fost posibil ca un om singur să evadeze din închisoare și să ajungă până în Italia”. Comentând această problemă, von Ribbentrop a precizat că legionarii nu aveau statut de prizonieri, așa că nu putea fi vorba despre o evadare. A recunoscut că unele foruri germane greșiseră neinternându-i pe legionari în lagăr și a dat asigurări că cei vinovați fuseseră pedepsiți. În același timp el și-a exprimat indignarea pentru faptul că la București se vorbea despre complicitatea unor înalte foruri germane, care ar fi favorizat fuga lui Sima[9].

„Führerul - declara von Ribbentrop - a fost cât se poate de neplăcut impresionat de faptul că Mareșalul Antonescu și guvernul român și-au exprimat părerea că vina pentru fuga lui Horia Sima ar cădea asupra unor înalte foruri germane și chiar asupra Führerului însuși. Führerul are o mare încredere în mareșalul Antonescu. Este foarte jignitor pentru el dacă cineva, căruia îi acordă încredere și pe care-l prețuiește și-l stimează, îi înșeală această încredere[10].

Având indicații precise din partea Mareșalului Antonescu să nu accepte recomandările reprezentanților Reichului privind luarea unor măsuri „pe tărâmul impozitelor și al creditului, prin care ar trebui, firește, puse mari poveri pe umerii poporului român și care ar sluji la acoperirea sumei de 200 miliarde lei”. Mihai Antonescu a insistat ca guvernul german să mărească volumul cantității de aur ce urma să fie transferat Băncii Naționale a României, în schimbul produselor românești[11].

Din cele relatate mai sus reiese că pozițiile celor două părți erau „ireconciliabil opuse”. Deoarece Germania avea nevoie stringentă de petrol mai ales, dar și de alimente, Hitler s-a văzut silit să iasă în întâmpinarea dorințelor românești. Așa se explică faptul că la reluarea convorbirilor von Ribbentrop a adus la cunoștință acordul guvernului german de a pune la dispoziția României

[8] *Ibidem,* f. 91.
[9] A. Simon, *op. cit,* p. 245.
[10] ANR, *Fondul 13,* dosar 1263, f. 89-90.
[11] *Ibidem,* f. 91.

aur în valoare de 84 milioane mărci. Întrucât Mihai Antonescu s- a declarat de acord cu noile propuneri germane, ambasadorul Karl Clodius a fost însărcinat să întocmească proiectul unui Protocol de reglementare a părților între Germania și România. La semnarea acestui protocol au participat din partea României Mihai Antonescu și Nicolae Răzmeriță, iar din partea Germaniei Joachim von Ribbentrop, Walter Funk și Karl Clodius[12].

Raportul conținea următoarele clauze:

„1. Comenzile privind furnizarea de material de război României de către Germania să fie achitate numai pe jumătate, cealaltă jumătate urmând a fi trecută într-un cont de credit pe care guvernul german îl deschidea guvernului român, fără dobândă. Asupra lichidării acestui credit urma să se hotărască abia după terminarea războiului.

2. Guvernul german va dispune ca Banca Reichului să vândă imediat Băncii Naționale a României, ca acoperire pentru notele emise în vederea finanțării intereselor germane, cantitatea de 30 tone aur (valorând aproximativ 84 milioane R.M.).

3. Banca Reichului va vinde Băncii Naționale a României 43 milioane de franci elvețieni.

4. Guvernul german se declara de acord să sprijine, din punct de vedere al transporturilor, livrările românești suplimentare pentru Elveția și Suedia, pentru a înlesni în acest fel guvernului român procurarea de devize convertibile.

4a. Guvernul german era de acord ca soldul vechi (550 milioane R.M.) să fie asigurat prin încheierea de contracte de cumpărare ferme, la prețurile din 1943 și sub garanția Reichului, urmând a fi lichidat cel mai târziu la sfârșitul războiului.

5. Germania se angaja să livreze României, în cursul anului contractual, cantitatea de 520.000 tone fier, în afară de cel conținut în materialele de război, care trebuia să depășească, la rândul său, 100.000 tone.

6. Guvernul român se angaja ca exportul de produse petrolifere spre Germania si Italia în anul 1943 să fie sporit la 4 milioane tone, prin restrângerea consumului intern și prin sporirea producției. Guvernul german se angaja să colaboreze la aceasta prin sfaturi tehnice și prin livrări de materiale necesare sporirii producției și pentru schimbarea instalațiilor de încălzire cu păcură prin aceea cu cărbuni sau gaze naturale.

7. România se obliga să livreze în decursul anului contractual, cel puțin 15.000 tone turte oleaginoase și 90.000 tone semințe oleaginoase.

8. Guvernul român se angaja să dispună reluarea plăților către exportatorii care efectuau operații spre Reich, inclusiv a restanțelor pe ultimele luni ale anului 1942.

---

[12] *Ibidem*, f. 92-93. Însemnare din 11 ianuarie 1943, ora 16:30.

9. Guvernul român se declara de acord să achite pentru nevoile armatei germane din România, în cursul anului contractual, în rate lunare adecvate, suma de 525 milioane lei.

Totodată, guvernul român se angaja să plătească, într-o singură rată, suma de 675 milioane lei necesară pentru trupele germane de apărare antiaeriană de întărire[13].

Acordurile semnate în urma acestor tratative în zilele de 10 și 11 ianuarie 1943 de generalii Gheorghe Dobre și Ilie Ștefle din partea țării noastre și Feldmareșalul Wilhelm Keitel, șeful Înaltului Comandant al Wehrmachtului, generalul Kurt Zeitlzler, șeful Statului Major General, Alfred Jodl, șeful Statului Major al Wehrmachtului, satisfăceau în mare parte cererile formulate de Mareșalul Antonescu. Berlinul declarându-se întru totul să livreze armamentul și muniția necesară refacerii armatei române la nivelul a 19 divizii. În concepția germană diviziile române trebuiau să fie din nou apte de luptă pentru primăvara anului 1944[14].

Convorbirile româno-germane s-au încheiat în ziua de 12 ianuarie 1943, când delegația română pleca la București.

În pofida acordurilor semnate și a angajamentelor reciproc asumate, neînțelegerile dintre guvernele român și german au continuat să se manifeste cu tărie și în perioada următoare, deoarece fiecare interpreta și înțelegea să aplice într-un mod propriu acordurile semnate. După cum rezultă dintr-o scrisoare adresată Mareșalului Reichului Hermann Goering de către unul dintre negociatorii germani, la aceste consfătuiri s-a vădit că „guvernul român pornește numai în silă la luarea măsurilor pentru îndeplinirea promisiunilor date Führerului de către Antonescu”. În acest sens se releva faptul că se manifesta la români „intenția vădită să evite o intervenție serioasă în economia română și în loc să facă economisiri adevărate, se condiționează mărirea exportului exclusiv de livrări germane pentru mărirea producției și de trecere de la păcură la gaze sau cărbuni[15].

Informându-l pe Goering că dăduse dispoziție lui Hermann Neubacher „să ceară la București, cu toată hotărârea, Mareșalului Antonescu, să respecte promisiunea dată Führerului, dispunând o reducere considerabila a consumului intern român”, autorul scrisorii insista ca și din partea Reichului să se dea dovadă de promptitudine în îndeplinirea angajamentelor asumate, pentru a nu da guvernului român posibilitatea unor subterfugii[16].

---

[13] Vezi protocolul din 11 ianuarie 1943 încheiat între guvernul român și guvernul german (Arh. MAN, dosar 457/667, f. 1-3.

[14] Andrias Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu, Relațiile germano-române (1938-1944),* București, Editura Humanitas, 1994, p. 165.

[15] ANR, *Fond 10,* dosar 219, vol. III, f. 55-58.

[16] *Ibdem,* f. 59.

Germania manifesta mari nemulțumiri și datorită faptului că guvernul român nu dovedea nici o grabă pentru a-și îndeplini obligațiile asumate prin Protocolul germano-român din 11 ianuarie 1943, în privința plății restanțelor din clearing. Din această cauză, finanțarea exporturilor noi spre Germania era aproape imposibilă, după cum se preciza în Memoriul adresat la 20 martie 1943 guvernului român de o bancă germană: „La o întrebare, Banca Națională a României a declarat că nu este prevăzută data la care sumele avansate vor putea fi plătite din clearing - se releva în Memoriu. Prin urmare, o bancă care ar vrea, cu toate dificultățile menționate mai sus, să finanțeze un export, s-ar vedea și în această privință în fața unei absolute incertitudini[17].

Însușindu-și punctul de vedere al lui Clodius, Memoriul de la 20 martie 1943, guvernului român sublinia: „Este un paradox că această acordare de credit să aibă ca urmare o restrângere a livrărilor destinate Germaniei[18].

La rândul său guvernul român nu înțelege să abandoneze punctul de vedere susținut în Memoriul din 11 ianuarie 1943, aducând noi argumente în sprijinul tezelor sale. Într-o scrisoare adresată lui Hermann Goering la 8 februarie 1943, Mareșalul Antonescu acuza diferitele foruri germane, că prin cumpărături directe, încălcând acordurile stabilite, scoseseră din țară produsele prohibite sau cu disponibil limitat. „Lipsa mare de pe piață a lânii (circa 500 vagoane) și a grâului (câteva mii de vagoane), după o recoltă excepțional de bună, sânt atribuite cumpărăturilor masive, făcute din fondurile mari ce ne-au fost cerute- afirmă mareșalul Antonescu. Este suficient să arăt că de la octombrie 1941 - martie 1942 ni s-au cerut 11.843 milioane lei pentru un efectiv mediu al trupelor germane de circa 34.000 oameni, când armata română a cheltuit, în același interval de timp, pentru 340.000 oameni (la vest de Nistru), numai 13.750 milioane lei[19].

Atmosfera de neîncredere ce-și făcuse loc în relațiile româno-germane a continuat și în perioada următoare; vorbind în termeni medicali putem aprecia că relațiile dintre București și Berlin erau marcate, de fapt, de o stare febrilă ce se manifesta cu temperaturi uneori mai ridicate, alteori mai scăzute, dar fără a reveni vreodată la normal[20].

La întâlnirea de la Klessheim (12 aprilie 1943) cancelarul Adolf Hitler prezintă Mareșalului detalii care arătau că serviciile secrete germane erau bine informate[21].

---

[17] Arh.MAE, *Fond 71 Germania*, 1920-1944, vol. 103, ff. 182-186.
[18] *Ibdem*, ff. 187-188.
[19] Vezi Scrisoarea Mareșalului Antonescu către Hermann Goering din 8 februarie 1943, în *Ibidem*, vol. 91, ff. 133-135.
[20] *Ibidem*, f. 137.
[21] Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, Editura All. Educațional, 1999, pp. 189-190.

Hitler a prezentat informații Mareșalului Ion Antonescu despre tratativele secrete ale României în Turcia, Spania, Portugalia, Elveția și Vatican.

Mareșalul Ion Antonescu era rugat să reflecteze asupra „urmărilor" grele pentru Axă ale demersurilor întreprinse de Mihai Antonescu fără avizul Reichului. La 13 aprilie 1943, cancelarul Adolf Hitler a adus noi „dovezi" la dosarul „trădării" lui Mihai Antonescu.

Mareșalul Ion Antonescu a luat apărarea colaboratorului său, dar a promis o cercetare minuțioasă a cazului, și îl asigură pe Hitler că întreaga națiune română îl sprijină, și că politica sa o consideră cea mai bună, în interesul țării și al Europei[22]. Mai afirmă că România își va continua drumul alături de Germania până la sfârșitul războiului, atât Palatul regal cât și politica de opoziție în special Maniu nu contează și îi comunică Führer-ului că nu va lua niciodată vreo inițiativă fără a-i da lui de știre[23].

Măsurile lui Ion Antonescu nu au dus la schimbarea titularului Externelor de la București, iar demersurile de pace ale României nu au încetat decât momentan[24].

Mareșalul Ion Antonescu îl informează pe cancelar în legătură cu afirmația lui Roosevelt că, „spiritul revoluției, așa cum a fost în Italia va cuprinde și pe ceilalți Aliați ai Germaniei", era respinsă în cercurile din București cu cea mai adâncă convingere[25].

Așa cum reiese din documentele de arhivă, Corespondentul Agenției DNB a fost asigurat cu insistență din cercuri competente că nu numai cercurile conducătoare ale țării, ci tot poporul român cunosc legile limpezi ale războiului și le urmează, și că România ducea un război în răsărit, în care de asemenea tot poporul vede o luptă pentru apărarea viitorului național și o contribuție la apărarea Europei.

Mai relatează că România participă la acest război nu ca un satelit, ci ca un popor liber și conștient de onoarea lui, alături de marele Reich german, luptând pentru propria lui viață națională[26].

Mareșalul Antonescu a dorit să exprime îngrijorarea sa în fața cancelarului german, de felul în care președintele Statelor Unite a prezentat popoarele aliate Germaniei ca fiind gata să facă acțiuni lipsite de onoare, este o insultă și o dovadă că puterile occidentale nu vor să recunoască nici interesele și nici spiritul de onoare ale popoarelor mici[27].

---

[22] Gh. Buzatu, Aurel Simion, Preliminarii diplomatice ale actului de la 23 August 1944, în „23 August 1944 în context internațional", București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 223.
[23] AMAE, *Fond Al Doilea Război Mondial* – E 9, vol. 98, f. 185-192.
[24] Gh. Buzatu, Aurel Simion, *op. cit*., p. 226.
[25] *Ibidem*, p. 397.
[26] *Ibidem*, p. 398.
[27] *Ibidem*, p. 340.

În finalul întâlnirii, Mareșalul Ion Antonescu dă răspuns la acuzațiile foarte grave a Führerului la persoana ministrului de externe Mihai Antonescu, afirmând că e de neconceput ca Mihai Antonescu să fi încercat vreodată să încheie pace sau să ceară ajutor la americani sau alte state, căci el (mareșalul) nu ar putea suporta alături de el pe nimeni care ar fi neloial Germaniei[28].

Într-o telegramă strict secretă din 1 noiembrie 1943, ministrul Germaniei la București constata că „situația în România se agravează" și făcea o trecere în revistă a aspectelor politice, militare și economice care susțineau acest punct de vedere. „Încercarea de a menține în țară cât mai puține trupe germane este demult evidentă" - sublinia diplomatul german -, care atrăgea totodată atenția asupra intensificării propagandei antigermane în favoarea puterilor aliate[29]. Diplomatul german deși aprecia că nu există un pericol acut din partea comunismului, era nevoit să constate intensificarea activității comuniste în ultimele luni și să transmită: „Celulele comuniste lucrează intens. Puternică difuzare de manifeste. Și între studenți o evoluție care dă de gândit". După ce trecea în revistă și alte aspecte ale situației din România, von Killinger încheia: „Nu cred că există un pericol acut și că noi ne aflăm în România în fața unor evenimente la fel ca cele survenite în Italia, am însă convingerea că pericolul există[30]".

ROMANIAN-GERMAN TENSIONS
AND CONTRADICTIONS (1943-1944)
Abstract

The Romanian Government's discontents and claims were included in a "Memoir" which depicted in gloomy colors Romania's situation at the beginning of 1943: "The army [was] much weakened, following the losses suffered on the Eastern front, both in personnel, and, even more so, in armament; the disequilibrium, following these losses, between the Romanians' military force and that of their neighbors and the dangers threatening the Romanian state".

The memoir then refers to Romania's economic situation, pointing to the difficulties brought about by the Reich's monopoly on our country's foreign trade and the special type of relations established between Romania and Germany 41. "Romania's foreign trade is today almost entirely allotted to the Axis forces, and especially to the German Reich", the text of the memoir underlined.

[28] Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, Editura All. Educațional, 1999, p. 189-190.
[29] Vezi Mărturii documentare, în „Revista arhivelor", LI, vol. XXXVI, nr. 1974, doc. 13, p. 384-388.
[30] *Ibidem*, p. 391-393.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 215-236

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ȘI LUPTA ISTORICILOR CONTEMPORANI ÎMPOTRIVA ADEVĂRULUI

IONEL-CLAUDIU DUMITRESCU*

Lumea modernă a fost marcată de o revoluție industrială care a dus parțial la înlocuirea forței brute a omului cu mașini din ce în ce mai performante și mai numeroase. Extinderea rețelelor școlare prin inițiative particulare și de stat a dus la formarea unor elite intelectuale și procesul de cercetare științifică și tehnică a fost accelerat. Se părea că omenirea urma să fie fericită și să fie eliminate sau măcar diminuate rele precum foametea, epidemiile sau războiul. A fost o Epocă frumoasă pentru Europa și SUA, dar n-a ținut mult. N-a fost să fie. Pofta acumulării primitive de capital și instinctele primitive au dus la declanșarea unui conflict între Austro-Ungaria și Serbia, un mic foc ce părea să se stingă repede. Conducătorii vremii n-au dat dovadă de moderație și înțelepciune și a incendiul a devenit universal.

Anul 1918 a fost marcat de încheierea ostilităților din Primul Război Mondial printr-un armistițiu dorit de participanții traumatizați de proiectile, mizerie, foamete și boli și omenirea a făcut eforturi să uite atrocitățile petrecute în crâncenele lupte de tranșee, unde mult sânge a curs pentru cucerirea unei poziții pe care generalii o considerau de importanță tactică sau strategică în funcție de cum arăta o săgeată pe o hartă unde un detaliu uitat putea să coste o întreagă unitate militară. Politicienii și generalii nu erau însă mulțumiți cu rezultatele obținute în urma confruntărilor în jurul pozițiilor fortificate și a început o mascată campanie de înarmare în spatele vorbelor mieroase lansate de diplomați ce susțineau că pacea este țelul suprem al celor ce dețin puterea și vor binele mulțimilor pe care le conduc spre un viitor luminos.

Dezarmarea a devenit un termen la modă în limbajul diplomatic timp de două decenii[1] pentru ca popoarele să fie convinse că elitele conducătoare le vor

* Colegiul Național „Alexandru Odobescu”, Pitești.

[1] Nicolae Titulescu a fost diplomatul care a căzut în capcana întinsă de oamenii politici ai vremii și care l-au manevrat astfel încât să se sugereze că pacea este obiectivul fundamental al guvernanților și că numai anumite cercuri de interese mai vor răul Europei și al planetei. Uniunea Sovietică a permis purtarea unor discuții diplomatice pentru a da impresia că a renunțat la politica

numai binele în schimbul voturilor date în timpul alegerilor libere sau aranjate[2], dar a venit un trăsnet ca din senin la 1 septembrie 1939 prin invadarea Poloniei de către trupele germane și așa a început un nou conflict de amploare în Europa. Revoluția industrială a asigurat mai multe mărfuri pe piața mondială, dar a oferit și instrumentele necesare satisfacerii poftelor de putere și astfel agresivitatea liderilor a fost amplificată, Primul Război Mondial fiind doar o etapă pregătitoare pentru a doua confruntare în vederea obținerii hegemoniei planetare[3]. Lecțiile Istoriei nu sunt învățate vreodată de cei ce dețin puterea și nici măcar nu se străduiesc să înțeleagă ceva din trecut. Ostilitățile s-au încheiat abia în 8 mai 1945, dar apele politicii mondiale nu s-au liniștit pentru că pofta de putere nu cunoaște limite în creierul celor ce ajung cumva în cele mai înalte funcții, boala numită megalomanie fiind universal răspândită.

S-a scris mult despre Al Doilea Război Mondial[4] și istoricii au dus lupte crâncene pentru impunerea propriilor interpretări în lumea științifică, mai ales dacă aceste victorii puteau să fie pe gustul unor centre de putere ce ofereau cu larghețe titluri academice și sume generoase. Adevărul era un detaliu lipsit de importanță în această lume în care totul se negociază și se vinde. Este greu astăzi să mai desființezi demonstrațiile savante intrate în circuitul internațional drept adevăruri științifice, dar trebuie să fie făcut totul pentru a șterge minciuna din istoriografie. Prestigiul celor care au scris în trecut este un scut ce rezistă noilor cercetări.

Dezinformare comunistă cu 170 de divizii și două brigăzi sovietice de la 22 iunie 1941.

Istoria este cea mai interesantă știință și este cea care poate să ofere cele mai utile lecții de viață pentru a nu mai fi repetate greșelile înaintașilor. Problema fundamentală a omenirii este că anumite centre de putere religioasă și politică nu vor ca ființele de pe această planetă să gândească liber și, mai ales, corect. Imense armate de propagandiști și misionari cultivă ideile dorite de cei ce dețin iluzia numită putere, minciuna fiind adorată mai mult decât icoanele.

---

agresivă de promovare a revoluției mondiale și astfel toate privirile să fie atrase de acțiunile statelor definite drept fasciste.

[2] Profesorii de la Universitatea București, Facultatea de Istorie, Catedra de Istorie contemporană, au predat timp de decenii după 1989 ideea că s-a făcut totul pentru reducerea armamentului în cadrul forțelor armate ale marilor puteri. Se pare că este doar o lipsă de gândire și este mai ușor să repeți ceea ce au spus cercetători renumiți în tomuri voluminoase. Adevărul este că au fost eliminate doar acele echipamente complet uzate moral și fizic, cele care aveau utilitate fiind modernizate cu tehnică nouă sau au fost trimise să apere linii de fortificații precum Linia Maginot.

[3] I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică,* Editura Institutul European, Iași, 1997, p. 209.

[4] Prezentarea Primului Război Mondial cunoaște o situație identică și s-a trecut la demolarea părerilor elaborate de înaintașii în cercetarea istorică (A se vedea lucrarea lui Lucian Boia, *Primul Război Mondial*. Controverse, paradoxuri, reinterpretări, Editura Humanitas, București, 2014).

Se știe că la 22 iunie 1941 armata germană a atacat Uniunea Sovietică și a început un război ideologic, pe viață și pe moarte, regulile privind un stil civilizat de comportament al trupelor fiind complet uitate de către autoritățile ce se defineau drept revoluționare prin toate deciziile luate. Conta numai atingerea obiectivului stabilit de anumiți conducători și a rezultat un masacru ce încă nu are valorile calculate pentru că datele acumulate în epocă au fost ascunse în arhivele secrete. Propaganda comunistă a început o campanie istoriografică fără milă și îndurare pentru a demonstra că la 22 iunie 1941 Armata Roșie n-a fost pregătită de un conflict de amploare și a fost normal ca forțele dotate și instruite ale Wehrmacht-ului să poată să ajungă până la periferiile Moscovei și ale Leningradului. Munți de hârtie și râuri de cerneală au fost folosite pentru atingerea obiectivului stabilit prin planul de stat, profesorii universitari, academicienii și jurnaliștii devenind niște soldați înverșunați pentru prezentarea adevărului de partid și de stat. Era și normal să fie adevărați eroi ai științei comuniste pentru că răsplata venea în funcție de cantitatea de minciună lansată pe piață.

Istoricul român Leonida Loghin a publicat o lucrare intitulată *Al Doilea Război Mondial* și la sfârșit au fost introduse tabele cu raportul de forțe la anumite date, 22 iunie 1941 neputând să fie uitat. Informațiile erau culese din surse sovietice și sunt foarte interesante pentru a se vedea modul în care decenii la rând au fost găsite noi și noi metode de manipulare a opiniei publice. Este absolut normal ca astăzi să creadă poporul rus că naziștii au atacat prin surprindere un organism statal absolut nevinovat și nepregătit de luptă. Aflăm astfel că forța de invazie a fost formată din 5.500.000 de militari și aceștia aveau în față 2.680.000 de luptători sovietici de toate gradele[5]. Se poate calcula imediat că invadatorii erau de peste două ori mai mulți și a fost absolut normal să fie obținute victorii strălucite în primele luni. Forța de izbire era asigurată de artilerie și inamicul dispunea de cel puțin 47.200 de guri de foc, prea multe în raport cu cele 37.500 sovietice[6].

Este clar că n-a existat pregătire de război și că vinovatul principal pentru această catastrofă a fost chiar Iosif Vissarionovici Stalin, cel care a și fost sacrificat de către Nikita Hrușciov pentru a se da toată vina pentru erorile partidului comunist din primele trei decenii de guvernare, practică obișnuită în statul bolșevic. Se ducea o politică de albire a Uniunii Sovietice și chiar denigrarea celui de la putere era de dorit să fie utilizată. Mortul nu mai putea să riposteze din recele mormânt. Autorii comuniști mai bine nu se mai apucau de scris pentru că orice rând redactat indica imediat perfidia și prostia, ascunse însă prin duritatea serviciilor secrete. Nemernicia este caracteristica de bază a celor

[5] Leonida Loghin, *Al Doilea Război Mondial*. Acțiuni militare, politice și diplomatice Cronologie, Editura Politică, București, 1984, p. 554.
[6] *Ibidem*.

ce iau puterea, indiferent de țară și de regim politic. Dacă se face o comparație între efectivele umane și dotarea artileristică, se vede imediat că Armata Roșie era mai mică, dar dispunea de mai multe guri de foc. Puterile Axei ar fi trebuit să dispună de peste 75.000 de tunuri și aruncătoare de toate calibrele pentru a se putea compara cu ce aveau trupele comuniste[7]. Autorii sovietici au trecut sub tăcere calibrele armelor artileriei și aici apar surprize mari. Se uită să se precizeze dacă erau noi sau vechi. Ar fi fost și normal, germanii folosind mult armament de la nivelul primei conflagrații mondiale, la fel ca aliatul român. Nici Finlanda și România nu aveau tunurile organizate sistematic, dotarea semănând mai mult cu un imens muzeu militar în aer liber.

Mult mai interesant pentru strategi este tancul, mașină care poate să realizeze manevre de încercuire sau de pătrundere în adâncimea teritoriului inamic pentru a distruge dotarea artileristică, depozite de muniții, centre de comandament, noduri de comunicații sau aerodromuri. Mașina blindată pe șenile avea drumul deschis peste obstacole naturale sau antropice și combina mai mult sau mai puțin performant viteza cu puterea de foc. Chiar dacă unele modele erau catalogate drept lente, tot depășeau performanțele infanteriei și ale artileriei clasice. Invadatorii dispuneau de 4.260 de mașini denumite tancuri și autotunuri, partea sovietică ripostând cu numai 1.475 noi. Era evident un raport de forțe înclinat zdrobitor în favoarea puterilor Axei.

Se observă imediat tactica prin care a fost mistificat trecutul. Rezultă de la prima citire că toate blindatele capitaliste erau noi și de calitate, tanchiștii germani având și experiențele luptelor din Polonia și Franța[8]. Minciuna are însă picioare scurte și orice cititor care vrea să treacă dincolo de simpla vedere a unor informații înțelege că au fost șterse definitiv din trecut toate tancurile sovietice presupus vechi[9]. Adevărul este că mașinile utilizabile pe front de partea sovietică nu puteau să fie mai vechi de anul 1927, data începerii marii industrializări forțate, dar cele ce intrau în categoria mașinilor moderne au fost primite în dotarea trupelor de prin 1933 și erau dotate cu tunuri de calibrele 45 și 76,2 mm, ideale pentru luptele cu forțele motorizate. S-a avut grijă să nu se spună decât noi și astfel omul de rând nu știa despre ce tancuri era vorba. Dacă s-ar fi precizat că erau T-34 și KV-1, practic nu se mai putea face comparație cu ceea ce avea Axa în dotare. Și mai interesant era KV-2, un blindat greu ce era conceput să străpungă pozițiile defensive ale inamicului.

---

[7] Specialiștii militari doreau o superioritate de 3 la 1 pentru ca partea aflată în ofensivă să obțină victoria și conducerea de la Berlin a fost departe de prevederile teoretice. Adolf Hitler nu avea experiență în domeniul dotării trupelor și ascundea nepriceperea prin teroare și presupuse intuiții.

[8] Confruntările din Polonia (septembrie 1939) și Franța (mai-iunie 1940) au fost de scurtă durată și militarii marilor unități n-au avut timp să dobândească experiență și mulți nici măcar n-au intrat în lupte serioase.

[9] Alexander Werth, *Un corespondent englez pe Frontul de Est*, Editura Politică, București, 1970, p. 83.

Din păcate pentru sovietici, mașina nouă n-a mai avut valoare în timpul manevrelor rapide și a fost abandonată producția. Iosif Stalin s-a pregătit intensiv de război și tot a fost acuzat de către cei ce i-au fost slugi preaplecate până la decesul din martie 1953. Crudul dictator comunist ar fi fost totuși încântat de modul în care au fost inventate minciuni pentru ascunderea adevăratelor intenții ale autorităților de la Moscova, aparatul de propagandă fiind bine plătit pentru a distorsiona realitatea pentru ca masele supuse să rămână captive în lumea virtuală inventată de cei ce vor numai puterea.

Povestea cu superioritatea numerică și tehnică a Axei se repetă și la capitolul avioane, cealaltă componentă a binomului necesar desfășurării de campanii rapide în adâncimea teritoriilor inamice. Erau 4.980 contra a numai 1.540. Este explicabil cum au fost obținute succese rapide în vara și toamna anului 1941, sursele germane și cele sovietice menționând impactul bombardierelor asupra infrastructurii militare din regiunile de frontieră. Moralul trupelor roșii s-a prăbușit atunci când coloanele erau mitraliate sau bombardate de aparate rapide venite de nicăieri, coronamentul copacilor permițând atacurile prin surprindere și cu avioane demodate.

Se precizează că forțele menționate erau cele ale Germaniei, Finlandei, Ungariei și României. Dacă un cititor ar fi atent și ar sta bine cu vederea, ar observa că sub tabel au fost trecute și date despre un trupele trimise de Benito Mussolini în ajutorul aliatului de la Berlin, deci raportul de forțe devenea și mai favorabil naziștilor[10]. Cele două ideologii de nuanță totalitară își uneau forțele împotriva statului socialist, exact așa cum spunea propaganda de partid.

Istoricii care au avut curaj după 1991 au demonstrat că datele din perioada comunistă au fost falsificate prin micșorarea efectivelor Armatei Roșii. Au fost șterse din trecut mulțimi de unități și munți de armament, orice depreciere a tehnicii de luptă fiind permisă.

Adevărul este că la 22 iunie 1941 Armata Roșie era supra-înarmată cu tehnică de luptă nouă, dar multe divizii au fost amplasate prea avansat și au intrat sub focul inamic al artileriei, blindatele zise fasciste și chiar infanteria putând să le manevreze pe flancuri. Divizia 22 de tancuri se afla la câțiva kilometri sud de Brest-Litovsk și din primele minute ale bombardamentului au luat foc depozitele de carburanți[11]. Marea unitate de tancuri a fost pierdută fără să poată manevra ofensiv în mod decisiv. Oare nu existau unele locuri la o distanță mai mare de zece kilometri de linia de frontieră și pădurea deasă să mascheze amploarea pregătirilor militare?

Orice organism ostășesc se caracterizează prin organizarea maselor de militari în unități tactice în care să domnească ideile de supunere ierarhică, disciplină și experiență de luptă. Armata Roșie a muncitorilor și țăranilor nu

[10] *Ibidem.*

[11] Mareșal I. I. Iakubovski, *Pământ în flăcări*, Editura Militară, București, 1981, p. 25.

făcea excepție de la regulă și formațiunea militară de bază era divizia cu diferite destinații, acești pioni gigantici fiind apoi grupați în corpuri de armată, armate și fronturi, toate sub atenta supraveghere a comandantului suprem de la Kremlin. Uniunea Sovietică n-a reușit să trimită spre granițele vestice decât 170 de divizii și două brigăzi[12].

Trecând peste faptul că două brigăzi puteau să echivaleze cu o divizie sau chiar să depășească efectivele acesteia, trebuie să se observe că istoricii comuniști au primit ordin și au încercat să minimalizeze dimensiunile propriei oștiri prin orice mijloace. Orice cititor trăitor în comunism s-ar fi gândit la niște brigăzi artistice, de muncitori sau de gărzi patriotice, ceva format din personal rămas în urma mobilizării forțelor principale, de linie. Ideea putea să prindă la masele ce nu mai aveau cunoștințe despre organizarea trupelor în stalinista eră. Repetată la infinit de către ofițeri și savanți renumiți, teza despre diviziile însoțite de numai două brigăzi a devenit un adevăr științific și s-a menținut în tratatele voluminoase[13], chiar dacă au fost autori care au intrat în istorie prin combaterea documentată a argumentelor propagandistice.

Aparatul de propagandă alcătuit de statele totalitare este uimitor prin volumul de informație falsă sau manipulată ce este difuzată maselor ce trebuie să creadă unicul adevăr ca-n religiile monoteiste. Valuri de intelectuali se revărsau în fiecare an din sistemul de învățământ pentru a îngroșa rândurile celor ce dezinformau popoarele. Nu mai conta ceva în fața posibilității de avansare prin slujirea superiorilor. Povestea celor două brigăzi a fost tot scrisă până când a rămas ca valoare științifică. Minciuna era grosolană, dar era un detaliu lipsit de semnificație în ochii parveniților. Memoriile mareșalilor sovietici au fost publicate cu o grijă ideologică deosebită, dar volumul de informație nu putea să fie controlat și, mai ales, înțeles întotdeauna. Volumul de amintiri aparținând lui A. I. Bagramean a apărut la Moscova în 1971 și la București în 1974.

Descriind forțele ce se aflau la frontieră în iunie 1941, este menționată Brigada 11 artilerie antitanc ce trebuia să apere orașul Drogobîci. Era desfășurată și Brigada 204 desant aerian[14]. Acestea poate erau cele două unități la care fac referire toți autorii că erau pregătite să înfrunte forțele de invazie? Problema este că în regiunea Lvov mai era Brigada 4 artilerie antitanc[15]. Numai o singură sursă demonstrează că nu s-a făcut încă o centralizare a tuturor unităților sovietice existente la frontiera vestică și nici n-au fost prezentate exact efectivele umane

---

[12] Leonida Loghin, *op. cit.*, p. 554.

[13] Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Tratat de istorie universală : Al Doilea Război Mondial,* vol. III, 1941 (*Un taifun străbate lumea*), Editura Pro Universitaria, București, 2009, p. 265. Autorii au pornit la realizarea unui mare demers istoriografic și volumul de muncă le-a copleșit spiritul critic, ceea ce a dus la acceptarea cifrelor prezentate teoretic de către G. K. Jukov în cartea sa de memorii, fiecare ediție având modificări în text.

[14] A. I. Bagramean, *Așa a început războiul*, Editura militară, București, 1974, p. 57.

[15] *Ibidem*, p. 56. Traducerea românească cuprinde informația că era Divizia 4 A AT.

și cantitățile de armament. Mareșalul G. K. Jukov, omul de încredere al lui Stalin, a fost ajutat să publice un consistent volum de memorii și există informația că erau pregătite **zece** brigăzi speciale antitanc, dar procesul de utilare nu era terminat la 22 iunie 1941[16]. Stilul stalinist de formare a multor unități în același timp genera întârzieri. Istoricii epocii au ajuns să-i contrazică și pe participanții la ostilități și care dispuneau de un întreg aparat de colaboratori doar vor avea o contribuție esențială la micșorarea Armatei Roșii de la frontiera de vest a Uniunii Sovietice.

Despre presupusa scăzută importanță a bombardamentelor strategice în obținerea victoriei Aliaților.

Marea Britanie, lipsită de o armată terestră numeroasă și cu o forță de izbire pe măsura Wehrmacht-ului, a considerat că poate să înfrângă inamicul prin blocadă economică și prin bombardamente care să vizeze industria cu destinație specială. Au apărut bombardiere capabile să atingă orice colț al Reich-ului, dar atacurile nocturne, pentru a evita temutele avioane de vânătoare, nu dădeau rezultate mulțumitoare din cauza preciziei scăzute asupra unor ținte punctiforme precum fabricile sau gările. N-a fost decât un pas până la trecerea la bombardamentele de teroare prin lovirea unor localități întregi.

Situația s-a schimbat după implicarea SUA în război și au început să sosească întregi armate aeriene ce aveau în structură giganți de tip B-17 și B-24 *Liberator*. Formațiile compacte, apărate de un arici format din mitraliere de calibrul 12,7 mm, puteau să treacă de escadrilele de vânătoare în plină zi și precizia loviturilor asupra țintelor a sporit. Erau pierderi serioase până la apariția escortelor formate din P-47 *Thunderbolt* și P-51 *Mustang*, dar Germania a fost obligată să țină în Vest cele mai bune avioane de luptă de tip Me-109 și FW-190, deja depășite calitativ de tehnica americană[17].

Totuși, istoricii aliați consideră că sumele investite în coloșii aerului ar fi dat mai multe rezultate dacă erau dirijate către avioanele de front, mai mici, multe și mai precise sau pe o concentrare a raidurilor numai pe obiective esențiale pentru mașina germană de război, rafinăriile fiind cele mai importante[18]. Se consideră că multe misiuni au fost dezastruoase[19], dar nu se ține cont de ceea ce au provocat în tabăra inamică. Oare care parte să aibă dreptate?

Ofițerul român Gheorghe Florea Creangă-Stoilești a scris lucrarea *Istoria Apărării civile* în anul 1993 și nici n-a bănuit că informațiile incluse în

---

[16] G.K. Jukov, *Amintiri și reflecții*, Editura Militară, București, 1970, p. 231.
[17] Jay A. Stout, Fortăreața Ploiești, Meteorpress, București, 2010, p. 180.
[18] Liddell Hart, *Istoria celui de-Al Doilea Război Mondial*, vol. II, Editura Orizonturi, Editura Lider, București, f.a., p. 302; James L. Stokesbury, *Scurtă istorie a celui de-Al Doilea Război Mondial*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1993, p. 248.
[19] Vasile Tudor, *Războiul aerian în România (1941-1944)*, Editura Tiparg, Pitești, 2006, p. 39.

cartea voluminoasă vor rezolva o controversă istoriografică. Specialistul militar a insistat pe acțiunile aviației anglo-americane asupra țintelor risipite în spațiul românesc și a oferit date din belșug despre distrugerile provocate de dispozitivele explozive sau incendiare. Loviturile aeriene au fost descrise ca fiind destul de imprecise de către alți autori, dar acum imaginea se schimbă și trebuie să analizăm datele cu mai multă răbdare și rațiune.

Se știe că în ziua de 4 aprilie 1944 au fost dirijate valurile de bombardiere spre capitala României și obiectivul planificatorilor aliați era să întrerupă fluxul de mărfuri pe calea ferată. Erau transportate materiale militare spre frontul antisovietic și petrol spre Germania. Cum era de așteptat, bombele au căzut pe lângă ținte, dar au fost suficiente pentru a limita efortul de război al Axei. Șinele din gările orașului au fost modelate în stil Guernica și, mai grav, au fost nimicite prin incendiere o mie de vagoane[20]. O astfel de lovitură era greu de suportat de sistemul feroviar al Axei, industria fiind la capacitate maximă pentru producerea de armament. Orice mijloc de transport era mai valoros decât greutatea lui în aur. Raidul din 16 aprilie 1944 de la Brașov a avut drept rezultat nimicirea a 300 de vagoane de marfă și a 16 de pasageri[21].

Sunt numai două exemple despre ceea ce a pierdut România în urma unor raiduri devastatoare ale aviației concepute pentru nimicirea fabricilor inamice cu orașe cu tot. Germania n-a mai putut aproviziona cu cele necesare trupele din Moldova și sovieticii au avut drum deschis spre vest. Nici petrolul n-a mai ajuns la destinațiile dorite de planificatorii de la Berlin. Este evident că mult oțel de calitate a ajuns să fie imobilizat în șinele de cale ferată sau în noi locomotive în loc să fie transformat în muniții ucigătoare.

Istoricii trebuie să scrie cărțile după o documentare temeinică și să nu mai folosească datele doar pentru a creiona frumoase fantezii cu pretenții de știință[22]. Se încearcă lăudarea armatei germane pentru a sublinia cât de mare a fost pericolul reprezentat de inamicul european și pentru a ascunde realele pregătiri de război de dinainte de apariția regimului nazist. Toate marile puteri ale perioadei interbelice au fost implicate într-o cursă a înarmărilor fără limite cam din anul 1926 și nu s-a făcut economie de resurse materiale și de bani. Acest dezmăț militar nu avea legătură cu agitațiile Berlinului, ci erau provocate de lupta pentru menținerea unei poziții superioare în ierarhia mondială. A fost dată vina pe Germania nazistă pentru a fi spălate păcatele conducătorilor perioadei și mulți sunt văzuți în continuare drept eroi și patrioți. Orice centru de putere are o mare

---

[20] Gheorghe Florea Creangă - Stoilești, *Istoria Apărării civile*, vol. I, Galați, Editura Porto-Franco, 1993, p. 489.
[21] *Ibidem*, p. 512.
[22] Este interesant că Liddell Hart amintește de seria de eșecuri a bombardierelor aliate, dar emite la final concluzia că raidurile aeriene au avut o contribuție fundamentală la victoria finală a Aliaților (Liddell Hart, *op. cit.*, p. 303).

responsabilitate pentru sângele vărsat în conflictul mondial, dar este foarte comod să se pună totul în seama liderului totalitar Adolf Hitler.

Fortărețele aeriene au contribuit la înfrângerea Germaniei naziste și pe altă cale decât cea a loviturilor devastatoare cu bombe grele: risipirea forțelor apărării antiaeriene. Avioanele dispun de o mare mobilitate și orice oraș sau fabrică putea să devină o țintă. Era absolut necesar să fie deplasate baterii formate din tunuri antiaeriene de calibru de cel puțin 75 mm și, cum inamicul folosea formații din ce în ce mai numeroase, numărul pieselor dislocate trebuia să fie sporit. S-a găsit soluția mai ieftină a amplasării armelor fixe, trenul de rulare fiind complicat și scump. Tunurile de calibrele 88, 105 și 128 mm foloseau pulberi speciale pentru a imprima proiectilelor viteze inițiale mari pentru a putea fi atinse ținte aflate la peste 7.000 m. Mulțimi de oameni au fost blocate astfel pentru utilizarea tunurilor antiaeriene și a aparaturii de detecție și urmărire a avioanelor.

Cum aparatele de vânătoare puteau să atace ținte la sol, au fost deplasate pentru a forma un adevărat Zid antiaerian al Atlanticului tunuri automate de calibrele 20 și 37 mm. Luftwaffe a primit și avioane perfecționate pentru a face față forțelor aeriene anglo-americane și astfel au fost lăsate descoperite trupele terestre ce luptau împotriva forțelor sovietice. O întreagă rețea de aerodromuri a împânzit regiunile vestice ale Reich-ului și fiecare teren de zbor implica personal de întreținere, mașini speciale pentru aprovizionarea și întreținerea avioanelor și clădiri adecvate pentru oameni, muniții, combustibil, alimente și piese de schimb. Să nu se uite de obligatoria apărare antiaeriană apropiată formată din tunuri automate de calibrele 20 și 37 mm. Oamenii din Luftwaffe nu mai ajungeau astfel pe Frontul de Est și nici Germania nazistă n-a avut potențialul necesar înfrângerii flotelor aeriene ale lui Iosif Vissarionovici Stalin. Efectivele din apărarea antiaeriană au atins un vârf de 900.000 de persoane în cursul anului 1941[23]. Numai în anul 1944 20 de procente din producția de muniții mergea spre apărarea antiaeriană și alte 30 din cea de tunuri grele era dirijată spre cele ce ținteau spre cer[24].

Bombardierele strategice aveau avantajul mobilității și puteau să lovească aproape orice obiectiv de pe teritoriul Reich-ului, ceea ce a dus la dislocarea tunurilor antiaeriene în jurul orașelor importante și a fabricilor de armament. Această risipire a diminuat eficiența apărării pentru că a fost încălcat principiul fundamental al concentrării forțelor și o armată inferioară numeric a trebuit să aloce o parte importantă din armament și din oameni pentru așteptarea unui inamic care putea sau nu să vină. Au fost concentrate forțe deosebite în jurul

[23] Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-Al Doilea Război Mondial,* vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 163.
[24] Jay A. Stout, *Fortăreața Ploiești*. Campania pentru distrugerea petrolului lui Hitler, Editura Meteorpress, București, 2010, p. 148.

rafinăriilor din Prahova și nu s-a făcut economie de muniții încă din anul 1943. Numai în timpul raidului din 1 august 1943 au fost lansate din tunurile de calibrul 88 mm, celebrul acht-acht în epocă, 1.452 de proiectile împotriva bombardierelor B-24, tirul fiind diminuat doar din cauză că exista riscul lovirii țintelor apărate. Tunurile automate de calibrul 20 mm au fost cele care au dus greul acțiunii împotriva coloșilor zburători și au plecat din țevi 17.942 de proiectile[25].

Bombardierele strategice au avut un rol important și prin micile lovituri care afectau economia Axei. Istoricii de astăzi și militarii din trecut doreau să vadă orașe întregi rase de la primul raid și fabrici transformate în stil Guernica, dar multe bombe au generat acele consecințe ce s-au comportat precum nisipul în motoare. Sunt greu de contabilizat, dar operațiunile militare au fost afectate. Astfel, raidul de la 1 august 1943 asupra rafinăriilor din Prahova este considerat un eșec din cauza pierderilor ridicate în avioane, dar bombele lansate pe teritoriul județului Argeș au generat distrugeri care au pus pe gânduri conducerea de la București. Gara Stolnici a fost luată în vizor și bombele au distrus o sută de metri de linie ferată și au fost lovite 16 vagoane și două magazii[26]. Gara Hârsești a fost alt obiectiv al bombardierelor B-24 *Liberator*[27] și a fost afectată calea de rulare pe 150 m, circulația garniturilor feroviare fiind reluată a doua zi[28]. Calea ferată prin Pitești era fundamentală pentru transportul de armament și de petrol, orice minut de întrerupere afectând potențialul de luptă sau cel economic al trupelor de pe flancul sudic.

Frontul aerian a contribuit în mod deosebit la epuizarea statului nazist și altfel victoria Aliaților ar fi fost obținută mult mai greu pentru că forțele Wehrmacht-ului ar fi avut mai multe arme și la timpul potrivit. Se consideră că fără aviația strategică producția Reich-ului ar fi fost numai cu 30 de procente mai mare[29]. Autorii civili sau militari emit judecăți de valoare fără să analizeze cu

[25] Valeriu Avram, Alexandru Armă, *Infern deasupra Ploieștiului*. Bombardamentul american de la 1 august 1943, București, Editura Militară, 2012, p. 311. Poate să pară o cantitate mică din totalul producției, dar trebuie să se țină cont că stocul de muniții trebuia refăcut cât mai urgent posibil pentru că rafinăriile românești erau vitale pentru efortul de război.
[26] Narcis Ionuț Gherghina, *Istoria bombardamentelor americane asupra fostelor județe Argeș și Muscel 1943-1944*, Pitești, Editura Carminis, 2002, p. 12.
[27] B-24 *Liberator* a fost un bombardier strategic conceput pentru efectuarea unor atacuri de la mare altitudine asupra orașelor inamice și s-a cerut o capacitate sporită de transport pentru încărcăturile ofensive. Loviturile din Argeș au fost numai soluții de urgență pentru a scăpa de bombele rămase în magazii și care ar fi putut să afecteze aterizarea aparatelor, mai ales dacă existau probleme la trenul de rulare.
[28] Narcis Ionuț Gherghina, *op. cit*., p.13.
[29] Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-Al Doilea Război Mondial*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 163. Este interesant de observat că reputatul cercetător n-a precizat din ce anume erau acele 30 de procente. Ar fi fost bine să facă o analiză mai aprofundată și niște calcule matematice simple, dar este greu să faci studii interdisciplinare într-o lume în care contează viteza de apariție a lucrărilor și cantitatea pentru a impresiona publicul și mediul academic.

răbdare ceea ce se întâmpla pe front. Nu este de mirare că s-a putut scrie că trupele germane n-au fost afectate de raidurile aeriene de amploare și aprovizionarea cu armament și muniții a decurs normal până-n preajma colapsului sub presiunea valului de militari trimiși la asalt de conducătorii inamici[30]. Superficialitatea este o caracteristică a cercetătorului contemporan și se aruncă mereu în mediul științific concluzii fără vreo acoperire.

Există informații încă din 1943 că economia Reich-ului era dur lovită de bombardierele aliate și că mașina de luptă nu mai dădea randamentul de odinioară. Joseph Goebbels, Ministrul Propagandei, a fost un specialist în denaturarea realităților, dar a ținut un jurnal personal în care era sincer. Constata în mai 1943 că orașul Kiel a fost devastat și au fost afectate din plin instalațiile navale. Fabricile de armament au fost dur lovite în Dortmund de către aviația britanică în aceeași lună[31]. A urmat pulverizarea sistematică a orașului Hamburg prin raiduri cu o mie de aparate în iulie 1943 și o parte a puținelor resurse ale unui imperiu politic a fost dirijată spre supraviețuirea populației centrului industrial vital pentru efortul de război[32].

Se pune mereu accent pe potențialul industriei germane ce se afla sub loviturile aviației inamice în timp ce se neglijează faptul că fabricile din SUA aveau muncitorii liniștiți și bine plătiți, aprovizionarea cu materii prime fiind asigurată ritmic. Nici capacitățile de producție din Marea Britanie și din Uniunea Sovietică nu erau deranjate de bombardiere cu rază lungă de acțiune și astfel de aparate abia dacă au ajuns la nivel de prototip din cauza problemelor tehnologice insurmontabile impuse de structurile metalice impozante.

Bombardierele strategice au avut rezultate remarcabile în înfrângerea Germaniei și diminuarea livrărilor de petrol au făcut ca mașina de război nazistă să nu funcționeze vreodată la întregul potențial, dar puțini sunt cei ce spun adevărul pe față[33]. Nici cantitățile de armament atât de des menționate în voluminoasele tomuri științifice nu era suficient nici măcar pentru trupele de pe Frontul de Est pentru o dotare uniformă și permanentă. Nu este de mirare că se apela la tot ce se găsea pe câmpul de luptă sau prin depozitele învinșilor. Istoriografia este prea dominată de pasiuni patriotice pentru a emite teze corecte și doar prestigiul savanților impune o părere timp de decenii.

[30] James L. Stokesbury, *op. cit.*, p. 248.
[31] Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului*, Editura Militară, București, 1983, p. 163.
[32] Eugen Preda, *op. cit.*, p. 163/164.
[33] Jay A. Stout, *Fortăreața Ploiești* Campania pentru distrugerea petrolului lui Hitler, București, Editura Meteorpress, 2010, p. 264.

Germania, România și expedierile de armament din anul 1941.

Evenimentele din perioada interbelică au fost analizate de specialiști de pe toate continentele și au fost emise concluzii care au început să capete caracter științific de necontestat prin repetiție și prin numele sonore ce susțineau afirmațiile din voluminoasele cărți. Există un curent de gândire care acordă liderului nazist Adolf Hitler un rol fundamental în toate întâmplările petrecute după 30 ianuarie 1933 și munți de articole, cărți și filme documentare au fost distribuite pe piața mondială. Ideea de bază este că liderul de la Berlin a fost absolut negativ și conducătorii care l-au înfruntat au fost pozitivi la scara istoriei, mai ales cei care susțineau că luptă pentru adevărata democrație și pentru drepturile fundamentale ale omului[34].

Cum declanșarea unui conflict în Europa nu putea să nu genereze o tornadă de foc, România a fost atrasă în desfășurarea ostilităților și s-a ajuns la o colaborare cu Germania în domeniile economic, militar, științific și cultural. Istoricii din perioada comunistă au făcut totul pentru a demonstra că alianța fără acte clare a fost una care a generat o sclavie pentru poporul din Carpați. Cercetătorii de după 1989 au avut acces la mai multe surse de documentare și au început să rescrie trecutul în spiritul adevărului și al științei, dar unele idei sunt implantate adânc în creierul colectiv și s-a spus în mod clar că Adolf Hitler a fost ostil României, că n-a vrut să-i doteze armata pentru a menține un echilibru în raport cu cea a Ungariei, cele două state aliate ale Reich-ului fiind mai interesate să se lupte între ele decât cu forțele sovietice. Mai mult. S-a subliniat că au fost trimise numai acele arme care erau importante pentru trupele și interesele germane. Sublinierea aspectelor negative ale colaborării cu forțele Axei pare o adevărată directivă în istoriografia națională și puțini sunt cei ce îndrăznesc să mai spună adevărul.

Se pare că dragostea de minciună este prea puternică pentru a se vedea adevărul din când în când. Au fost prezentate date despre livrările de tehnică de luptă până la 1 iunie 1941 și acestea au fost deosebit de consistente. Chiar se poate discuta de o schimbare la față a oștirii române. Au fost livrate 1.300 de tunuri de calibre diferite și teza privind lipsa de interes pentru dotarea diviziilor române cade de la sine[35]. Este interesant că un autor prezintă datele pe o pagină și pe următoarea emite concluzia privind politica de echilibru în relațiile cu Ungaria[36]. S-a mai subliniat și faptul că germanii au trimis foarte multe tunuri antiaeriene pentru că era în interesul lor să protejeze petrolul din regiunea

[34] Teza despre insuficiența livrărilor de armament a fost utilă în perioada comunistă pentru a demonstra din plin că Berlinul a dus o politică pur negativă în toate domeniile și apoi ideea s-a păstrat în lumea științifică.

[35] *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei 22 iunie – 26 iulie 1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 75.

[36] Alexandru V. Ștefănescu, *În umbra Marelui Reich* Tehnica de luptă a Armatei române (1941-1944), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2020, p. 123.

Prahova[37]. Teoria este susținută de autori care nu pot scoate o concluzie corectă din datele tehnice ale armelor furnizate. Erau tunuri de calibru mic și cu tir rapid pentru protejarea trupelor și a obiectivelor militare vulnerabile precum aerodromurile.

Forțele sovietice aveau suficiente avioane de bombardament de mare altitudine și care n-ar fi fost deranjate de piesele de calibrele 37 și 40 mm. Mai este de subliniat un aspect interesant. Partea română a trimis o comisie în Germania pentru a căuta armele necesare pentru a face față pericolului bolșevic și au fost cerute 124 tunuri Rheinmetall de calibrul 37 mm, un coșmar pentru orice avion ce zbura la mică altitudine. Au fost expediate exact după cum s-a prevăzut în documentele oficiale. La fel a fost cazul cu cele 45 de piese de calibrul 20 mm cu origini elvețiene. Întârzieri au fost la modelul Gustloff de calibrul 20 mm, unde au fost primite numai 73 din cele 300 cerute[38].

Era o comandă consistentă și au fost depășite capacitățile de producție, cele ce erau obligate să onoreze și cererile forțelor germane. Tunul Bofors de calibrul 40 mm a făcut carieră în cursul războiului mondial și au fost găsite de către aliatul german 54 de piese din cele 79 solicitate[39]. Artileria antiaeriană a fost vitală în campania din Basarabia și Bucovina de Nord, documentele militare precizând că până la 26 iulie 1941 au fost doborâte 51 de avioane sovietice[40]. Aceste pierderi și avariile produse altor aparate de zbor au generat o prudență a piloților inamici și țintele erau atacate de la o înălțime mai mare și atunci precizia loviturilor împotriva trupelor era diminuată.

În plus, principalul tip de tun livrat era cel de calibrul 37 mm și care avea drept misiune lupta antitanc. Au sosit 669 de arme din capturile poloneze și reprezentau peste jumătate din totalul sosit în România. Se poate spune că aveau

---

[37] Istoricii români emit concluzii în serie pentru umplerea paginilor din tomurile stufoase, care dobândesc valoare științifică prin dimensiuni. Adevărul științific și demn de reținut pentru cărțile de istorie ale viitorului este că autoritățile române erau interesate de tunurile antiaeriene de calibru mic înainte de declanșarea ostilităților în anul 1939 și se încercau obținerea de astfel de armament din Franța și Polonia. Era interesant tunul de calibrul 25 mm, cel care a fost copiat masiv de către militarii japonezi Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice 1937-1951*, volumul II, București, Editura Scripta, 1997, p. 172.

[38] Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit*., p. 122.

[39] Arma de calibrul 40 mm a fost deosebit de eficientă în timpul luptelor din Pacific, navele americane fiind protejate antiaerian printr-o combinație de tunuri de calibrele 20 și 40 mm. Era suficientă o singură lovitură la țintă pentru ca un avion japonez cu o structură fragilă să sufere avarii grave și să fie scos din luptă definitiv sau pe o perioadă îndelungată din cauză că sistemul logistic suferea din lipsa pieselor de schimb. Dacă imperiul asiatic și-a pus toate speranțele în tunurile de calibrul 25 mm de origine franceză, strategii germani au comis eroarea să nu sesizeze potențialul piesei cu origini în Suedia și au rămas la un sistem format din piese de calibrele 20 și 37 mm. Diferența pare mică în milimetri, dar aviatorii aliați au putut să profite și să acționeze la joasă altitudine asupra țintelor militare sau industriale.

[40] Valeriu Avram, *Aviația sovietică deasupra României 1940-1944*, Bragadiru, Editura Miidecărți, 2020, p. 35.

proiectile mici și că partea sovietică dezvoltase tancuri ce rezistau fără probleme la sute de lovituri, deci autoritățile germane și-au bătut joc de aliatul român. Nici vorbă! Piese asemănătoare formau structura de bază a apărării anticar a diviziilor germane și infanteriștii nemți au avut un șoc când au dat peste tancurile grele ale sovieticilor. Tanchiștii lui Iosif Stalin chiar aveau obiceiul să strivească în șenile jucăriile aduse pe front de cei ce susțineau că sunt rasa superioară.

Se poate spune că tunurile anticar erau trimise în interesul germanilor, dar erau mai importante pentru protejarea militarilor români care nici nu bănuiau ce forțe blindate îi așteptau dincolo de Prut. Este interesant de spus că nici serviciile de informații ale Reich-ului n-au bănuit potențialul industriei constructoare de mașini din lagărul comunist. Piesele mici au rămas în dotarea forțelor române pentru că erau utile în lupta cu mitralierele și cu infanteria inamică. Studiile militare din perioada interbelică le considerau ideale în acest rol pentru că aveau un debit mare, razanță și erau ușor de deplasat și camuflat. Partea română a cerut 669 de guri de foc și 669 au fost puse în vagoane[41].

Era o dotare pentru 111 regimente de infanterie sau 37 de divizii. Ar fi fost necesare și mai multe pentru sporirea puterii de distrugere a țintelor și pentru formarea unor rezerve necesare înlocuirii pierderilor și pentru antrenarea unor noi efective. Războiul este nemilos și mereu cere mai mult decât poate oferi industria sau s-a capturat de la inamic. Tunurile de calibrul 37 mm erau recomandate pentru că aveau înălțime mică și erau ușor de camuflat[42]. Masa scăzută permitea mobilitatea în timpul deplasărilor sau în câmpul tactic. Erau recomandate pentru unitățile de cavalerie sau motorizate, dar evoluția rapidă a tancurilor a dus la o perimare a materialului artileristic. Regele Carol al II-lea a fost de acord cu achiziția modelului polonez de origine suedeză deoarece *corespunde nevoilor*[43]. Tunurile antitanc ale perioadei erau încă modeste în ceea ce privește calibrul, Franța folosind piese de 25 mm, Germania de 37 mm, Marea Britanie de 40 mm și Uniunea Sovietică de 45 mm. Sporirea grosimii cuiraselor a dus la trecerea în cazul Germaniei la calibrul 50 mm, dar producția de serie a fost prea mică în raport cu necesitățile și multe divizii au rămas să aibă încredere în clasicul tun de calibrul 37 mm.

Calibrele mici sunt interesante în luptele apropiate prin debitul mare, dar trebuie să existe și proiectile care să impresioneze vrășmașul prin forța de distrugere sau de penetrare. Au fost puse în trenuri 80 de tunuri de calibrele 47 și 75 mm, exact cât s-a cerut. Trebuie verificat dacă autorii contemporani au pus totul la grămadă sau așa a fost textul făcut în original. Dacă este o intervenție a istoricilor, înseamnă că s-a încercat o falsificare a informațiilor, cele două tipuri

[41] Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.
[42] Colonel C. Atanasescu, Maior Dim. I. Cantea, *Tactica cavaleriei*, vol. I, Tipografia Cavaleriei, Sibiu, 1931, p. 37.
[43] Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 172.

de piese de artilerie fiind deosebit de diferite ca putere de foc și ca destinație. Unul face referire la artileria de câmp și cel de calibrul 47 mm era capabil să înfrunte orice blindat cunoscut al timpului[44]. Gurile de foc de calibru mic sunt astăzi denigrate pentru că aveau proiectile cu o putere de perforare redusă, dar s-a demonstrat în condiții de front că pot scoate din luptă chiar și tancuri KV-1[45].

Conducerea de la Berlin nu avea nici cel mai mic interes să lase descoperit un sector de front cu o mare lungime, mai ales că spargerea liniilor românești ar fi dus la pierderea petrolului din Prahova. Au mai fost trimise aliatului tunuri Schneider și erau în număr de 255, cam puține în raport cu cele 544 cerute. Erau guri de foc de calibrul 105 mm ce aveau un bun potențial de nimicire a țintelor, dar astfel de arme nu se găseau pe toate drumurile. Ofițerii români le-au destinat pentru sprijinirea armatelor pe direcțiile de atac sau pentru oprirea ofensivelor inamice[46]. Puteau să fie deosebit de periculoase dacă tirul era concentrat și erau capabile să execute tir de contrabaterie.

Tunul este o armă deosebit de periculoasă în câmp tactic și s-a calculat că a fost principalul vinovat pentru hecatombele umane din prima conflagrație mondială, brutalitatea fiindu-i ștearsă de coșmarul numit binomul mitralieră – sârmă ghimpată, mai apropiat de infanteristul de rând și astfel a intrat în mitologia contemporană. Totuși, precizia poate să scadă drastic dacă gura de foc nu este însoțită de instrumente speciale pentru observarea terenului și pentru calcularea traiectoriei proiectilelor. Germanii au trimis 1.208 goniometre din tot atâtea cerute și 1.613 lunete din cele 2.104[47]. Nu se precizează în text despre ce model este vorba, dar trebuie să fi fost dispozitivele speciale ce permiteau studierea mișcărilor inamice din adăpostul tranșeelor. Observatorii din pozițiile avansate erau expuși focului razant al armelor automate și nici lunetiștii nu disprețuiau astfel de ținte umane.

Al Treilea Reich a fost un organism statal conceput ideologic și a provocat catastrofe de neiertat la scară umană și la nivel de civilizație, dar colaborarea în domeniul militar cu România n-a fost negativă după cum o văd istoricii ce scriu încă sub influența unor teze comuniste. Este greu de crezut că un aliat ar mai da 1.300 de tunuri în șase luni în condițiile în care ar fi prins într-

---

[44] Proiectilele erau suficient de performante pentru a avea reușită împotriva unui blindat de tip KV-1 dacă acesta acționa izolat și astfel se expunea focului anticar venit din mai multe direcții și care putea să lovească părțile vulnerabile ale mașinii gigantice. Sporirea numărului de cuirasate terestre a dus la perimarea gurii de foc ce era perfect utilizabilă înainte de 22 iunie 1941, serviciile germane de informații neavând cunoștințe despre noua mașină din arsenalul sovietic. Stalin a pus la punct un sistem de păstrare a secretului deosebit de eficient, dar nici comandamentul german nu prea era pasionat să anticipeze ceea ce ar putea să scoată inamicii din arsenalele îndepărtate.

[45] *The World Encyclopedia of tanks*, Anness Publishing Ltd, 2012, p. 86.

[46] Cornel Scafeș, Horia Șerbănescu, Ioan Scafeș, Ioan Dănilă, Romeo Avram, *Armata română 1941-1945*, București, Editura R.A.I., 1996, p. 122.

[47] Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.

un conflict planetar. Germania nazistă poate să fie acuzată de multe nenorociri, dar livrările de armament către România au fost spectaculoase și au modificat din temelii dotarea unui organism militar care a cunoscut în perioada interbelică mari probleme din cauza politicienilor și a ofițerilor dornici să prospere din comisioane și din avansări nemeritate. Corupția și lupta politică au făcut ca nici măcar armamentul de infanterie să nu fie suficient pentru un conflict de anvergură și de durată. Grenada își dovedise utilitatea în prima conflagrație mondială și fusese perfecționată pentru a fi generatoare de multe schije ucigătoare. Industria românească putea să producă micile bombe de mână, dar comenzile erau ca pentru antrenamente.

Au sosit din Germania două milioane de exemplare pentru că atât se stabilise. Mai mult. Au fost oferite 1.290.000 de focoase pentru confecționarea armelor pe plan local[48], sistemele de dare a focului fiind mecanisme delicate[49]. Era chiar un surplus cu 20.000 de unități în raport cu ceea ce se ceruse de partea română. Au fost oferite şi 350 t de trotil, explozibil ce prezenta avantajul stabilității în timp. Era util pentru încărcarea proiectilelor și a grenadelor, chiar dacă existau substanțe mai puternice în arsenalul industriei chimice.

Importanța ajutorului german în tehnică de artilerie poate să rezulte și din comparații făcute corect, fără să se mai facă referiri ideologice sau din dorință de avansare cu orice preț în mediul academic. Armata română a intrat în prima conflagrație mondială cu 1.452 de guri de foc de artilerie de câmp[50] și Germania a oferit 1.300 de tunuri în vreo șase luni.

Se trăiește într-o epocă a senzaționalului și autorii sunt grăbiți să arunce pe hârtie sau să posteze în generosul spațiu virtual o cantitate mare de informație pentru a rămâne cumva în memoria colectivă, oceanul de date ducând repede la neagra uitare. O carte poate să aducă o reală celebritate științifică și o creștere a veniturilor, combinație ce îndeamnă cercetătorii să redacteze cât mai repede texte cât mai provocatoare pentru posibilii clienți pasionați de studiu.
Germania, pentru o țară care a intrat în conflictul mondial absolut nepregătită, a încercat să-și ajute statul cu care colabora pe flancul sudic pentru că avea nevoie de trupe în care să se pună bază în timpul luptelor. O armată care să fie trimisă pe front doar pentru a fi tocată de inamic nu prezenta vreun interes pentru Berlin. Chiar și după datele manipulate de către istoricii comuniști, armata germană a avut probleme în ceea ce privește propria înzestrare cu armament modern și cu

[48] Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.
[49] Industria de apărare locală putea să livreze corpul metalic turnat special pentru a genera cât mai multe schije după modelul grenadei franceze F1 și nici umplutura explozivă nu era o problemă. Mecanismul care permitea darea focului era de domeniul înaltei tehnologii și era cel ce nu permitea rateuri sau returnarea armelor de către inamic.
[50] *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1987, p. 230. Datele despre gurile de foc din dotarea armatei române trebuie să fie recalculate pentru a se ajunge la adevărul istoric.

mare putere de distrugere, dar livrările către România au continuat până la 23 august 1944. Conflictul mondial a fost și unul industrial, cantitățile trimise fiind mereu insuficiente în raport cu cerințele frontului. Trebuie precizat că și diviziile germane erau mereu sub ceea ce stabileau normele de organizare și militarii au fost obligați să folosească tot ce găseau prin depozitele învinșilor sau pe câmpurile de luptă.

Zidul Atlanticului, celebra linie fortificată ce se ridica în fața unei posibile forțe de invazie, a primit chiar în regiunea normandă tunuri din 92 de modele și care aveau 47 de tipuri de proiectile ce nu se mai produceau[51]. Chiar dacă urma să fie o linie inexpugnabilă în fața celei mai mari puteri industriale a epocii, comandamentul german a strâns tot ce se putea utiliza pentru a încropi o linie de rezistență până la sosirea întăririlor din adâncime, dar se știe că timpul are o altă valoare în timpul ostilităților și munițiile n-ar fi fost suficiente pentru menținerea pozițiilor. Nici pe Frontul de Est trupele germane n-au avut parte de suficient armament din surse interne pentru acoperirea pierderilor și menținerea potențialului de luptă și s-a ajuns în situația să se utilizeze tot ce era folositor prin depozitele europene și cules de pe locul bătăliilor[52].

Aliatul german a fost serios în ceea ce privește trimiterea de armament, dar ar fi fost nevoie de producții mult mai mari de tehnică și de muniții pentru a face față puterii industriale combinate a inamicilor. Adolf Hitler a intrat într-un conflict de amploare fără să anticipeze măcar o parte a evoluțiilor și a rămas la propriile idei despre producțiile inamice de obiecte speciale până la finalul sinucigaș. Abia din anul 1943 se poate scrie de o trecere a industriei pe picior de război total, dar era deja prea târziu pentru Germania și, implicit, pentru Axă. Artileria germană n-a fost suficient de puternică și acest aspect era constatat încă din 1942 de generalii sovietici[53]. Era o mare deosebire în raport cu ceea ce s-a întâmplat în prima conflagrație mondială, planificatorii de la Berlin fiind convinși că mobilitatea fronturilor duce în mod logic la scăderea numărului de guri de foc clasice.

Livrările de tehnică militară au continuat și după 1 iunie 1941 și trupele de vânători de munte au primit chiar înainte de începerea luptelor din Bucovina mitraliere germane cu o cadență superioară și muniție din belșug[54]. Tancurile de origine cehoslovacă imposibil de reparat după campania antisovietică au fost înlocuite cu alte 26 din dotarea Wehrmacht-ului[55]. Concentrarea de blindate pe anumite direcții a atras atenția comandamentului sovietic și diviziile românești

---

[51] Gilles Perrault, *Ziua cea mare* 6 iunie 1944, Editura Politică, București, 1977, p. 30.
[52] Milovan Djilas, *Conversații cu Stalin*, Corint Istorie, București, 2015, p. 67.
[53] V. I. Ciuikov, *Început de drum,* Editura militară, București, 1962, p. 71.
[54] Vasile Scârneci, *Viața și moartea în linia întâi*, Editura militară, București, 2012, p. 111.
[55] Cornel Scafeș, Ioan Scafeș, Horia Șerbănescu, *Trupele de tancuri în Armata română 1919-1947*, Editura OSCAR PRINT, București, 2005, p. 45.

au fost ferite de loviturile masive până la declanșarea contraofensivei de la Stalingrad în noiembrie 1942.

Inferioritatea dotării trupelor române trebuie explicată prin faptul că timp de două decenii autoritățile de la București au dus o politică haotică în ceea ce privește înzestrarea cu tehnică militară de calitate și multe fonduri s-au scurs spre anumite cercuri de interese, generalii nefiind străini de aranjamentele prin care erau fățuite tunurile vechi. Artileria, tunul fiind principalul mijloc de distrugere pe câmpul de luptă, era într-o stare deplorabilă înainte de 1933[56] și abia apoi au fost făcute investiții pentru a putea asigura apărarea granițelor amenințate de vecinii revizioniști și revanșarzi. Consecințele politicii se văd în numărul de victime de pe câmpurile de bătălie, dar adevărații vinovați nu sunt prinși vreodată de mâna lungă a justiției. Nici nu există interes din moment ce salariile merg înainte și monumentele sunt interesante pentru turiști și pentru cultivarea spiritului patriotic.

Legenda dotării superioare a diviziilor germane.

Imaginea clasică a soldaților germani este aceea în care sunt înarmați cu arme automate și se deplasează în camioane sau semi-șenilate pentru a realiza manevre rapide de încercuire, operațiuni care au reușit cu rezultate spectaculoase în anii 1941 și 1942. Era absolut normal ca inamicul să nu aibă șanse să organizeze o rezistență coerentă și astfel au fost posibile victorii rapide ce au rămas în istorie sub termenul de Blitzkrieg[57]. Era o oștire de 8,5 milioane de militari de toate gradele și a fost perfect dotată cu armament modern[58].

Amplificarea forței de izbire a Wehrmacht-ului a devenit o adevărată lege în lumea savanților și prin acest numitor comun se poate explica orice din perioada interbelică și din a doua conflagrație mondială[59]. Istoricii români chiar consideră că aliatul regimului de la București a fost rău-intenționat și n-a oferit trupelor aliate camioanele solicitate în schimbul unor materii prime fundamentale pentru ducerea operațiunilor militare. Cum informațiile au fost rostogolite cu forța unui tăvălug prin cărți și articole, este mai mult decât clar că Wehrmacht-ul a fost un organism militar modern și cu o mare posibilitate de manevră.

---

[56] Cornel Țucă, *Aspecte referitoare la înzestrarea Armatei române între anii 1931 și 1935*, în *Argesis*, Studii și comunicări, seria Istorie, tom XXIX, 2020, p. 309.

[57] Există obiceiul ca orice termen militar de origine germană să dea bine în cărți și documentare, unele formule fiind chiar inventate de către străini și acesta este cazul renumitului Blitzkrieg.

[58] Mareșal I. I. Iakubovski, *Pământul în flăcări*, Editura militară, București, 1981, p. 22.

[59] Trupele de tancuri au părut mari prin faptul că au fost utilizate până la distrugere sau completa uzură fizică blindate din modele perimate. A fost surprinzător să fie trimise în prima linie împotriva forțelor sovietice în 1941 unități Panzer I ce dispuneau numai de mitraliere (*The World Encyclopedia of tanks and armoured fighting vechiles*, Anness Publishing, Ltd, 2012, p. 122). Este evident că legenda despre motorizarea Wehrmacht-ului trebuie cel puțin nuanțată.

Această imagine pare să fie corectă și de necontestat din punct de vedere științific. Studierea mai în detaliu a informațiilor furnizate de cei care au fost pe câmpurile de luptă și nu în birourile confortabile contemporane duce imediat la o schimbare a perspectivei asupra înzestrării forțelor germane în raport cu necesitățile trupelor risipite din nordul înghețat până-n pustiul deșertului Sahara. Camioanele și transportoarele blindate aveau probleme provocate de drumurile proaste, de ger, praf sau nisip. Micile particule ascuțite precum cioburile de sticlă distrugeau rapid mașinile deplasate pentru sprijinirea forțelor italiene. Aducerea pieselor de schimb era un coşmar pentru serviciile logistice. Coloanele de aprovizionare, lungi și lente, erau o țintă favorită a avioanelor de vânătoare, atac la sol și a bombardierelor.

Nu este de mirare că ofițerii au fost obligați să improvizeze și să se mulțumească doar cu ceea ce aveau la îndemână. Ofensiva începută la 22 iunie 1941 a fost de o amploare fără precedent pentru sistemul logistic german și trupele au fost însoțite de lungi coloane de căruțe, caii fiind în număr de 625.000[60]. Era prea puțin. Exact ca-n secolele precedente, unități întregi de infanterie se deplasau spre obiective pe jos. Divizia 76 infanterie a primit drept misiune să ajungă în regiunea Stalingrad pentru a lua parte la cucerirea obiectivului strategic râvnit de către Adolf Hitler. A fost un marş care a avut o lungime de 950 km[61] și este evident că numai de viteză nu mai poate fi vorba. Trupele sovietice au avut timp suficient să se organizeze defensiv și întăriri au sosit din adâncimea dispozitivului. Soldații germani au avut de făcut etape de câte 70 de kilometri[62], au fost istoviți și cu picioarele bolnave. Marea unitate de infanterie a fost apoi nimicită în cazanul uriașei confruntări fără sens din punct de vedere militar și strategic din orașul ce purta un nume obsedant pentru un conducător ce nu avea nici cel mai mic talent administrativ și ascundea incompetența în spatele urletelor.

Divizia 58 infanterie a fost tot o mare unitate care a rămas la nivelul primei conflagrații mondiale și a început conflictul prin marşuri pe jos ce însemnau în 1941 25 km pe zi[63]. Abia la sfârșitul anului 1942 a sosit mai multă tehnică motorizată, dar camioanele nu erau suficient de rezistente pentru a face față drumurilor rusești și au ajuns să fie repede imobilizate din cauza lipsei pieselor de schimb. Marea unitate de infanterie s-a întors la atelaje cu cai[64], dar acestea erau prea puține în raport cu cerințele conflictului modern, industrial.

[60] Geoffrey Regan, *Cartea gafelor militare*, Antet, București, f.a., p. 218.
[61] *În infernul de la Stalingrad* Mărturii ale soldaților germani, Corint Istorie, București, 2021, p. 33.
[62] *Ibidem*, p. 33.
[63] William Lubbeck, *La porțile Leningradului* Amintiri de pe Frontul de Est, Corint Istorie, București, 2021, p. 116.
[64] W. Lubbeck, *op. cit.*, p. 226.

Lipsa de motociclete a dus la apariția curierilor călări[65], cei ce erau capabili să se strecoare prin zone împădurite sau accidentate.

Centrul de putere de la Berlin a vrut să facă un război, dar n-a calculat exact ce potențial economic are și ce cantități sunt necesare pentru operațiuni militare de amploare. Unitățile de elită destinate spargerii frontului sau pentru contraatacuri rapide au primit mijloace motorizate și restul s-a descurcat cu cai și cu musculatura luptătorilor ce făceau marșuri prin stepele vaste sau prin noroaiele drumurilor dintre păduri.

Există informații că nici măcar formațiunile de cea mai bună calitate umană n-au fost tratate întotdeauna cu atenție de către superiori. Regimentul 6 de parașutiști avea în compunere 3.457 de luptători tineri, fanatizați, și care reprezentau un adevărat vârf de lance în luptele apropiate și în teren cu vegetație densă. Era disponibil pentru luptele terestre pentru că flota aeriană era de domeniul trecutului, dar statul german a oferit numai **70** de camioane pentru transport. Interesant este că acestea erau din **50** de modele diferite[66] și cu această dotare trebuia să facă față forțelor anglo-americane după 6 iunie 1944, comandanții aliați punând mare preț pe standardizarea echipamentului și pe producția de masă. Istoricii români critică politica autorităților germane că n-au trimis mijloace motorizate armatei române, dar chiar Wehrmacht-ul suferea din cauza insuficienței sau a lipsei de camioane care să facă față uzurii în condițiile în care acționau în teritorii fără drumuri de calitate, cu mult praf, nisip sau noroi.

Armatele inamice erau înzestrate în mod superior, dar utilizarea oamenilor și a echipamentelor a fost dezastruoasă în urma făuririi unor planuri de campanie prea îndrăznețe și în care apărarea a fost neglijată aproape complet, ceea ce a permis germanilor să obțină victorii legendare[67]. Tehnica de captură era admirată și folosită din plin de către luptătorii germani, mai ales când era de origine americană[68]. Fabricile de peste ocean nu foloseau înlocuitori pentru materialele clasice și nu se făcea economie de materii prime de calitate când era vorba de rezistența mașinilor. Chiar dacă există legenda că tot ce era din Reich era de calitate, militarii din prima linie constatau că inamicii aveau din belșug armament produs la cele mai înalte standarde.

Cercetarea trecutului trebuie să fie făcută numai în spiritul adevărului și respectând toate normele scrierii Istoriei, savanții fiind obligați să renunțe la interesele particulare sau la cele zise naționale. Caracterul însă se formează greu și minciuna este mult mai căutată în societate decât adevărul, mai ales dacă este

---

[65] Hans Roth, *Infernul de pe Frontul de Est*, Meteor Publishing, București, 2016, p. 221.

[66] Gilles Perrault, *op. cit.*, p. 109.

[67] Gheorghe Tomaide, *Jurnal 1932-1943*, Ediție îngrijită de Gheorghe Vartic, Editura militară, București, 2019, p. 317/318.

[68] Antony Beevor, *Stalingrad*, Litera, București, 2020, p. 190. Este interesant de observat că trupele germane sufereau de lipsa armamentului și a echipamentului chiar dacă se zice că erau victorioase și industria trimitea masiv mărfuri spre front.

ambalată în termeni meșteşugiți pentru a spune o poveste frumoasă. Mulțimile nu iubesc vreodată gândirea logică, științifică, și vor idei puține și ferme, cele ce nu obosesc creierul în scurta viață biologică. Tezele psihologice formulate de savantul Gustave Le Bon (1841-1931) au rămas valabile pentru toate popoarele până astăzi și nici intelectualii nu pot scăpa din capcana firii omenești ancestrale, unele idei căpătând o valoare aproape religioasă[69].

Istoria a fost și mai este utilizată drept armă de dezinformare și manipulare a opiniei publice în favoarea unor anumite centre de putere darnice cu cei ce scriu pe gustul celor ce temporar sunt în vârful ierarhiei sociale[70].

DISMANTLING SOME CONCEPTIONS ABOUT THE INTERPRETATION OF THE MILITARY EVENTS OF THE SECOND WORLD WAR

Abstract

The paramount conflict of the 20th century was initiated by the desire of some circles of power and historians were then given the mission to hide the truth in order that the peoples should be forever deceived. The communist authorities imposed the duty that only two military brigades would be reported about, although the anti-tank artillery brigades only, numbered ten.

Everything has been done to minimize the role of Anglo-American forces in achieving victory over Germany, but the fact that the Reich economy was destroyed by the rain of bombs is omitted. Romanian historians struggled hard to prove that the German ally did not arm Romania in 1941 and the ideas of communist propaganda are repeated, even if the documents published next to the text tell the truth.

History must be written exclusively without hatred and bias, after rigorous documentation and interpretation of past events.

[69] Gustave Le Bon, *Psihologie politică*, Antet, f.a., p. 21.
[70] Vladimir Volkoff, *Tratat de dezinformare,* Antet, f.a., p. 140.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 237-250

PORTRETE AUTOHTONE ALE SĂRBĂTORII DE LA 23 AUGUST: DE LA GHEORGHE GHEORGHIU DEJ LA NICOLAE CEAUȘESCU

CAPEL VIVIANA[*]

23 August 1944 marchează trecerea României de la sistemul politic democratic și capitalist la cel socialist, atrăgând toate fenomenele și problematicile caracteristice unei astfel de societăți. Evenimentele succesive datei de 23 August pot fi împărțite în două etape, și anume 23 august 1944 - 30 decembrie 1947, considerată etapa preliminară și după 30 decembrie 1947 etapa de aplicare a principiilor socialiste, de construire a noii societăți[1].

Prima etapă se distinge prin analiza succesivă a unor evenimente care preced instituirea unui nou cadru psihologic și politic, iar cea de-a doua etapă se familiarizează cu primele stadii ale socializării mijloacelor de producție, scopul final țintind către o dezvoltare economică bazată pe un plan anterior elaborat, precum și o nouă structurare și ierarhizare a valorilor sociale. 30 decembrie devine în acest fel data la care a fost proclamată Republica Populară Română. Politica românească a cunoscut astfel cea mai importantă modificare de impunere și alcătuire a noului guvern Groza la 6 martie 1945, trecând pe primul plan noile forțe politice care se aflau în contrast evident cu fosta orânduire monarhistă, de jure, (în fapt, dictatura antonesciană), precum și sub oblăduirea celor doi generali, Constantin Sănătescu și N. Rădescu.

Ca și în alte dăți, schimbările s-au făcut tot cu înregistrări de victime, de exemplu la 24 februarie 1945, când au fost uciși șase bucureșteni prin împușcarea acestora de către persoane aflate chiar în incinta Ministerului de Interne. Tot prima perioadă revendică evenimente precum reforma agrară din 22 martie 1945, Conferința Națională a partidului Comunist din octombrie, aceluiași an, reforma monetară din 15 august realizată doi ani mai târziu. Perioada s-a încheiat cu abdicarea regelui Mihai și imediata instaurare a Republicii Populare Române. În felul acesta a luat sfârșit, după cum fostul președinte al Consiliului de Stat,

---

[*] Doctorand, Universitatea Valahia din Târgoviște.

[1] Dinu C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre,* Editura Pentru Literatură, București, 1996, p. 215.

Gheorghe Gheorghiu Dej o numea a fi „etapa strategică de desăvârşire a revoluției burghezo-democratice, începând noua etapă istorică a înfăptuirii sarcinilor revoluției socialiste a construirii socialismului în patria noastră”[2]. Corneliu Mănescu, fost ministru de externe al României, amintea că în perioada de după 23 august 1944 niciun membru al partidului nu îl vedea pe Gheorghiu Dej ca viitor secretar general al partidului[3], că preluarea puterii nu a fost decât urmarea unui plan bine conceput, adaptat conjuncturilor interne și externe și că nicăieri nu se vorbea că el va ajunge la putere, ba mai mult, chiar părea izolat de ceilalți factori politici.

În octombrie 1950 a fost elaborată Hotărârea cu privire la primul plan cincinal de dezvoltare a economiei țării, urmat de cel din decembrie 1955, din cadrul Congresului al VII-lea al P.C.R. când a fost adoptată Hotărârea cu privire la cel de-al doilea plan cincinal. Gheorghe Gheorghiu-Dej a activat pe scena politică românească încă de la 16 octombrie 1945, cu prilejul convocării primei Conferințe Naționale a P.M.R., în urma căreia delegații au ales un Comitet Central și un Birou Politic, cu Gheorghiu Dej ca secretar general[4], fiind ales în funcția de secretar general între 21-23 februarie 1948, în cadrul primului Congres al P.M.R. La 1 decembrie 1946, el cumulează două funcții, de secretar general al P.C.R. și ministru al Economiei Naționale, instituție care, un an mai târziu, devine Ministerul Industriei și Comerțului, Dej fiind numit secretar general. Politica lui Dej a fost obedientă Moscovei, cel puțin până la moartea lui Stalin, în 1953, moment după care se observă o îndepărtare discretă a ideologiei române față de cea rusă, printr-o etapă de destalinizare și detașare a lui Dej de viziunile politice staliniste. În fază incipientă, percepția liderilor sovietici despre Dej era că reprezenta un lider cu puternice convingeri staliniste.

După moartea lui Stalin în 1953, Dej a încercat o oarecare metodă de afirmare a autonomiei naționale, prin crearea și dezvoltarea industriei grele, desființarea editurii Cartea Rusă (ARLUS, acronimul pentru Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Rusia Sovietică), eliminarea influenței culturale a URSS, stabilirea relațiilor diplomatice cu țările occidentale, inclusiv America. Politica lui Nikita Hrușciov (1953-14 octombrie 1964) și ulterior a lui Leonid Brejnev (1968-1982) fixează raporturile politice ale României cu URSS. Retragerea trupelor rusești în 1958 din România a reprezentat un alt moment marcant al relațiilor diplomatice româno-ruse și de expunerea adevăratelor sentimente dejiste față de politica Moscovei. După moartea lui Gheorghiu Dej în martie 1965, datorită trădării lui Ion Gheorghe Maurer și Chivu Stoica, Nicolae

---

[2] Dinu C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre,* Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 216.
[3] Lavinia Betea, *Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 30.
[4] Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 591.

Ceaușescu a ajuns prim secretar al Comitetului Central al partidului. Cu toate acesta, se pare că Gheorghiu Dej nu l-ar fi considerat corespunzător pe acesta, dar N. Ceaușescu a știut să folosească intriga, șantajul politic și promisiunile pentru a se impune și a prelua conducerea. Astfel, în ultimii ani ai conducerii sale, Ceaușescu a făcut din partid - Partidul lui, principalii săi adversari au fost înlăturați prin diferite mijloace. În timpul dictaturii lui Nicolae Ceaușescu, ziua lui de naștere era sărbătorită pe 26 ianuarie. La 27 martie 1974, Adunarea Națională a instituit funcția de președinte al RSR, iar Nicolae Ceaușescu devine primul președinte al României.

A încercat să se elibereze de dominația sovietică și și-a consolidat puterea dictatorială. După 1974, relațiile lui Ceaușescu cu Leonid Brejnev au cunoscut o oarecare îmbunătățire, culminând în 1976 cu vizitele lui N. Ceaușescu în Basarabia și Crimeea urmate de vizita președintelui rus la București. Spre deosebire de politica de independență pe care Gheorghiu Dej o manifestă spre sfârșitul anilor 1960, N. Ceaușescu se opune cu înverșunare oricăror reforme liberale în România, astfel că în 1980, după numirea lui Mihail Gorbaciov ca președinte al URSS, opoziția președintelui român față de linia sovietică este dictată de rezistența lui față de destalinizare. În continuare, Securitatea acționează puternic prin controlul asupra mediilor de informare și tentativele de liberă exprimare. Una din marile rivalități din Biroul politic a fost cea dintre Nicolae Ceaușescu și Alexandru Drăghici, considerați „cei doi băieți ai lui Dej”[5].

Pavel Câmpeanu apreciază că tocmai rolul pe care l-a jucat în răfuiala cu ilegaliștii comuniști în timpul plenarei din iunie 1958 cu Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi, ar părea să fie momentul hotărâtor care ar fi putut contribui la triumful final al lui Ceaușescu în 1965[6]. Ca șef al Securității, Drăghici era în același timp responsabil cu aparatul represiv și acest lucru s-a dovedit necesar în timpul anchetării unor adversari, demonstrându-se astfel în urma cercetărilor din anii 1965-1968 abuzurile și vinovăția dovedită a lui Gheorghiu Dej cu privire la cazurile Foriș și Pătrășcanu[7].

Cultul personalității este un termen care definește activitatea îndeplinită și realizată ca propagandă, definind liderul unei națiuni, al unui popor, al unui stat cu numita națiune, popor, stat. Liderul este prezentat ca având calități excepționale, având legături directe cu forțele divine sau cu cei mai de seamă eroi naționali. Astfel a fost prezentat în istoriografia vremii Nicolae Ceaușescu[8].

---

[5] Florian Constantiniu, *Aprilie 1968, București. Destalinizarea autentică sau lupta pentru putere*? În „*Dosarele istoriei*”, nr. 2, 1996, p. 19.

[6] Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 60.

[7] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. I, f. 7-18.

[8] Tinu A., Boboc C., Bozgan M., *August 1968-T0 Moment of Ceaușescu'Cult of personality*, in Boldea I, Sigmirean C., „The Challenges of Communications context andstrategies in the world of globalism”, section Communication, Education Sciences, Psichology and Sociology, Arhipelag XXI, Press Târgu Mureș, 2018, p.100-104.

Odată cu venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, mai multe schimbări la nivelul partidului și structurii organelor politice s-au impus, și anume: Biroul Politic a fost divizat în Prezidiul Permanent și Comitetul Executiv, cu Ceaușescu în funcția de secretar general al PCR[9]. Noua Constituție din 21 august 1965[10] a înlocuit legea de bază din 1952 care a dus la schimbarea numelui țării din RPR în RSR (art.1) și recunoașterea PCR ca unic partid politic al țării. Puterea era exercitată de corpurile statale, recunoscute ierarhic ca fiind organele supreme ale puterii, Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat, pentru ca din 1974 să fie instituită Republica, iar Ceaușescu să devină astfel primul președinte al României.

Pentru definirea cultului personalității, trebuie avut în vedere două aspecte legate, pe de o parte de partea publică, și anume campania propagandistică controlată și dirijată care are în centru un singur individ. Mass media, televiziunea, radioul, publicațiile, manifestațiile publice joacă rolul cel mai important, ele fiind canale de informare și transmitere a informațiilor cu scopul de a slăvi și omagia conducătorul iubit și de a evidenția caracterul său excepțional. Pe de altă parte, campania propagandistică are rolul de a constitui o structură politică în care sunt angajați oamenii de încredere prin crearea unei baze personale de putere. Cultul personalității reflectă situația politică existentă în stat, anume că puterea este concentrată în mâinile unui singur individ, acesta fiind conducătorul statului sau al partidului. Aceeași structură și atmosferă care a predominat în cazul lui Gheorghiu Dej o continuă în politica sa, Nicolae Ceaușescu. Unitatea conducerii PMR s-a datorat în mare măsură loialității personale a membrilor față de lider, împărtășind similarități și viziuni politice. Pe de altă parte, unitatea partidului și a conducerii în jurul liderului a constituit o modalitate de protecție împotriva vreunui posibil amestec sovietic.

Din anii 1970, Nicolae Ceaușescu devine obiectul unui cult al personalității tot mai accentuat, fără precedent pe plan european, de la moartea lui Stalin. În acest context, autorii proletcultiști joacă un rol important, iar titulatura vremii sub care era adresat în presă include funcțiile sale politice și statale, precum cele de secretar general al PCR, președintele RSR, „comandant suprem al forțelor armate, geniu cârmaci, cel mai iubit fiu al poporului român, patriot înflăcărat, personalitate excepțională a lumii contemporane, luptător pentru cauza dreptății, păcii și socialismului, geniul Carpaților, mare conducător”. Primul volum omagial i-a fost dedicat în anul 1973, iar fostul „ucenic muncitor” nu mai era așezat în rândurile eroilor clasei muncitoare, el începea să fie văzut la capătul unui șir lung de principi, regi, voievozi, de unde

[9] Berindei M., Dobrincu D., Goșu A., (editori), *Istoria comunismului din România,* vol. II, *Documente Nicolae Ceaușescu: 1965-11971*, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 56.

[10] Constituția R.S.R., publicată în „*Monitorul Oficial*”, nr. 65/29 octombrie1986, Titlul III: *Organele supreme ale puterii în stat,* art. 42-76.

își putea revendica legitimitatea. Cultul personalității i-a dat liderului comunist ambiții nebănuite, inclusiv aceea de a scrie un imn nou pentru R.S.R.,[11] și tot el modifică o importantă parte a Tricolorului.

Cultul personalității nu a fost practicat de niciun domnitor, rege sau conducător român din istorie, exceptând legionarii[12]. Pe măsura consolidării puterii, Ceaușescu devine megaloman, amăgit de propaganda propriului partid care îl prezintă ca fiind un personaj istoric măreț, descendentul lui Burebista și Decebal și al marilor domnitori români. Oamenii de cultură îl numesc „marele cârmaci". Istoricii obedienți îl recunosc în „mult iubitul și stimatul" care schimbă istoria. Astfel, Mircea cel Bătrân devine „Mircea cel Mare", Ioan Vodă cel Cumplit devine „Cel Viteaz". Obsesia istorică reflectă, pe de o parte criza de legitimitate a regimului, pe de altă parte are rolul unei diversiuni, căutând să pună în interiorul partidului sentimentul național. Zilele naționale au fost întotdeauna celebrate cu un fast deosebit, iar paradele de la 23 august din perioada comunistă nu fac nici ele excepții.

Evenimentul cuprindea parada generală a oamenilor muncii care se desfășura în paralel cu parada militară. Dej considera că ziua de 23 august trebuie văzută drept o sărbătoare militarizată, cu puternice influențe sovietice, rolul său fiind oarecum depășit de „1 mai, ziua internațională a muncii" și „7 noiembrie, aniversarea marii revoluții socialiste sovietice". Însă, Nicolae Ceaușescu îi dă un altfel de context, din 1965-1989, când 23 august are un pronunțat caracter național și care transformă evenimentele din 1970 până în 1989 în sărbători de adorare al „mult iubitului conducător al țării", conturându-se și accentuându-se cultul lui Nicolae Ceaușescu[13] în detrimentul zilei naționale, deși era numit

„Unul din cele mai importante repere îl constituia pentru noi aprecierea și atitudinea față de actul istoric din ziua de 23 august 1944". Era pentru conducerea partidului o problemă urgentă, căci, la numai cinci luni de la guvernarea democratică, se impunea un an de la acest act istoric. „O săptămână s-a discutat cu conducerea provizorie lărgită a partidului dacă trebuie să hotărâm ca această zi să fie declarată ca zi a Eliberării Naționale a României sau nu". Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu susțineau că 23 august a fost o enormă greșeală politică. Dacă nu ar fi fost acest 23 august, s-ar fi introdus instaurarea directă a dictaturii proletare și nu ar mai fi fost necesară colaborarea cu partidele istorice. Ei și regele ar fi fost măturați din viața politică, având sprijinul direct al

---

[11] Cristian Preda, *Românii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 256.

[12] Vlad Georgescu, *Istoria Românilor de la origini și până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 283.

[13] Constantin Manolache, *Paradele de la 23 august în România lui Nicolae Ceaușescu*, în *„Arhiva Moldaviae"*, nr. VII, 2015, revistă publicată sub egida Societății de Studii Istorice din România, Iași, p. 217.

trupelor sovietice[14]. Nu se afirma direct, dar se trăgeau cu ușurință concluzii regretul că 23 august a împiedicat cala conducerea României să se instaureze emigrația română din URSS, cu riscul enorm ca statul român să devină o republică sovietică. Definirea relațiilor româno-sovietice au fost evidențiate de momentul 23 august 1944 care a jucat un rol decisiv atât asupra factorilor politici români, cât și asupra sovieticilor. Perspectiva lui Dej a fost transpusă în evenimentele ulterioare lui 23 august, când regimul lui Antonescu se prăbușea vertiginos, când apropierea de URSS părea mai mult decât posibilă și când Dej și-a asumat rolul de a alcătui noul regim politic. Discursul politic dejist referitor la 23 august a cunoscut fluctuații majore în timp, pendulând permanent în relațiile cu URSS. Prin intermediul propagandei, cenzurii și educației, repetând la nesfârșit anumite teme care au ajuns să fie imprimate în mentalul colectiv al vremii, momentul de la 23 august a fost abuziv însușit de noul regim, evidențiind meritele proprii în răsturnarea dictaturii fasciste a lui Antonescu.

În perioada 1945-1947 nu a existat un discurs coerent cu privire la 23 august. Se știe că 23 august a fost sărbătorit foarte timid pentru prima dată în 1944, crescând gradual în importanță și fastuozitate în 1945, 1946, pentru ca în 1947 ziua să fie instituită ca zi națională. Dej a manipulat politic semnificația lui 23 august, făcând un efort permanent de a rescrie istoria. În fază inițială, se scanda un discurs al triumfului, motivat de entuziasmul victoriei. Rapid condamnat, comuniștii români au devenit mai retrași cu privire la exprimarea părerilor referitoare la 23 august, în special datorită Armatei Roșii care pătrundea puternic în toate domeniile vieții sociale și politice românești și datorită imixtiunii unor politicieni autohtoni.

Ana Pauker își exprimase de la început un punct de vedere cu privire la 23 august. În 1951, întru-un discurs cu ocazia aniversării revoluției bolșevice, ea a subliniat rolul hotărâtor al Armatei sovietice în eliberarea României: „Datorită victoriilor armatelor sovietice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Albania și România au căutat libertatea”[15]. Abdicarea regelui Mihai în 1947 și impunerea unui nou regim politic conduce momentul 23 august către o nouă etapă privind interpretarea lui. Consolidarea puterii lui Stalin în Europa estică și în toate statele socialiste sovietice, reprezenta scopul prioritar, iar rolul eroilor naționali contravenea necesităților sale. Cu toate acestea, momentul 23 august 1945 în România nu putea fi negat, cu atât mai mult cu cât regele Mihai era proaspătul posesor al medaliei „Ordinul Victoria”, conferită de Moscova. În aceste condiții, factorul național, considerat o deviere și implicit o regretabilă greșeală, a fost înlocuit cu grandoarea celui sovietic, iar 23 august nu putea fi

[14] Vlad Georgescu, *Istoria Românilor de la origini și până în zilele noastre,* Editura Humanitas, București, 1992, p. 103.
[15] Ana Pauker, *Cuvântare rostită la ședința solemnă în cinstea celei de-a 34 aniversări a Marii Revoluții socialiste din Septembrie*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1951, p 12.

nici tăgăduit, nici negat. În aceste condiții, succesul revine Armatei Roșii eliberatoare, iar actuala putere politică a regimului comunist românesc nu reprezenta decât urmarea victoriei sovietice, nicidecum meritul unei acțiuni interne naționale[16]. În februarie 1948, cu prilejul Raportului susținut de Dej la Congresul de unificare al PCR și PSD, acest fapt încă nu era clar, Dej menționând nu doar acțiunea în sine, ci și importanța sa și implicarea armatei române în operațiunile militare împotriva germanilor după 23 august 1945. Meritul pentru mobilizarea armatei și populației a fost pus pe seama forțelor democratice, pentru ca în cel de-al treilea capitol, Dej să nu discute aproape deloc despre implicarea Armatei Roșii în eliberarea României[17].

23 august nu mai este amintit decât ca eliberarea de sub jugul fascist, iar poporul a putut păși pe drumul socialismului pentru că „am fost eliberați de glorioasele armate ale Uniunii Sovietice”[18]. În discurs nu se face nicio referire la factorii politici interni care au contribuit la răsturnarea regimului. Pentru că negarea era imposibilă și existența lui 23 august era un factor de legitimitate, se optează pentru eschivarea de la aprofundarea subiectului:

„23 august este pentru poporul român cea mai mare sărbătoare națională deoarece ea a însemnat cotitura către o schimbare radicală în viața sa de la regimul burghezo-moșieresc de asuprire și exploatare sălbatică a maselor muncitoare de înrobire politică și economică a țării de către puterile imperialiste la regimul democrat popular”[19].

Referindu-se la contribuția românească, armata a luptat alături de cea sovietică, iar detaliile cu privire la acest subiect nu mai sunt dezvoltate. Cu un remarcabil fler s-a comportat Dej în relațiile diplomatice cu sovieticii în ceea ce privește actul de la 23 august 1944. El s-a declarat de acord cu Vasile Luca și Ana Pauker ca ziua să fie marcată printr-o paradă militară, fără a preciza rolul românilor și al sovieticilor și a cerut aprobarea ca parada militară să fie urmată de o paradă a oamenilor muncii, din care să reiasă puternicul atașament al populației față de guvernul Groza, de partid și de Uniunea Sovietică[20]. În aceste condiții, grupul moscoviților cedează și decizia lui Gheorghiu Dej este acceptată, ziua de 23 august fiind declarată zi națională a României, fiind sărbătorită ca atare, preț de aproape 45 de ani[21].

---

[16] Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977,* Editura Humanitas, București, 1991, p. 38-39.

[17]*Raport Politic General făcut de tov. Gh. Gheorghiu Dej la Congresul PMR din 21-23 februarie 1948*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1948, p. 14-20.

[18] Ana Pauker, *Cuvântare rostită la ședința solemnă în cinstea celei de-a 34-a...,* p 23.

[19] Gh. Gheorghiu Dej, *Cuvântare rostită la adunarea festivă pentru sărbătorire a celei de –a 10 aniversări a eliberării României*, București, Editura de Stat pentru Literatură politică, 1954, p. 4.

[20] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editată de Asociația Militanților pentru Pace, Tipografia Pacto, București, 2011, p. 105.

[21] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editată de Asociația Militanților pentru Pace,

În lucrarea sa, Gheorghe Apostol accentuează un moment petrecut în ajunul sărbătoririi a 15 ani de la 23 august 1944, când, cu acest prilej, la festivități a fost invitată o delegație de partid și guvernamentală a URSS, condusă de mareșalul Ivan S. Konev, comandantul suprem al forțelor armatei unite. Acesta avea obligația de a înmâna un drapel al armatei sovietice, Comandamentului trupelor Capitalei, act care marca eliberarea Bucureștiului de Armata Roșie. Acest eveniment urma să fie dus la îndeplinire la adunarea festivă din seara zilei de 23 august. Aflând amănuntele, Gheorghiu Dej l-a invitat pe I. Konev la Biroul Politic, pentru a-l interoga cu privire la drapelul armatelor sovietice, spunând:

„Tovarăşe Konev, nici după 15 ani partidul şi guvernul sovietic nu cunosc faptul că Bucureştiul, începând cu 23 august 1944, a deschis lupta împotriva armatelor hitleriste din capitală şi din jurul ei? Că armata română, sprijinită de forțele patriotice muncitorești și de populație au eliberat capitala României? Trupele hitleriste au capitulat. Trupele sovietice au fost primite cu flori. Populaţia a urcat pe tancurile voastre şi le-a condus până în afara Bucureştiului. Noi nu putem accepta, nu putem admite ca să fie înmânat drapelul Armatei Roșii Comandamentului Armatei Române din București„[22].

Mareșalul a părul dezorientat întrucât aceasta era sarcina lui și fiind degrevat de răspundere, Gheorghiu Dej l-a îndemnat să meargă la ambasada sovietică pentru a comunica Moscovei punctul de vedere al oficialilor români, opinie acceptată de ruşi. Momentul s-a dovedit decisiv în ceea ce privește relațiile diplomatice ulterioare ale lui N. Hrușciov cu Dej în perioada 1953-1956. Cu prilejul retragerii trupelor sovietice din România, au fost efectuate vizite reciproce ale lui Gheorghiu Dej și N. Hrușciov. Cu prilejul vizitei președintelui rus în România, a fost organizat un miting în Piața Victoriei. S-au ținut discursurile clasice, iar după miting, reprezentanții celor două delegații au mers la domiciliul lui Dej, pe malul lacului Herăstrău. Dej i-a mulțumit lui Hrușciov că a acceptat invitația, a urmat un antreu cu o cină sumară.

Pentru discuțiile ulterioare, folosindu-se de poziția influentă a lui E. Bodnăraș în 1955, în contextul inițierii retragerii trupelor sovietice din România și anticipând reacția violentă a lui N. Hrușciov, Dej îl deleagă tot pe el să abordeze problema retragerii soldaților sovietici din țară, discuție care nu a fost bine primită de președintele rus. Oficialul român aduce totuși cele mai bune argumente, invocând inclusiv prevederile tratatelor de pace internaționale (semnarea Tratatului cu Austria, prevăzut în cadrul tratatului de la Paris)[23]. Gheorghe Apostol semnala, în legătură cu acest subiect, câteva amănunte:

Tipografia Pacto, București, 2011, p. 106.

[22] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editată de Asociația Militanților pentru Pace, Tipografia Pacto, București, 2011, p. 106.

[23] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editată de Asociația Militanților pentru Pace, Tipografia Pacto, București, 2011, p. 149.

„Eram în concediu la mare. Națiunile Unite au decis independența Austriei. Dej ne-a chemat și a spus că era momentul să scăpăm de trupele sovietice. Hrușciov, care era în Bulgaria, a fost invitat și la București pe drumul de întoarcere la Moscova. A fost organizată o adunare publică în Piața Victoriei și de acolo, la casa lui Dej”[24] .

Într-un interviu acordat revistei „Luna Magazin” nr. 8/1994, Paul Niculescu Mizil, un comunist de vază din vremea lui Nicolae Ceaușescu, declară ca Dej îi dădea în 1955 instrucțiuni lui Bodnăraş pentru a-i propune lui Hrușciov retragerea trupelor sovietice din România. Panica creată de raportul secret al lui Hrușciov perceput ca o amenințare la adresa sa îl determină pe Dej să se distanțeze de URSS și să își consolideze puterea[25], pentru a putea face față presiunilor sovietice. Astfel, până în 1958, Dej încearcă retragerea trupelor sovieticilor din România și continuă opera de dezvoltare a industriilor atât de blamate la Moscova.

Prin aceste direcții, Dej considera că obține independența față de URSS. La ceremonia oficială de retragere a trupelor rusești din România în 1958, Dej a folosit îndelung vechea abordare, fiind convins că va fi pentru ultima dată. Eliberarea României revenea factorului hotărâtor al armatei sovietice: „În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, vitezele armate sovietice, dând lovitura zdrobitoare hoardelor fasciste, au eliberat și țara noastră de jugul imperialismului hitlerist, dând putință poporului nostru să își ia soarta în propriile mâini”[26].

În anul următor, încep să apară divergențe româno-sovietice referitoare la istoria evenimentelor din august 1944. Dej a rămas moderat în presă, încercând să ascundă reorientarea politică. Plecarea trupelor sovietice din țară a fost orchestrată cu abilitate din partea lui Dej care a dat dispoziții propagandei românești de a nu se manifesta gălăgios, cu semne de paradă. Părerea lui Dej era că politica de independență națională trebuia realizată discret, prin fapte concrete, fără publicitate inutilă și păguboasă pentru țară. Deși începuse să fie văzut în presa moscovită ca fiind naționalist și antisovietic, deoarece el îndepărtase pe Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, desființase Sovrom-urile și eliberase România de trupele sovietice. În 1956, la Congresul P.C.U.S. de condamnare a cultului personalității lui Stalin, delegația română condusă de Dej a fost obligată la întoarcere să întocmească un raport pentru a comenta asupra discreditării cultului personalității lui Stalin, în Biroul Politic. Petre Borilă, unul dintre membrii delegației a acuzat alți doi colegi de partid,

[24] Ioan Scurtu, *România. Retragerea trupelor sovietice, 1958*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 86.
[25] Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*. Editurile Universul și Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 73.
[26] Gh. Gheorghiu - Dej, *Articole și Cuvântări, Decembrie 1955 – iulie 1959*, Editura Politică, București, 1960, p. 496.

Iosif Chișinevski și Miron Constantinescu că evidențiază existența unui mic Stalin, făcând referire la politica pe care Dej o urma. Încercând să îl disculpe, Apostol afirmă că, „pe lângă formele de suprafață, cultul personalității înseamnă și reducerea la tăcere a celor care nu împărtășesc aceleași opinii, până la închiderea gurii cu pistolul și cu mitraliera, cum a făcut Stalin. Gheorghiu Dej nu a procedat însă niciodată astfel. Dej a avut vină morală, dar nu a ordonat direct uciderea lui Foriș, iar în cazul lui Pauker, Luca și Georgescu a jucat un rol anihilator”[27]. Cultul personalității lui Dej este respins de Ghe. Apostol care spunea că deși se bucura de un deosebit prestigiu în cadrul partidului și pe plan extern, toate semnele de omagiu și de recunoaștere erau primite cu modestie de Dej, iar când considera că sunt excesiv prezentate, avea o reacție de revoltă, considerând laudele din presă drept absurdități.

Pe de altă parte, în 1956, E. Bodnăraș va critica faptul că propaganda denaturase corectitudinea derulării evenimentelor de la 23 august 1944, vorbind în același timp despre participarea lui la succedarea evenimentelor, având un puternic sentiment că momentul era reprezentat de el însuși și partidul comunist. În ședința Biroului Politic din aprilie 1956, Bodnăraș va aduce critici cu privire la exagerarea activității lui Dej, apreciind faptul că în diferite lucrări publicate, devenise aproape o normă de a atribui tot meritul lui Dej, ajungându-se chiar până la deformarea adevărului istoric. În acest context, se amintește faptul că Dej ar fi evadat din lagărul de la Târgu Jiu în noaptea de 10-11 august, cu scopul de a lua în propriile mâini conducerea insurecției de la 23 august. Cu toate acestea conducerea nemijlocită nu o putea exercita, întrucât fizic nu se putea realiza acest lucru. Argumentul lui E. Bodnăraș este că s-a creat cultul personalității, cu acceptul tuturor, prin deformări, măguliri și ploconiri, întrebându-se chiar cui servesc toate acestea și ce sentiment de jenă poate avea cineva căruia i-au fost atribuite toate aceste calități, fără a avea cele mai mici competențe și care sunt așteptările celorlalți în acțiunile ulterioare[28].

Creația artistică apropiată poporului trebuie planificată în funcție de campaniile propagandistice, conform directivelor de acțiune strategică ale partidului. Prin celebrarea evenimentelor marcante se poate afirma identitatea națională a fiecărui popor și ca urmare, celebrarea zilei naționale este considerată ca fiind cel mai important eveniment național care a beneficiat de simboluri, semnificații, eveniment căruia i s-au dat valori reprezentative. Folclorul muncitoresc cunoaște un avânt uimitor prin sprijinul PMR după 23 august 1944 Temele predominante sunt legate de RPR și de rolul partidului, cântecele patriotice care glorifică dăruirea oamenilor muncii pentru îndeplinirea planului normelor de muncă, întrecerile socialiste și cântecele care înfierează dușmanii

[27] Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghiu Dej*, Editată de Asociația Militanților pentru Pace, Tipografia Pacto, București, 2011, p. 157.
[28] A.N.I.C., fond C.C al P.C.R.- Cancelaria, dosar numărul 33/1956, f.34.

clasei muncitoare, cântece dedicate lui Stalin și conducătorilor români. Și în această direcție există o preocupare a regimului democrației populare de a crea condițiile necesare realizate unui folclor de tip nou, cu un conținut corespunzător[29].

Ștefan Fischer Galați afirmă că cel puțin după anul 1955, Dej și tovarășii săi au urmat cu precauție o politică națională formulată inițial în 1945 și au prevăzut o posibilă afirmare în cele din urmă a independenței față de Kremlin, dacă ar trebui să credem afirmațiile lui Hrușciov, potrivit cărora, Bodnăraș l-a abordat in 1955 cu privire la retragerea trupelor din România, pentru ca după 1965, politicienii români să își intensifice acțiunile de autonomie[30]. Un mai mare impuls cu privire la manifestarea autonomiei s-a manifestat încă din 1965, odată cu închiderea institutului Maxim Gorki din București, eliminarea limbii ruse ca materie obligatorie din școli, înlocuirea numelor rusești ale străzilor și ale unor clădiri publice cu nume românești[31].

Moartea lui Stalin aduce câteva schimbări în politica românească, Moscova criticând aspru guvernarea Dej, care se concentrase în principal asupra dezvoltării industriei și neglijării bunurilor de larg consum, Molotov adăugând că Dej nu s-ar fi putut menține la putere nici două săptămâni fără ajutorul armatelor sovietice[32]. Discursul din 1959 de la 23 august a fost total diferit de cel al anilor precedenți. La aniversarea a 10 ani de la insurecție, în 1954, Dej nu a descris concret evenimentele, dar la discursul de la a 15 aniversare, a fost mult mai clar, explicând luptele gărzilor patriotice pentru alungarea nemților și apărarea Bucureștiului, cu referire la acțiunile de mobilizare a muncitorilor și intelectualilor români, încercările germanilor de a redobândi controlul fiind zdrobite dea, când armata sovietică a intrat în capitală[33]. Victoriile asupra fascismului nu mai erau privite ca un merit al armatei Roșii, ci al partidului comunist, considerat inițiatorul și organizatorul insurecției armate care a dus la răsturnarea dictaturii militare fasciste[34]. 23 august este văzut în perioada comunistă ca un moment denaturat în care PCR în mod fals a orchestrat evenimentele.

---

[29] Constantin Culbeșan, *Istoria literaturii române proletcultiste,* în *Annales Universitates Apulensis*, seria Psihologică, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=476386 (accesat la 09.12.2021).

[30] Revolutionary breakthrough sand national development: The case of Romania, 1944-1965, p. 198-228.

[31] Dennis Deletant*, România sub regimul comunist,* ed. a III-a, Fundația Academia Civică, București, 2010, p. 158.

[32] ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar 26/1953. Ședința din 8 iulie 1953, f. 3.

[33] Gh. Gheorghiu - Dej, Articole și Cuvântări, august 1959 - mai 1961, Editura Politică, București, 1961, p. 10.

[34] Gh. Gheorghiu - Dej, Articole și Cuvântări, august 1959 - mai 1961, București, Editura Politică, 1961, p. 9.

Armata sovietică a avut dublu discurs atribuit importanţei sale şi anume până în 1958-1960 când Dej a minimizat importanța factorului român și ulterior acestei date, odată cu retragerea trupelor ruse, când rolul său a fost drastic minimizat. Institutul de Istorie al Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R a fot însărcinat cu elaborarea unui manual care ar fi urmat să fie definitivat până în 1957 (termen depășit în câteva rânduri) și care urma să exprime adevărul propriu cu privire la 23 august 1944[35]. În mai multe rânduri, o delegație română ajunsă la Moscova, încerca să exprime puncte de vedere legate de momentul 23 august. Opiniile s-au dovedit contrare celor susținute de rușii care cereau lămuriri cu privire la această chestiune. Principala problemă o reprezenta retragerea trupelor de pe teritoriul românesc.

În 1960 apare în cele din urmă manualul de istorie al P.M.R. care exprimă viziunea lui Dej referitoare la 23 august. Manualul amintește și rolul Armatei Roșii în rol secundar care a ajutat la dizolvarea regimului antonescian. Se explică faptul că partidul român a luat inițiativa de a chema la luptă masele de muncitori pentru răsturnarea dictaturii împreună cu voința poporului și a partidului, și în ceea ce priveşte Bucureştiul, este clar argumentat faptul că a fost eliberat înaintea intrării sovieticilor: „prin nimicirea forțelor hitleriste din interiorul capitalei și a celor de la nord de oraș, a fost asigurată eliberare a Bucureștiului, centrul insurecției armatei și prin aceasta a fost înfăptuită o sarcină esențială de care depindea succesul insurecției"[36].

În momentul intrării trupelor sovietice în București, orașul fusese deja eliberat și populația întâmpina cu entuziasm armata sovietică. Manualul oferă un citat al lui Gheorghe Apostol susținut la sosirea trupelor sovietice și care accentua meritele românilor:

„Tovarăși eroi ai Armatei Roșii eliberatoare, prin forțele noastre propriile armatei și ale patrioților înarmați am lichidat cuiburile de rezistență hitleriste dând liniștea capitalei"[37]. Armata sovietică este în continuare numită eliberatoare, dar numirea este mai degrabă onorifică, pentru că textul arată permanent contrariul.

În concluzie, manualul confirmă prezența armatelor sovietice în București, dar posterior eliberării capitalei de trupele hitleriste de către români, soldații ruși ocupând un loc secund, meritul lor fiind cu totul general. De fapt, Dej juca cu abilitate rol dublu, pe de o parte, rușilor nu le nega pe față rolul soldaților la evenimentele de la 23 august 1944, pe de altă parte, la nivel național, se susținea și întărea rolul PCR și al muncitorilor de a fi înfăptuit eliberarea României de hitleriști. Abilitatea sa diplomatică se dorea a fi o situație de

[35] ANIC, Fond C.C. al PCR, Secția Cancelarie, Dosar nr. 56/1956, nota direcției treburilor a C.C. al PMR, f. 18.
[36] *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria PMR*, București, Editura Politică, 1960, p. 462-463.
[37] *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria PMR,* București, Editura Politică, 1960, p. 461.

aparență în care două puncte de vedere diferite în esență nu ar fi existat în realitate. El considera că ideea depărtării sau distanțării politice trebuie să aparțină Moscovei, care, în accepțiunea sa, nu doar că o iniția, dar o și revendica, acțiunea neavând mai târziu efecte negative pentru România. În alte condiții ar fi riscat apariția unor divergențe naționale, ținând cont de relațiile încordate URSS-SUA cu privire la Berlin.

Autonomia românească trebuia obținută cu prudență. La 23 august 1963, un articol din ziarul „Scânteia” prezenta în continuare evenimentul cu rolul Armatei Roșii în plan central, sovieticii fiind considerați eliberatorii Bucureștiului, singura diferență fiind amănuntul potrivit căruia inițiativa aparținuse partidului comunist care a eliberat națiunea[38]. Cuvântarea publică a lui Nicolae Ceaușescu a fost publicată în Scânteia. Discret, 23 august iese din oficiala luptă de clasă muncitorească împotriva fascismului și este prezentat ca lupta poporului român pentru independență de-a lungul istoriei. Independența are un dublu înțeles, și anume lupta împotriva naziștilor și trimiterea la o mare putere care a încercat subjugarea poporului român. În anul următor la 23 august 1964, relațiile româno-sovietice păreau profund schimbate. Publicarea declarației din aprilie marcase orientarea P.M.R. spre independență, iar rolul armatelor sovietice este explicat și lui Li sien-nien, președintele Chinei:

„Noi am recunoscut rolul armatei sovietice, meritele pe care le-a avut armata sovietică, ajutorul pe care ni l-a dat armata sovietică, popoarele sovietice în lupta poporului nostru pentru eliberarea și independența sa. Dar pentru libertatea noastră am luptat și noi. Noi nu eram nici amorțiți, nici adormiți”[39].

Discursul cu privire la 23 august se adresează tuturor, partidului, societății, Moscovei, relațiilor internaționale cu alte țări. Dej nu nega rolul sovieticilor, ci punea partidul comunist într-o altă lumină. Ceaușescu sublinia:

„În București armata sovietică a sosit în 29 - 30 august 1944, când toată armata hitleristă fusese lichidată din București de forțele patriotice în colaborare cu armata, ceea ce a întărit autoritatea partidului ce a construit baza pentru acțiunea și succesele obținute de partidul nostru”[40].

Imaginea descria un partid activ conștient de sine însuși, de rolul lui leninist. Discursul lui Dej referitor la 23 august a evoluat în funcție de relațiile româno-sovietice. Pe Dej îl interesa recunoașterea internațională și legitimitatea partidului, recunoașterea faptului că însuși partidul s-a implicat în evenimentele de la 23 august.

---

[38] „Scânteia”, an XXX, nr. 2312, 22 iunie 1963, p. 1 și „Scânteia”, an XXX, nr. 2362, 23 august 1963, p. 1.

[39] Dan Cătănuș, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez,* Institutul Național pentru studiul totalitarismului, București, 2004, p. 368.

[40] ANIC, Fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, dosar nr. 61/1964. Stenograma primirii de către tovarășii Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica și Leonte Răutu a delegației Partidului Comunist francez, f. 33.

Deja promovarea și recunoașterea națională nu mai erau suficiente, Dej dorea recunoașterea adevărului său din partea URSS.

Abordarea sa a fost preluată ulterior de Ceaușescu în condițiile specifice cultului personalității, 23 august rămânând parte componentă a discursului de legitimare a regimului.

THE NATIONAL IMAGES OF THE 23RD OF AUGUST CEREMONY: FROM GHEORGHIU-DEJ TO NICOLAE CEAUȘESCU

Abstract

The 23rd of August marks Romania transformation from the political democracy system to the socialist one, entailing all the phenomena and issues that characterize such a society and civilization. The events that follow the 23rd of August 1994 could be divided into two periods. The first one emerge from 1994 to 30th of December 1947and the second one from 1947 to 1965, when Gheorghe Gheorghiu Dej died. The political system was not changed, but the following ruler, Nicolae Ceaușescu asserted his own authority and power.

The 23rd of August became Romania National Day immediately after King Michael I's abdication in 1947 and the ceremonies unfolded in Romania were for a long time a perfect imitation of those in Soviet Russia. After Stalin's death in 1953, a light independency came and Romanian people could express their own values, traditions and customs. With Ceaușescu, the National Day became a great opportunity for the new ruler to transform the 23rd of August his personal cult of ceremony.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 251-258

MANIFESTĂRI ALE IMPERATIVELOR POLITICO-IDEOLOGICE ÎN PUBLICAȚIA ARGEȘEANĂ „SECERA ȘI CIOCANUL" (1951-1964)

MARIUS MOTREANU[*]

Regimurile comuniste, având ca scop declarat realizarea deplinei egalități între toți cetățenii, mai ales sub aspect material, au suprimat libertățile și drepturile cetățenești proclamate de către revoluțiile moderne, ceea ce în esență a generat un alt tip de inegalitate, diferită de cea capitalistă și asemănătoare cu cea feudală sau într-o și mai mare măsură cu aceea din Asia premodernă, anume inegalitate între nomenclatura de partid sau birocrația de stat pe de o parte și cetățenii obișnuiți, pe de altă parte. Contradicția fundamentală a regimurilor comuniste a constat în imposibilitatea armonizării pe termen lung a idealurilor de modernizare a țărilor și de emancipare a proletarilor cu mijloacele profund antimoderne și nedemocratice folosite.

Cuvântul „cenzură" nu s-ar putea disocia de un scenariu de violență și flăcări, pe care supliciul focului și rugul n-au făcut decât să-l ațâțe de-a lungul istoriei[1]. Această afirmație o putem plasa și în secolele XX și XXI, căci unul dintre principalele obiective ale liderilor care s-au aflat și se află în fruntea unor sisteme politice de tip totalitar a fost și este acela de a determina pe locuitorii statelor să gândească sincer așa cum își doresc ei, conducătorii.

Această realitate de ordin general s-a reflectat și în domeniul presei. Astfel unul dintre primele acte emise de către Lenin și guvernul său, la 28 octombrie/10 noiembrie 1917, deci la numai 3 zile după preluarea puterii, a fost decretul asupra presei, rămas *grosso modo* în vigoare preț de aproape șapte decenii. Actul în cauză definea presa drept „*o armă mai puternică decât bombele și mitralierele*", iar principiul libertății presei era calificat drept „*un paravan burghez*".

Controlul informațiilor devenise instrumentul fundamental prin care se încerca să se creeze ceea ce ideologia comunistă numea „omul nou".

---

[*] Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu", Pitești.

[1] Marie Kuhlmann, Nelly Kuntzman și Hélène Bellour, *Cenzura și bibliotecile în secolul XX*, Timișoara, Editura Amarcord, 1999, p. 21.

Teoreticienii și propagatorii ideologiilor regimurilor totalitare manifestau și un total dispreț față de ființa umană, considerând locuitorii propriilor state ca pe o masă amorfă, depersonalizată, care dorea să fie remodelată pentru a da naștere unor „supuși perfecți". Convingerea acestora în posibilitățile de a controla mințile oamenilor, de a le stăpâni prin diferite mijloace, era totală[2].

În spațiul românesc, cenzura nu era o noutate; aceasta practică se manifestase în diferite forme și cu intensitate variabilă începând chiar cu perioada Regulamentelor Organice. Totuși, după instituționalizarea regimului comunist cenzura presei dobândește o importanță și un caracter represiv și sistematic de neconceput până atunci. Constituția Republicii Populare Române adoptată în aprilie 1948 menționa la articolul 31 libertatea cuvântului, subordonată însă interesului clasei muncitoare, iar în următoarea lege fundamentală, emisă patru ani și jumătate mai târziu, restricțiile și condiționările erau exprimate mult mai amplu[3].

În data de 12 februarie 1945, în ,,Monitorul Oficial", a fost publicată Legea 102 - Decret Lege pentru epurarea presei care purta semnătura regelui Mihai I. În articolul 1 se menționau următoarele: ,,Vor fi sancționați cu pedepsele prevăzute la art. 2 ziariștii, publiciștii și colaboratorii presei, care, înainte de 23 august 1944, prin scrisul lor sau prin acțiunea lor în presă, s-au făcut vinovați de una din următoarele fapte: a) s-au pus în slujba hitlerismului sau fascismului, servind astfel interesele străine de acelea ale națiunii române; b) au fost stipendiați de către puterile Axei pentru propagandă în favoarea fasciștilor; c) au pregătit opinia publică pentru intrarea în Axă și au îndemnat la războiul nedrept împotriva Națiunilor Unite; d)au militat pentru idei contrare principiilor democratice ori influențate de concepții antidemocratice, au îndemnat la acte de teroare, rebeliuni, schingiuiri și omoruri sau au participat la ele". Pedepsele stipulate de lege constau în admonestarea scrisă, suspendarea activității între șase luni și cinci ani, interzicerea definitivă a dreptului de a profesa ziaristica ori de a publica orice lucrare cu caracter politic. Editorilor care ar fi îndrăznit să încalce legea li se retrăgea autorizația de apariție între șapte zile și un an, li se confiscau tirajele și li se aplicau amenzi de până la un milion de lei (articolul III)[4].

---

[2] Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă și formarea ,,omului nou"*, București, Editura Nemira, 1999, p. 13.

[3] Art. 31 din Constituția Republicii Populare Române din 1948, consultat la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=1574; Art. 85 din Constituția Republicii Populare Române din 1952, consultat la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis pck.htp act text? idt=1454 .

[4] Marian Petcu, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, București, Editura Polirom, 1999, p. 156.

Instituția însărcinată cu organizarea și funcționarea cenzurii era Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, înființată prin decretul nr. 249 din 20 mai 1949 și plasată în subordinea directă a președintelui Consiliului de Miniștri[5].

În virtutea dogmei leniniste privind rolul conducător al partidului în societate, devenită principiu constituțional, publicațiile centrale și locale de partid au căpătat o importanță sporită în raport cu celelalte.

La nivelul Regiunii Argeș (între 1952-1960 – Regiunea Pitești) a apărut începând din 1951, publicația de partid „Secera și Ciocanul”. Întru-cât cel mai vechi număr aflat în colecțiile Bibliotecii Județene ,,Dinicu Golescu” Argeș este nr. 13, datat 17 iunie 1951, iar numerele următoare apar cu o frecvență săptămânală putem presupune că primul număr al publicației a apărut în martie 1951. Gazeta avea de regulă patru pagini (la ocazii deosebite șase pagini), iar prețul a rămas constant la 20 de bani.

Pe la jumătatea anilor '50 frecvența aparițiilor va crește treptat ajungând la șase numere pe săptămână (nu apărea lunea întrucât redactorii și tipografii erau liberi).

Principalele teme și rubrici se referă la domeniul economico-social mai ales la realizările din industrie dar și la ,,transformarea socialistă a agriculturii”. Pe lângă realizări uneori mai sunt amintite și unele lipsuri. Mai existau rubrici politice, precum viața de partid, culturale (munca cu cartea, cronica filmului etc), sportive și o pagină dedicată actualității internaționale. Regăsim mai ales în cadrul acesteia din urmă frecvente reproduceri ale unor texte din Scânteia și Pravda. Tot în cadrul spațiului acordat actualității externe regăsim rubrici de genul ,,Din țările care construiesc socialismul” sau ,,Din țara socialismului victorios” (URSS) sau ,,În fața hărții” unde erau prezentate cititorilor o serie de realități și evenimente din așa-numita Lume a Treia, din țări îndepărtate sau despre a căror existență mulți cetățeni nici nu știau.

Structura și conținutul publicației variau în funcție mai ales de actualitatea politică internă și externă. Astfel, erau consacrate spații largi Congreselor Partidului Muncitoresc Român din decembrie 1955 și iunie 1960, Congreselor PCUS (Partidul Comunist al Uniunii Sovietice), congreselor partidelor comuniste din alte state est-europene, instalării în funcție sau deceselor unor conducători comuniști, inclusiv Stalin, succeselor sovietice în explorarea spațiului cosmic (lansarea Sputnik-ului în 1957 și zborul lui Gagarin în 1961), alegerilor, omagierii unor evenimente și personalități din cadrul mișcării comuniste dar nu numai. Atunci când personalitatea omagiată nu fusese legată de mișcarea socialistă sau comunistă, era prezentată ca fiind totuși un promotor al progresului, fiind trecute sub tăcere anumite aspecte mai puțin convenabile.

[5] Eugen Denize, *Propaganda comunistă în România*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște 2009, p. 53.

De exemplu, în numărul 242 din 1 august 1954, pagina a doua, apare un articol omagial cu prilejul Centenarului nașterii lui Victor Babeș, fiind evidențiate importanța descoperirilor acestuia, dar fiind omise orice referiri la originea sa socială (era fiul lui Vicențiu Babeș, unul dintre fruntașii mișcării naționale române din Ardeal) și la locul nașterii (era născut la Viena).

În numărul 413, din 19 august 1955, regăsim un articol elogios despre George Enescu, recent decedat. În text este amintit „dorul de țară" care l-ar fi măcinat pe compozitor, însă nu aflăm nimic despre motivele și circumstanțele plecării din țară. În numărul 422, din 31 august 1955 sunt prezentate funeraliile lui Lothar Rădăceanu, a cărui activitate politică este zugrăvită în culori favorabile, evitându-se referirile la polemicile sale cu comuniștii din anii interbelici și la momentul 1952 când se situase alături de Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, împotriva lui Gheorghe Gheorghiu Dej.

Tendința de evaluare pozitivă a unor personalități din viața cultural științifică a României „burghezo-moșierești" se manifestă mai evident spre jumătatea anilor '60. De exemplu în numărul 2973 din data de 24 noiembrie 1963 apare în pagina a doua, articolul omagial „Ion Cantacuzino – savant progresist și patriot", semnat de către doctor A. Fenyes. Din text nu lipsește menționarea ministeriatului lui Ion Cantacuzino la Sănătate, între aprilie 1931și mai 1932, fără a fi menționat însă și numele șefului de guvern (Nicolae Iorga).

Totuși, rămâne remarcabil, în sens negativ, faptul că în numărul din 1 decembrie 1963 al ziarului nu regăsim nici o referire la Marea Unire de la 1918. Unirea Principatelor avea să fie însă marcată, printr-un articol pe două coloane apărut în pagina a doua numărului 3.024 din 24 ianuarie 1964. De altfel, acest eveniment istoric fusese marcat și în urmă cu zece ani în numărul 189 din 24 ianuarie 1954.

Conform directivelor primite de la organele centrale, limbajul gazetăresc trebuia să conțină cuvinte și expresii cât mai percutante, în special adjective și verbe. Dintre modurile verbale, cele mai utilizate trebuiau să fie indicativul și imperativul (inclusiv conjunctivul hortativ), infinitivul și condițional-optativul fiind considerate mai puțin convingătoare[6].

Din păcate, pentru gazetarii anilor '50, unele mesaje imperative transmise își pierdeau din forța persuasivă, din cauza omiterii semnului exclamării, la finalul unor îndemnuri de genul „Să luptăm împotriva manifestărilor idealismului burghez în practica pedagogică" (anul 3, numărul 102, 22 februarie 1953, articol semnat de către responsabilul ideologic de partid Ion Hoțescu), numărul 276, din 28 noiembrie 1954 „Mai multă atenție rezolvării solicitării oamenilor muncii", unde observăm repetiția supărătoare în cascadă a patru genitive (rezolvării, solicitării, oamenilor, *muncii*), „Mai mult sprijin

[6] Eugene Denize, *op. cit.*, p. 61.

comunelor rămase în urmă cu planul de colectări” în numărul 497, din 26 noiembrie 1955.

În numărul 1075, din 8 octombrie 1957, la câteva zile după lansarea Sputnik-ului pe frontispiciul paginii a patra apare titlul redundant „Uniunea Sovietică a ieșit victorioasă din lupta pașnică dintre SUA și URSS pentru cucerirea spațiului interplanetar”. În același număr al ziarului apare titlu „Uniunea Sovietică a depășit America (corect SUA n.n.) în domeniul tehnicii”.

Abordarea unor subiecte ținând de spații geo-istorice exotice pune și ea probleme unor autori de articole. O dovadă în acest sens o constituie textul apărut în numărul 2275 din 25 august 1961, pagina patru, sub genericul straniu „Popoare care-și cer dreptul la viață” (la independență, la dezvoltare, la o viață demnă!?!). Articolul în cauză, semnat de Octavian Ungureanu, are ca titlu propriu-zis, scris cu majuscule SURIMANUL în loc de SURINAMUL, greșeală care se repetă pe tot cuprinsul textului.

SURIMANUL

Situat în America Latină, pe țărmul Oceanului Atlantic, între Guiana britanică și Guiana franceză, Surimanul este una din ultimele rămășițe ale colonialismului olandez. Surimanul este cunoscut și sub denumirea de Guiana olandeză.

Surimanul are o suprafață de 143.000 km pătrați, ceea ce reprezintă un teritoriu de patru ori mai mare decit al Olandei. Populația numără 231.000 de locuitori și este formată din piei roșii, negri, creoli și imigranți din diferite țări asiatice. O parte însemnată a teritoriului acestei țări este de fapt o junglă mlăștinoasă, foarte puțin explorată. Economia foarte înapoiată a Surimanului este rezultatul dominației englezilor și olandezilor, care și-au disputat de-a lungul veacurilor întîietatea în exploatarea bogatelor resurse de bauxită existente în subsolul acestei țări. De menționat că Surimanul ocupă primul loc în lumea capitalistă în ceea ce privește extracția de bauxită.

Colonialiștii olandezi au cotropit Surimanul în secolul al XVII-lea și l-au transformat într-un rentabil centru al comerțului cu sclavi. Primii sclavi vînduți din Suriman au fost indienii de pe aceste meleaguri. Nefiind însă destul de rezistenți la munci grele pe plantațiile colonialiștilor europeni din America, olandezii i-au înlocuit cu negrii vînați cu arcanul pe coastele Africii. Din cauza exploatării nemiloase, sclavii din Africa se răsculau destul de des împotriva stăpînilor lor europeni. Cea mai mare răscoală din Suriman a avut loc către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, care, prin proporțiile ei, a fost un adevărat război.

Sclavia a fost abolită în scurt timp după această răscoală, dar exploatarea populației băștinașă a continuat cu aceeași intensitate ca și mai înainte.

Popoare care-și cer dreptul la viață

După al doilea război mondial, mișcarea de eliberare națională din Suriman s-a intensificat considerabil. Aceasta i-a silit pe colonialiștii olandezi să facă unele concesii. Astfel, în 1958, partidele progresiste din Suriman au obținut victoria în alegerile pentru organul legislativ local, după care s-a format un guvern național. Acest guvern a trecut de îndată la unele măsuri de ridicare a economiei și culturii Surimanului. Totuși, acest guvern a rămas dependent de guvernatorul Olandei, în problemele de politică externă, comerț exterior și apărare.

La începutul anului 1961, partidele politice din Suriman și guvernul au întreprins demersuri pentru convocarea unei conferințe bipartite, în cadrul căreia să se ducă tratative între reprezentanții poporului surimanez și guvernul Olandei pentru acordarea independenței naționale depline. Însă, colonialiștii olandezi au respins aceste demersuri, folosind argumentul răsuflat, potrivit căruia o conferință pentru acordarea independenței Surimanului nu este încă oportună din cauză că poporul surimanez nu este încă capabil de autoguvernare. Prin aceasta, colonialiștii olandezi au confirmat încă o dată tendința lor de a nu recunoaște că vremurile colonialismului au apus, că a sosit momentul ca și Surimanul, ca multe alte foste colonii, să fie eliberat de sub dominația seculară a colonialismului.

Dar hotărîrea poporului din Suriman de a-și vedea țara eliberată este nestrămutată. În legătură cu aceasta, este semnificativă recenta declarație a lui F. Moll, liderul Uniunii „Surimanul nostru”, care activează în Olanda, în care a subliniat: Mișcarea de eliberare națională din Suriman este hotărîtă să obțină eliberarea definitivă de sub dominația olandeză pînă la 1 iulie 1963, cînd se vor împlini 100 de ani de la abolirea sclaviei în Suriman. Ironizînd, de asemenea, fanfaronada colonialiștilor, cum că Olanda ar face „sacrificii” „în misiunea ei civilizatoare”, F. Moll a spus: „Să-i eliberăm, deci, pe „aliații” noștri de această povară”.

OCTAVIAN UNGUREANU

...rie" nr. 2 Pitești. Telefon nr 688 și 304. — Intreprinderea de industrie regională „Argeșul". Comanda nr. 1.498.

La nivelul publicației „Secera și Ciocanul” pot fi observate efectele oscilațiilor succesive pe care le-a cunoscut regimul comunist din România. Textele din primii ani sunt redactate într-un limbaj maniheist (termeni extremi pozitivi, respectiv negativi), în care abundă sintagme de genul chiabur sabotor, chiabur demascat sau propoziții de tipul „crește ura țărănimii muncitoare împotriva chiaburimii” și lozinci ca „afară cu elementele dușmănoase din aparatul de stat”.

Interesantă pentru aceasta etapă temporală este și folosirea relativ frecventă a timpului viitor în titluri ca ,,Vom avea toți radio în casă” numărul 23, din 26 august 1951, pagina patru; ,,Vor înflorii orașele patriei noastre (deci încă nu înfloreau!) din anul 2, numărul 89, 23 noiembrie 1952, pagina 1. În contextul campaniei pentru alegerile din decembrie 1952, remarcăm apariția în numărul 90 din 30 noiembrie 1952 la pagina patru a materialului intitulat ,,Consfătuirile clerului în vederea alegerilor”, care ne dezvăluie unele aspecte ținând de relația regimului cu Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte autorizate[7].

4 Secera și Ciocanul

„Vom avea toţi radio în casă”

Zi de zi, cu o repeziciune uimitoare, Hotărîrile Partidului nostru și ale Guvernului se traduc în fapte. In cursul lunilor Iulie și August, pe stâlpii de telegraf ai străzilor mărginașe Matei Basarab, Craiovei etc., ale orașului Pitești, echipe de muncitori, cu hărnicia caracteristică a clasei muncitoare, înconjurați de sumedenie de copii, aflați în vacanță, întindeau noui rețele de sârmă.

Cetățenii au fost lămuriți de rostul acestor instalații și vestea răspândită de copii a luat-o înaintea firului electric: «Vom avea toți radio în casă». Bucuria lor era fără margini. Vestea în câteva zile s'a dovedit a fi o mare realitate, în acelaș timp una din marile realizări ale Partidului nostru, pentrucă într'adevăr la fiecare casă s'au făcut toate pregătirile și în curând se vor instala aparatele pentru audițiile de radio.

Aceasta însemnează că străzile mărginașe, mahalalele de altă dată, vor lua un nou aspect. Cetele de copii ai oamenilor muncii, care sub regimul burghezo-moșieresc hoinăreau pe maidan, acum se vor bucura, ascultând cântece și povestiri frumoase, conferințe interesante, etc.

Acest sector al orașului va cunoaște mult mai ușor și mai repede înfăptuirile clasei muncitoare în frunte cu Partidul său, va cunoaște lupta popoarelor pentru menținerea și consolidarea păcii, binefacerile științei celei mai înaintate din lume, știința marxist-leninistă, vor identifica mai ușor dușmanul de clasă și uneltirile lui. Ei vor cunoaște intențiile criminale ale propagatorilor unui nou război. Copiii vor înțelege însemnătatea mărețului Plan de electrificare, rostul întrecerilor socialiste, dragostea, grija și munca fără preget a Partidului nostru, pentru a creia o viață fericită întregului popor muncitor.

CONSTANȚA GRIGORE
corespondentă

În anul 1954, Serviciul care cenzura presa din Republica Socialistă România și-a modificat denumirea din „Serviciul autorizării și evidenței presei și tipăriturilor din Capitală” în ,,Direcția Tipăririi Presei Capitalei” și este codificată prin U10 (unitatea 10). Cinci ani mai târziu, în 1959, autoritățile au schimbat din nou titulatura serviciului în ,,Direcția Tipărirea Presei Centrale” sau U88[8].

[7] Despre compromisurile dintre Patriarhul Iustinian Marina și regim a se vedea Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, București, Editura Curtea Veche, 2007, p. 269-273.

[8] Marian Petcu (coordonator), *O cronologie a cenzurii în România*, București, Editura Tritonic, 2016, p. 463.

Ca ecouri ale mini-dezghețului de la jumătatea anilor '50, putem cita reproducerea numărul 487, 15 noiembrie 1955, pagina 2, sub genericul „Din experiența PCUS” a unui text din ziarul Pravda, din 19 octombrie 1955, intitulat „Să respectăm strict principiul colectiv în conducerea de partid”, în care lipsește din nou semnul exclamării. Câteva zile mai târziu, în numărul 497 din 26 noiembrie 1955, la pagina trei, apare un articol relativ amplu sub titlu ,,Birocratismul este dușmanul muncii noastre”.

În cazul României momentul de respiro de la jumătatea anilor '50 va fi urmat de o nouă „glaciațiune” la finele anilor '50 și începutul anilor '60, abia ulterior intervenind o destindere mai amplă și mai durabilă, în comparație cu perioada anterioară, nu însă și cu alte state socialiste est-europene.

Printre semnele Noului Curs luat de politica internă și externă a României începând din al doilea sfert al anilor '60, putem cita și articolul din numărul 2743, din 26 februarie 1963, pagina a doua, „Cibernetica în slujba cercetărilor pedagogice și a practicii școlare”. În anii stalinismului, cibernetica se afla pe lista disciplinelor socotite burgheze și reacționare, alături de genetică, psihologie, sociologie, etnologie etc.

Faimoasa Declarație din aprilie 1964 este reprodusă în numărul 3105 din 28 aprilie 1964 pe trei pagini și jumătate, dar decretele de grațiere a deținuților politici nu beneficiază de nici o mențiune. O schimbare de tonalitate este vizibilă și în reflectarea unor evenimente și realități din lagărul capitalist, inclusiv din SUA. În perioada precedentă, era înfierat vehement imperialismul american, amestecul SUA și al puterilor imperialiste în treburile altor state și popoare, sub titluri stereotipe și frizând iraționalul. Pentru anii 1963-1964, putem nota în privința atitudinii față de SUA, condamnarea asasinării lui John F. Kennedy (23 noiembrie 1963) și elogierea celui dispărut, atenția acordată alegerilor prezidențiale din noiembrie 1964 și prezentarea acestora într-o manieră detașată și echilibrată, ca și a sistemului de vot din SUA sub titlul ,,Cum este ales președintele în SUA”, din numărul 3148, din 19 iunie 1964, pagina patru. Din acest ultim text nu lipsește punctarea diferenței între structura corpului de electori care îl alege direct pe președintele SUA și structura sufragiului popular, însă acest fapt este prezentat pe un ton neutru și nu ca o dovadă flagrantă a inechității sistemului electoral american.

În paralel se poate constata o atenție mai redusă acordată Uniunii Sovietice, inclusiv ziua de 7 noiembrie fiind marcată cu mai puțin festivism.

În concluzie, în perioada avută în vedere, 1951-1964, publicația comunistă argeșeană „Secera și Ciocanul” evoluează, ca și regimul însuși, de la o retorică maniheistă, rudimentară și filo-sovietică, la un limbaj mai elaborat și mai detașat, de la lozinca luptei de clasă la noua deviză a unității socialiste a întregului popor, trecând prin momentul de dezgheț de la jumătatea anilor '50, dar și prin resurecția dogmatică din 1957-1962.

MANIFESTATIONS OF THE POLITICAL AND IDEOLOGICAL IMPERATIVES IN THE ARGESIAN PUBLICATION SICKEL AND THE HAMMER (1951-1964)

Abstract

The Communist regime imposed itself in our country through military force, control and propaganda. Everything that was not lined with the party’s rules was not to be printed, nor transmitted through radio or TV and it was not to be a subject in conferences or theatres. In the virtue of the Leninist dogma concerning the leading role of the party in the society, which became a constitutional principle, the party’s central and local publications received a great importance comparing to the others.

The Arges county’s publication "The Sickle and the Hammer", which appeared in the beginning of the ‘50s of the last century and whose evolution from the period of the regime led by Gheorghe Gheorghiu-Dej, we tried to render in this article, was not the exception to the rule, either.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 259-268

ISTORIA CULTURII, PERSONALITĂȚI

PASTORUL THOMAS ROBERT MALTHUS (1766-1834) UN VIZIONAR MALEFIC

RADU ȘTEFAN VERGATTI*

Una dintre marile figuri ale intelectualității din lumea științifică britanică și universală a fost, a rămas și va fi pastorul anglican Thomas Robert Malthus (1766-1834). El a fost un creator în domeniul economiei politice și al demografiei, unde a deschis noi drumuri în cercetare[1].

Provenea dintr-o familie de intelectuali. Strămoșii lui lucraseră ca farmaciști ai casei regale[2] din timpul dinastiei Tudorilor[3] (1485-1603). Unul dintre antecesorii săi a fost pastorul Robert Malthus, care la mijlocul secolului al XVII-lea, când era foarte tânăr, a fost farmacist al regelui Charles I (1625-1649), regele executat din ordinul lui Oliver Cromwell. Acest Robert Malthus a fost un monarhist înfocat. În timpul luptei dintre burghezii englezi și monarhiști, a compus un cântec vesel, în cinstea nepotului regelui, faimosul și iubitul Sir Rupert[4]:

„Oh, Sir Rupert, don't touch me,
Oh, Sir Rupert, touch'me
Oh, Sir Rupert, kiss me
Oh, Sir Rupert…".

Și în zilele noastre, în Londra, în Plymouth și aiurea, ca în cazul studenților din ultimul an de la facultatea de Engleză din București, se cântă aceste versuri.

Pastorul Robert Malthus a reușit să se salveze de furia oamenilor lui Cromwell. A trăit mult, în timpul Restaurației, al Regelui Charles II (1660-1685),

* București.

[1] Cf. între alții, William Petersen, *Malthus: Founder of Modern Demography*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1979, passim.

[2] Cf. John Maynard Keynes, *Essays in Biography*, Macmillan, London, 1933, p. 96-97 și urm.

[3] Cf. Bruce Webster, *Războiul Rozelor*, trad. de Cristina Alexe, Ed. Artemis, București, 2001, p. 124-131.

[4] Cf. Charles Spencer, *Prince Rupert: The Last Cavalier*, Phoenix, London, 2007, passim.

James II (1685-1688) și, apoi, în anii dinastiei de Orania, sub regii William III (1688-1702) și Anna (1702-1714).

Pastorul Robert Malthus s-a impus, între altele, prin vocea sa puternică și melodioasă, deși avea un defect fizic. Buza superioară era despicată. Defectul se prelungea în palatin, făcând să aibă deformarea numită popular „buză de iepure" (cheiloschizis)[5].

Fiul să major, Sydenham Malthus a progresat pe scara socială și s-a îmbogățit. El a devenit director al companiei South Sea[6].

Fiul acestuia, Daniel Malthus, a fost tatăl economistului și demografului Thomas Robert Malthus. Daniel Malthus a fost „un personaj excentric" conform necrologului din „Gentleman's Magazine" din februarie 1800. El a cumpărat un domeniu, „The Rookery", în parohia Westcott, lângă Dorking, în Surrey, la aproximativ 34 km la sud de Londra. Daniel Malthus transformat această proprietate într-o reședință elegantă pentru familia lui[7]. Se însurase cu Henriette Catherine, născută Graham. Și ea provenea dintr-o familie de farmaciști regali – Graham. Mama lui Thomas Robert Malthus, împreună cu frații ei, a fost reprezentată copil într-un tablou de epocă pictat în 1742 de William Hogarth – „The Graham Children" (copiii farmacistului regal Graham). Tabloul se află la Tate Gallery din Londra.

Născut în noaptea de 13 către 14 februarie 1766, Thomas Robert a fost al doilea fiu dintre cei șapte copii ai părinților săi. Nașii săi au fost la botezul din 9 martie 1766 Jean-Jacques Rousseau și David Hume, buni prieteni cu tatăl său[8].

Din copilărie s-a constatat că Thomas Robert Malthus moștenise de la străbunicul său deformația numită „buză de iepure". Cu toate acestea, exact ca și strămoșul lui, avea să învingă acest defect congenital printr-o voce puternică, melodioasă și o rostire clară. O prietenă din copilărie, care avea un defect de auz, a declarat că înțelegea foarte bine ce spunea Thomas Robert Malthus, fără aparatul pentru auz.

Inițial, familia a decis să-l educe acasă.

Apoi, în anul 1782, la vârsta de 16 ani, Thomas Robert a fost înscris la Warrington Academy. Aceasta era o școală înființată și condusă de protestanți de frunte din domeniile umanităților și științelor exacte, despărțiți de biserica Anglicană[9].

---

[5] Cf. William Petersen, *Malthus*, 2nd ed., Heinemann, London, 1999, p. 21.

[6] Cf. John Maynard Keynes, *Essays in Biography*, Macmillan, London, 1933, p. 96-97 și urm.

[7] Idem, p. 97-99.

[8] Idem, p. 74.

[9] Deși era o școală prestigioasă, Warrington College s-a desființat în anul 1786, iar fondurile sale au trecut la Manchester Academy, care apoi a devenit colegiul Harris Manchester din Oxford (cf. Irene Parker, *Dissenting Academies in England: Their Rise and Progress, and Their Place Among the Educational Systems of the Country*, Cambridge University Press, 2009, p. 105-130).

Apoi, în anul 1784, a trecut la o altă școală prestigioasă: Jesus College de la Cambridge[10]. Înainte de absolvire, în anul 1789, a îmbrăcat haina de pastor anglican. A fost o necesitate. În acest mod, ca anglican declarat, putea obține diploma de la Universitatea Cambridge și apoi o catedră universitară. În anul 1791 Thomas Robert Malthus a absolvit cu titlul de MA – Magister Artibus. Acest titlu îi dădea dreptul de a fi profesor și de a acorda titlul de doctor.

Încă din timpul studiilor în colegiul Jesus al Universității Cambridge, își dovedise calitățile de cercetător pasionat. Excela în domeniul matematicii, economiei și demografiei, în afară de disciplinele umaniste. A predat la colegiul Jesus până în anul 1804.

Ideile care frământau lumea intelectuală a vremii sale și mintea sa riguroasă l-au dus la scrierea și publicarea, în anul 1798, a primei ediții a cele mai importante lucrări a sa; *An Essay on the Principle of Population*[11].

Cartea, considerată deosebit de îndrăzneață prin textul ei, l-a făcut pe Thomas Robert Malthus să nu o semneze.

Prima ediție a avut un tiraj mic, de cca 200 exemplare. A făcut-o din aceleași rațiuni de prudență, căci evident ar fi avut suficienți bani de la tatăl său să poată publica mai mult. Cartea, prin conținutul ei, s-a bucurat nu doar de controverse, ci și de un mare succes.

Tatăl său, un adevărat gentleman intelectual, a lăudat mult cele scrise de Thomas Robert. Dar mai important, cartea a fost apreciată și lăudată de o somitate a intelectualilor vremii, Jean-Jacques Rousseau. Aceste laude au fost sincere, nu din politețe, chiar dacă Jean-Jacques Rosseau îi era naș de botez și bun prieten cu tatăl lui Thomas Robert. Alte aprecieri extraordinare au fost aduse cărții de către renumitul economist evreu sefard David Ricardo[12].

---

[10] Denumirea colegiului Jesus College de la Cambridge este The College of the Blessed Virgin Mary, Saint John the Evangelist and the glorious Virgin Saint Radegund și există și astăzi în cadrul aceleiași universități.

[11] Prima ediție poartă mențiunea: Printed for J. Johnson, in St. Paul's Church-Yard, London, 1798.

[12] David Ricardo (1672-1823) a fost un proeminent economist, om de bursă și ulterior politician britanic, membru al Camerei comunelor. El a pus bazele studiului sistematic al economiei și mai târziu a teoriei „laissez faire". A fost un model, între alții, pentru Karl Marx, care l-a folosit în opera sa *Das Kapital*. Din păcate, Marx nu l-a citit și nu l-a înțeles pe David Ricardo. Acesta din urmă s-a născut la Londra, la 18 aprilie 1772, într-o familie de evrei sefarzi foarte religioși și cu stare materială bună, care tocmai veniseră din Amsterdam. Tatăl lui David Ricardo era un agent de bursă prosper, familia având nu mai puțin de 17 copii. David nu a făcut studii superioare, pentru că de la vârsta de 14 ani a început să lucreze în afaceri cu tatăl său. La 21 de ani a produs o mare supărare în familie, pentru că s-a căsătorit cu Priscilla Ann Wilkinson, care nu era de religie iudaică, ci o protestantă, aparținând confesiunii quaker. Împreună au avut opt copii. Ruptura lui de părinți nu l-a împiedicat să continue să aibă mare succes în afaceri. În același timp, și-a urmat și pasiunile științifice: mineralogie, chimie și geologie îl preocupau în cel mai înalt grad și, desigur, economia. A fost ales membru al Societății Regale de Geologie. În anul 1797 Anglia renunțase la standardul-aur pentru monedă. Aceasta a dus la o serie de evenimente economice care l-au transformat pe David Ricardo în economist – unul dintre cei dintâi și cei mai proeminenți.

În funcție de reacțiile cititorilor, de critici și de propriile revizuiri ale problematicii discutate, Thomas Robert Malthus a îmbogățit mult conținutul cărții sale pe care a tradus-o și în limba franceză. A publicat mai multe ediții ale acestei cărți.

Conținutul cărții a căutat inițial să reprezinte un răspuns dat tatălui său și prietenilor acestuia, între care și Jean-Jacques Rousseau, niște gânditori optimiști în legătură cu dezvoltarea societății. Thomas Robert Malthus și-a conceput lucrarea ca un răspuns pentru aceștia, dar și pentru ziaristul William Goodwin[13] și marchizul de Condorcet[14].

A publicat o serie de lucrări și articole de economie, care au avut mare influență în politicile dezbătute și în legislația adoptată în parlamentul britanic. Una dintre problemele cele mai discutate în epocă, „Cearta Miliardului" (Bullion Controversy) și participarea lui David Ricardo la ea, a dus la prietenia cu James Mill și Thomas Robert Malthus. Aceste discuții, controverse epistolare și prietenii de-o viață au avut drept rezultat nașterea unei noi științe, economia politică. În februarie 1819 David Ricardo a intrat în parlament, având o reputație extrem de onorantă de economist de frunte. Cariera lui parlamentară a fost de altfel dedicată problemelor financiare ale Imperiului Britanic, în rezolvarea cărora a dovedit o mare abilitate. Moartea sa a survenit la numai 51 de ani, ca urmare a unei complicații a unei infecții la ureche, la 11 septembrie 1823. În urma sa au rămas soția și șase din cei șapte copii. Prin testament, băieții au fost privilegiați, primind de opt ori mai mult decât fiica lui Ricardo. Acesta din urmă a testat sume de bani inclusiv prietenilor săi, între care Thomas Robert Malthus, James Mill, G. Basevi (pentru prietenia și corespondența dintre T. R. Malthus și D. Ricardo, v. (ed.) James Bonar, *Letters of David Ricardo to Thomas Robert Malthus, 1810-1823*, Clarendon Press, Oxford, 1887, passim ; pentru viața și opera lui David Ricardo, v. mai nou, Sergio Volodia Marcello Cremaschi, *David Ricardo. An Intellectual Biography*, Routledge, 2022, passim).

[13] William Godwin (1756-1836) a fost un teoretician al filosofiei politice a anarhismului, jurnalist și romancier de succes. În momentul în care a publicat „Political Justice", lucrarea care i-a adus celebritatea, avea 37 de ani. Godwin făcea acolo o cercetare a principiilor care conduceau societatea, guvernele și moravurile. Din punctul lui de vedere, guvernarea, conducerea statului, prin însăși natura ei, s-ar opune evoluției minții omenești. Ca atare, la un moment dat, în mod natural individul ar acționa conform propriei sale nevoi, fără constrângeri, iar în acest fel ar face un bine societății. De aceea Godwin a fost și este considerat un principalii gânditori anti-statal și principalul teoretician al anarhismului. Pe de altă parte, Thomas Robert Malthus la cei 32 de ani pe care-i avea atunci când a publicat prima ediție a lucrării sale „Principle on Population" era cu zece ani mai tânăr decât Godwin și complet necunoscut comparativ cu acesta. Disputa dintre ei a apărut imediat, atât în scrierile publicate, cât și în scrisorile pe care și le-au trimis unul altuia de-a lungul viețiilor lor. Încă de la început, Thomas Robert Malthus se adresa lui Godwin cu respect, aproape cu deferență. Godwin i-a răspuns mereu cu siguranța celui celebru, iar ulterior cu încrâncenarea celui care vede cum steaua îi apune. Pe măsură ce Malthus își consolidat constant reputația de teoretician de frunte al economiei politice și demografiei și se maturiza, Godwin decădea ca faimă și chiar se lupta cu dificultăți materiale. În privința ideilor lor, în esență situate pe poziții adverse, unii cercetători au conchis că ambii au îmbrățișat principalele principii ale liberalismului clasic și că similitudinile dintre ei sunt mai importante decât diferențele. De menționat că ambii provin din familii cu tradiție clericală îndelungată – Godwin dintr-o familie de protestanți-calvini (cf. William Petersen, *The Malthus-Godwin Debate. Then and Now*, în Demography, vol. 8, no. 1, February 1971, p. 13-26).

[14] Marchizul de Condorcet (Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat, marquis de Condorcet, 17

În anul 1799 pastorul și profesorul Thomas Robert Malthus, împreună cu prietenii săi William Otter, director al King's College din Londra, cu pastorul și cercetătorul naturalist și geolog Edward Daniel Clarke și cu anticarul și colecționarul John Marten Cripps, a plecat într-o călătorie de investigare demografică în statele germanice, în țările din Scandinavia și în Rusia. În anul 1802 a continuat aceste călătorii de cercetare demografică în Franța și în Elveția. În grupul cu care a călătorit a mers și viitoarea lui soție, Hariett Eckersall.

În anul 1804, la vârsta de 38 de ani, Thomas Robert Malthus s-a însurat cu domnișoara Hariett Eckersall. Născută în anul 1777, era fiica a doi veri primari ai lui Malthus. Doi bunici ai soției lui Malthus erau frați cu tatăl lui Malthus[15].

Din această căsătorie s-au născut trei copii: un băiat și două fete. Fiul, Henry, copilul major al cuplului, a urmat cariera tatălui. A devenit pastor și s-a însurat cu fiica unui episcop. Sora lui, Emily, fata mijlocie a cuplului Malthus, a avut o viață pioasă și a trăit mult într-o mănăstire, până în anul 1888. În fine, fiica minoră, cadetă, Lucy, a murit bolnavă la vârsta de 17 ani. Suferința ei i-a provocat o durere adâncă lui Thomas Robert Malthus[16].

De la început, în cercetările sale, a remarcat că trebuie pusă problema raportului între populația existentă pe glob și resursele materiale care pot susține viața.

În urma succesului și polemicilor pe care le-a avut, între anii 1798 și 1826, a publicat șase ediții ale cărții sale, în final semnată, îmbogățită constant cu noi argumente și cu răspunsuri la critici.

Ideile sale au provocat un mare tumult. El s-a bazat și pe experiența ca pastor, pe cercetările de teren, pe o amplă consultare a documentelor din arhive, a cărților din biblioteci. A ținut seama în același timp de observațiile studenților săi care îl adorau și-l numeau între ei „Pop" sau „Population"[17].

---

septembrie 1743-29 martie 1794) a fost un iluminist francez, matematician, filosof, editor și om politic. S-a remarcat înainte și în timpul revoluției franceze din anul 1789 ca autor de lucrări de pionierat în domeniul statisticii și al teoriei probabilității, impunând „teorema juriului" și „paradoxul lui Condorcet". A devenit celebru și prin scrierile sale filosofice, dar și prin acțiunile politice. Girondin, a propus refacerea sistemului de educație din Franța și reforma dreptului penal. În cursul revoluției franceze, s-a ordonat arestarea lui de către Convenția Națională. După ce s-a ascuns timp de nouă luni în Paris, a fost prins, încarcerat și repede găsit mort în celulă, în condiții neelucidate. Datorită revoluției franceze, a pierit omul posesor al unei minți strălucite. Atât de Condorcet cât și Malthus au afirmat că, pe măsură ce numărul populației generale sporește, crește și numărul celor care trăiesc în mare sărăcie (cf. Norman Schofield, *Modelling Political Economy*, în „Homo Oeconomicus" 25 (3/4), year 2008, p. 1-32).

[15] Cf. scrisorile Catherinei Eckersall către fiica ei, Harriet Malthus (soția lui T. R. Malthus), în *T. R. Malthus: The Unpublished Papers in the Collection of Kanto Gakuen University*, publ. de John Pullen, vol. 2, Cambridge University Press, 2009, p. 242-274.

[16] *Ibidem*.

[17] Acest apelativ studențesc, plin de dragoste dar și de respect, i-a fost dat pastorului Thomas

În ceea ce privește evoluția avută de-a lungul timpului și perspectivele de dezvoltare a populației globului pentru viitor, Malthus a arătat într-o formă convingătoare că populația pământului s-a înmulțit permanent, în etape care nu au avut întotdeauna o dezvoltare egală. Într-adevăr, în istorie au fost momente în care s-au înregistrat mari pierderi în rândul locuitorilor pământului. A fost situația unor mari migrații, ca cea a mongolilor, care au făcut piramide de capete, sau de acea cumplită molimă – ciuma neagră de la mijlocul secolului XIV (1348-1350), care a dus chiar la înjumătățirea populației continentului european.

Cu toate acestea, în secolul al XVIII-lea, când se dezvoltau din plin revoluția industrială, revoluția agrară, revoluția în transporturi, revoluția în comunicații, ulterior prin telegraf care făcea ca știrile să circule mai rapid și mai sigur, s-a ajuns la un progres, care a determinat mișcarea orașelor[18] și un spor neașteptat al populației. Intelectualii vremii au devenit optimiști în fața acestei situații. L-au influențat și pe Malthus, care a afirmat că odată la 25 de ani numărul locuitorilor Terrei se dubla.

Deși în acel veac au fost revoluția americană, revoluția franceză, războiul de șapte ani etc., era un progres tehnic deosebit, care a dus la acest spor al populației. Roberto Lopez a remarcat că atunci omul nu mai mergea cu calul, cu căruța, cu barca, nu mai folosea porumbeii călători, ci mergea cu trenul, cu vaporul, cu balonul dirijabil și avea să folosească pentru comunicații rapide și sigure telegraful.

În același timp, orașele în mișcare s-au mărit și au atras o populație care a devenit rapid industrială. Era situația a cel puțin 30 de mari orașe din lume, cum a fost cazul Londrei, al New York-ului, al Shanghai-ului, al Moscovei, al Sankt-Petersburgului, al Istanbulului etc.

Dar pastorul Thomas Robert Malthus a arătat că. în realitate, resursele materiale, care asigurau menținerea și dezvoltarea vieții, evoluau în progresie lineară, aritmetică. Chiar dacă ele se înmulțeau, în fond nu puteau asigura un progres. Concomitent sporea și numărul populației, dar în progresie mult superioară, geometrică. Prin urmare, ceea ce se producea mai mult ca resurse trebuia în realitate să se împartă la un număr mai mare de oameni. Acești mai mulți oameni formau o mai mare forță de muncă. Fiind mai mulți, plata muncii lor era din ce în ce mai redusă, iar prețul resurselor devenea din ce în ce mai mare. Din plata muncii lor, oamenii care lucrau direct în producție ajungeau să-și întrețină din ce în ce mai greu familiile, ceea ce ducea tot la sărăcie.

Robert Malthus de studenții pe care i-a avut din anul 1805 înainte, la noul înființat East India College din Haileybury in Hertfordshire, unde a predat până la finalul vieții. East India College era un colegiu creat de Compania Indiilor Orientale, o uriașă forță financiară, în continuă expansiune. Acolo se pregăteau cei care urmau să administreze teritoriile Companiei Indiilor Orientale, mai târziu trecute între posesiunile coroanei britanice.

[18] Cf. Arnold Toynbee, *Orașele în mișcare*, Editura Politică, București, 1979, passim.

Deci numai aparent sporul de resurse conducea la progresul omenirii. De fapt sporul de resurse ducea la sporul populației, care împuținа resursele, cu rezultatul sărăciei, molimelor, sau chiar războaielor.

Malthus, în capitolul 6 al cărții sale, a arătat că progresul rapid al populației ar putea fi temperat prin mai multe metode.

Prima dintre metodele sugerate de el ar fi aceea a conștiinței oamenilor. Ar trebui să se ajungă la relații intime abia la o vârstă cât mai înaintată, cu consecința unor căsătorii târzii și la aplicarea sistemului german ein Kinder System sau zwei Kinder System. Conform lui, ar fi necesar ca fiecare familie să vadă în ce măsură poate să aibă copii și câți copii. Am arătat că în secolele XVII, XVIII și XIX în țările române cei mai numeroși copii erau în familiile boierești, unde puteau fi crescuți cu relativă ușurință. În multe dintre familiile țărănești, în întreaga Europă, ades, copiii erau născuți pentru a fi puși să muncească. Cel mai bun exemplu în acest sens este Franța, unde în secolul al XVIII-lea circula un cântecel:

„*Ma mère couche avec mon père*
Ce n'est pas par agrément.
C'est pour faire un petit frère,
Qui gardera les vaches aux champs”[19].

Malthus observa că era posibil ca prin apelul la morală și la conștiință să se poată limita în mod voluntar numărul copiilor născuți, pentru ca cei aduși pe lume să aibă parte de o viață normală și să nu ajungă în sărăcie.

Propunea în fond amânarea căsătoriilor cât mai mult și abstinența.

În unele cazuri, datorită alcoolismului și a diverselor boli se ajunge la deformări ciudate între sexe. Dr. Florin Băcanu în ziua de 14 octombrie 2022, în sala Ion Heliade Rădulescu a Bibliotecii Academiei Române, în cadrul unei sesiuni organizate de Institutul de Sexologie, într-o conferință orală a arătat că consecințele negative ale HPV (virusul papiloma uman) sunt de patru ori mai mari la femei decât la bărbați.

Aceasta îi dă dreptate lui Malthus, care observa în urma vizitei lui în Rusia, că în acea țară era o potență mai scăzută a bărbaților. Această situație nu ducea la o scădere imediată a numărului populației. Observația lui s-a dovedit îndreptățită în timp, deoarece populația de rasă albă din Rusia, treptat, a scăzut din punct de vedere numeric.

A doua cale pe care a observat-o Malthus să determine oprirea înmulțirii necontrolate a populației a fost cea dură. Aceasta era un amestec de factori naturali și conduită umană, fiind determinată de războaie pustiitoare, de boli și

[19] Cf. Garcia del Real, *La población en las sociedades preindustriales. El siglo XVIII europeo*, în Estudios geograficos, nr. 134/1972, p. 72.

de alte calamități. Sigur că în timp, datorită calculelor matematice, s-a dovedit că a avut dreptate.

A fost confirmat și susținut și de economistul evreu sefard David Ricardo. Acesta, după ce i-a lăudat cartea, din anul 1806 a început să întrețină discuții ample și profunde cu Malthus. Temele lor erau de economie politică și demografie. Aceste discuții avuseseră un efect. În anul 1800 parlamentul englez adoptase Legea populației, tocmai datorită cărții lui Malthus. În consecință, în 1801, s-a făcut primul recensământ general serios. De atunci înainte, o dată la zece ani în Marea Britanie s-au făcut recensăminte ale populației.

Împreună cu David Ricardo, sprijiniți de alt economist celebru, Adam Smith, s-a publicat o revistă de economie politică și demografie. Apoi, în anul 1821, pastorul Thomas Robert Malthus, economistul David Ricardo și alți emuli au creat primul Club de Economie Politică. Era o societate elitistă, în care erau primiți treizeci de membri cu lucrări de înaltă clasă din toată lumea.

Prestigiul lui Malthus a sporit în anul 1826 când a fost ales membru al Royal Society.

Datorită muncii excesive, intense, la 23 decembrie 1834, în localitatea Bath, în casa socrului său, a murit în mod neașteptat în urma unui atac cerebral.

A rămas ca un savant cu un studiu fundamental în demografie și în economie politică.

A pus problema raportului între sporul populației, spor determinat de bună-stare sau de lipsă de rațiune și resursele necesare susținerii și dezvoltării vieții.

A arătat că populația se dezvoltă în progresie geometrică, în timp ce resursele sporesc doare în progresie aritmetică.

Deci trebuia făcută permanent o legislație care să reglementeze acest raport.

Malthus cerea, ca pastor, în elaborarea legislației, să se țină seama permanent de morala creștină, de învățăturile din Evanghelia Sf. Ioan.

Alvin Toffler atunci când a fost în România și l-am condus, mi-a dat dreptate când am spus că Malthus a fost un vizionar malefic. Și Toffler a afirmat că în cazul unei munci intense într-un ritm extraordinar se va ajunge la o incendiere a pământului. Globul pământesc, după cum a arătat Malthus, nu poate suporta, în condiții bune mai mult de 4,5 miliarde oameni. Astăzi s-a depășit cu mult această cifră. La 15 noiembrie 2022, populația globului a ajuns la 8 miliarde de oameni. În mod simbolic, copilul care a fost declarat cu această cifră este un băiețel de rasă neagră, Damian Ferrera, de 2,7 kg și 52 cm, născut în Republica Dominicană. În același timp, se afirmă că de fapt o fetiță venită pe lume în Manila, Filipine, numită Vinice Mabansag, născută la ora 1,29 în data de 15

noiembrie 2022 ar fi persoana cu numărul 8.000.000.000 din lume[20]. Primul care duce numărătoarea spre 9 miliarde se pare că este din România. La ora 9.59 minute și 58 secunde, în Craiova la spitalul Filantropia prin operație cezariană s-a născut un băiețel, primul copil al unei familii din Filiași, Județul Dolj, de 3,8 kg și și 52 cm[21].

Malthus a fost criticat de neomalthusieni, care mergeau până la a cere sterilizarea pentru reducerea numărului populației, de marele poet romantic Percy Shelley, care-l numea un tiran eunuc (deși Malthus avea copii), de Karl Marx care în *Das Kapital* a repetat afirmația greșită a lui Shelly, scriind apoi că Malthus ar fi fost celibatar, acuzându-l totodată că ar fi fost superficial, un agent al marilor proprietari de pământ și, evident, principalul dușman al poporului. Sunt rânduri care arată că Marx nu l-a citit pe Malthus, dar l-a înfierat... Apoi au urmat critici ale mișcării georgiștilor, ale socialiștilor, ale libertarienilor, ale adepților pieței libere, ale suporterilor feminismului, ale avocaților drepturilor omului.

Toți aceștia l-au caracterizat în cele mai negre culori, ca fiind excesiv de pesimist și chiar inuman.

Personal, pot să susțin că aceste critici au fost adesea ale unor oameni care nu au citit operele lăsate de pastorul Thomas Robert Malthus, sau dacă le-au citit nu au înțeles nimic din ele, ori agenda lor îi determina să ducă la absurd ideile malthusiene, deși ele reflectă realitatea. În această situație, alături de regretatul meu prieten Vladimir Trebici, susțin că pastorul și economistul Thomas Robert Malthus a fost un mare savant deschizător de drumuri în cercetarea din domeniul demografiei.

Teoriile și observațiile lui s-au vădit îndreptățite și efectele și influența lor se văd până astăzi în modul în care evoluează omenirea.

[20] Cf. Diana Salceanu, *Two babies are 'racing' for the title of the planet's 8 billionth inhabitant*, în Romania Journal.ro, 16 noiembrie 2022, https://www.romaniajournal.ro/society-people/two-babies-are-racing-for-the-title-of-the-planets-8-billionth-inhabitant/, consultat la 17 noiembrie 2022.

[21] http://stiri.tvr.ro/pamanteanul-cu-numarul-8-miliarde-s-a-nascut-la-ora-10-00—bebelusul-care-scrie-o-noua-fila-din-istoria-umanitatii-ar-putea-fi-din-romania_918595.html#view, consultat la 17 noiembrie 2022.

THE PASTOR THOMAS ROBERT MALTHUS (1766-1834)
A FATEFUL VISIONARY

Abstract

The pastor Thomas Robert Malthus (1766-1834), teacher and researcher, proved to be a very successful and appreciated scientist. He distinguished himself in the economic and demographic field. In his works, he had David Ricardo and Adam Smith as models. He remained in the history of science, especially in that of demography. He stated that while the population of the globe increases in geometrical progression, the means of subsistence increase in arithmetical progression. It was normal for the population to decrease. Otherwise, the earth could disappear.

He concluded in this way because, he claimed, the earth could not support more than 4.5 billion inhabitants. He was right about the rapid multiplication of the population - doubling once every 25 years. In the 19th-20th centuries, the population of the globe increased permanently, reaching today, Tuesday, November 15, 2022, 8 billion inhabitants. It is a worrying figure.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 269-272

O FOTOGRAFIE CU LUCA PLEȘOIANU (1811-1857), AFLATĂ ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI NAȚIONAL „BRĂTIANU"

DRAGOȘ CHISTOL*

În patrimoniul Muzeului Național „Brătianu" se află mai multe fotografii de epocă, una dintre ele reprezentându-l pe pitarul Luca Pleșoianu[1], tatăl Piei Pleșoianu (1841-1920), devenită Brătianu, prin căsătoria acesteia cu Ion C. Brătianu (1821-1891).

Numele „Pleșoianu" este destul de vechi și se leagă de moșia din Pleșoiu, în trecut, în județul Romanați, astăzi, în județul Olt. Pe la jumătatea secolului XVIII, în Pleșoiu stăpânea un anume Ioniță Pleșoianu. Ioniță l-a avut pe Matei Pleșoianu, iar acesta, la rândul său, pe Luca Pleșoianu, tatăl Piei Brătianu. Alte surse îl declară pe Barbu Pleșoianu drept tatăl lui Luca Pleșoianu, dacă nu chiar bunicul său. Filiația acestuia este, deci, incertă în lipsa unor documente revelatoare, cele aflate în arhive fiind insuficiente pentru a stabili un arbore genealogic corect[2].

Cert este faptul că Luca Pleșoianu, mare proprietar de pământ în mai multe zone ale Olteniei, inclusiv în județul Vâlcea, la Mihăești și Pleșoiu, s-a căsătorit cu Evghenia Capeleanu (1823-1843), fiica lui Ghiță și a Sultanei Capeleanu, o familie de mici boieri, din același județ.

Luca și Evghenia au avut două fete. Prima dintre acestea, Caliopia (botezată, de fapt, Caterina), alintată Pia, s-a născut la 20 iulie 1841 (aceasta avea să se căsătorească, la 6 iulie 1858, cu Ion C. Brătianu). A doua fată, botezată asemenea mamei, Evghenia (1843-1844), a venit pe lume în 1843. La scurt timp

---

* Muzeul Național „Brătianu", Ștefănești, județul Argeș.

[1] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Național „Brătianu", înregistrată cu nr. de inventar MNB 82.

[2] Doru Căpătaru, *Contribuții vâlcene la Istoria României - Pia Pleșoianu Brătianu*, articol publicat on-line la https://www.istorielocala.ro/index.php/biblioteca-judeteana-antim-ivireanul-valcea/item/1798-contribu%C8%9Bii-v%C3%A2lcene-la-istoria-rom%C3%A2niei-pia-ple%C8%99oianu-br%C4%83tianu.html#ftn4 (18.01.2023).

după nașterea acesteia, Evghenia, soția lui Luca Pleșoianu, moare în urma unor „friguri puerperale”[3].

După acest episod nefericit, rămas văduv, Luca își duce fetele la Râmnicu Vâlcea și le încredințează, spre creștere, bunicilor materni, lui Ghiță și Sultanei Capeleanu. Tragedia avea să-l lovească, din nou, pe pitarul Luca pentru că, la vârsta de nouă luni, în 1844, moare și Evghenia, fiica sa cea mică.

După pierderea soției și a celei de-a doua fiice, Luca Pleșoianu nu se mai căsătorește și îi acordă Piei toată afecțiunea. A făcut-o, însă, în așa fel încât averea lui să nu constituie un motiv de îngâmfare pentru fiica sa, motivul fiind legat de faptul că Luca Pleșoianu se număra printre cei mai mari proprietari de pământ din Oltenia și era unul dintre cei opt alegători ai colegiului I[4]. Conservator, în privința orientării politice, acesta avea, totuși, idei progresiste, astfel că și-a trimis fiica la pension, la Craiova, în ciuda obiceiurilor din acea vreme care nu puneau mare preț pe educația fetelor.

Luca Pleșoianu s-a stins din viață în 1857[5] și a lăsat moștenire, mai presus de avere, un model de comportament față de țăranii aflați pe moșiile sale, comportament care avea să-l impresioneze profund pe Ion C. Brătianu. O spune Pia Brătianu, într-o scrisoare datată 6 iulie 1919, din care redăm un scurt fragment edificator: „Luca Pleșoianu [...] a lăsat un testament admirabil, cu mulțime de legate, la diferite fete, rude fără mijloace; la mai toate fetele de trei ani dela moșia lui din Mihăești, câte o vacă și bani. Acestea au făcut o foarte mare impresie asupra soțului meu, care a luat informații de se găsește testamentul, fiindcă vrea să-l publice ca unic și cel d'intâi care se văzuse în țară, făcut de un proprietar în favoarea țăranilor”[6].

Revenind cu discuția asupra fotografiei, să spunem că este vorba despre un pozitiv pe hârtie cu albumină, format CdV (*carte-de-visite*)[7]. Imaginea, realizată sub forma unui medalion oval (cameo), este ușor estompată cel mai posibil din cauza faptului că, în trecut, a fost expusă la lumină naturală. Afirmația este susținută și de faptul că, în partea centrală, superioară, fotografia prezintă o

---

[3] *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, 1890-1891, vol. V, Imprimeriile Independența, 1935, p. 511. „Frigurile puerperale” reprezintă, de fapt, febra puerperală, și este un simptom al unei boli infecțioase care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen.

[4] *Ibidem*, p. 511 și p. 514.

[5] *Ibidem*, p. 514.

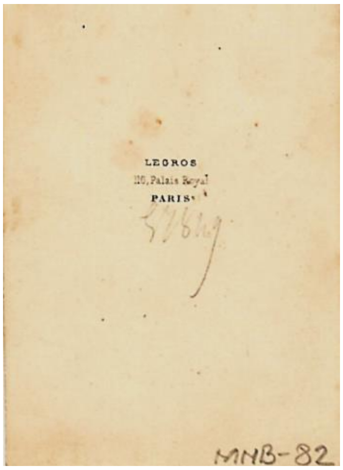
[6] *Ibidem*, p. 512.

[7] Formatul *carte-de-visite* (CdV) a fost dezvoltat, pentru prima dată, de fotograful parizian André Adolphe-Eugène Disdéri, în 1854. Dimensiunile standard ale formatului au fost de 6,5 x 10,5 cm, dar, de-a lungul timpului, unele ateliere producătoare de cartoane fotografice s-au abătut cu câtiva milimetri, în plus sau în minus, de la acestea. Pentru mai multe informații, vezi Adrian-Silvan Ionescu, *Introducere în tehnica și arta fotografiei din secolul al XIX-lea. Inventatori și maeștrii*, în „București. Materiale de Istorie și Muzeografie”, XXI, București, Editura Muzeului Municipiului București, 2007, p. 138.

mică perforație provocată de un ac, sugerând faptul că aceasta a fost agățată pe un suport.

Hârtia fotografică are dimensiunile de 6,5 x 9,8 cm și a fost lipită pe un carton cu dimensiunile de 6,7 x 11 cm. Pe față, în colțul din stânga, jos, sunt litografiate numele și adresa atelierului fotografic francez: „LEGROS / 116, Palais Royal”. Pe verso, în partea centrală a cartonului, sunt menționate, din nou, numele și adresa atelierului fotografic: „LEGROS / 116, Palais Royal / PARIS”.

Din punct de vedere al conservării, pe ambele fețe ale fotografiei sunt prezente pete punctiforme, de culoare brună. De asemenea, în partea centrală, superioară, a fotografiei, după cum am menționat anterior, este prezentă o mică perforație provocată de un ac. În partea centrală, ușor înclinată față de orizontală, este o linie de culoare neagră care afectează, estetic, imaginea. De asemenea, sunt prezente urme fine de grăsime umană de pe degete, lăsate în urma manipulărilor repetate ale fotografiei.

În privința studioului fotografic LEGROS, acesta a funcționat din 1851 până în 1866[8] (alte surse indică anii 1868[9] sau 1869[10]), în Franța, la Paris, adresele fiind, pe rând, 199 rue Saint-Honore, 116 Galerie de Valois, Palais-Royal și 39 rue de Valois[11].

---

[8] François Boisjoly, *Répertoire des Photographes Parisiens du XIXe Siécle*, Paris, Les Éditions de l’Amataeur, 2009, p. 178; http://laphotoduxix.canalblog.com/archives/2012/11/18/25612032.html (18.01.2023).

[9] https://www.youcanprint.it/adolphe-adolfo-legros-artiste-en-daguerreotype/b/3b53033a-d3f5-5a50-80a3-7026573eb883 (18.01.2023).

[10] http://www.past-to-present.com/photographer.cfm?lastname=LEGROS (18.01.2023).

[11] François Boisjoly, *op. cit.*, p. 178; http://laphotoduxix.canalblog.com/archives/2012/11/18/25612032.html (18.01.2023) și http://www.past-to-present.com/photographer.cfm?lastname=

Fondatorul atelierului a fost Adolphe Théodore Legros, profesor, autorul unor manuale practice despre fotografie. Acesta și-a început activitatea de fotograf în 1840[12] (sau 1839, conform altei surse[13]), lucrând, o lungă perioadă de timp, în mari orașe italiene (Florența, Milano, Palermo, Roma, Torino și Veneția[14]), înainte să-și deschidă atelierul din capitala Franței.

Fotografia cu Luca Pleșoianu a fost realizată, cândva, între 1854 (anul apariției formatului carte-de-visite, în lumea fotografiei) și 1857 (anul morții lui Luca Pleșoianu), fie ulterior, dar nu mai târziu de 1866 (anul în care Adolphe Legros a vândut studioul fotografic lui Louis Foucher[15]), după un clișeu pe plăcuță din sticlă, realizat în perioada 1854-1857.

A PHOTOGRAPHY OF LUCA PLEȘOIANU (1811-1857), IN THE COLLECTION OF THE „BRĂTIANU" NATIONAL MUSEUM

Abstract

This work refers to a photograph that the „Brătianu" National Museum has in its collection. The photograph depicts Luca Pleșoianu (1811-1857), the father of Pia Brătianu (1841-1920), who was the wife of the great political leader, Ion C. Brătianu (1821-1891).

The photo was taken by the LEGROS photographic studio in Paris, France, sometime between 1854 and 1857. It was made as a carte-de-visite size, albumen print, in cameo style.

LEGROS (18.01.2023). Adresa „116, Palais-Royal" este menționată și pe fotografia cu Luca Pleșoianu.

[12] https://www.youcanprint.it/adolphe-adolfo-legros-artiste-en-daguerreotype/b/3b53033a-d3f5-5a50-80a3-7026573eb883 (18.01.2023).

[13] http://www.past-to-present.com/photographer.cfm?lastname=LEGROS (18.01.2023).

[14] https://www.youcanprint.it/adolphe-adolfo-legros-artiste-en-daguerreotype/b/3b53033a-d3f5-5a50-80a3-7026573eb883 (18.01.2023).

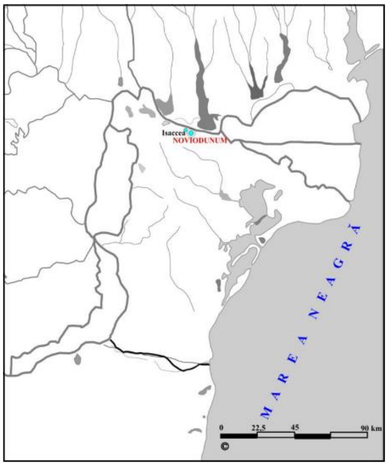
[15] François Boisjoly, *op. cit.*, p. 178; http://laphotoduxix.canalblog.com/archives/2012/11/18/25612032.html (18.01.2023).

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 273-278

CONSERVARE-RESTAURARE

RESTAURAREA UNEI AMFORE ROMANE DE SECOL IV P.CHR. DESCOPERITĂ LA NOVIODUNUM, JUDEȚUL TULCEA

LILIANA MARCU*

Poziționarea geografică a sitului arheologic Noviodunum.

Ansamblul arheologic Cetatea *Noviodunum*, localizat în vecinătatea orașului Isaccea, este situată pe malul Dunării, în punctul „Pontonul Vechi” sau „Eski Kale”, în proximitatea unuia dintre cele mai importante vaduri ale Dunării[1]. Proiectele de cercetare arheologică, fie ele sistematice sau preventive de la *Noviodunum*, au scos la lumina numeroase obiecte din ceramică, metal, sticlă, os, elemente de fortificație, segmente de necropolă etc.[2].

Amfora romană, care face obiectul notei de față, a fost descoperită la Noviodunum, în anul 2018, în punctul Teren Poliție de Frontieră, Isaccea, jud. Tulcea, de către colectivul de specialiști ai șantierului arheologic[3].

---

* Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea.

[1] S. Stanc, A. D. Stănică, L. Bejenaru, M. Danu, *Archaeological animal remains from Noviodunum fortress*, în „International Journal of Conservation Science”, vol. XII, 1, January-March 2021, p. 195-204; A. D. Stănică, G. Vasile, *Date arheologice și antropologice despre o necropolă medio-bizantină de la Isaccea-Noviodunum (jud. Tulcea), sectorul Terenul Poliției de Frontieră*, în „SCIVA”, tom 69, nr. 1-4, 2018, p. 49-119; A. D. Stănică, *Viața economică din nordul Dobrogei în secolele X-XIV*, Tulcea, Editura Dobrogea, 2015, p. 155-163.

[2] F. Topoleanu, E. Gămureac, *Contributions to the study of the Roman pottery from Noviodunum (Romania, Isaccea town, Tulcea county). The 2014 rescue archaeological excavations for the construction of the Border Police Headquarters,* în S.-C. Ailincăi, G. Nuțu, C. Micu, M. Mocanu, A. D. Stănică (eds.), *Studii de arheologie și istorie antică în onoarea lui Victor Henrich Baumann cu ocazia celei de a 80-a aniversări*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021, p. 92-93.

[3] Obiectul fragmentar prezenta următoarea notație: Nov. 2018, TPF, S 18, caroul 16-17, gr. 7.

În urma acestui amplu proiect de cercetare arheologică, desfăşurat pe parcursul a doi ani, 2014 și 2018, a fost descoperită o cantitate semnificativă de material ceramic fragmentar, întreg și întregibil, specific mai ales perioadei medio-bizantină și epocii romane[4].

În urma activităților de triere a materialului arheologic ceramic, de la Baza Arheologică Noviodunum, am selectat fragmentele ce aparțin acestei amfore, într-o proporție de 80%, ceea ce mi-a permis restaurarea acesteia.

Procesul de restaurare al amforei s-a desfășurat pe parcursul anului 2021, iar, la final, după recepția Comisiei de Restaurare, a primit numărul de inventar: 51024, a intrat în Colecția de Arheologie a Muzeului de Istorie și Arheologie, din cadrul ICEM Tulcea.

Starea de conservare a amforei este în general bună, fiind compusă din 25 de fragmente de diferite grosimi și dimensiuni, realizată dintr-o pastă fină, având în compoziție mici concrețiuni calcaroase și mică.

Amfora a fost realizată prin tehnica modelării la roată, căpătând o formă conică spre piriformă, culoarea acesteia fiind bej spre roz, ceea ce demonstrează că arderea a fost oxidantă. Mai prezintă și o angobă de aceeași culoare cu textură grunjoasă, datorată degresanților utilizați în compoziție.

Gura și gâtul amforei sunt tubulare, cu buza inelară rotunjită, toartele fiind ovale în secțiune cu o șănțuire longitudinală. Corpul amforei este decorat cu caneluri de la umăr până la bază. Totodată mai prezintă și însemne cu *dipintti* (pe gâtul acesteia până spre umăr).

În concluzie, în urma analizelor efectuate (optică, cu lumina razantă și prin vizualizarea la microscop) a stării de conservare, ca diagnostic avem un obiect de dimensiuni medii, în stare fragmentară, ce prezinta depozite de calcar, resturi vegetale și pământ pe toată suprafața, dar și mici zone cu exfolieri si fisuri.

Fluxul tehnologic al procesului de restaurare al amforei, debutează cu selectarea fragmentelor ceramice la baza arheologică, etichetarea, împachetarea și transportul acestora către laboratorul de restaurare ceramică, apoi investigarea în laborator. Odată ce propunerile de restaurare au fost aprobate de Comisia de Restaurare, am trecut la restaurarea propriu-zisă a amforei.

În prima etapă, au fost îndepărtate depunerile de sol, resturi vegetale cu soluție apoasă cu detergent neionic C2000, 2%, apoi, în a doua etapă, îndepărtarea depozitelor de calcar cu soluție de acid citric în concentrație de 20%, utilizând instrumentarul adecvat, urmând apoi neutralizarea cu apă curentă sub flux continuu și apă distilată. Verificarea neutralității a fost efectuată cu hârtie pH.

---

[4] F. Topoleanu, A. D. Stănică, G. Nuțu, M. Mocanu, D. Stan, L. Marcu, V. Panait, E. Gămureac, A. Adamescu, A. Vîlcu, E. Dumitru, *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]. Punct: Cetatea (Pontonul Vechi), TPF – Teren Poliția de Frontieră,* în „Cronica Cercetărilor Arheologice din România”, Campania 2014, p. 204-214.

Fig. 1. Vasul înainte de restaurare.

După ce fragmentele ceramice s-au uscat în mediul ambiental, pe hârtie de filtru, ferite de orice sursă de căldură directă, am trecut la asamblare cu poliacetat de vinil de tip E50, fără plastefiant, de la bază către buză, astfel realizându-se reconstituirea formei amforei pe subansambluri.

a

b

Fig. 2. Aspecte din timpul restaurării, reconstituirea pe subansambluri – a, b.

Concomitent cu reconstituirea formei și completarea lacunelor a fost impusă și consolidarea fragmentelor cu ajutorul unor fâșii de țesătură fină din fibră de sticlă (ce conferă rezistență și respectă principiile compatibilității și reversibilității, fiind nedistructivă), întrucât, gâtul amforei fiind mai gros și mai greu nu ar fi fost susținut suficient de restul corpului, deoarece acesta se prindea de restul corpului doar prin două segmente de aproximativ 2-4 cm.

În continuare voi prezenta aspecte din timpul restaurării.

a b c

Fig. 3. Aspecte din timpul restaurării:
a – aplicarea fâșiei de țesătură din fibra de sticlă în primul subansamblu;
b, c – aplicarea negativului din plastilină, susținut de cleme și a hârtiei de protecție.

a b c

Fig. 4. Etape din timpul restaurării: îmbinarea celor două subansamble (a, b, c).

Consolidarea a fost realizată pe suprafețe mici cu ajutorul unor fâșii din țesătură din fibră de sticlă, pensulate, în prealabil, cu poliacetat de vinil și aplicate în zonele lacunare. Trebuie avut în vedere ca fâșiile să fie cu aproximativ 1-2 cm mai mari decât suprafața lacunară și apoi aplicate pe interior.

a b c

Fig. 5. Etape din timpul restaurării (aplicarea fâșiilor din fibră de sticlă a, b, c).

Odată aplicate aceste fâșii, au fost modelate cu atenție, pentru a lua forma curburii. După puțin timp, fâșiile din fibră de sticlă s-au întărit, fiind susținute cu un negativ din plastilină prins cu cleme. Amprenta din plastilină a fost realizată pentru fiecare parte a amforei ce urmează a fi completată din zona originală.

Astfel, ne va fi mai ușor să completăm cu ipsos de modelaj, zonele lacunare, din aproape în aproape, cel puțin în zona de îmbinare a gâtului cu restul corpului.

Completările au fost efectuate de la bază către gură și de la exterior spre interior.

Pentru protejarea fragmentelor din zona de îmbinare, am utilizat benzi din hârtie, ce au fost eliminate ulterior, fără a lăsa urme.

Finisajul a fost realizat cu instrumentar adecvat, după ce ipsosul s-a întărit. Praful de ipsos, ce a pătruns în porii vasului, a fost îndepărtat prin pensularea suprafeței acestuia cu perii cu fir moale, apoi am folosit o perie cu fir mai aspru înmuiată în apă distilată caldă. La final, suprafața amforei a fost ștearsă cu o cârpă moale și gumă de șters.

Dimensiunile amforei după restaurare sunt următoarele: h: 620 mm și d. gurii: 75 mm.

Fig. 6. Aspecte după restaurare (a – față, b – verso, c, d – lateral).

RESTORATION OF A ROMAN AMPHORA FROM THE 4TH CENTURY BC. DISCOVERED AT NOVIODUNUM, TULCEA COUNTY

Abstract

This article presents the process of restoration and consolidation of a Roman amphorae of the fourth century A. D., made by wheel modeling, from a fine paste of beige-pink color, with an oxidizing combustion, discovered at Noviodunum in 2018, following an extensive rescue archaeological research project (the construction of a new headquarters of the Border Police – Isaccea, the Noviodunum Fortress), carried out during the period of two campaigns, in 2014 and 2018.

The mouth and neck of the amphora are tubular, with a rounded annular base, having a conical to pyriform body, decorated with grooves from the shoulder to the base, with oval torches in the dry, with a longitudinal saddle ah. This amphora is of medium size, having a capacity of about 8-10 l, being used as a container for transporting and collecting liquids (wine, honey, oil of sline, on the and, fruits).

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 279-285

RESTAURAREA UNOR PAFTALE DESCOPERITE ÎN LOCALITATEA NICULIȚEL, JUDEȚUL TULCEA

GABRIELA RADU*

Teritoriul localității Niculițel a ieșit în evidență prin Cripta Martirium în care au fost descoperite osemintele a patru sfinți martiri identificați ca fiind Zotic, Atal, Filip și Kamasie. În perioada secolelor al II-lea și al III-lea zona era intens locuită. Mai puțin cunoscut dar nu mai puțin valoros, în localitate există un alt edificiu sub suprafața și vecinătatea căruia au fost identificate, de asemenea, urme de viețuire din aceeași perioadă timpurie.

Datarea edificiului s-a realizat în urma studierii materialului numismatic descoperit. Astfel, prima fază de construire a bisericii, este atestată de „un gros emis în singurul an de domnie - 1281 - al lui Ștefan Dragutin Sriemski”[1], edificiul fiind posibil construit în următorii 20 de ani.

Biserica a avut perioade de stopare a funcției liturgice cauzate de distrugeri majore, de părăsire.

Începând cu secolul al XVI-lea, lăcașul a fost refăcut și a redevenit funcțional.

Zona înconjurătoare devine cimitirul localității. Cele mai timpurii monede identificate din necropolă sunt din secolul al XVI-lea. În urma cercetărilor necropolei, a reieșit o funcționalitate neîntreruptă a acesteia[2].

Ca și în trecut, și acum, nu au lipsit podoabe, cercei, brățări, inele, salbe, pasmanterii din metal, rămase în urma degradării veșmintelor, mărgele de diferite dimensiuni, din diferite materiale, nasturi, dar cele mai frumoase sunt paftalele. Ceea ce m-a surprins este diversitatea acestora. Piesele provin din cercetările arheologie preventive realizate de colegii arheologi din cadrul instituției noastre, în apropierea Bisericii Sfântul Atanasie, monument istoric

* Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea.

[1] Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, *Contribuții la cunoașterea arhitecturii medievale din Dobrogea: Biserica Sf. Atanasie din Niculițel,* Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, tomul 28, nr. 4, București, octombrie-decembrie 1977, p. 358.

[2] *Ibidem.*

Cod LMI LL-II – m-A-06011[3]. Cum am mai precizat, a fost datat după materialul numismatic descoperit aici, în jurul anului 1281. Lăcașul însă are patru etape de existență și intervenții arhitecturale. În apropierea acestuia, în urma săpăturilor efectuate în vara anului 2022, s-au descoperit numeroase morminte de înhumare și reînhumare, cu inventare funerare interesante, eterogene, din care provin și piesele ce urmează a fi prezentate.

În total, au fost descoperite 11 paftale, din care două sunt singulare, celelalte nouă sunt perechi. În lucrarea aceasta voi prezenta operațiunile de restaurare realizate pe trei dintre acestea, una fiind singulară. În total este vorba de cinci elemente. Paftalele nu sunt doar simple elemente vestimentare. Ele poartă o încărcătură istorică dar și una artistică.

Ele sunt elemente de podoabă, elemente de expresivitate în mediul vizual și evidențiază statutul social și rafinamentul estetic al purtătoarei.

Prima pafta este compusă din două piese semisferice, identice, care se deosebesc prin elementele cheutorilor. Părțile contrapuse sunt ascuțite. Centrul este decorat cu o protuberanță în formă de floare cu opt petale. Marginea în formă de chenar este decorată cu un brâu perlat. Pe revers, fiecare din cele două piese are câte o bridă metalică subțire, sudată pe margine, pentru prinderea cordonului textil. Sistemul de prindere este vizibil. Obiectul este datat ca aparținând secolului al XVIII lea. Piesele au fost realizate prin turnare și sudare.

Prima pafta - Fotografii față-verso.

[3] Lista Monumentelor Istorice 2015, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 113 bis/15.II.2016 p. 2531.

Pe suprafața metalică există un strat consistent de depuneri și oxizi de cupru[4]. Cele două piese au fost curățate umed inițial, pentru îndepărtarea stratului consistent, puțin aderent de depuneri. A urmat imersarea acestora într-o soluție de EDTA în concentrație de 3,72%, în care s-au adăugat câteva picături de amoniac pentru solvabilizarea materiilor grase. A urmat o curățare mecanică cu perie cu fir de bronz. La final, piesa a fost clătită abundent pentru îndepărtarea reziduurilor de soluție utilizată în tratamentul chimic de curățare. Am finalizat curățarea suprafeței metalice cu o clătire finală în alcool etilic, piesa punându-se ulterior la uscat pe hârtie de filtru.

A fost ținută sub observare pentru a îndepărta suspiciunea reactivării procesului de coroziune. S-a aplicat un tratament de inhibare a produșilor de corodare. Obiectul a fost imersat în soluție de benzotriazol 2% în alcool etilic pentru o perioadă de două ore[5]. Pentru uscare, a fost așezat pe hârtie de filtru. După uscare, s-a aplicat o peliculă protectoare de incralac.

Fotografii realizate pieselor după restaurare.

[4] Sandu Ioan Gabriel, Sandu Ion, Dima Adrian, *Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale, vol. II, (Autentificarea și restaurarea artefactelor din materiale anorganice)* Editura Performantica, Iași, 2006 p. 391.

[5] Rețeta utilizată în lucrare este menționată în cartea lui Mourey William, *Conservarea antichităților metalice de la săpătură la muzeu,* Editura Tehnică București, 1998, p. 98.

A doua pereche de piese, care formează o pafta, este din argint, piesele componente sunt realizate prin ambutisare, sudare şi lipire, au formă discoidală, cu elemente decorative poziționate pe margine. Cele două piese sunt identice, deosebindu-se doar prin elementele cheutorilor – cârlig și verigă, ambele sudate ulterior ambutisării. Contrapus cheutorilor, este câte un element decorativ alungit. Pe revers, fiecare piesă are lipită câte o bridă lată, tot din argint, de care se fixa cordonul textil.

Pafta din argint – fotografii realizate înainte de restaurare.

O parte din piesa din stânga, prezintă forme de degradare cu desprindere de material metalic. Elementele de prindere de pe verso (bridele), cel din dreapta era deja desprins, iar cel din stânga, în urma îndepărtării stratului de depuneri ce îl „consolida", s-a desprins la rându-i.

Fotografii față-verso după restaurare.

Piesa a fost inițial curățată umed cu apă distilată, pentru îndepărtarea stratului de depuneri mai puțin aderente. A urmat imersarea piesei în soluție apoasă cu 5% acid formic pentru trei ore. Imersarea a fost permanent supravegheată. Am efectuat o curățare mecanică atât cu lână de oțel cât și cu perii cu fir de bronz. S-a realizat aplicarea unui alt tratament chimic prin imersarea pieselor în soluție de EDTA, de concentrație 3,72% urmată de o curățare mecanică tot cu perii de bronz și lână de oțel. Obiectul a fost clătit din abundență cu apă distilată, clătirea finală s-a realizat cu alcool etilic. Piesa a fost imersată în soluție alcoolizată de clorofilă, pentru inhibarea procesului de corodare. După uscare s-a aplicat o peliculă protectoare[6] de paraloid B72 în concentrație de 5% în toluen și acetonă fiecare în proporție de 47,5%.

Ultima piesă din prezentare este o parte de pafta din bronz realizată prin turnare, sudare, lipire, obiectul are formă discoidală cu elemente decorative pe margine. Partea contrapusă cârligului de prindere, este ușor alungită. Cârligul de prindere și brida de pe revers pentru fixarea paftalei de cordon, sunt prinse prin nituire. Central, este fixată o montură din alamă, cu margini ușor zimțate[7], ce încastrează un element decorativ din sticlă de culoare verde, pe care este depus un strat consistent de impurități.

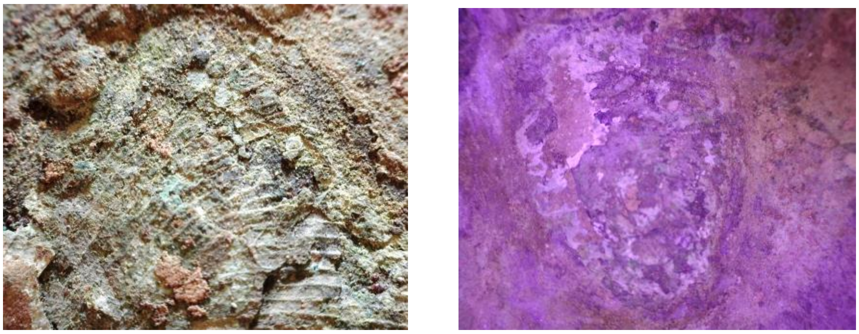
Fotografii față-verso ale paftalei singulare.

Tot pe această piesă ne este relevată acțiunea în timp a anumitor substanțe existente în cotidian pe mâinile noastre și care în mod inconștient ajung pe suprafața metalică. Realizând o observare a obiectului la microscop, am identificat existența unei amprente, posibil a defunctei. Am crezut inițial că aceasta este fixată în stratul de depuneri și că nu a afectat suprafața metalică.

[6] Necesitatea acestei operațiuni este explicată în cartea domnului Mihalcu Mihail, *Conservarea obiectelor de artă și a monumentelor istorice. Coroziune și anti coroziune,* Editura Științifică, București, 1970.

[7] Ionescu Guy, *Manualul bijutierului,* Editura Didactică și Pedagogică București, 1979, p. 272.

Spre surprinderea mea, după o curățare inițială, am observat efectele substanțelor ce au determinat imprimarea amprentei au influențat și procesul de corodare a materialului metalic.

Detaliu realizat la microscop în lumină naturală și UV.

Piesa a fost inițial spălată cu apă distilată, urmând a fi imersată în soluție de complexon 3,72%. Am alternat curățările chimice cu cele mecanice. După aceea am realizat o clătire abundentă a piesei ce s-a finalizat cu o clătire în alcool etilic ce a ajutat la evaporarea rapidă a apei de pe suprafața metalică.

Fotografie realizată
în timpul curățărilor mecanice.

Fotografii realizate după restaurare față-verso.

Pentru protejarea piesei și inhibarea coroziunii, am realizat imersarea piesei în soluție alcoolizată de benzotriazol în concentrație de 2%, pentru două ore.

Piesele prezentate au o răspândire destul de mare în teritoriul dobrogean, același tip de paftale au fost descoperite la Enisala, la Isaccea dar există și în colecțiile Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța[8].

Lipsa marcării de către creator a pieselor, a determinat ca studiul asupra acestor obiecte să se realizeze pe baza criteriilor stilistice.

„Paftaua reprezintă o expresie a obiceiurilor populației din Balcani, aflată mult timp sub dominația otomană și, mai târziu, a modei din orașele și târgurile Imperiului Otoman, dar și din Principatele Române”[9].

RESTORATION OF SOME BELT BUCKLE DISCOVERED IN THE NICULIȚEL LOCALITY, TULCEA COUNTY

Abstract

The paper presents the importance of the restoration activity to value the objects discovered in the archaeological excavations. This study aims to present a several belt buckles found in archaeological excavation, realised in Niculițel com., Tulcea county.

The article includes the presentation of the three belt buckles restauration. The objects were registered and now are part of the "Archaeology" collection of the History and Archeology Museum from Tulcea.

[8] Am studiat și alte articole în care acestea sunt prezentate: Mototolea Aurel, *Catarame – Pafta de influență orientală din colecțiile Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța* p. 315-356, Pontica XLVIII-XLIX, 2015-2016.

Ioan Vasiliu, *Cimitirul medieval de la Isaccea. Biserica Sf. Gheorghe*, p. 373-409, Peuce XI, 1995.

[9] Ene Maria Camelia, *Paftaua, tipuri de decorații și simboluri. Accesorii din patrimoniul Muzeului Municipiului București*, p. 123-149, București. Materiale de istorie și muzeografie XXX, Editura Muzeului Municipiului București, 2016, p. 137.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 287-296

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA UNOR RECIPIENTE DIN STICLĂ, TIP LACRIMARIUM/UNGUENTARIUM SECOLUL AL XVI-LEA

DANIELA IAMANDI*

În ultimii ani (2020-2021), cercetările arheologice preventive sau sistematice efectuate în Municipiul Târgoviște, realizate de colectivul condus de arheolog dr. Florin Gabriel Petrică, au dus la descoperirea unui număr important de artefacte (monede, obiecte de podoabă, recipiente din sticlă). Dintre acestea am ales două situri, în care materialul rezultat conținea recipiente din sticlă, aflate într-o stare fragmentară sau întreagă, fiind atribuite secolului al XVI-lea.

Primul recipient a fost descoperit în anul 2020, în Târgoviște, punctul Calea Domnească, nr. 193, unde se afla un cimitir medieval, iar cel de-al doilea a fost identificat în anul 2021, în incinta Ansamblului Monumental „Curtea Domnească" din Târgoviște, în imediata vecinătate a Bisericii Sfânta Vineri, unde s-a descoperit un complex ecleziastic, cu un bogat inventar funerar. În cel din urmă caz, au fost găsite trei vase din sticlă, unul întreg și două în stare fragmentară. Dintre acestea, pentru prezentarea de față l-am ales pe cel întreg, întrucât prezenta probleme privind starea lui de conservare.

Studiile de specialitate, ce conțin și date asupra analizelor chimice, oferă informații potrivit cărora pentru producerea sticlei erau folosite următoarele materii prime: nisip (bioxid de siliciu), un alcaliu (oxid de sodiu sau de potasiu), var (oxid de calciu), mangan și magneziu, la care mai adăugau oxid de aluminiu, de plumb și de fier[1]. Acestea, având anumite procentaje, erau amestecate și apoi erau topite în cuptoare la temperaturi mari, de peste 1300° C. Conținutul componentelor chimice și procentul acesta au determinat rezistența și stabilitatea sticlei, funcție de care, aceasta era predispusă, sau nu, la degradări mecanice. Însă, în timp, pentru sticlă, apa a reprezentat cel mai important agent de deteriorare, indiferent de mediul de păstrare (anaerob sau aerob), mai ales dacă

* Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească" Târgoviște.

[1] Claudiu Lupu, *Restaurare, Știință-Artă*, Sesiune Științifică de Comunicări, Muzeul Județean Brașov, Editura C2 desing, Brașov, 2005, p. 25.

umiditatea depășește procentul de 40% și dacă intră în contact cu produșii de poluare, devenind acidă (are un pH scăzut). Atunci când sticla conține cantități mari de silicați alcalini, apa existentă în mediul de îngropare/atmosferic, determină un schimb de ioni, alcalii migrând spre exteriorul sticlei. Silicații alcalini se solubilizează treptat, iar silicații metalelor grele (Pb, Cd, Zn) hidrolizează. Astfel, sunt puși în libertate produșii gelului de silice, insolubil în apă, care ajung să acopere suprafața sticlei, sub forma unei pelicule protectoare, reducând atacul chimic de dizolvare. În multe dintre cazuri, datorită capacității lor de dizolvare a bioxidului de siliciu (SiO_2), alcalii împiedică formarea peliculei protectoare a gelului de silice, determinând dizolvarea straturilor de sticlă, rezultând numeroase microfisuri[2]. Grosimea stratului se reduce într-o rată proporțională cu trecerea timpului și cu volumul de apă, de peste 40 %, vehiculat în masa de sol/atmosferă. Concomitent cu aceasta, are loc procesul de degradare interioară, ce duce la dezintegrarea (cristalizarea) treptată a sticlei, ca efect al îmbătrânirii[3].

„Transpirația”, reprezintă un alt proces de degradare, acela de devitrificare, când se produc modificări de culoare/opacizare și exfolierea recipientului la suprafață, situație întâlnită frecvent la sticla arheologică.

Legat de proveniența vaselor din sticlă, potrivit documentelor scrise și a descoperirilor arheologice, în secolul al XVI-lea se înregistrează o mare frecvență a acestor categorii de bunuri. Într-un document din anul 1476, este precizat numele primului negustor din București, Demetrius[4], care comercializa vase din sticlă provenită din atelierele bizantine. Primele ateliere de sticlărie, pentru Țara Românească, sunt semnalate un secol mai târziu, precum cel localizat la Argeș, unde, la 1618, se consideră că a activat Voicu sticlarul[5]. Pe la jumătatea secolului al XVII-lea mai funcționa o sticlărie, înființată de domnitorul Matei Basarab, la Câmpulung (1650). O manufactură de sticlă vestită în Tara Românească a funcționat la Târgoviște la începutul secolului al XVIII-lea, menționată de către cel care la 1717, semna Anton Maria del Chiaro, dascăl de limba italiană și latină pe lângă domnii munteni, document în care preciza următoarele, „… cât despre fabrica de sticlă, se află una la o depărtare de două mile bune italiene de susnumita Târgoviște și sticla de acolo este foarte străvezie și curată, cu toate că-i de culoare albăstrie”[6].

[2]*Idem,* p. 26.
[3]Lorand Mathe Kis, *Fenomene de degradare a sticlei, generator al metodelor comparative de restaurare*, în Cercetări de conservare și restaurare, nr. 2, București, 1982, p. 214.
[4] DIR, XVI, 8. Țara Românească, vol. III (1551-1570), București, Editura Academiei R.P.R., 1952, p. 158-159, doc. 191; Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, Ingrid Poli, *Vase de sticlă descoperite la Curtea Veche*, în Cercetări Arheologice, V, București, 2002, p. 63.
[5] Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, Ingrid Poli, *op. cit.* p. 66.
[6] *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, 1983, p. 380.

Până în secolul al XVII-lea Veneția a deținut monopolul sticlei de bună calitate și prelucrate artistică, contribuție dată de fabricarea unei sticle de sodiu, fină și incoloră, cu o mare ductibilitate, care se preta la obținerea unor forme complexe, cunoscută sub numele de *cristallo.* Pentru deținerea acestei supremații, insula Murano era o adevărată închisoare în care divulgarea secretelor sau tentativa de evadare erau pedepsite cu moartea[7].

In secolul XIV-lea apar în Europa numeroase ateliere care produceau sticla, a cărei calități a ajuns abia în secolul XVII să o concureze pe cea de Murano. În baza acestei documentații, putem preciza faptul cele două vase din sticlă reprezintă o marfă de import, care poate fi de sorginte bizantină sau occidentală.

Conform opiniilor oferite de specialiști[8] și potrivit contextului descoperirii - depuse în partea dreaptă a decedatului- cele două recipiente din sticlă au fost asociate inventarului funerar, având, cu o mare probabilitate, funcția de păstrare a esenței de parfum sau a uleiurilor de îmbălsămare (mir).

1. Primul ales în prezentare este vasul din sticlă, din categoria *Lacrimarium*, (Fig.1) care (după restaurare) are o înălțime de 16,5 cm, iar diametrul maxim de 6 cm. Pereții sunt subțiri, de culoare negricioasă, opacă, având o fragilitate accentuată, fapt care a dus la fragmentarea piesei în 39 de bucăți. Gura este evazată, prevăzută cu un cioc pentru scurgerea lichidului, iar gâtul este alungit, ușor oblic. Îmbinarea gâtului cu corpul se realizează printr-un inel ușor proeminent. Corpul este bombat, decorat cu striații oblice, iar fundul este turtit, rotunjit și adâncit către interior.

Existând o bună colaborare între arheolog și restaurator și parcurgând un demers corect privind salvarea acestui tip vulnerabil de artefacte, am reușit să controlăm procesul extrem de distructiv, reprezentat de pierderea conținutului de umiditate din momentul decopertării vaselor din solul arheologic. Astfel că, fragmentele flaconului au fost atent prelevate și aduse imediat în laboratorul de restaurare, împiedicând declanșarea procesului de cristalizare a sărurilor și posibilele exfolieri din suprafața sticlei.

Metodologia de restaurare

Fragmentele recipientului, în număr de 39, au suferit modificarea chimică a culorii, având o structură în fază avansată de corodare. Astfel că, din punct de vedere al conservării, au apărut două probleme: prima consta din stoparea fenomenului de electroliză, prin oprirea procesului de descompunere, iar cea de-a doua, readucerea piesei la aspectul inițial.

---

[7] *O istorie milenară a sticlei,* Chișinău, 2018, p. 4.

[8] L. Barkóczi, *Pannonische Glassfunde in Ungarn*, Budapesta, 1988, p. 128; Sever-Petru Boțan, Dorel Paraschiv, George Nițu, *Vase de sticlă romano-bizantine descoperite în nordul Dobrogei*, în Arheologia Moldovei, XXXIII, 2010, p. 222.

În baza constatărilor vizuale legate de starea fragmentelor, s-a trecut la acțiunea directă pentru salvarea și recuperarea acestora. În funcție de dimensiunile lor, fragmentele au fost așezate în recipiente din sticlă (fig.2), unde s-a adăugat apă distilată încălzită la 40° C și detergent neionic C 2000, 3 %. La scurt timp, fragmentele au fost scoase din imersia apoasă, îndepărtând mecanic toate depunerile existente pe suprafața lor. La ultima baie de neutralizare s-a adăugat acetonă, deoarece uscarea lor a fost una parțială, fragmentele fiind pulverizate, în două rânduri, cu soluție de Paraloid B72, 5-10%, în acetonă[9], polimerizarea consolidantului făcându-se la temperatura existentă în laborator (fig.3). Rezistența mecanică astfel dobândită a permis manipularea fragmentelor și poziționarea lor în etapa de lipire.

Pentru reconstituirea formei flaconului, s-au utilizat două tipuri de materiale: plastilina Maimerii, ca suport de reîntregire și de amprentare, iar pentru lipirea fragmentelor și completarea zonelor lipsă, s-a folosit rășina bicomponentă Devcon (fig. 4, 5). Surplusul de rășină a fost îndepărtat cu ajutorul unor freze dentare atașate micromotorului tehnic.

Operațiunea care a încheiat procesul de restaurare a fost integrarea cromatică a porțiunilor nou adăugate, pentru care s-au folosit culori acrilice, aplicate în tehnica *rittoco* (fig. 6).

2. Al doilea vas din sticlă, tip *unguentarium*, are o înălțime de 14 cm, iar diametrul maxim este de 7 cm (fig. 7). Acesta are forma unui ulcior, cu buza circulară și ușor evazată, iar gâtul este puțin alungit, mai larg spre corp și mai îngust spre gură. Corpul este bombat, iar fundul vasului este ușor aplatizat și cu o adâncitură spre interior. La bază, vasul este prevăzut și întărit cu o bandă din sticlă, de forma unei împletituri, dispusă circular. La partea superioară a corpului, recipientul este decorat cu o spirală subțire formată din benzile paralele ale unui filament de sticlă, aplicat la cald. Toarta este plată, lată, cu marginile rotunjite, prevăzută cu o șănțuire mediană, supraînălțată, descriind un unghi ascuțit, este prinsă, la partea superioară de partea centrală a gâtul, printr-un filament mai gros, meandrat și ușor înclinat către bază, iar la partea inferioară face legătura cu umărul recipientului.

Referitor la starea de conservare a recipientului, chiar din momentul prelevării lui s-a putut constata faptul că, deși a fost scos întreg, sticla prezenta o crăpătură, cu tendință de desprindere, în zona mediană a balonului (fig. 8). De asemenea, buza flaconului avea la partea interioară o mică exfoliere. Depozitele grosiere de pământ acopereau o bună parte din suprafața piesei (fig. 8), dar nu și interiorul acesteia, întrucât, în zona cea mai îngustă a gâtului s-a format un dop ce conținea sol.

---

[9] Ligia Otilia Tudor, *Metodologia de re-restaurare a unei piese arheologice din sticlă,* în SARGEȚIA, V, Deva, 2014, p. 469.

Metodologia de restaurare

Deoarece de primă urgență se impunea stabilizarea crăpăturii, o serie de intervenții au fost făcute în această direcție. În primă fază, s-au făcut două teste, mai întâi de solubilizare și apoi de rezistența sticlei în zona afectată, întrucât exista riscul prăbușirii către interior a fragmentului desprins. Cum testele au indicat că nu sunt probleme în urma demersului realizat, s-a trecut la punerea în practică a etapelor de conservare și restaurare a vasului din sticlă.

Operațiunile au constat din așezarea piesei în poziție orizontală, într-un recipient prevăzut cu materiale elastice (Fig. 9). Prin pulverizare locală cu apă distilată s-a început etapa de curățare mecanică doar asupra crăpăturii. După uscare, respectiva zonă a fost atent degresată cu acetonă, pentru a permite o bună aderență rășinii bicomponentă Devcon (Fig. 10), folosită la lipirea fragmentului. Odată stabilizată sticla pe porțiunea afectată, s-a continuat cu etapa se curățare a întregii suprafețe a piesei, moment în care am descoperit alte fisuri (Fig. 10), situate în imediata vecinătate a fundului. Și acestea au fost atent consolidate, după care curățarea și completarea s-a mutat în zona interioară a buzei, fără însă să fie îndepărtat dopul de pământ, considerat a fi o probă pentru viitoarele analize chimice.

Operațiunea care a încheiat restaurarea piesei a constat în pensularea sticlei cu soluție de Paraloid B 72,5%, în acetonă.

În urma parcurgerii etapelor mai sus menționate, au devenit vizibile zonele unde s-a păstrat culoarea sticlei (alb/gălbui) (Fig. 11), rezistența mecanică a fost substanțial îmbunătățită, iar particularitățile date de elementele decorative, vin să scoată în evidență frumusețea și rafinamentul acestui artefact.

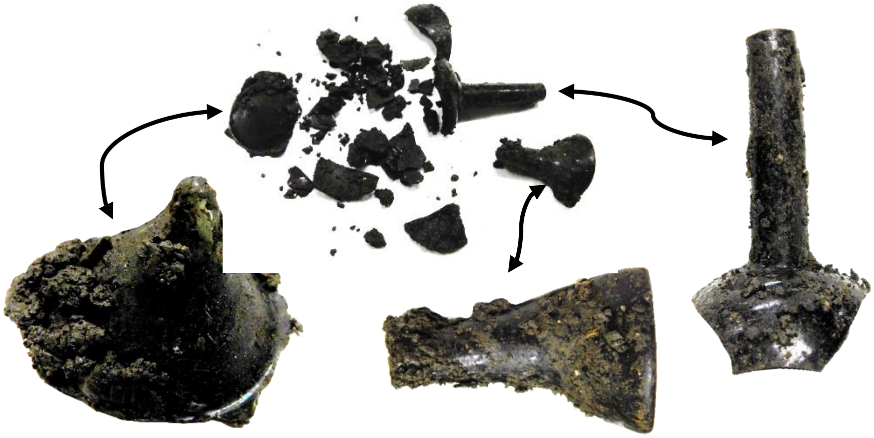

Fig. 1. Starea fragmentară a flaconului din sticlă.

Fig. 2. Aspecte din timpul etapei de curățare a fragmentelor.

Fig. 3. Aspectul fragmentelor după etapa de curățare și consolidare.

Fig. 4. Aspecte din timpul etapei de completare a porțiunilor lipsă.

Fig. 5. Aspectul piesei după etapa de completare.

Fig. 6. Aspectul piesei după restaurare.

Fig. 7. Aspectul unguentarium-ului înainte de restaurare.

Fig. 8. Aspecte ale formelor de degradare/depuneri/crăpătură.

Fig. 9. Aspecte din timpul etapei de curățare.

Fig. 10. Aspecte din timpul etapelor de completare.

Fig. 11. Aspectul piesei după restaurare

CONSERVATION AND RESTORATION OF GLASS CONTAINERS, LACRIMARIUM/UNGUENTARIUM TYPE, XVI CENTURY

Abstract

Regardless of the period in which they were made, glass vessels belong to a category of goods that are quite friable and chemically unstable, which requires an increased care when it comes to handling and applying the treatments that cease their decomposing process.

Our actions also lead to this path, concerning the restoration of glass bottles, where we chose two cases in which the approach of the interventions was conditioned by their preservation state, respectively a fragmentary state for the **Lacrimarium** type vessel, discovered in 2020, and an integral state for the **Unguentarium** type vessel, discovered in 2021, both of them dating from the 16th century.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXXI**, 2022, p. 297-306

ACTIVITATEA DE CONSERVARE-RESTAURARE RELIEFATĂ ÎN REORGANIZAREA MUZEULUI DE ETNOGRAFIE PUCIOASA

LUMINIȚA ANGHELESCU
MARIANA ȚUȚUIANU [*]

Valorificarea bunurilor culturale într-un context expozițional nu este o activitate oarecare, întrucât necesită anumite reguli, interdicții și restricții, începând cu asigurarea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească spațiul destinat expoziției, cu modul în care sunt organizate etapele pregătitoare și până la etalarea și asigurarea securității bunurilor[1]. Toate aceste etape presupun un volum mare de muncă făcut de o de echipă interdisciplinară, formată din muzeografi, conservatori și restauratori.

Lucrarea de față își propune să aducă în prim plan activitatea departamentului de conservare-restaurare din cadrul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, cu rol determinant în toate etapele legate de reorganizarea Muzeului Etnografic din Pucioasa, desfășurată în perioada anilor 2020-2021.

În centrul orașului Pucioasa, la intersecția străzii principale, numită în perioada interbelică, Strada Regală, cu Bulevardul Castanilor se află Muzeul de Etnografie și Folclor. Clădirea care adăpostește expoziția, numită „Casa Dobrescu” după numele fostului proprietar, este o construcție caracteristică zonei subcarpatice a Munteniei, în care regăsim elemente specifice, precum parter masiv din piatră, etaj susținut pe grinzi de lemn, acoperiș înalt din șindrilă, prispă la etaj pe toată latura de sud, parmalâc și stâlpi din lemn cioplit și multe alte particularități care îi dau unicitate[2] (Fig. 1).

---

[*] Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște.

[1] Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Editura Cetatea de scaun, Târgoviște, 2010-1011, p. 187; Ioan Opriș, *Ocrotirea patrimoniului cultural*, Editura Meridiane, București, 1986.

[2] Dumitru Stancu, *Pucioasa - file de monografie,* (ed.) Primăria orașului Pucioasa, 1995, p. 220.

Fig. 1. Clădirea care adăpostește expoziția.

Expoziția deschisă publicului în anul 1967 a fost vizitată de-a lungul timpului de mulți dâmbovițeni, dar și de turiști veniți din diferite zone ale țării la Pucioasa, în vizite scurte sau în vacanțe, pentru odihnă sau probleme de sănătate.

Din păcate, timpul, dar și acțiunea factorilor de degradare, au lăsat urme atât asupra aspectului clădirii, cât și al expoziției, aflată în dezacord total cu vremurile actuale și cu normele de conservare a bunurilor culturale. Este motivul pentru care s-au impus măsuri urgente de reorganizare a muzeului, în ansamblu (Fig. 2).

Urmare a faptului că în perioada 2020-2021, în muzee s-a lucrat mai puțin cu publicul (având în vedere regulile impuse de pandemie), a fost alocat timp mai mult conservării obiectelor din colecții, reorganizării unor depozite și expoziții permanente, una dintre priorități fiind și reorganizarea acestui muzeu.

Într-o primă etapă, au fost făcute lucrări de reparații, consolidare și igienizare asupra clădirii, care au impus înlocuirea șiței, repararea și văruirea pereților în interior și exterior, consolidarea parmalâcului prispei, repararea instalațiilor electrică și termică, în final, clădirea devenind un spațiu salubru și stabil din punct de vedere microclimatic. Erau îndeplinite astfel toate normele de conservare, necesare amenajării unei expoziții permanente.

În contextul creat, am propus o nouă temă expozițională, „Istoria orașului Pucioasa”, prin care s-a urmărit evoluția așezării din punct de vedere economic, social și cultural, dar mai ales a modului în care a reușit să se transforme dintr-un sat neînsemnat, într-o stațiune balneoclimaterică vestită în țară.

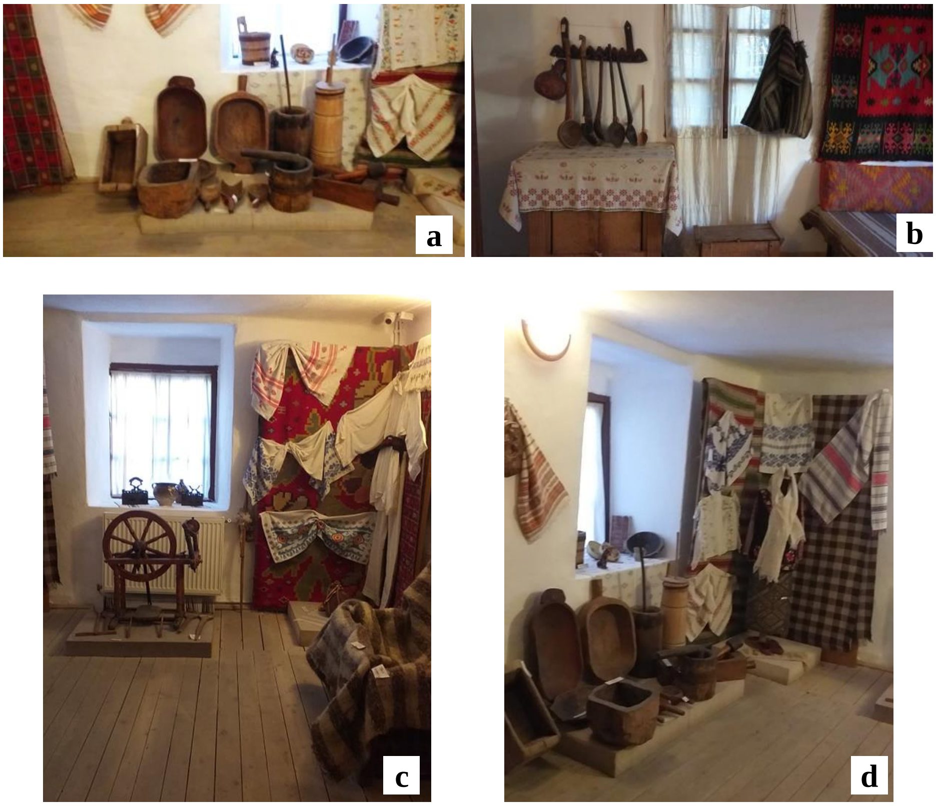

Fig. 2. Aspecte din expoziție înainte de reorganizare (a, b, c, d).

Ecoul ei a fost auzit și peste hotare, tocmai datorită miraculoaselor izvoare cu apă de sulf și iod descoperite în subsolul acestei așezări, pe care oamenii acestor locuri, întreprinzători, au știut să le exploateze. Pentru ilustrarea acestor aspecte au fost selectate obiecte din diferite colecții ale muzeului, multe dintre ele necesitând intervenții de conservare și restaurare.

Având în vedere că expunerea bunurilor culturale este condiționată de starea lor de conservare, după o evaluare sumară am constatat că multe dintre obiectele propuse aveau nevoie de multiple intervenții[3]. O parte a lor a necesitat intervenții mai complexe, realizate în laboratoarele de restaurare. Exemplificăm cu bunuri precum, o canapea (sec. XX), dulap (sec. XX), ladă de zestre (sec. XIX), tronic (sec. XIX), fier de călcat (sec. XX). În schimb, altele au necesitat doar operații primare de conservare: desprăfuiri, curățări uscate sau umede și tratamente preventive (Fig. 3).

[3] Radu Florescu, *Bazele muzeologiei*, București, 1998.

Fig. 3. a, b, c, d: operațiuni de conservare și restaurare a obiectelor.

Confecționarea modulelor de etalare a fost o altă provocare. Insuficiența fondurilor financiare a impus recondiționarea vitrinelor, panourilor și postamentelor, astfel încât acestea să ofere o modalitate adecvată de valorificare expozițională.

O altă preocupare a fost cea legată de etalarea pieselor muzeale, în conformitate cu normele în vigoare, privind securitatea și siguranța bunurilor, precum și a normelor de conservare (Fig. 4).

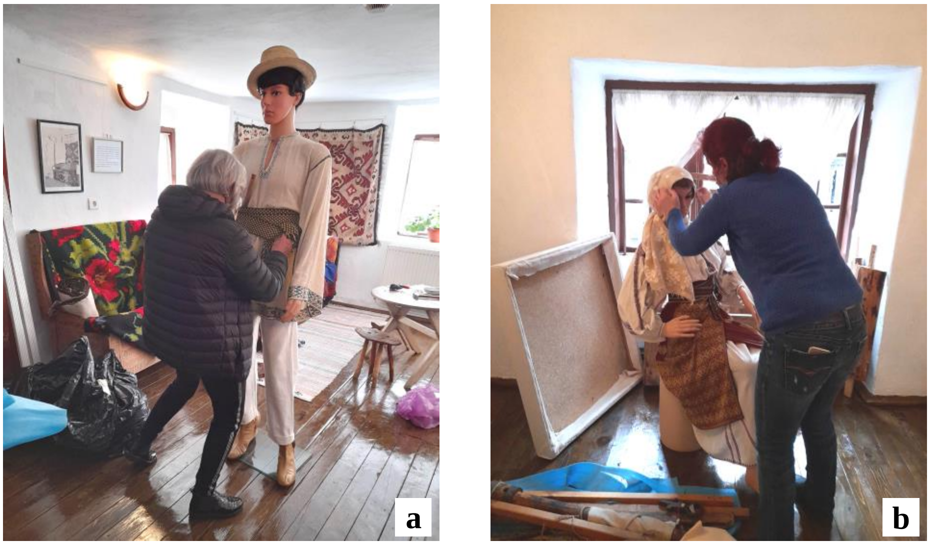

Fig. 4. Aspect din timpul montării expoziției (a, b).

Așadar, conservatorii, cât și restauratorii, au fost implicați în toate etapele reorganizării acestei expoziții, dovedind importanța muncii în echipă, cu scopul final de păstrare a integrității fizice a obiectelor. Deși par activități simple la prima vedere, atât conservarea cât și restaurarea sunt „meserii” care se deprind greu, sunt abilități de care devii conștient, dincolo de interesul pentru cele ale trecutului, doar prin implicare practică, minim de vocație, perseverență, curiozitate științifică. Iar, „Expoziția de etnografie din Pucioasa”, prin reorganizarea ei, este însăși o dovadă a celor exprimate, un punct de referință pentru cunoașterea etnosului dâmbovițean și, în același timp, un inedit moment evocator în care vizitatorul regăsește coordonatele intime ale vieții și spiritualității dâmbovițene.

Circuitul expoziției începe cu parterul clădirii unde este prezentată viața patriarhală a orașului Pucioasa, o imagine grăitoare și autentică a muncii, inventivității și sensibilității țăranului român. Ocupațiile tradiționale sunt prezentate atât prin uneltele necesare muncii pământului (plug, sapă, săpăligă, seceră, coasă, furcă, greblă), cât și prin imagini fotografice cu țărani surprinși în diferite ipostaze, la muncile câmpului sau cu animalele la păscut. Sunt dovezi grăitoare ale însemnătății pământului pentru țăranul român, pentru care munca însemna destin, era însăși rațiunea de a exista pe acest pământ și în această lume.

Un loc însemnat îl ocupă îndeletnicirile casnice și meșteșugurile tradiționale, specifice zonei. Un meșteșug întâlnit a fost olăritul, ilustrat în expoziție prin roata și masa olarului, ustensilele necesare practicării unei astfel de îndeletniciri, dar și prin vasele ceramice, cu o siluetă plăcută și decor

geometric şi vegetal desenat cu angobă. Este o dovadă a perpetuării elementelor vechi, tradiționale, regăsită în forma, decorul și tehnica de lucru a ceramicii actuale. Meşteşugul olăritului este completat cu fotografii care surprind etapele realizării unui vas de lut.

Altă îndeletnicire valorificată expozițional este cea a prelucrării lemnului, dat fiind faptul că pădurile de foioase și conifere din zonă au fost o resursă pentru construirea locuințelor, dar și pentru confecționarea uneltelor și vaselor folosite în viața de zi cu zi. Multitudinea instrumentelor necesare practicării acestui meşteşug (rindea, scoabă, sfredel, gealău, fierăstrău, bardă, compas), precum și a obiectelor realizate de meșteșugarii zonei (linguri, blide, donicioare, tipare de caș, stâlpi de casă, butoiașe) evidențiază importanța și măiestria oamenilor acestor locuri pentru care arta lemnului nu era doar un joc meșteșugăresc de forme și motive, ci o adevărată gândire și concepție despre lume și viață.

Industria casnică textilă, cu rol important în meşteşugurile casnice din zonă, este ilustrată atât prin uneltele necesare practicării acestei îndeletniciri (piepteni pentru lână și cânepă, roată de tors, furcă de tors, fus, război de țesut), cât și prin produsele țesute sau cusute cu îndemânare (covoare, păretare, ștergare, fețe de masă, ii, fote). Creațiile acestui meșteșug subliniază măiestria, înclinațiile artistice și inventivitatea inegalabilă a sătencelor de pe aceste meleaguri.

Nu în ultimul rând, în expoziție este prezentat străvechiul port al țăranului român, costumul popular, a cărui funcționalitate este dublată de o valoare artistică deosebită. De o aleasă ținută, piesele de port dâmbovițean oglindesc interesul pentru înfrumusețarea vestimentației, semn al prețuirii, simbol de distincție și diferențiere socială.

Tot la parterul clădirii este amenajat un interior tradițional local, organizat, pe principii similare altor zone etnografice, „pe colțuri": colțul cu sobă, colțul cu pat, colțul cu dulap și cel cu masă). Organizarea tematică are la bază reguli dictate de necesitatea utilizării optime a spațiului locuibil restrâns, prin care se confirmă, încă o dată, ingeniozitatea țăranului român de a găsi întotdeauna soluții, de a îmbina armonios nevoile practice, de confort, cu cerințele estetice. Cele mai importante trăsături care se remarcă în organizarea acestui interior privesc armonia și cromatica pieselor de decor, tendința permanentă pentru realizarea unui ansamblu unitar.

Transformarea acestei așezări din sat în oraș s-a materializat treptat, în mare parte, datorită faptului că la începutul sec. al XIX- lea au fost descoperite miraculoasele izvoare cu apă de sulf, fier și iod. Așadar, treptat, oamenii acestor locuri au abandonat meșteșugurile și ocupațiile tradiționale țărănești (agricultura, creșterea animalelor, sericicultura, pomicultura) îndreptându-și atenția spre o industrie, de asigurare de servicii, multe dintre ele fiind realizate prin comerț.

Datorită unor oameni deschiși spre aceste noi activități, viața patriarhală a Pucioasei s-a transformat rapid într-una citadină, aducătoare de profit și bunăstare.

Interiorul de casă amenajat la etajul clădirii, format din cameră de baie, dormitor, hol și salon, poartă amprenta unei arhitecturi specifice timpului, sfârșit de sec. XIX - început de sec. XX) și locului (Pucioasa). Această amenajare s-a dorit a evidenția ospitalitatea localnicilor și străduința lor de a asigura condiții celor care alegeau să se trateze, de diferite afecțiuni, în stațiunea Pucioasa.

Astfel, vizitatorii pot afla procesul inedit al unui tratament cu băi, practicat în vestita stațiune. În acest fel, pot fi admirate instrumentarul specific acestui proces: cada din lemn, termometrul pentru măsurat temperatura apei, clepsidră pentru a indica timpul alocat unei ședințe. În egală măsură, o serie de documente și fotografii referitoare la locul unde au fost descoperite izvoarele, cunoscut și astăzi cu denumirea, „La Sursă”, precum și elemente de mobilier sau de vestimentație de epocă, oferă ocazia de a face cunoscută perioada de glorie a orașului, viața prosperă și tumultuoasă a oamenilor acelor vremuri (Fig. 5).

Fig. 5. a-g. Aspecte din expoziție după reorganizare.

c

d

e

f

g

THE ACTIVITY OF CONSERVATION RESTORATION
EMPHASISED IN THE REORGANISATION
OF THE PUCIOASA ETHNOGRAPHY MUSEUM

Abstract

Recovering cultural goods in an exhibition context is an activity that requires certain rules, interdictions and restrictions. From ensuring the conditions of the intended exhibition space meet the requirements, with the way in which the preparation steps are organised to displaying and ensuring the goods' security.

All these stages involve enormous volumes of work carried out by an interdisciplinary team, formed by museum technicians, conservators and restorers.